

BAKARA SÛRESİ TEFSİRİ

**Ramazanoğlu
MAHMUD SÂMÎ**

ALLAH TEÂLÂ buyuruyor:

Elif lâm mîm. İşte bu o Kitabdır ki, onda hiç bir şüphe yoktur, İttika sahibleri için hidâyet rehberidir.

O müttakîler ki:

- **Gayba îman ederler**
- **“Namazı dosdoğru kılarlar**
- **“Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de infak ederler.**
- **“Sana indirilene de, Senden evvel indirilene de imân ederler.**
- **“Âhirete de yakînen inanırlar.**

İşte onlar Rablerinden gelen bir hidâyet üzeredirler. Felaha erenlerin de, tâ kendileridir.

Bakara Sûresi/1-5

Okuyucularımıza,

Bakara Sûresi Tefsiri olarak okuyucularımıza taksim ettiğimiz bu eser muhterem müellifi **Ramazanoğlu Mahmûd Sâmi** -kuddise sirruh- hazretleri tarafından, **Ruhu'l-Beyân** tefsirinden günümüz insanının irşadı için en lüzumlu bahisler hulasaten istinsah edilerek, muhtelif sohbetlerde de kendileri tarafından okunup şifahen terceme edilmiştir.

Bu defa müellifin, -eserin sonunda bir sahifesini teberriken koyduğumuz- kendi el yazmaları nüshanın tamamı Yayinevimizce terceme ettirilip okuyucularımızın istifâdesine arzedilmiştir.

Cenâb-ı Hak'dan okuyup anlamayı ve mûcibi ile amel etmeyi niyaz ederiz.

Erkam Yayınları

KUR'AN VE MUTTAKÎLER

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْم ﴿١﴾ ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ
قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ
رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

1-5: Elif. Lâ. Mîm. İşte bu o kitabdır ki onda hiçbir şüphe yoktur. İttikâ sahibleri için hidâyet rehberidir. O muttakîler ki, gâibe îman ederler, namazı dosdoğru kılarlar. Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de infâk ederler. Yine onlar Sana indirilene de, Senden evvel indirilenlere de îman ederler. Zâten âhirete de işte bunlar yakînen inanırlar. İşte onlar, Rabblerinden gelen bir hidâyet üzeredirler. Felaha erenlerin tâ kendileri de yine onlardır.»

آلَمْ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ

Elif-lâm mîm. Bu kitapda hiçbir şüphe yoktur.

İmâm Sûyutî *el-İtkan* adlı eserinde söyle demektedir: Fatiha sûresi, herkesin anlamakta güçlük çekmeyeceği, zâhir, muhkem ifâdelerle başladığı halde; Bakara sûresi onun zıddı müteşabih, tevili zor harflerle başlamıştır. Cenâb-ı Allah'ın bundaki hikmeti, ukalâ ve hukemâya Kur'an'ın mertebelerini bildirmek, Kur'an'a karşı âciz olduklarını ve dolayısıyla Kur'an'ın îcâzını göstermek, bu arada onların Kur'an âyetlerini düşünme ve tefekkür etmelerini sağlamaktır.

Şunu iyi bil ki, müfessirler sûre evvellerindeki bu değerli başlangıçlar ve bunlarla kasdedilen manâlar hakkında bir takım tefsîrlerde bulunmuşlardır. Bazıları söyle demiştir: Bunlar kapalı ilimler ve üzeri örtülü sırlardandır, yani, bilgisi Allah'a mahsus olan müteşâbihâttandır. Bunlar Kur'an'ın sırrıdır. Biz bunların zâhirine inanır, ilmini Allah'a bırakırız, bunların zikrindeki fâide, iman talebidir.

Bazıları da: « آلم » de, **Elif:** Allah, **Lâm:** Latîf, **Mîm:**

Mecîd manâlarına gelmektedir, yâni ben, lâtîf, mecîd olan Allah'ım demektir demişlerdir. Nitekim « آلم » « Ben Allah'ım herşeyi görüyorum » manasınadır ve « كهيعص » « Ben Allah'ım, kerem sâhîbi, hidâyet edici, hakîm, alîm ve sâdıkım demektir. Allah'ın « ق » sözü ancak O'nun kudret sahibi ve kahredici olduğuna işârettir. (ن) ise

Nûr'un (ışığının) 'ancak O'ndan geldiğine ve yardımcının yalnız O olduğuna işârettir. Hulâsa bunlar Hurûf'ı-Mukat-tadır. Yani hecâ harfleridir, her biri Allah'ın bir isminden alınmıştır.

Denildi ki; bu harflerin bazı sûrelerin evvelinde zik-redilmesi, Kur'an-ı Kerim'in (ا ب ت ث) gibi, harflerden meydana geldiğini göstermek içindir. Bu harflerin bazıısı hurûfu mukattaa (Hece harfleri) bazıısı da hurufu müellife (Manâ harfleri) şeklinde gelmiştir ki, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e öncekilerin ve sonrakilerin ilmi verilmiştir. O halde (Elif-lâm-mim) ve diğer hurufu mukattaa'nın, İki sevgili (Allah ile Peygamber) arasında baş-kalarının muttali' olamayacağı bir takım harflerle kapalı muvadaât kabilinden olma ihtimali de vardır. Haberlerde rivâyet edilen de bunu göstermektedir: Cebrail aleyhis-selâm Allah'ın « كَيْعَص » kavlini indiripte, (ك ا ف) deyince Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «bildim»; (ه ا) deyince, bildim; (ي) deyince bildim; (ع) deyince bildim (ص) deyince bildim demesi karşısında Cebrail'in «benim bilmediğimi sen nasıl bildin?» diye sorması bu harflerin Allah ile peygamberi arasında bir sır olduğunu göstermektedir.

Fakir diyor ki; Ekmel Şeyhim «*el-lâihâtul-Berkıyyât*» adlı eserinin hâmişinde اَلَمْ 'in bazı hususiyetlerini hakikat yoluyla zikrettikten sonra şöyle dedi: «Bu gibi müteşâbihlerde ilimden uzak olanların ayakları kaymış, ilimde rusûh sâhîbi kimselerin akılları da hayrete düşmüştür. Bazıları Allah'a karşı teeddüben tevakkuf etmiş; ilişmemiş, aksine, kitaba inandık, hepsi Rabbimiz nezdindendir demiş,

bazıları da meram ve makamdan çok çok uzak vecihlerle te'villerde bulunmuşlardır. Ancak bu te'vil vecihleri şer'an güzel, dînen ve aklen makbul sayılabilir. Haddi zâtında bu gibi müteşabih harflerde meram ve maksudu vakıya uygun olarak ancak akıl sahipleri tezekkür edebilir ki, bu da ancak Allah'ın hatırlatması, ilhamı ve başkalarına değil, yalnız onlara has kıldığı kendi nezdinden ezeli ve ilâhî imtiyazı sayesinde olur. Bu onların kendi düşünce ve akıllarının bakışıyla değil, sırf Allah'ın feyz ve ilhamıyladır.»

Abdurrahman el-Bistâmî -kuddise sirruh- «*Bahru'l-vukuf*» adlı eserinde diyor ki: «Bazı peygamberler, bu gibi harflerin esrârını vahy-i rabbânî ve ilkâ-ı samedânî ile, bazı evliyâ, açık, nûrânî keşif, yüce rûhânî feyizle, bazı ulemâ da sahîh nakil ve üstün akıl ile bilmişlerdir. Her biri arkadaşlarına bu harflerin bâzı sırlarını ya keşf ve şuhûd veya resm ve hudud yoluyla haber vermiştir.» Doğrusu Cenâb-ı Allah bu harflerin esrârını, birtakım ilâhî hikmetler ve rabbânî maslahatlar dolayısıyla, bu ümmetin çoğundan gizlemiştir. Ancak büyüklere, ulvî ve sûflî âlemlerde tesirat ve teshirat nevilerini intaç eden husûsî terkibe şümulü bulunan bazı sırları, bilme izni vermiştir.

Ehl-i hakikat der ki: Kur'an'da zikri gecen namazın şekli üçtür:

1) **Kıyam**; çünkü Cenâb-ı Allah **«Allah** **وَ قُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ** için itaat ederek kaim olun.»

2) **Rükû**; zirâ Allah Teâlâ **«Rukû** **وَ اِرْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ** edenlerle rükû ediniz,»

3) **Sücûd**, çünkü Allah -celle celâlüh- **وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ** «**Secde et ve (Allah'a) yaklaş**» buyurmaktadır.

(اَلَمْ) de, (ا) kıyama; (ل) rûkûa, ve (م) -sücûda işâret-tir, yâni kim; mü'minlerin miracı olan namazda Allah'a, kulun bir münacâtı olan Fatîha sûresini okursa, Allah ona, «**bizi hidâyet üzre sâbit kıl**» sözüyle istediği hidâyeti **verir**.

Sonra şunu iyi bil ki: Müteşâbih olan âyetler de, tilâ-vet karşılığında verilecek ilâhî mükâfat açısından, tıpkı muhkem âyetler gibidir, **İbn-i Mes'ud**'dan rivâyet edildi-ğine göre Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«*Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa ona bir ha-sene vardır. Bir hasene de (Allah katında) on misliyle karşılık görecektir. Ben (اَلَمْ) bir harfdir demiyorum, (ا) bir harf, (ل) bir harf ve (م) bir harftir. Binaenaleyh (اَلَمْ) de 30 hasene vardır.*»

Cenâb-ı Allah Tevrat'ı Musa -aleyhisselâm-'a indirin-ce, Musa -aleyhisselâm,

– «Rabbim; bu kitabı okuyup, ezberlemeye kimin gücü yeter?» dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ,

– Ben, bundan daha büyük bir kitab indireceğim, Hz. Musa:

– Kime ey Rabbim? Allah Teâlâ

– Hâtemu'n-nebîyyin üzerine.

Hz. Mûsa

– Onun ümmeti, O kitabı kısa ömürlerinde nasıl okuyacaklar?

– Ben o kitabı onlara öyle kolaylaştıracam ki, sâbîleri bile okuyacak.

Haz. Musa,

– Bunu nasıl yapacaksın Rabbim?

Hazret-i Allah,

– Ben, semâdan yeryüzüne yüz sahîfe ve üç kitab indirdim! 50 Şite, 30 İdris'e, 20 İbrahim'e, Tevrat'ı sana, Zebur'u Davud'a ve İncil'i de İsa'ya. Bu kitaplarda kainattan bahsettim. Bütün bu kitapların mânâlarını, Muhammed'e vereceğim kitabda zikredeceğim. Bu kitabın tamamını 114 sûrede cem'edeceğim. Bu sûreleri 30 cüz'hâline, bu otuz cüzü de yedi bölüme ayıracağım. Bu yedi bölümün mânâsı Fatiha sûresinin yedi âyetinde mevcûddur. Bu yedi âyetin mânâsı da Bismelenin yedi harfinin içindedir. Bütün bunlar da (اَلَمْ)'in (ا)'indedir. Sonra ben, Bakara sûresine başlar (اَلَمْ) derim.

Cenâb-ı Allah Tevrat'ta bunu va'dedip de Kur'an-ı Kerîm'i Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'e indirince, mel'un Yahudiler bunun Tevrat'ta vadedilen kitab olduğunu inkâr ettiler. Bu sebeple Allah Teâlâ,

«Bu kitabın Allah nezdinden olduğunda aslâ şübhe yoktur» buyurdu.

(رِب) kelimesi (لا)'nın ismi; (فيه) ise haberidir. Buna göre mâna; şübhe kitapta değildir. (رِب) kelimesi

aslında (رَابِنَى الشَّمْسِ) «Şey, beni şübhelendirdi» ifâdesinden gelmektedir. Sende şüphe hasıl olduğunda yukarıdaki ifâde kullanılır.

Rîbe (şübhe) rûhun huzûrsuzluğu ve ızdırabıdır. Ruh rahatsız ettiğinden ve huzûru izâle eylediğinden buna şekk denilmiştir. Hadis-i şerîf'de:

دَعْ مَا يُرِيكَ إِلَى مَا لَا يُرِيكَ

«*Seni şübhelendireni bırak, şübhelendirmeyene bak*» buyurulmuştur.

«*et-Teysir*» adlı tefsir kitabında: «Reyb, içinde korku bulunan şübhedir. Reyb, şekk'den daha husûsîdir. Zirâ her reyb şekk'dir. Fakat her şekk, reyb değildir» denilmektedir.

Eğer sen: «Kâfirler Kur'an hakkında şübhelendiler ve O'nu kabul etmediler. Ehl-i kible den bid'atçiler, Kur'an'ın müteşâbih âyetlerinin mânalarında şübheye düşmüşler ve bunları zâhirine hamlederek dalâlete düşmüşlerdir. Ulemâ Kur'an'ın vecihlerinde şekketmiş ve herhangi bir vecih hakkında kesin konuşamamışlardır. Ayrıca avâm da Kur'an'ın manâlarını anlamamış ve dolayısıyla, şekke düşmüşlerdir, o halde Kur'an'da reyb'i nefyetmenin manâsı nedir dersin, cevaben derim ki:

Bu (لَا رَيْبَ فِيهِ) ifâdesi insanlardan değil, kitaptan şübheyi kaldırmaktadır.

Kitab, (Kur'an-ı Kerim) kendisine hiç bir şübhe girme imkânı bulunmamakla vasedilmiştir. O, insanlar şübhe et-

sin veya etmesin, haktır, doğrudur, malûm ve mefhûmdur. Nasıl ki, insanlar yalanla vasfetseler bile, doğru, doğrudur, doğru diye vasfetseler bile yalan da yalandır. Kitab da öyledir. O, kendisine şübhe ârız olanlardan olmadığı gibi, herhangi bir ayıp girme imkânı bulunanlardan da değildir.

Bu (لا ريب فيه) ifâdesi emir mânasında cümle-i hâberiyeye de olabilir, yani; «şübhelenmeyin» demektir. Nitekim (فَلَا رَفْتَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ) âyetinin¹ mânası, «**Hacda hanımlarınızla temasda bulunmayın, fâsıklık yapmayın ve birbirinizle münakaşa etmeyin**» demektir.

Müttakîler

(هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ) Müttakîler için hidâyettir:

Takvâ; örf-i şer'îde, insana âhiretde zarar verecek şeylerden sakınmak demektir. Üç mertebesi vardır:

Birincisi: Ebedî azâbdan sakınmaktır ki, bu küfürden uzak bulunmakla olur. Kur'an-ı Kerim'in.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهَتِهِمْ كِلِمَةً تَأْفُكُونَ

«Allah o mü'minlere takva sözünü lâzım kıldı. Yani onların ayrılmaz bir parçası kıldı»² âyet-i celîlesi bunu tesbit eder.

İkincisi: İşlemek veya terketmek sûretiyle günaha sebep olan herşeyden kaçınmak, hatta bazılarına göre

1. Bakara sûresi, 197

2. Fetih sûresi, 26

küçük günahlardan da sakınmak, Şer'i şerif'de takva diye bilinen ve Allah'ın,

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا

«Eğer kasabaların halkı inanmış ve bize karşı gelmekten sakınmış olsalardı»³ sözünde de kastedilen manâ budur.

Üçüncüsü: Sırrını Allah ile meşguliyetden alıko-yacak şeylerden sakınmak ve kalben ondan başka her şeyden kesilmesidir. Ve:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ

«Ey îman edenler! Allah'dan nasıl korkmak lâ-zım geliyorsa öylece korkun!»⁴ âyet-i celîlesinde emir olunan takva ve ittika budur. Takvanın bu derecesi en yüksek derecesidir.

Kitab-ı Mübîn'in hidâyeti, bütün bu mertebe sahible-rine şâmilidir. Avamı İslâm'a hidâyet, havassı yakînî îmân ve ihsâna, havassu'l-havassı da perdelerin açılması ve gözle görmeye hidâyetdir.

Muttakîler, Allah ile olan ahidlerini mîsak ile tev-sîk etdikden sonra Allah'ın, îman ve ahidden hemen sonra emrettiği ibâdet ve taatlara yapışanlar, zâhiren ve bâtınen and ü misaklarına sadâkat gösterenlerdir. Allah'ın:

3. A'raf sûresi, 96

4. Âl-i İmrân sûresi, 102

أَوْ فُوا بِعَهْدِي أَوْفِ بِعَهْدِكُمْ

«Siz bana verdiğiniz sözü yerine getirin, ben de size verdiğim sözü yerine getireyim!»⁵ ikazı bunu beyân eder. Yani: Ben size misâk gününde «**Ben sizin Rabbiniz değil**» miyim? dediğimde siz benim rubûbiyetimi ikrar edip «**Evet Sen bizim Rabbimizsin**» dediniz. İşte bu sözünüzü yerine getiriniz -ki bu Bana kulluk etmeliğinizdir- ben de bundan sonra size verdiğim sözü yerine getiririm, yani sizi hidâyete erdiririm, demekdir.

Risâle-i Kuşeyri'de anlatılıyor ki, **İbn-i Sîrîn** muttakî bir kişi idi. Bu zâtın 40 kab yağı vardı ve kölesi kablarn birinden bir fare çıkardı. İbn-i Sîrîn hangi kabdan çıkardığını sorunca köle bilmediğini söyledi. Bunun üzerine bu büyük zât bütün yağları döktü.

Bâyezid Bistâmî: Hemedan'dan bir miktar serçe tohumu satın aldı ve Bistam'a döndüğünde bu tohumun içinde iki karınca gördü. Hemedan'a tekrar geri dönerek bu iki karıncayı yerine koydu.

Hikâye olunur ki, **Ebû Hanîfe** rahimehullah kendisine borç verdiği bir kimsenin ağacının gölgesinde oturmaz, evinin gölgesinden geçmezdi. Ve derdi ki: «Her hangi bir borç ki, verildiği mikdarından fazla bir menfaat getiriyor, o faizdir.»

Denildi ki: **Bâyezid Bistâmî**, çölde bir arkadaşı ile birlikte elbisesini yıkadı, arkadaşı ona elbiseyi üzüm bağ-

larının duvarlarına asarız dedi. El-Bistâmî: İnsanların duvarlarına kazık çakamayız dedi. Arkadaşı, ağaca asarız dedi. el-Bistâmî: dalları kırar diyerek karşı çıktı. Arkadaşı yere yayarız diye karşılık verince, el-Bistâmî, canlıların yiyeceğini örtemeyiz diye buna da itiraz etti. Bunun üzerine sırtını çevirdi. Elbisenin bir tarafı kuruyunca, diğer tarafı kuruması için çevrildi.

Gaybe İman

(الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ) Onlar gaybe iman ederler.

Şeriatte iman: Kalb ile inanmak, lisan ile ikrar ve erkân ile amel etmektir. İslâm ise: hudû ve inkıyadır. Her iman İslamdır, ancak, tasdik olmazsa, her İslâm imân olmaz. Zirâ bazen kişi, içten tasdik etmediği halde, zâhiren Müslüman olabilir fakat zâhiren boyun eğmeden içten tasdik etmiş olamaz.

Ebû's-Suûd rahimehullah Tefsir'inde der ki: İman tasdik olmaksızın tahakkuk etmez. İnsan, peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in tebliğ ettiği dinin esaslarına iman ile beraber onları tasdik etmesi lâzımdır. Buna ikrar da denilir.

İtikadı ihlâl eden, yahud itikadına hâlel getirene **münâfık**, ikrar etmeyene **kâfir** denilir. Ameli ihlâl edene, yani iman etdiğini yaşamayana fâsık denilir. Haricîler böyle bir kimseye kâfir derler. Mutezileye göre ise böyle bir kimse imandan çıkmıştır. Fakat küfre dâhil değildir. İkisnin arasındadır.

Gayb iki kısımdır. Biri, muttali olma imkânı bulunmayan gayb ki,

وَعِنْدَهُ مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ

«Gaybın anahtarları ancak Allah'ın indindedir ki, O'ndan başkası bilmez.»⁶ âyetinde beyân olunan gaybdır.

Diğeri: Sâni-i zü'l-Celâl ve sıfatları, nübüvvet ve müteallikâtı, ahkâm-ı ilâhîyye, şerâatler, âhiret günü ve ahvâli, hesap ve cezâ muâmelâtı gibi deliller ile muttali olma imkânı bulunan gaybdır. Bunlar Kur'an-ı Hakîm ve ehâdis-i Nebviyyede tafsîlen beyân olunmuştur.

Haris bin Nuğâyr, Abdullah bin Mes'ud -radiyallahu anh-'e demiştir ki:

«- Siz Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'i görüp O'na îman ile cümlemizi geçtiğiniz için size Allah'ın büyük ecir vereceğini umuyoruz. O'nu gördünüz ve sohbetinde bulundunuz.

Abdullah bin Mes'ud -radiyallahu anh- de:

«- Biz de size gıpta ediyoruz ki, siz O'nu görmeden îman etdiniz. İmanın efdali ise gaybe îmandır. Allah da âyet-i celîlede muttakîleri gaybe îmanla tavsîf ediyor ve medh eyliyor» dedi ve بِالْغَيْبِ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ âyetini okudu. Aynı nakil **Ebü'l-Leys** Tefsîrinde de vardır.

Mü'minler münâfıklar gibi değildir. Münâfıklar mü'minlerle karşılaştıkları vakit «îman etdik» derler. Şeytanları ile başbaşa kaldıkları vakit de: «Biz sizinle beraberiz. Onlarla istihzâ ediyoruz» derler. Bunların gay-be îmanları yokdur.

Gaybın, Allah'ın ve Rasûlü'nün beyânlarıyla muttali' olunabilen kısımlarına misâl:

Ömer İbnü'l-Hattâb -radiyallahu anh- diyor ki: Bir gün Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in yanında idik. Elbisesi son derece beyaz, saçları son derece siyah birisi çıkageldi. Üzerinde bir seferden döndüğünü hissetdirecek bir alâmet yokdu. İçimizden hiç kimse de onu tanıımıyordu. Geldi, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in önüne oturdu. Dizlerini O'nun dizlerine dayadı. Dedi ki:

– Ya Muhammed! -sallallahu aleyhi ve sellem- bana İslâmı anlat.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem, dedi ki:

– *Allah'dan başka hiç bir ilâh olmadığına şehâdet edip namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, Ramazanda oruç tutman, yoluna güç yetirebilecek isen Beyt'i hac etmelidir.*”

Adam:

– Doğru söyledin, dedi.

Biz hem sorup hem tasdîk etmesine teaccüb etdik. Sonra dedi ki:

– İman nedir?

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- dedi ki:

– *Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, öldükten sonra dirilmeye, cennet ve cehenneme, kadere, hayır ve şerrin Allah'dan olduğuna iman etmendir.*"

Adam yine:

– «Doğru söyledin» dedi. Sonra:

İhsân nedir? diye suâl etdi. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– *İhsân, Allah'a, sanki O'nu görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir. Sen O'nu görmüyorsan O seni görüyor,*" buyurdu. Adam yine:

– «Doğru söyledin» diye tasdîk etdi.

Sonra dedi ki:

– «Bana kıyamet saatini- haber ver.» Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- cevaben:

Bu hususda, sorulan sorandan daha bilgili değildir," buyurdu. Adam yine:

– «Evet, doğru söyledin» dedi.

– Bana emârelerinden haber verir misin?» diye suâl etmesi üzerine, Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– *Kadın, kendi efendisini doğurduğu, çıplak deve çobanları birbirleriyle bina yarışına girdikleri vakitlerdir*" buyurdu.

Adam yine tasdik etdi ve ayrılıp gitdi. Bir kaç zaman geçince Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bana:

– Ya Ömer, bu adamın kim olduğunu bilir misin? diye
sual etdi. Ben:

– Allah ve Rasûlü bilir, dedim. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:

– O Cibril idi, size dininizi öğretmek için gelmişti. O bana hangi sûrette gelirse gelsin ben onu tanırım.”

Bu hadîs-i şerîf «Hadîs-i Cibril» diye meşhurdur.

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ «Onlar, kalblerine Allah'ın verdiği
gaybî bir nûr ile îman ederler. Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sözlerine bu nûr ile nazar ederler
ve onun her sözünün hak ve sıdk olduğunu müşâhede ederler ve şuhûdî imân ile îman ederler. Nebî-yi Ekrem
-sallallahu aleyhi ve sellem- bunu beyân için:

الْمُؤْمِنُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ

«Mü'min, Allahın nûruyla nazar eder» buyurmuş-
lardır.

Büyükler demişlerdir ki:

«Gayb iki kısımdır: Biri, senden gâib olan, diğeri
senin kendisinden gâib olduğundur.

Senden gâib olan gayb âlem-i ervâhdır. Sen zerre-i
vücûdunla bezm-i eleste rûhunla hazır iken Allah'ın hi-

tabını doğrudan doğruya işidip Ona cevap veriyordun. O'nun âsâr-ı rubûbiyyetini mutâlaa, meleklerini müşâhede ediyordun. Enbiyâ ve evliyânın rûhlarıyla muârafen vardı. Sen kalıba girince, beş duyu ile mukayyed kalınca bütün bunlar senden gâib oldu.

Senin kendisinden gâib olduğun ise gaybu'l-gaybdır ki, o hazret-i rubûbiyyetdir. Sen vücûda gelince onu görmez oldun. Fakat o seni her zaman görüyor.» Sen nerede olursan ol o her zaman seninle beraberdir. Sen ondan uzaksın, o sana yakındır. Âyet-i celîlede:

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

«Ve biz ona şah damarından daha yakınız» buyrulmuştur.⁷

Namaz

وَيَقِيمُونَ الصَّلَاةَ «Onlar namazı dosdoğru kılarlar.»

Salâtın bir kaç mânâsı vardır:

Birincisi: Duâ demektir وَصَلَّ عَلَيْهِمْ âyetinde⁸ bu mânâyadır. «**Sen onlar için duâ et**» demektir.

İkincisi: Senâdır. يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ âyetinde⁹ bu mânâyadır. «**Muhakkak ki Allah ve melekleri**

7. Kaf sûresi, 16

8. Tevbe sûresi, 103

9. Ahzâb sûresi, 56

Peygamber aleyhisselâma salât, yani senâ etmektedirler» demektir.

Üçüncüsü Kırâetdir وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ âyetinde¹⁰ bu mânâyadır, «**Namazda kırâetini fazla açıktan yapma!**» demektir.

Dördüncüsü: Rahmetdir. اُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ âyetinde¹¹ bu mânâyadır. «**Onlara Rablerinden rahmetler vardır»** demektir.

İbâdet olarak, kendine mahsus hareket ve zikirlerle yapılan bir ameldir. Kıyamında kırâet, kuûdunda senâ ve duâ ve failine rahmet vardır. Bu âyet-i celîlede salât, beş vakit namazı içine alan ism-i cinsdir. Namazı ikame demek, âdâb ve erkânına riâyet ederek dosdoğru kılmak ve ömrünün sonuna kadar kılmaya devam etmektir.

Rivâyet olunur ki, büyük zâhidlerden **Hâtem-i Esam** rahimehullah **Asım bin Yûsuf'u** ziyarette gitti. Asım ona:

– Ey Hâtem! Namazı güzel kılar mısın? diye suâl etdi. Hâtem «Evet» dedikde Asım nasıl kıldığını sordu. Hâtem dedi ki:

– Namaz vakti yaklaştığı zaman abdest azâlarımı tamamca yıkayarak güzel bir abdest alırım. Sonra ge-

10. İsrâ sûresi, 110

11. Bakara sûresi, 157

lir namaz kılacağım yere dikilirim. Her bir uzvum karar ve sükûnet bulur. Kâbe'yi iki kaşım arasında, makamı sadrımda, Allah'ı üzerimde kabul ederim. O kalbimde ne varsa bilmektedir. Sonra ayaklarım sırat üzerinde, cennet sağımda, cehennem solumda, ölüm meleği de arkamda farz ederim ve bu namazıma sanki son namazmış gibi niyet ederim. Sonra ihsân üzere, yani Allah'ı görürcesine bir tekbir alırım. Kırâetimi tefekkürle yaparım, rukûu tevâzu ile, sücûdu tazarru ile yaparım. Bunları tam yapmış olarak otururum. Recâ üzere teşehhüd ederim, sünnet üzere selâm veririm, sonra bu namazımı ihlâsla teslim ederim. Sonra havf ve recâ arasında yaşarım, namazı böyle kılmaya sabırla devam ederim.

Bunları dikkatle dinleyen Asım dedi ki:

– Ey Hâtem! Sen her namazı böyle mi kılarırsın? Hâtem:

– Evet, otuz seneden beri böyle kılarım, dedi. Bu cevâb üzere Asım ağıladı ve dedi ki:

– Ben şimdiye kadar hiç bir namazımı böyle kılmadım.

İbn-i Abbâs -radiyallahu anh-'den Allah Teâlâ Peygamberini Allah'dan başka ilâh olmadığına şehâdet ederek göndermiş, kul, tasdîk edince, sırasıyla Allah, namazı, zekâtı, orucu, haccı ve cihâdî ilâve etmiş ve böylece dini ikmâl etmiştir.

Mukatil de şöyle demiştir: Nebî -aleyhisselâm Mekke'de iken sabah akşam iki rekat namaz kılardı. Mi-

rac hâdisesi vukû bulunca beş vakit namazla emrolundu. Mirac, vakitlerin en şerefli, hâllerin en faziletli ve münâcâtın en azîzi bulunduğundan namaz bu gecede farz kılınmıştır. Namaz, imandan sonra tâatlerin en faziletli, kulluk vazifelerinin de en güzeldir.

Binaenaleyh ibadetlerin en faziletli, vakitlerin en değerlisinde farz kılındı. Mirac, kulun Rabbine kavuşması ve ona yaklaşmasıdır.

Âyet-i celîledeki lafız cemi' sîgasıyla olmakla namazın cemaatle edâsına işâret vardır. Hadîs-i şerîfde beyân olduğu vechile cemaatle kılınan namaz, yalnız başına kılınan namazdan yirmibeş yahud yirmiyedi derece daha efdaldir.

Cemaat farz-ı kifâyedir. Ekser ulemâya göre farz-ı ayın değildir. Yalnız başına kılsa da olur fakat cemaat sevabı alamaz.

Ahmed bin Hanbel rahimehullah'a göre cemaat farzdır, nafîle değildir.

Nevafilin evlerde kılınması makbul ve müstehabdır.

Cemaatin farzıyyetine kail olanlar

أَجِيبُوا دَاْعِيَ اللَّهِ

«Allah'ın dâvetçisine icâbet ediniz»¹² âyetini, «Müezzine icâbet ediniz» diyerek tefsir etmişler ve ce-

maatin farzıyyetine kail olmuşlardır. Müezzinler, Allah'a cemaatle ibâdete davet ederler.

Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

تَارِكُ الْجَمَاعَةِ لَيْسَ مِنِّي وَلَا أَنَا مِنْهُ وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ
صُرْفًا وَلَا عَدْلًا

«Cemaati terk eden benden değildir, ben de ondan değilim. Allah onun ne farzını kabul eder ne de nafilisini» buyurmuştur.

Aleyhisselâm Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Allah'a yemin olsun ki, birine emredeyim de insanlara namazı kıldırısın ben de cemaatten geri kalanları ta'kib ederek evlerini yakayım istedim.»

Bu hadîs, cemaatle namazdan geri kalan kimselerin evlerinin yakılmasının cevâzını gösterir. Zirâ Rasûl'ün masiyeti işlemeye teşebbüsü câiz değildir. Sünnet-i müekkedenin terkinden dolayı ev yakılacak olursa, vâcib ve farzın terki yüzünden evin yakılmasından şübhe mi ediyorsun? Ve masiyet âletlerinin yakılmasında şübhe leniyor musun?

Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Mirac Gecesi'nde semâvatın melekûtunu ve sâkinlerinin ibâdetlerini müşâhede ettiği esnâda onların hallerine gıpta edip Allah'dan bunları ümmeti için taleb etti. Allah da bütün meleklerin ibâdetlerini beş vakit namazda cem edip O'nun ümmetine verdi. Çünkü onlardan kimisi kıyamda, kimisi rükûdâ, kimisi secdede, kimisi hamd etmekde,

kimisi tesbih etmekte idiler. Allah Teâlâ, bu ümmete de beş vakit namazlarını dosdoğru kıldıkları takdirde bu melâikenin ecirlerini vereceğini va'd etmiştir.

Namazların ikişer, üçer, dörder rekat farz kılınmasının hikmetine gelince: Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- o gece melâikenin heyâkilini ikişer, üçer, dörder kanatlı olarak gördü. Allah bu ümmetin namazlarının nurlarının sûretlerinde bunları cem etdi. Melekler ibâdetlerin rûhlarını göğe yükseltirler. Bir ibâdetin onlar için nûrânî bir heykeli ve sûreti vardır. Temessül eder. Sahih hadîslerde vârid olduğu vechile Allah, sâlih amellerden melekler halkeder. Allah aynı şekilde meleklerin kanadlarını üç mertebede kılmıştır. Senin Allah'a uçacağın kanadlarını da onların kanadlarına benzer şekilde kılmıştır; sana istiğfar etmeleri için.

Beş vakit namaz, bizden evvelki ümmetlerde parça parça mevcûd idi. Allah Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, bunları son nebîsine ve ümmetine cem etdi. Zirâ dünyevî ve uhrevî fezâilin cümlesini Peygamberimizde toplamıştır. Ümmeti de diğer ümmetler arasında aynı durumdadır.

Sabah namazını ilk kılan **Âdem**, öğle namazını ilk kılan **İbrahim**, ikindi namazını ilk kılan **Yûnus**, akşam namazını ilk kılan **İsâ**, yatsı namazını ilk kılan **Musa** peygamberdir. Aleyhimü's-salâtü ve's-selâm.

Bu meyanda denilmiştir ki: Beş vakit namazı ilk kılan Âdem aleyhisselâmdır. Sonra bunlar peygamberler arasında dağılmıştır. Vitr namazını ilk kılan **Rasûl-i Ekrem** -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizdir. Bu hususda:

«*Rabbim bana bir namazı da ziyâde ile vermişdir*» buyurmuşlardır.

Namazın bidâyeti ikamedir, nihâyeti idâmedir.

Namazın ikamesi, her bir namazı kendi vaktinde rükû, sücûd ve hududunu zâhiren ve bâtinen muhafaza ederek kılmaktır.

İdâmesi ise, devâmı murakabe ile namazda gizlenen eltâf-ı rubûbiyyete nâil olmak için tahsîs-i nazar eylemektir. Hadîs-i şerîfde:

«- *Yaşadığınız günlerde Allah'ın nice nefehâtı vardır. Gözünüzü açın ve onu yakalamaya çalışın!*» buyurulmuştur.

Namazın bir şekli, bir de rûhu vardır ki, her bir şartını ve rûknünü yerine getirmekle rûhuna erilir.

Meselâ namazın şartlarından birisi abdestdir. Abdestin her bir farzında, sünnetinde, edebinde namazın dosdoğru kılınmasına insanı hazırlayan bir sır ve işâret vardır.

Meselâ elleri yıkamak, onları dünyânın levsiiyyâtından ve nefsi masiyetlerden temizlemeye, kalbi hayvânî ve şeytânî sıfatlardan tasfiye etmeye işârettir. İlk vahiyden sonra evine gelerek bürünüp sarınan peygambere:

وَتَيِّبَاكَ فَطَهَّرْ «**Elbiseni temizle!**»¹³ buyurulmuştur. Ki bu «Kalbini temiz tut» diye de tabir edilmiştir. Yüzü yıka-

13. Müddessir sûresi, 4

mak, himmet yüzünü dünyâ muhabbetinin necâsetinden yıkayıp temizlemeye işârettir. Çünkü dünyâ muhabbeti her bir günahın başıdır.

Namazın şartlarından biri Kible'ye yönelmektir. Bundaki sır Hak Teâlâ'yı arzu etmekden başka her şeyden yüz çevirmek ve kurbîyyet ve münâcât arzusuyile Hazret-i rubûbiyyete teveccüh etmektir.

Elleri kaldırman himmet ellerini dünyâ ve âhiretten çekmektir.

Namazdaki Tekbir; Kulun kalbinde isteme, sevgi, azamet ve izzet bakımından "Hak, her şeyden daha büyük" diyerek O'nu yüceltmektir.

Namazda iftitah tekbirinin hemen niyeti izlemesi, Allah'tan birşey isterken niyetin samîmî oluşunun, hakkı tekbir ve tazim ile gösterilmesi gerektiğine işârettir. Zirâ Allah'ı değil de başkasını talep eden O matlûbu tekbir ve tazim etmiş olur.

(الله اكبر) diyerek Allah'ı büyüklemeden namaz sûretâ câiz olmadığı gibi hakikatte de câiz değildir. Kişi, «Dünyâ en büyüktür, ukbâ en büyüktür» dese (الله اكبر) demedikçe namazı olmaz.

Sağ elini sol eli üzerine koyarak ikisini beraber göğsüne koymakta da yaratıcı huzûrunda kulluğun şeklini ifâdeye ve kalbi mâsivânın muhabbetinden korumaya işâret vardır.

Namazda kiraate «yöneldim» diye başlanmasında, Hak'tan başkasını talep etme şirkinden uzak olarak, hak-

ka yöneliŝe işâret vardır. Fatiha'nın kıraaeti vâcib oluşu, ve fâtıhasız namazın câiz olmayıŝında öyle bir hakikate işâret vardır ki, bu hakikat kulu hamd ü senâ, Rabbül âlemine şükür ve hidâyet talebiyle, rabbânî lütufların güzel kokularına hedef kılar. Sözü edilen hidâyet öyle ilâhî cezbelerdur ki, her biri ins ü cinnin ameline denktir ve Allah ile kul arasında ikiye ayrılmış olan namaz ile kulu Allah'a yaklaŝtırır. Kıyam, rükû ve sucûd, kulun âlem-i ervâha ve gayb yurduna dönüşüne işârettir.

Secdeden sonra teşehhüdde enâniyet perdelerinden kurtulmaya işâret olduğu gibi rabbânî cezbelere Hakk'ın cemâlini görmeye vâsıl olma iŝâreti de vardır. Sonra tahiyâtta kulların, meliklerin huzûruna varıŝındaki ŝekillerini gözetler. Sağa, sola selâm veriŝte iki dâre selâm vermeye işâret bulunduğu gibi, sağdan cennet nimetlerine, soldan da lezzet ve ŝehvetlere davet eden her câhil davetciye selâma işâret vardır.

Böyle bir kul, icâbet ve münâcât makamları içerisinde bulunduğu halde kerâmet denizlerine dalmış, ilâhî cezbelere bağıyla bağılıdır. Nitekim Cenâb-ı Allah şöyle buyuruyor: «**Rahman ve rahim olan Allah'ın kulları yeryüzünde tevazu ve vakar ile yürürler. Câhillere, kendilerine lâf atıp sataŝtıkları zaman aldırmadan: "selâmetle" deyip geçerler.**»¹⁴

Ŗekilciler namazı edâdan selâmla çıkarlar. Hakikat ehli ise selâmla namazı devam ettirmeye girerler. Nite-

kim Allah Teâlâ «**Onlar namazlarına devam ederler**»¹⁵ buyurmaktadır.

Namaz kılan bir kavmi namazları korur. Cenâb-ı Allah şöyle buyuruyor: «**Ey Muhammed sana vahyolunan kitabı oku. Namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz namaz insanı fuhuş ve kötü şeylerden alıkoyar.**»¹⁶

Namaz kılan o mü'minler, gayba iman ederler ve kendilerine verdiklerimizden infâk ederler. Hadis-i kûdsîde:

«*Salih kullarım için, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir beşerin aklına gelmeyen nimetler hazırladım*» buyurulmaktadır.

İnfâk

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

«**Ve onlar kendilerini merzûk kıldığımız şeylerden infâk ederler.**»

Rızık, lügatda atâ, yani vermek demektir. Örfde canlıların fâidelendikleri, yedikleri şey, serâfatde ise helâl ve haram olarak yenilen, giyilen, istifâde edilen şeylerin kâffesidir.

Ağniyâ, mallarından infâk ederler ve ihtiyaç sâhiblerinden kıskanmazlar. Âbidler nefislerinden infâk ederler,

15. El-Meric sûresi, 23

16. Ankebût sûresi, 45

hizmet ve vazifelerinde betâet göstermezler. Ârifler kalblerindeki şeylerden infâk ederler, murâkabe-i hakikiyye ile merzûk kılındıkları hikmetleri müstaid olanlara infâk ederler. Âşıklar canlarını infâk ederler, mâşuk yolunda canlarını bir kazada düşünmezler.

Bazıları demişlerdir ki: Ağniyânın infâkı cepten nakdi çıkarmak, fukarânın infâkı kalbden ağyari çıkarmaktır.

Bu âyet-i celîlede îman, namaz ve infâk birbirine bağlı ve arkası arkasına zikrolunmuştur. İman kalb ile, namaz rûh ve cesed ile, infâk da can ve mal ile yapılır. Bütün ibâdetler bunlarla alâkalıdır. İmanda necât, namazda münacat, infâkda derecât vardır. Yine îmanda beşaret, namazda keffâret, infâkda tahâret vardır. Yine îmanda izzet, namazda kurbiyyet, infâkda ziyâde vardır.

Bu sûrenin ikinci ve üçüncü âyetinde dört şey zikrolunmuştur ki, bunlar kemâl dereceleriyle Hulefâ-i Râşidîn -radiyallahü anhüm-'de zuhûr etmiş vasıflardır: takva, gaybe iman, namazı dosdoğru kılmak ve infâk.

Sofiyyeye göre infâkda birinci mertebe senâdır. Sonra cûd, sonra îsâr gelir. Malının bir kısmını verip bir kısmını bırakana sehîy, malının çoğunu infâk edip kendisine az bir şey bırakana cevvd, zarûretin bütün sıkıntılarına rağmen gönlüne bir darlık gelmeden malının tamamını infâk eden ve Allah'ın kullarını kendisine tercîh edene Sâhib-i îşâr denilir. Hulâsa infâkın fezâil ve derecâtı çoktur.

Ebû Abdullah el-Hârisü'r-Râzî demiştir ki:

Allah Teâlâ peygamberlerden birine vahyetdi ki, ben filân kulun ömrünün yarısını fakr ile, yarısını zenginlik ile geçirmesine hükmettim. Hangisini evvel isterse onu vereceğim. Kendisine sor, arzusunu beyân etsin buyurdu.

O peygamber bu adamı çağırdı ve gelen vahyi haber verdi.

Adam: «Ailemle istişare etdikten sonra bir cevap veririm» dedi ve istişaresi üzerine hanımı:

«Zenginliğin evvel olmasını tercih et,» dedi.

Adam: «Zenginlikden sonra fakirlik çok zordur. Fakirlikden sonra zenginlik ise pek tatlıdır» dedi.

Kadın: «Bu hususda benim dediğime bak» dedi.

Adam, o peygambere gidib: «Zenginliğin evvel olmasını tercih ediyorum» dedi.

Allah ona bütün zenginlik kapılarını açdı. Hanımı dedi ki: «Eğer bu nimetin ömrünün sonuna kadar devamını istiyorsan Allah'ın kullarına karşı cömert ol. Kendine bir elbise aldığın zaman bir fakire de elbise al.» Adamın ömrünün ilk yarısı böyle bolluk içinde ve şükür ile geçince, Allah o peygamberine vahyetdi:

«Ben o kulumun ömrünün yarısını gınâ ile, yarısını da fakr ile geçirmesini takdir etmişdim. Fakat gördüm ki o kulum bütün nimetlerime şükretti. Şükür

ise nimetin ziyâdesini ve devamını vâcip kılar. Ömrünün geri kalan kısmını da zenginlikle geçirmesini takdir ettiğimi kendisine müjdele!» buyurdu.

Ehl-i hakikat der ki: وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ yâni, varlığın vasıflarından, kul ile Rab arasında taksim edilmiş bulunan namazın yarısının hakkını tam verirler. Nihâyet huzûr-ı ilâhîde tam bir sükûna kavuşub, bu sükûnu bozacak hususlara karşı direnirse, onu latif nefhalarıyla ezelî inâyet kuşatır ve kendi yakınındaki derecelere ulaştırır. Nasıl ki, Hakkın Nebî -sallallahü aleyhi ve sellem-'e «**yaklaş**» hitabı şeklinde cezbesi varsa, mü'mine de; «**secde et ve yaklaş**» şeklinde cezbesi olur.

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ
وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

«İşte o muttakîler, Sana inzâl olunana ve Senden evvel inzâl olunanlara iman ederler. Âhirete yakînen iman edenler de işte onlardır.»

Ebû'l-Leys rahimehullah, Tefsiri'nde der ki: Yakîn üç mertebedir: Yakîn-i iyân, yakîn-i haber, yakîn-i delâlet.

Yakîn-i iyân: Bir şeyi görüp o şey hakkında her türlü şek ve şüpheyi izâle eden yakîndir. Görmekle temin edilir.

Yakîn-i delâlet: İstidlâl ile elde edilen yakîndir. Meselâ uzakda bir yerde duman çıktığını görüp orada bir ateşin bulunduğuna dâir elde edilen yakîndir. Burada ateşi görme yok, dumanından istidlâl vardır.

Yakîn-i haber: Bir şeye dâir haberle yakîn elde edilmesidir. Meselâ dünyâda Bağdad diye bir şehrin bulunduğu bahis olunur ki, kişi oraya gidip görmese bile orayı bilenlerin verdikleri haber ile mevcûdiyetine yakîn hâsıl eder.

Âyet-i celfînin bu beyânı müşâhede mertebesinde olmayanlar için, yakîn-i haberdir. Bundan sonra yakîn-i delâlet gelir. Ahiretin hak olduğunu yakînen görünce de haber ve delâlet, iyân ve müşâhedeye yükselir.

Şeriatin zâhirini bilmek ilme'l-yakîn, bildiğini hâlisâne ve ihlâs üzere yaşamak ayne'l-yakîn, müşâhedeye ermek de hakka'l-yakîn mertebesidir.

İlme'l-yakîn, isâbetli bir fikir ve istidlâl ile idrâk-ı bâtınî vasıtasıyla hâsıl olan ilimdir. Bu, gaybe yakînen inanan âlimlerin bulundukları mertebedir. Bu mertebe-i ilmiyye ervâh-ı kudsiyye ile münâsebet kurulmaksızın ziyâdeleşmez. İlim aynen, yani gözle görerek tahakkuk etmişse bunun mertebesi yakîn-i iyândır, yani ayne'l-yakîndir. Bu da ma'lûmun müşâhedesine ile hâsıl olur. Bu mertebenin bir üstüne, ikilik hicâbı aradan kalkmaksızın varılmaz. Bundan sonra hakka'l-yakîn mertebesi gelir. Bu mertebede artık hicâb diye bir şey kalmamıştır. Bu mertebenin ayne'l-yakîni evliyâyâ, hakka'l-yakîni ise enbiyâyâ mahsusdur.

Bu derece ve mertebeler ancak mücâhede ile hâsıl olur. Her zaman abdestli bulunmak, az yemek, semâvat ve arzın Allah tarafından idaresi hakkında tefekkür, lüzumsuz şeylerle meşgûliyetden kaçınmak, farzları sünnetleriyle beraber edâ, Hak'dan gayrilerden, yani mâsi-vâdan tecerrüd, Allah'a vâsıl olmakdan başka her türlü arzuyu terk, az uyumak, Allah'a arz-ı ubûdiyyet etmek, haramdan kaçınmak, helâl yemek, sözünde ve işinde doğru olmak, kalbiyle murakabeye her an devam etmek gibi mücâhedelere devam etmek ki, bunlar iyân ve müşâhedenin anahtarlarıdır.

On zümre vardır ki, bunlar aldanmışlardır:

1- Hâlikının Allah olduğunu bilip de O'na kulluk etmeyen,

2- Râzıkının Allah olduğunu bilip de huzûr ve itminan içinde bulunmayan,

3- Dünyânın zâil olduğunu bildiği halde ona itimad eden, yani her türlü işinde onu esas kabul eden,

4- Vârislerinin, kendinin düşmanı olduklarını bildiği halde onlar için mal biriktiren,

5- Ölümün bir gün muhakkak geleceğini bildiği halde ona hazırlanmayan,

6- Kabrin menzili olduğunu bilip de orası için tedârikli bulunmayan,

7- Kendisini hesaba çekecek olanın Allah olduğunu ve O'nu aldatmanın imkânı bulunmadığını bildiği halde sahîh bir hüccete dayanmayan.

8- Cennete ulaşmak için sıratdan geçileceğini bildiği halde oradan düşmekten korkmayan,

9- Ateşin fâcirlere me'vâ (yuva) olduğunu bildiği halde ondan ürpermeyen,

10- Cennetin ebrârın yurdu olduğunu bildiği halde oraya girmek için amel etmeyen kimse aldanmıştır.

Zü'n-Nûn-i Mısri -kuddise sirruh- demiştir ki:

– Yakîne eren tûl-i emeli terk eder. Tûl-i emeli terk eden zühde, zühd hikmete, hikmet de her işin sonunu düşünmeye götürür ki âhiret îmanı bu îman ve tefekkürün kemâl hâlidir.

Ebû Tûrâb en-Nahşebî anlatıyor: Çölde azıksız sefer eden bir delikanlı gördüm. Kendi kendime dedim ki: «Eğer bunun yanında «yakîn» azığı yoksa muhakkak helâk olur.»

Kendisine: «Ey delikanlı! Böyle yerlerde azıksız mı gezersin?» dediğimde cevaben:

«Ya Şeyh! Kaldır başını! Allah'dan gayri bir şey görüyor musun?» dedi. Ben de: «Sen bu mertebeye erdikden sonra istediğin yerde istediğin şekilde gez!» dedim.

Büyük ârifler demişlerdir ki: Vücûd hicâbında kalmayın zilletinden kurtulan, uhrevî işlerde yakîne ermenin

izzetini tadar. Gözlerinden hicâb kalkıncaya kadar îman eder, hicâb kalktıktan sonra yakîne erer.

Bu mânâda **Hazret-i Ali** -kerremallahu vecheh- «Perdeler açılmış bile olsa yakînim artmaz, zîra ben devamlı yakîn içindeyim» demiştir.

Çünkü vücûd hicâbından kurtulanı, uhrevî işleri müşâhededen dünyânın cismânî hicâbları perdeleyemez. Hicabların açılmasıyla îman mertebesinde iykan mertebesine ererler. İşte Kur'an hidâyetiyle hidâyete erib gaybe îman edenler, namazlarını dosdoğru kılanlar, kendilerine verilenlerden infâk edenler, Hazret-i Muhammed aleyhisselama ve O'ndan evvelkilere inzâl olunanlara îman edenler; âhirete yakînen îman edenlerin tâ kendileridir. Bunlar gerek dünyâda gerekse âhirette, dünyâ işlerinde âhireti, âhîret işlerinde dünyâyı iç içe ve yakînen müşâhede ederler. Âhireti dünyâdan ayrı ve uzak görmedikleri için âhirete îman mertebesinde iykan mertebesine yükselirler. Allah Teâlâ bu hususda:

فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ

«Şimdi senden perdeni kaldırdık. Artık bu gün gözün çok keskindir»¹⁷ buyurmuştur.

أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

«İşte bunlar, yani Kur'an hidâyetiyle hidâyete erip gaybe îman edenler, namazı dosdoğru kılanlar, kendilerinin merzûk kılındıkları şeylerden infâk edenler. Sana indirilene ve Senden önce indirilenlere îman ederek âhirete yakîn hâsıl edenler Rablerinden gelen bir hidâyet üzeredirler. İşte bunlar, felâha erenlerin tâ kendileridir.»

Felah üç mertebedir:

Birincisi: Nefse karşı muzaffer olmak. Hevâsına ve dünyâyâ tâbi olmakdan kurtulmak, alâyişine aldanmamak, şeytanın vesveselerine aldanmamak, fitnelerine kapılmamak.

İkincisi: Küfürden, dalâletden, bid'at ve cehâletten, nefse aldanmakdan, şeytanın vesvesesinden, îmanın zevâlinden, emniyeti zâyî etmekden, kabrin ve haşrin korkularından, sıratdan ayağı kayıp düşmekden, cehennem azabına dûçâr olmakdan cennetden ve cemâlden mahrûm olmakdan kurtulmak.

Üçüncüsü: Ebedî mülkde, sermedî nimetlerde, zevâli ve intikali olmayan âlemde, hüznü olmayan sürûrda, ihtiyarlığı olmayan zindelik ve gençlikde, zorluğu olmayan rahatlıkda, illeti olmayan sıhhatde, hesabı olmayan nimete nâiliyetde, hicâbı olmayan bir mülâkatda bekaya ermekdir. Cemalûllaha kavuşmaktır.

*Beyzâvî Tefsiri'*nde naklolunduğuna göre **Necmü'd-Dîn Dâye** -kuddise sirruh- demiştir ki:

«Bu âyet-i celîlede هٰدٰی nekre olarak zikrolunmuştur. Bu her bir mertebenin hidâyetini beyânda hepsini içine

alır. Çünkü evsâfı bu beş âyetde sayılan muttakîlerden kimi Rabblerinden bir keşf üzere, kimi O'nun envârından bir nûr üzere, kimisi O'nun esrârından bir sırr üzere, kimisi O'nun etrâfından bir lutf üzere, kimisi de O'nun hakâikin-den bir hakikat üzere hidâyetdedir. Allah'ın, bütün enbiyâ ve evliyâsına in'âm etdikleri, kemâl zât ve sıfatına sermedî in'âm ve ihsânına nisbetle bahr-i muhitden bir katredir.»

Küfür ve Nifak

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

6 - «Bu âyetlerimize küfür edenleri Allah'ın azâbıyla korkutsan da, korkutmasan da onlar için müsâvidir, imân etmezler.»

Küfr, âyât-i Kur'âniyyede dört vecihde vârid olmuştur:

Birincisi: İmanın zıddı demek olan küfür.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا

«O küfredenler ve Allah'ın yolundan sapanlar, sapdıranlar muhakkak ki hidâyetden pek uzak bir

dalâlete düşmüşlerdir»¹⁸ âyet-i celîlesinde beyân olunan küfür imanın zıddı demek olan küfürdür.

İkincisi: Cahd, yani mutlak inkâr demek olan küfür.

وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

«Kim de küfür ederse bilsin ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir. Kimsenin bir şeyine ihtiyâcı yoktur»¹⁹ âyet-i celîlesinde beyân olunduğu gibi.

Üçüncüsü: Şükrün zıddı demek olan küfürdür:

وَأَشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ

«Ve bana şükredin, küfretmeyin, yani nankörlük etmeyin!»²⁰ âyetinde beyân olunduğu gibi.

Dördüncüsü: Teberrî demek olan küfürdür.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ

«Sonra kıyamet gününde biriniz diğerinden teberrî eder, yani arkadaşıyla alâkası olmadığını beyân ile ondan ayrılmak, berî olmak ister»²¹ âyetinde beyân olunduğu gibi.

18. Nisâ sûresi, 168

19. Âl-i İmrân sûresi, 97

20. Bakara sûresi, 152

21. Ankebut sûresi, 25

İmam Beğâvî -rahimehullah- der ki:

Küfür dört vecih üzeredir:

Küfr-i inkârî: Allah'ın mevcûdiyetini kat'ıyyen kabul etmemek ve ağzına almamak.

Küfr-i cuhûdî: Allah'ı kalbiyle bildiği halde lisâniyle ikrar etmemek ki, İblis'in küfrüdür. Bu küfre düşenler hakkında:

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ

«Onlara gayet iyi bildikleri Kitab gelince ona küfretdiler. Hemen Allah'ın lâneti kâfirler üzerine olsun!»²² buyurulmuştur.

Küfr-i inâdî: Kalbiyle bildiği halde lisaniyle itiraf edip de dîne girmeyen kimsenin küfrüdür.

Küfr-i nifâkî: Lisaniyle ikrar ettiği halde kalbiyle itikad edememektir.

Küfrün bu dört vechinden herhangi biri üzere âhire-te intikal edenin mağfiret olunma ihtimâli yoktur.

Büyük ârifler bu âyetin tefsirinde derler ki:

«Ahd-i Elest'de²³ «Belâ», yani «Evet, Sen bizim Rab-bimizsin» dedikten sonra Benim rubûbiyetimi inkâr

22. Bakara sûresi, 89

23. Yani: Allah'ın ezelde «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» suâli ve mü'minlerin cevabı.

edenler, kalblerinin o vakitdeki safâsını süflî ve nefsânî emelleriyle boğanlar ve Allah'ın insanlara verdiği sâlih fîtratlarını, behîmî, yırtıcı ve şeytanî sıfatlarla değiştirip bozanları korkutsan da korkutmasan da birdir. Çünkü:

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

«Hayır! Onların söylediklerinin aksine kendi kazandıkları behîmî ve şeytanî vasıflar kalblerini kuşatmış ve boğmuştur!»²⁴ Onlar küfrân ile Allah'ı unutunca, Allah onları darmadağın etdi. Hevâları onlara gâlib geldi ve onları tepesi üstü yere yıkdı. Onlar canlı sûretinde ölü kalbli oldular. Kalbleri ölü olmakla onları va'd ve va'id ile müjdelemek ve korkutmak aynıdır. İman etmezler. Çünkü kalbleri katılaşmışdır. Dünyâ muhabbeti ve şehvetlerine düşkün olmaları onların kalblerini taşlaştırmışdır. Nasihat tesir etmez. Kalblerinin kapılarını, hak kelâmı duymaya ve anlamaya karşı kilitlemişlerdir. Onların bu hâli Kital Sûresinde:

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

«Onlar Kur'ân'ı hiç tedebbür etmezler mi? Mânâsını anlamaya çalışmazlar mı? Yoksa kalblerinin üzerine kilitler mi vuruldu?»²⁵ diye beyân buyurulmuştur.

Bunlar Cenâb ı Hak'la ünsiyet kokusunu alamazlar. Şekavet gibi bir sarsar fırtınası bunların yurdlarını hara-beye çevirmiş ve kendilerini helâk etmiştir.

24. Mutaaffîn sûresi, 14

25. Kital sûresi, 24

Bunların kazandıkları ve kendilerine sıfat olarak seçtikleri süflî, behîmî ve şeytanî vasıflar kalblerinin etrafını kuşatıp hiç bir öğüdü ve hitabı işitmeyecek hâle getirince Allah onların kendi kalblerine vurdukları kilitleri mühürlemiştir:

حَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ
غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

7- «Allah onların kalblerine ve kulaklarına mühür vurmuştur, gözlerinde de perde bulunmaktadır. Onlar için ayrıca bir büyük azâb daha vardır.»

et-Teysir'de: «Ehl-i hakka göre «hatm»: «kalblerin mühürlenmesinden anlaşılan mâna şudur: Kalblerin mühürlenmesi, Allah Teâlâ tarafından bir cezâdır ki, kulu cebren îmandan alıkoymadığı gibi, zorla da küfre itmez. Belki kulun çirkin ihtiyarı ve küfre dalıp, isrâr etmesinden dolayı ona fazla bir cezâdır. Kul, bu cezâ sebebiyle imânın îcâblarını yapmayı ve isyânı terk etmeyi kolaylaştıran lutf-i ilâhîden mahrûm olur. «**Allah'a ve Rasûlüne imân ediniz**» âyetinde onlara iman ediniz, diyerek hitab edilmiş olması «**ne oluyor ki onlar inanmıyorlar**» diyerek onların kınanmış bulunması imandan men edilmediğinin ve küfre zorlanmadığının bir delilidir. Şayet küfre mecbur olup, imandan âciz kalsalardı, o zaman «iman ediniz» diye hitab olamayacağı gibi, inanmadıklarından dolayı da kınanma ve itâb olamazdı.

«Kulûb» kelimesi kalb kelimesinin cem'idir. Burada kalb gönül demektir. Gönlün, kalb diye isimlendirilmesi,

çeşitli hâdiselere göre değişmesi ve diğer organlardaki tasarrufundan dolayıdır.

Seyh'in tefsirinde: «Kalb çam kozalağı şeklinde bir et parçasıdır ki, «vetin» denilen bir damara bağlıdır. Bu damar da kalbin içindedir. Kesildiğinde insan ölür» denilmektedir.

Seyyid Şerif el-Cürcanî'nin «*Tarifât*»ında «Kalb, (gönül) rabbânî, lâtif bir cisimdir ki, göğsün sol tarafındadır. İşte bu rabbânî latîf cisim, insanın hakikatidir.

Âyet-i celîlede kulak gözden evvel zikrolunmuştur. Bazıları demişlerdir ki: Kulak gözden efdaldır. Çünkü Allah bu iki hissi berâber zikrettiği yerlerin hemen hepsinde işitmeyi, görmekten evvel zikretmiştir. Ayrıca «işitmek» nübüvvetin şartındandır. Allah Teâlâ bazı enbiyâsına ömürlerinin bir kısmında a'mâlık vermiştir. Fakat aslâ sağır bir nebî göndermemiştir. Kulak, aklın maârif ile kemâle ermesi için zarûridir.

Akıl sâhibine gerekdir ki, kendini acıklı bir azaba götürecek şeylerden kaçınsın. İnsanı azâba götüren şeylerin başında günahlarda ısrar, insanların küçük hatâ ve ayıblarıyla uğraşmak gelir. Kul Allah'ın âyetlerine kulak tutup her bir emr-i ilâhînin kalbinde yer etmesine çalışmalı, kalbinin ve kulağının mühürlenip gözüne perde çekilmesinden Allah'a sığınmalıdır.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem buyurmuşlardır ki:

«*Kalbler de demirlerin paslandığı gibi paslanır.*»

Denildi ki:

– Yâ Rasûlallah! Onun cilâsı nedir?

– *Kalblerin cilâsı Kur'an tilâveti, çokça zikrullahı devam ve ölümü de hatırlamaktır.*

Bütün hataların anası üçdür: **Hırs, hased** ve kibir. Bu üçünden altı sıfat daha hâsıl olup dokuz kadar olmuşlardır: Tokluk, çok uyku, rahat, mal sevgisi, câh sevgisi, riyâset sevgisi. Bunlardan mal ve riyâset sevgisi sahibini küfür ve helâke çekip götüren illetlerin başında gelir.

Hikâye olunur ki; genç bir melik vezirlerine dedi ki: «Ben bu işin bir lezzetini bulamıyorum. Bilmiyorum bu iş hakkında insanlar da benim gibi mi düşünüyorlar?» Ona dediler ki: Evet, insanlar da senin gibi düşünüyorlar. Melik bu işin çaresini sorunca vezirleri dediler ki:

– Sen Allah'a itaat eder isyân etmezsen ve istikamet üzere olursan her şeyin lezzetini alırsın ve huzûra erersin.

Bunun üzerine memleketindeki ulemâ ve sulehâyı topladı ve kendisine Allah'a itaat ve isyândan kaçınmak hususunda yardımcı olmalarını söyledi. Onlar, meliklerini itaat üzere gördükleri vakit teşvik edecekler, masiyet üzere gördükleri vakit ikaz edecekler, men edeceklerdi. Bu işe devam etdiler ve Allah Teâlâ'nın lutfuyle dört yüz sene kadar melik ve idaresi istikamet üzere devam etdi.

Sonra İblis geldi. Adam sûretinde görünerek ona:

«Sen kimsin?» dedi.

O da: «Âdemoğullarından biriyim» dedi.

İblis ona: «Eğer sen âdemoğullarından olsa idin onlar gibi sen de ölürdün. Bu güne kadar ölmediğine göre sen onların ilâhısın!» deyince melik kendisinden şüphelenmeye başlayıp içine bir vesvese girdi. Düşünüp taşındıktan sonra minbere çıktı:

«Ey nâs! Ben sizden bugüne kadar bir şeyi gizlemişdim. Şimdi onu izhâr etme vakti gelmiştir. Ben şu kadar senedir sizin melikiniz idim.

Eğer âdemoğullarından birisi olsa idim herkes gibi ben de ölürdüm. Ölmediğime göre sizin ilâhınızım. Bugünden sonra bana tapacaksınız!» dedi.

Allah Teâlâ o zamanın nebîsine vahyetti ki: «O melik istikametde olduğu müddetçe ben de ona rahmetimi ve nusretimi devam ettirdim. İzzet ve celâlime kasem olsun ki, ona birini musallat edeceğim!» dedi ve **Buhtunnasr**'ı musallat etdi. Buhtunnasr da onun boynunu vurdu ve yetmiş gemi yükü kadar olan hazinesini ele geçirdi.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَآلِيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ

بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

8 - «İnsanlardan öyleleri vardır ki, iman edici kimseler olmadıkları halde “Biz Allah’a ve âhîret gününe iman etdik” derler.»

Yani insanlardan öyle kimseler vardır ki, Allah’ı ve Allah ile mîsak gününde yaptıkları muâhedeyi unutmuş-

lardır. Buna bakmayıp: «Biz Allah'a ve âhiret gününe îman etdik» derler. Bunlar:

يَقُولُونَ بِالسِّيَةِ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ

«Kalblerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylemektedirler.²⁶

Büyükler demişlerdir ki: Hakîki îman, Allah'ın hâs kullarının kalblerinde ilka ettiği nurdan hâsıl olur. Onların Allah'a ve âhiret gününe îmanları bu nûr ileddir. Allah'ın verdiği nûr ile âhireti müşâhede ederler ve şuhûdî îman ile îman ederler. Bakdığına ve inandığına Allah'ın nûruyle bakmayan kimse âlem-i gaybı müşâhede edemez, gaybı bilmediği için Allah'a da îman edemez, âhiret gününe de îman edemez. Bu sebeble âyet-i celîlede «Onlar îman edici kimseler değildirler» buyurulmuştur. Yani onlar ilâhî bir nura sâhib ve müstefid olup da îman edebilecek kimseler değildirler. Hakîki îmana yol bulmağa da isti'datları yokdur. Çünkü onlar kalın kalın gaflet hicâbları ile hicâbda kalmışlar, nefsin ve şeytanın mağlubu ve perişanı olmuşlardır.

يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ
وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩١﴾

9 - «Onlar Allah'a ve îman edenlere kendilerince hud'a, yani hîle yapıyorlar. Halbuki kendile-

rinden başkasını aldatmıyorlar. Fakat bunu idrak etmiyorlar ki!»

Şekavet üzere, mecbûl bulunanlar zâhirde Allah'ı aldatmaya, O'na hîle ve hud'a yapmağa çalışırlar. Fakat yaptıkları hîlelerin kendi başlarına geçeceğini düşünmezler. Çünkü türlü türlü şehvetlerle gözleri dönmüş ve yaptıkları işin netîcesini düşünmekden ve görmekden kendi kendilerini mahrûm etmişlerdir.

Âl-i İmrân sûresinde bunlar hakkında :

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ
الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ الْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ
وَ الْأَنْعَامِ وَ الْحَرْثِ ۚ ذَٰلِكَ مَتَاعُ الدُّنْيَا وَ اللَّهُ
عِنْدَهُ خُسْنُ الْمَاٰبِ

«Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altun ve gümüşe, salma güzel atlara ve (deve, sığır, koyun, keçi gibi) hayvanlara ve ekinlere olan ihtiraslı şehvet sevgisi insanlara tezyîn olundu. Bunlar dünyâ hayatının metâdır. Nihâyet dönölüp varılacak yerlerin en güzeli ise Allah'ın indindedir.»²⁷

Onların gözünde böyle basit dünyalık şeyler tezyîn olununca, Allah'ın va'dettiği ebedî ve sermedî güzellikleri göremeyerek bunlara aldandılar. Allah'dan mahrûm

oldular. Uhrevî saadetin teminine çalışmadılar. Asıl al-dananlar bunlar oldular. Ne Allah'ı aldatabildiler, ne de îman edenleri:

يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ

«Allah onlara hud'a ederken, onlar kendilerince Allah'a hud'a yaptıklarını zannediyorlar.»²⁸

Bunlar îman etme imkânları var iken iman etmeyip ateşi hak ettiler. Hîle yoluyla nifaklarını izhâra başladılar ve nifak ayağıyla ateşin en alt derecesine indiler. İmana gelme istidâdlarını kendi elleriyle ibtal etdiler ve mekirleri kendilerini helâk etdi. Bunu da bilmediler. Kendilerini bu işlere sürükleyen sebep kalblerinin hasta olması idi. Kalbleri hasta olanlar ise sırr-ı kaderi anlamaktan uzak olup Allah'ı aldatmaya teşebbüs edecek dereceye düşen kimselerdir.

Bu âyet-i celîlenin tefsirinde denilmiştir ki: Allah bunlara amellerine göre muamele eder. Onlar ateşe atılırlar ve uzun seneler boyunca orada azâb olunurlar. Sonra Rahman'dan yardım isterler. Onlara denilir ki: İşte şu kapılar sizin için açılmıştır! Hemen o kapılara koşarlar, tam çıkacakları zaman yüzlerine kapanır ve şeytanlarıyla baş başa kalacakları kuyularına, derekelerine geri döndürülürler.

Cenâb-ı Hak bunlar hakkında:

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوِيَهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ
يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ
الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ

«O fâsıklara gelince onların varacakları yer ateş-
dir. Onlar oradan her çıkmak istedikçe oraya döndü-
rülürler ve kendilerine: “Yalanlamakda olduğunuz bu
ateş azabını tadın bakalım” denilir.»²⁹

Hadîs-i Şerifte: «Kıyamet gününde, insanlardan
bir gurubun Cennet'e girmesi emredilecek, Cennet'e
yaklaşıp kokusunu alacaklar, nihâyet, Cennet köşkle-
rine ve Allah'ın Cennet ehli için hazırlamış bulunduğu
nimetlere nazar edince, onları Cennet'den geri çevirin,
Cennet'de onların hiç bir nasibi yoktur diye nidâ edi-
lecektir. Bunun üzerine onlar da hasret ve nedâmetle
geri döneceklerdir ki, ne öncekiler, ne de sonrakiler
böyle bir nedâmetle geri dönmemişlerdir.

Cennet'den geri çevrilen bu insanlar diyecekler ki:

– Ey Rabbimiz! Keşke velî kulların için hazırladığın
nimetleri bize göstermeden bizi Cehennem'e soksay-
dın.

Cenâb-ı Allah da:

– Bunu ben size kasden yaptım. Siz, insanlardan
uzak, benimle başbaşa kaldığınızda benim tazim ettik-

lerime karşı gelir, insanlarla bir arada bulunduğunuzda onlara mütevazı ve ihlaslı gözükür, riyâkârlık yapardınız, kalblerinizde sakladığınız küfrün aksini dışa vururdunuz, dünyâdan korktunuz, ona değer verdiniz. Benden korkmadınız. İnsanları üstün tuttunuz, bana saygı göstermediniz, onlar için terkettiğinizi, benim için terketmediniz. Onun için bugün sizi, Cennet mükâfatımdan mahrûm ederek, elem verici azabımı tattıracağım dedi» buyurulmuştur.

وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ

«Onlar sâdece kendilerini aldatırlar, fakat bunun farkına varmazlar»

Yani onlar, yalnız kendilerini aldatırlar ama, gaflet ve dalâlete saplandıklarından bunu hissedemezler. Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya çalışmalarının vebâli ve zararı o kadar açık bir şekilde bu münâfıklara dönecektir ki, bunu ancak duyma azaları körelmiş kimseler anlayamazlar.

«**Hissedemezler**» ifadesiyle münâfıklar, cemâdât: cansızlar seviyesine indirilmiş, duygudan mahrûm oluşları dolayısıyla da hayvanlardan daha aşağı mertebededirler. Haklarında: بَلْ هُمْ أَضَلُّ «Belki hayvanlardan daha şaşkındırlar» denilmektedir. Burada وَلَا يَشْعُرُونَ : hissedemezler ifâdesi لَا يَغْلُمُونَ bilemezler sözünden daha belîği ve daha münâsibdir. Şuur, duymak, hissetmektir. مَشَاعِرُ İnsanının duyu organları demektir. İnsanların duyu organlarına مشاعر denmesi, her duyu organı, hisse, duymaya mahal olduğu içindir.

Münâfık, yaptığı fenâlığın, vebâlini bilmeden yapar, mü'min ise bilir. Binaenaleyh, Allah katında mü'minin özür beyân etmesi uygun değildir.

Allah Teâlâ bu âyetde münâfıklar bilemez dediği halde **«Siz bile bile hakkı gizlersiniz»** diyerek onların bildiğini ifâde etmektedir. Bu iki âyetin bağdaştırılması: Onlar gerçekte yaptıklarının kötülüğünü bilirler, ancak bildikleriyle amel etmediklerinden sanki bilmiyorlarmış gibi kabul edilirler. Nitekim, onlar zâhirde sağır, dilsiz, âmâ olmadıkları halde Cenâb-ı Allah **«صُمُّ بَكْمُ عُمَى»** hakikatte onların sağırılar, dilsizler ve körler olduğunu beyân etmektedir.

Et-Teysîr'de der ki: Mü'mine gereken ilim ve amel ile süslenmek hatalardan uzak kalmağa çalışmaktır. Rabbine hâlisâne ve ancak O'nun, rızâsını kazanmak için itaat ve kalb-i selîm ile ibâdet etmelidir.

Hadîs-i şerîfde buyurulmuştur ki:

إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكَ الْأَصْغَرَ، قَالُوا وَمَا الشِّرْكَ الْأَصْغَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الرِّيَاءُ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا جَزَى النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ إِذْ هَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُتِبَتْ تُرَاوُنَ فِي الدُّنْيَا فَاَنْظُرُوا هَلْ يَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً

«Ümmetim hakkında endişe ettiğim şeylerin en korkuncu küçük şirkdir.»

Ashab-ı kirâm:

– Küçük şirk nedir ya Rasûlallah, diye sual etdiklerinde:

– “*Riyâdır*” diye cevap verdikten sonra devamla:
“Allah -azze ve celle- insanlara amellerinin karşılığını verdiği vakitte mürâîlere der ki: “Dünyâda kendilerine mürâîlik etdiklerinize gidin bakalım, onların yanında bir mükâfat görebilecek misiniz? buyurur.”

Onlara böyle denilmesi hem îtâb, hem hud'a olması içindir. Çünkü onlar dünyâda iken hâşâ Allah'a, Rasûlüne ve mü'minlere hud'a yapıyorlar, yani kandırmaya çalışıyorlardı, âhiretde görecekları cezâ da amelleri cinsinden olacaktır.

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
 بِمَا كَانُوا يَكْزِبُونَ ﴿١٠﴾

10 «- Onların kalblerinde maraz vardır. Allah marazlarını daha fazla artırdı. Yalan söylemekte, âyetlerimizi tekzib etmekte oldukları için de ayrıca bir azâb-ı elim daha vardır onlara!»

Beyzâvî'nin beyânı veçhile maraz, bedene arız olarak mizacı itidalden çıkarıp insanın işlerine halel getiren hastalıktır. Bu makamda maraz ile murâd, kalblerine ârız olan cehil, bozuk itikad, kin, gayz ve gadab gibi nefislerin-

de mevcûd olan kötü sıfatlar ve bozuk ahlâklardır. Çünkü şu beyân olunan kötü huylar, nefsin kemâlât ve fazîlet kazanmasına mani olduğundan insanın ebedî saadetten mahrûmiyetine sebep olduğu gibi onların günden güne gamlarının artmasına dahi sebep olmaktadır. Zîrâ, dînyevî riyâsetden mahrûm olduklarını ve Rasûlullah'ın dini tebliğde sebâtını ve şân-ı nebeviyyeleriyle dîn-i mü-bînlerinin günden güne terakki ve teâlîsini gördükçe gamları artar ve kalblerinin hastalığı ziyâdeleşir. Binaenaleyh küfr üzere ısrar ve Rasûlullah'a düşmanlığı kendileri için bir vazife addederler. Neticede bu düşmanlıktan bekledikleri semereyi elde edemeyince kendi adâvetleri kendileri için büyük bir musîbet olur.

Bu münâfıkların kalblerinin mühürlenışı, hatırlatma ve korkutmanın kendilerine fâide vermeyeceği bilindiğindendir. Yine Allah şer'î teklifleri artırarak, vahyi tekrar tekrar indirip, mü'minlere zafer üstüne zafer nasib ederek, onların azabını artırmaktadır. Zîrâ vahyin inmesiyle teklifler arttıkça onların da küfrü artmaktadır. Şehâdet kelimesini söylemek münâfıklara zor gelir. Nasıl zor gelmesin ki, durmadan taatla ilgili emirler gelmekte, tatbik edilmemesi neticesinde cezâlar... Böylece ızdırab üstüne ızdırab, şübhe üzerine şüpheyile küfür ve âfâtlarını artırmaktalar. Ahirette azâb üzerine azabla cezâları daha da artacaktır. زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ **Biz onlara azabı kat kat artırırız.**³⁰ Mü'minlere dünyâda اهْتَدُوا **Allah, doğru yolda olanların hidâyetini daha da artırır**³¹ buyurarak, lutfunu bol bol verdiği gibi ahirette

30. Nahl sûresi, 88

31. Meryem sûresi, 76

de vereceğini va'detmektedir. **Allah onlara lutfunu artırır.**³²

Kutub Allâme diyor ki: Kalb hastalıkları, yanlış itikad ve küfür gibi, yâ dinle ilgilidir yahut da kin, hased, zayıflık, korkaklık gibi ahlâkla ilgilidir. Kalb hastalığı insanı önce küfre sonra sırasıyla kin, hased gibi fiilî davranışlara ve zayıflık, korkaklık gibi rûhî rahatsızlıklara sevkeder **فَزَادَهُمْ** sözü münâfıklara beddua olabilir. Eğer sen, duâ âdet-te âcizin yapacağı bir iş; Allahû Teâlâ ise âcizlikten mü-nezzehtir, nasıl olur da bu söz bedduâya hamledilebilir, dersen cevaben derim ki: Bu, Cenâb-ı Allah'ın kullarına bir talimidir ki, münâfıklara beddua câizdir, yaratıkların en şerlilerinden oldukları için onlara lanet etmek de câizdir. Zirâ Cenâb-ı Allah kıyamet gününde onlara Cehennem'in en aşağı derekesini hazırlamıştır. Nasıl ki, **«A'lah onları kahretsin»** **«Allah onlara lanet etsin»** **لَعَنَهُمُ اللَّهُ** deniliyorsa âyetlerde **«Allah onların hastalığını artır-sın»** âyeti de aynıdır.

Ayrıca onlar yalan söylerler, Allah'ın âyetlerini tek-zîb ederler, Allah'a iftira ederler.

Yalan, günahların en çirkinlerindendir ve ayıpların en fahişidir. Her türlü masiyetin başıdır. Huyların en se-vimsizidir. Onunla kalbler bulanır. Sıdkın neticesi îman olunca, yalan da îmanın zıddıdır.

Hadîsde vârid olmuştur ki:

«Size ne oluyor ki yalanı hafife alıyorsunuz? Nitekim döşek de azıcık bir atesden, bir kıvılcımdan yanar. Şübhe etmeyiniz ki, amel defterine her yalan muhakkak yalan olarak geçer.

Ancak şu üç yerde yalan câizdir: Harbde yalan söylemek, çünkü harb hîledir. Diğeri iki dargın kimseyi barıştırmak için, öteki ise erkeğin karısının gönlünü etmesidir.»

Meselâ, kocanın karısına bana senden daha sevgili hiç kimse yokdur demesi. Bu üç yerde yalanın câiz olduğu beyân olunmuştur.

Büyükler demişlerdir ki:

Ehl-i küfür ve ehl-i nifakın kalblerindeki maraz Allah'dan gayriye iltifatlarıdır, yani kalbleriyle Allah'a değil, başka şeylere yönelmeleridir. Bu sebeble Allah onların, marazlarını ziyâde eylemiştir. Yani onların kendi fâsîd fikirleriyle tutuldukları hud'a hastalığına ziyâde olarak hastalıklarını artırmıştır. Böylece Allah Teâlâ'ya vâsıl olmaktan mahrûm oldular, eğer anlasalar onlara azâb olarak bu mahrûmiyet kâfidir. Anlamadıkları için Allah bu mahrûmiyetlerine ziyâde olarak elîm bir azâbla onları tebşîr etmiştir. Sözlerinde yalancıdırlar. «Allah'a îman etdik» derler, fakat hakikatde îman etmiş değillerdir. Hakîki îman bir nurdur ki, kalbe girdiği zaman hakîki mü'minin nâsiyesinde zâhir olur.

Nitekim Cenâb-ı Peygamber -aleyhi's-salâtü ve's-selâm- Efendimiz Hârîse -radıyallahu anh-'e:

– Sabaha nasıl çıkdın yâ Hârîse, diye suâl etmeleri üzerine o büyük sahabî:

– Hak mü'min olarak ya Rasûlallah! diye cevap vermesiyle Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– *Her hakkın bir hakikati vardır. Senin îmanının hakikati nedir, dedikde Hârise -radiyallahu anho-,*

– Dünyâdan yüz çevirdim ya Rasûlallah. Gündüzleri aç ve susuz, geceleri uykusuz geçirdim, nazarımda taş ile altın müsâvîdir. Şuradan geçenlerden kimlerin cennete, kimlerin cehenneme gideceklerini söyleyeyim. Sanki Rabbimin arşını gayet açık ve seçik olarak görüyorum.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

«- *İsâbet etdin. Artık sus yâ Hârise!*» buyurmuşlardır.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا
نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ
لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

11-12: «Onlara: “Yeryüzünde fesâd çıkarmayın” denildiği zaman “İslâh ediciler ancak bizleriz!” derler. Ağâh olun ve bilin ki fesâdcıların tâ kendileri işte onlardır. Lâkin bilmezler ki!»

Ehl-i hakikat der ki:

«Münâfıklara, yeryüzünde fesâd çıkarmayın denildiğinde...» Bu ve bundan sonraki âyetin tahkikin-

de şuna işâret edilmektedir ki, insanoğlu her ne kadar yeryüzünün halifeliliğine müsâid olarak yaratılmış ise de fakat o, bidâyette hevâsına ve nefsânî sıfatlarına mağlûb olmuştur. Bu yüzden de fesâda meyleder bulunmuştur.

Nitekim melekler: **«Ey Rabbimiz! Sen yeryüzünde fesâd çıkaracak kişiler mi yaratacaksın?»** demişlerdi.

Şeriatın emir ve yasaklarıyla hilâfetin cevheri insan nefsinin mâdeninden ayrılır. Seâdet ehli mü'minler, Hakka davet eden peygambere boyun eğler, emir ve yasakları tereddütsüz kabul ederler. Bedbaht, münâfık kâfirler ise, okun, yaydan çıktığı gibi, dinden çıkar ve hevâ heveslerine tâbi olurlar. Onlara: Yeryüzünde fesâd çıkarmayın, yani, hevânıza tâbi olup, dünyâya hırsla bağlanarak, yeryüzünde halifelîğe salahiyetinizi ve güzel istidâdınızı ifsâd etmek için gayret etmeyiniz denildiği zaman onlar, bizler ancak ıslah edicileriz derler. Böylece nasihatın hakîkatin-den gâfil olarak onu kabul etmezler. Cenâb-ı Allah onları, **«İyi bilin ki, asıl bozguncular onlardır»** diyerek tekzîb etmektedir. Onlar dünyalarının ıslahı için âhiretlerinin seâdetini ifsâd ederler, ancak bunun farkına varamazlar yani onlar, durumlarını ifsâd ettiklerinin, kötü hallerinin ve azîm vebâllerinin farkında değildirler. Nitekim Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır: **«Ey Muhammed! Sen onlara şöyle de: «Amelleri yönünden en çok zarara uğrayanları size haber vereyim mi?»»**³³

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ
السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

13 - «Onlara, “Nâsın îman etdiği gibi siz de îman ediniz” denildiği vakit; “Biz mi süfehânın yani beyinsizlerin îman ettiği gibi îman edeceğiz?” derler. Hiç şüphesiz olarak biliniz ki beyinsizlerin tâ kendileri ancak onlardır. Fakat bilmezler ki!»

Sefeh, hıffet yani akıl noksanlığı demek olup bu vasıfda olanlara **sefih** deniliyor. Cemî süfehâdır, beyinsizler demektir.

Bunların re'yllerinde ve sözlerinde devamlı sûretde tutarsızlıklar, tezâdlar, hâdiseleri yanlış görme ve göstermeler, bulunur. Bunlar gayet derecede sefâhat ve dalâlete daldıkları için sapık amelleri ve yolları kendilerine güzel görünmüş, hidâyet yolunu da dalâlet olarak görmüşlerdir. Hiç tereddüd etmeden dalâlete hidâyet, hidâyete dalâlet derler. Akıllarının noksanlığı sebebiyle alabildiğine bir tekebbüre kapıldıkları için kendileri gibi olmayanlara sapık derler ve tahkîr ederler.

İlk müslümanların ekserîsi fukarâ kimseler olup kâfir ve münâfıkların bütün kıymet verdikleri de dünyalık şeyler olduğu için, zâten ellerinde bir şeyleri olmayan ilk müslümanların bunlara ve dünyalık şeylere hâlisâne sırt çevirivermeleri bunları daha fazla şaşkınlığa uğratmış, mâhiyetini kavrayamadıkları bu yüksek hasletlerin sahiblerine süfehâ demişlerdir. Âyet-i celîlenin sarahatiyle süfehânın tâ kendileri bu kâfir ve münâfıklardır. Fakat bilmezler.

Dokuzuncu âyetde وَمَا يَشْعُرُونَ buyurulmakta bunların hiss ile idrâk kabiliyetinden yani şuurdan, mahrûmiyetleri onikinci âyetde لَا يَشْعُرُونَ buyurulmakla fetânetden mahrûmiyetleri -çünkü bir işin salâh veya fesâdı fetânet ile tefrik edilir-, onüçüncü âyetde وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ buyurulmakla ilimden mahrûmiyetleri beyân buyurulmuştur. Bu hasletlerin mezkûr vecihlerde onlardan nefyedilmesi yani onların bu hasletlerle âlâkalarının bulunmadığının beyân edilmesi gayet ince ve yüksek mânâları muhtevîdir.

Birincide bunlardan şuurun nefyedilmesi hususunda bu tabirin kullanılmasına sebep Allah'a hud'a yapmaya teşebbüs, cür'et ve cesâret cehâletin neticesi olup duygusuzluğa delâlet eder.

İkincide bunların fetânetden mahrûmiyetlerinin beyânı, sefâhetin yani beyinsizliğin bunların lâzım-ı gayr-ı müfârikı³⁴ olduğunu mutazammındır. Çünkü duygusu olmayanın zekâ ve basîreti yoktur.

Üçüncüde bunlardan ilmin nefyi, cehâlet ve sefâhetin bunlardan ayrılmayan bir hususiyet olduğunu beyândır. Çünkü fetâneti olmayanın ilmi yoktur. Zirâ ilim, akıl olursa olur.

Allah Teâlâ Âdem aleyhisselâm-ı halk ettiği vakit **Cibrîl** -aleyhisselâm- ona üç hediye getirdi: **ilim**, **hayâ** ve **akıl**. Ona dedi ki: Yâ Âdem! Bunlardan dilediğini seç! Adem -aleyhisselâm- akılı tercih etti. Cibrîl -aleyhisselâm-

34. Ayrılmayan, birbirini hiç bırakmayan. Hiç bir zaman ayrılmayan ve dâima beraber bulunan.

hayâ ve ilme makamlarına dönmelerini emretti. Haya ve ilim dediler ki: Biz âlem-i ervâhda hep beraber idik. Bir-birimizden aslâ ayrılmayız. Ruhlar cesedlere girdikten sonra da aynı şekildedir. Ve akıl nerede olursa biz ona tâbi oluruz. Cibrîl -aleyhisselâm- da: öyle ise yerlerinize yerleşiniz, diye emretmekle akıl dimağda, ilim kalbde, haya da gözde yerleşti.

Akıl sahibi fiilde ve sıfatda tevhide ulaşmak için ilim ve marifet tahsilinde geç kalmamalıdır.

İmam-ı Kuşeyrî -rahimehullah- buyurmuştur ki: Akıl kendine has yıldızları vardır ki bunlar şeytanları kovarlar. İlimlerin de kendilerine has kamerleri vardır ki bunlar kalblerin ışıkları ve gözleridir. Marifetlerin de kendilerine has güneşleri vardır ki âriflerin esrârı bunlarla doğar.

Ledünnî ilim, dışarıda bilinen ve alışılan bir sebep olmaksızın kalb evine açılan ilimdir. Yani dış âlemdeki bilgi vâsıtalarından herhangi birinin vesâteti olmaksızın doğrudan doğruya Allah tarafından verilen ilimdir.

Kalbin iki kapısı vardır. Birisi dışarıya açılan kapı ki, ilmi hisler yani duyu azâları ile elde eder. Diğeri içeriye açılan kapı ki, ilham ile alır. Kalb, içine beş muhtelif nehrin akdığı bir havuz gibidir ki, hiç bir vakit bulanıklıktan ve karışıklıktan berî kalamaz.³⁵ Halbuki denizin en derin yerinden elde edilen saf ve berrak suda, hiç bir bulanıklık olmaz. Kalbin ilim alması da böyledir. Kalbe beş duyu vâsıtasıyla gelen hangi bilgi olursa olsun bulanıklıktan, şek ve

35. Yani beş duyu vâsıtasıyla elde edilen bilgiler.

şüpheden ârî değildir. Halbuki feyz-i ilâhî eseri olarak kalbe gelen ilim ise hem en sahîh, hem en fâideli ve kesindir.

Şeyh Zeynü'd-Dîn el-Hafî -rahimehullah- der ki: Hakikate vâsıl olmak için bu tarîka girip de Allah'ın, kitâbindan ve Rasûlü'nün hadîslerinden az çok bir mânâ çıkarabilecek kadar ilim tahsil etdikden sonra, ledünnî ilimleri öğrenmek için kalbini mâsivâdan tecrîd etmeden ve zikrullah ile, murakabelerle meşgul olmadan maksuduna vâsıl olabileceğini zannedene teaccüb olunur. Bu kimse ilim tedris ve tasnifine bin sene hasr-ı nazar etse hakikatin kokusundan bir zerre duymaz, eserlerini müşâhede edemez, envârından bir lem'a göremez, amelsiz ilim akimdir, yani semeresi yokdur, ilimsiz amel de sakîmdir, yani hastalıklıdır, öğrenileceği en güzel şekilde öğrenib o şekilde amel etmek sırât-ı müstakimdir.

İşte münâfıkların ehl-i îmana sefîh demeleri, ehl-i îmanın o zamana nisbetle ekserîsinin fakîr olmalarından neş'et etmiştir. Çünkü onlar bütün şerefi dünyaya hasredip dünyâ şerefi de servete muhtaç olduğundan fakîr olanları şerefden, mahrûm kabul ederek sefîh adederlerdi.

Cenâb-ı Hak sefâhetin ancak münâfıklara münhasır olduğunu beyân buyurmuştur. Zirâ münâfıklar âhireti dünyâyâ değişip Allah'ın Rasûlü'ne adâvet etdikleri gibi usûl-i itikadiyyede delîli terk ederek taklide istinad ettiler. Bundan ziyâde sefâhet olamayacağından Cenâb-ı Hak sefâheti onlara hasr ile ehl-i îmanı sefâhetden teb-rie buyurmuştur.

Müteakıb âyetlerde beyân olunacağı veçhile münâfıkların bu kelâmları kendi aralarında cereyân etmiştir. Yoksa aşîkâr olarak «Biz mi süfehânın îman ettikleri gibi îman edeceğiz?» demiş olsalar alenî kâfir addolunurlar, münâfık sayılmazlardı. Şöyle ki:

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ
قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزَؤُنَ ﴿١٤﴾ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ
بِهِمْ وَيُمَدِّدُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾

14-15: «Onlar îman edenlerle buluştukları zaman “inandık” derler. Şeytanları ile başbaşa kalınca da “emin olun biz sizinle beraberiz, biz ancak istihzâ edicileriz” derler.

Asıl Allah onlarla istihzâ eder ve taşkınlıkları azgınlıkları içinde serseri dolaşmalarına mühlet verir.»

Rivâyet olduğuna göre **Abdullah bin Übey** denilen münâfık ve yoldaşları bir gün dolaşmaya çıkmışlardı. Bu esnâda sahabe-i kirâm -radiyallahu anhüm- hazerâtından bir cemaatle karşılaştılar. İbn-i Übey:

Bakın şimdi şu süfehâyı sizden nasıl def ederim! dedi ve sahabîlere yaklaşıp **Ebû Bekir** -radiyallahu anh-’ın elini tuttu ve sitayişle dedi ki:

Merhaba ey Sıddîk! Benî Temîm’in Efendisi, ehl-i İslâm’ın önde gideni, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile mağarada ikinin ikincisi, canını ve malını Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-’e bezleden insan!

Sonra **Ömer** -radiyallahu anh-'ın elini tutarak:

– Merhaba ey Benî Âdiyy'in efendisi, merhaba ey dîninde kavî olan Fâruk! Canını ve malını Rasûlullah'a fedâ eden zât, dedi.

Sonra **Ali** -radiyallahu anh-'ın elini tutarak:

– Merhaba ey Rasûlullah'ın amucasının oğlu ve damadı! Rasûlullah'dan sonra Benî Hâşim'in efendisi! de mekle Ali ona:

Ey Abdullah! Allah'dan kork ve münâfıklık etme! Çünkü münâfıklar Allah'ın yarattıklarının en belâlisidir! dedi. Abdullah bin Übey ona mukabeleten:

Yavaş ol ya Eba'l-Hasen! Nasıl olur da bana bu lâfı söylersin? Vallahi bizim îmanımızda sizin îmanınız gibi, tasdikimiz sizin tasdikiniz gibidir, dedi.

Sonra İbn-i Übey Müslümanlardan ayrılıp yoldaşlarıyla yalnız kalınca: «Yaptığımı nasıl buldunuz? İşte siz de onlarla karşılaştığınız vakit benim yaptığımı yapın. Onların yüzüne gülüp medhiye düzün!» diye tavsiyede bulunması üzerine münâfıklar: «İçimizde sen bulundukça biz bir zarar görmeyiz» dediler.

Müslümanlar dönüp Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in yanına vardılar, İbn-i Übeyy'in yaptığını haber verdiler. Bunun üzerine bu âyet-i celîle nâzil oldu: «**Onlar şeytanlarıyla yalnız kaldıkları vakit biz sizinle beraberiz, onlarla istihzâ ediyoruz» derler.** Şeytanlarıyla yani înad ve temerrüdde şeytanlar misillü arkadaşları, küfürde

kendilerine ortak olanlar, münâfıkların reisleri, büyükleri, yahud en fazla gizlenebilenleri demektir.

Müfessir **Dahhâk** demiştir ki: Bunların şeytanlarıyla murâd kâhinleridir. Bunlar Benî Kurayza içinde Abdü'd-Dâr, Benî Esed içinde Avf bin Âmir, Şam'da Abdullah bin Sevdâ idi. Arablar, bunların gaybe muttali olduklarına, türlü esrârı bildiklerine ve her türlü hastalığı tedavi etdiklerine itikad ederlerdi. Yine onlara göre her kâhinin maiyyetinde muhakkak sûretde bir şeytan bulunur ve ona kehânetinde mesned ve muîn olurdu. Bunlar bu halleriyle hakdan uzak oldukları için şeyâtîn diye isimlendirilmiştir. Çünkü «şutun», bu'd yani uzaklık demektir.

Onlar bu uzaklık içinde yaptıklarının hakikatinden ve neticesinden habersiz ve lâubâlî oldukları her halde: «Biz onlarla istihzâ ediyoruz» derler. Halbuki onlarla asıl istihzâyı Allah yapmaktadır. Dünyada onları cüz'î dünyalıklarla meşgul ederken Müslümanları onların üzerine hükümrân kılar, onlara verdiği nimet ve mühlet ile kendi elleriyle tuğyan ve helâke sürükler, âhirette ise hadîs-i şerîfde beyân olunduğu veçhile onlar cehennemde iken kendilerine ummadıkları vakitte cennet kapıları açılır, can havliyle koşup girecekleri sırada, kapı yüzlerine kapanır ve cehenneme geri döndürülürler. Mü'minler koltukları üzerinde bu halleri seyrederek ve onlara gülerler; dünyâda onların mü'minlerle istihzâ edip güldükleri gibi. Ve bu, bir kaç defa değil onların yaptıkları adedince yapılır.

وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ yani onların sayılarını çoğaltır, ordular kurdurur ve takviye eder. Onlar küfür, isyân

ve tuğyanda gidebildikleri kadar ileri giderler ve gözleri başları döner. Neticede dalâlet yolunda mütereddîd ve şaşkın bir halde sallanmaya başlarlar ve kendi akıbetlerini kendileri hazırlarlar.

« وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا » « اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ » âyetlerinde bir takım işâretler vardır.

1) Birincisi « إِنَّا مَعَكُمْ » kavlidir. Bu, «Muhakkak biz sizlerle beraberiz» sözü, münâfıkların Müslümanları, biz de mü'miniz diyerek, aldatıp, reisleri ile başbaşa kalınca söyledikleri sözdür. Buradaki işâret şudur: Bir kimse irâde ile yapılan işlerle âdet olsun diye yapılan işler arasını birleştirmeyi isterse, bu onun için uygun olmaz. Zirâ iki zıd bir araya gelmez.

Her tarafta karışık işleri bulunan kimsenin gönlünün her tarafında bu karışık işlerle ilgili alakaları bulunur. Böyle bir kimse tehlikeli varlıklara yağma olur ve çeşitli alakalar arasında dağılmış, paramparça olmuştur. İşte münâfıkın hâli de böyledir. Zahirî Müslümanların, gerçekte ise kâfirlerin yanındadır. Çift taraflı kişiliği onu huzursuz kılar. Yani münâfıklar, gerçekte kâfirlerle beraber olmakla, zâhirde Müslümanlardan gözükmek arasını cem etmek istedikleri için, ayrıca küfrün mefsedetleriyle îmanının menfaatlerini bir araya getirmek istediklerinden -ki, iki zıd arasını cem etmek aslâ mümkün değildir- kapı ile ev arasında dura kalırlar. Nitekim Allah: «**Münâfıklar, küfür ile îman arasında bocalamaktadırlar, ne bu mü'minlere bağlanırlar ne de şu kâfirlere**»³⁶ buyurmaktadır.

İşte, irâde iddiasında bulunup da, âdetten öte gide-meyen temennîcilerin hâli de münâfıkların hâline benzer. Onlar dünyâ ve âhiret gayelerini cem etmek isterler, di-nin en yüce mertebelerini temennî ederler, fakat dünyâ menfaatleri için en âdî işlere girmekten de geri durmazlar. Bu durumların birbiriyle bağdaşması mümkün değildir. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

لَيْسَ الدِّينُ بِالتَّمَنَّى

«Din temennîlerle olmaz» buyurmuştur.

Ayrıca:

بُعِثْتُ لِرَفْعِ الْعَادَاتِ وَدَفْعِ الشَّهَوَاتِ

«Ben, âdetleri kaldırmak ve nefsin kötü arzularını bertaraf etmek için gönderildim» buyurmaktadır. Yine;

«Dünyâ ve âhiret kumalar gibidir, kim ikisini uzlaştırdığını iddia ederse o, aldanmış ve gurura kapılmıştır.» buyuruyor.

Bir kimse, hevâ ve hevesine uyarak yüksek derecelere ulaşmayı isterse o, bu derecelere vâsıl olan kimsele-rin yoluyla alay etmiş gibidir. Hevâ heves denizinde nice kimseler boğulmuştur. Dünyâyâ olan ihtirasları sebebiyle, nefsin azgınlığı konusunda Allah onlara mühlet vermektedir. Onlar da dünyâyı talepte o kadar ileri gitmektedirler ki, ihtiyaç sınırına çok geçmektedirler. Böylece, dünyevî bütün menfaat kapıları onlara açılmakta, bununla onlar

uhrevî hayat için lüzumlu olan ihtiyaçlardan müstağnî olmakta ve bu ihtiyacsızlık ölçüsünde de azgınlıkları artmaktadır. Yâni, maddî bakımdan çok zengin oldukları için, kendilerini Allah ve Rasûlüne muhtaç saymaktadırlar. Nitekim Cenâb-ı Allah «**Hayır! Gerçekten insan kendisinin muhtaç olmayacağını zannettiği için azar**»³⁷ buyurmaktadır.

Münâfıklar, çeşitli renklere girerek, Müslümanlardan gözüküp menfaatleri için onları istismar ederler ve adamlarına, «Biz sizinle beraberiz, onlarla ancak istihzâ ediyoruz derler» ve onların bu istihzâlarının cezâsı da, ilâhî nusratten mahrûmiyettir. İyice azıp, sapıncaya kadar onlara mühlet verilir. Sonra bu azgınlığın cezâsı da şaşkınlıktır. Dalâlette, şaşkın bir vaziyette bocalar dururlar. Bâtıldan çıkıp da hakka dönmeye katiyyen yol bulamazlar.

2) İkinci işâret Cenâb-ı Allah'ın: «اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ» kavlinedir. «**Allah da onlarla alay eder**» sözü, mü'minlerin şerefini ve Allah indindeki derecelerini gösterir. Şöyle ki:

Cenâb-ı Allah, münâfıkların, mü'minlerle alay etmesi dolayısı ile, münâfıklardan, onlar adına intikam alır. Mü'minleri, aynı istihzâ ile karşılık vermeye muhtaç etmez, onların yerine münâfıklara öyle cezâ verir ki, münâfıkların istihzâsı onun yanında hiç kalır ve onları öyle zillet ve felâkete düşürür ki, vasfedilmez.

Âyet, insanlarla istihzânın çirkinliğine delâlet etmektedir. Allah -celle celâlüh- şöyle buyurdu:

«Bir kavim diğer bir kavimle alay etmesin»³⁸

Musa -aleyhisselâm- kıssasında ise:

«Hz. Musa kavmine: “Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor” demiş, onlar da: “Bizimle alay mı ediyorsun?” demişlerdi. Musa da “Câhillerden olmaktan Allah’a sığınırım” demiştir.»³⁹ buyurulmaktadır. Böylece Allah Teâlâ insanlarla alay etmeyi câhillerin davranışı olarak göstermektedir. İnsanlarla alay etmek bu kadar çirkin olursa, Allah ile alayın cezâsı ne olacaktır?

Allah’ın Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem- bu konuda şöyle buyururlar: *«Günahında ısrarlı olduğu halde istiğfar eden kimse Rabbi ile alay eden kimse gibidir.»*

3) Üçüncü işâret « **وَيَمْدُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ** » **«Allah onları azgınlıkları içerisinde bırakır, bocalar dururlar»** âyetindedir ki o da şudur:

Kul, kesinlikle ömrünün uzun oluşu, mal ve evlâdının çokluğuyla mağrur olmamalıdır. Zirâ Cenâb-ı Allah, düşmanlarından ömrü uzun olanları hakkında, **«Allah onlara mühlet verir»** buyuruyor. Mal ve evlâd hakkınca da: **«Onlar kendilerine mal ve oğullar lutfederken iyiliklerine koştuğumuzu mu zann ediyorlar?»⁴⁰**

38. Hucurât sûresi, 11

39. Bakara sûresi, 67

40. Mû'minûn sûresi, 55

buyurmaktadır. Onlara uzun ömür, mal ve evlâd vermek lûtf-i ilâhîden mahrûm etmek demektir, yani ömürlerinin uzamasına mukabil azabları da uzamaktadır. Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır: «**Biz onun azabını artırdıkça artıracağız**»⁴¹ Allah Teâlâ düşmanına dünyâda mâl-ı memdûd: (çok mal), dostuna da âhirette zıll-i memdûd: (uzanmış gölgeler) vermiştir.

Mirac Gecesi'nde Habîb-i Ekremine:

«- Ümmetinin ömürlerini kısa etdim, günahlarının çoğalmaması için; çok mal vermedim, kıyamet de hesaplarının zor olmaması için. Ahir zamanda getirdim kabirlerinde çok beklememeleri için. Bütün bunlar ümmetine verdiğim nimetlerim cümlesindendir.» buyurmuştur.

Yine rivâyet olunur ki: Cenâb-ı Hak Mirac Gecesi'nde Habîb-i Ekremine:

«- Ya Muhammed! Yumuşak libaslarla, leziz tamlarla ve nefsânî arzularla meşgul ve meşbu' olma. Çünkü nefis her bir şerrin yatağı, her bir kötülüğün arkadaşıdır. Sen onu tâata çekdikçe o seni masiyete çeker. İbâdet hususunda sana isyân eder, masiyet hususunda itaat ve inkiyâd eder. Doydukça tuğyan eder, kendisini müstağnî gördükçe tekebbür eder, zikredildikçe unuttur, kendisinden emin olundukça igfâl eder. Çünkü o şeytanın arkadaşıdır.»

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِّحَتْ
تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾

16 - «Onlar o kimselerdir ki, doğru yolu bırakıp sapıklığı (eğri yolu) satın almışlardır. Demek alış-ve-rişleri onlara kazanç sağlamamış, onlar doğru yolu da bulamamışlardır.»

Hikâye olunur ki, üstâd şeyh **Ebû Ali ed-Dekkak** -rahimehullah-'ın ticâretde ileri gitmiş zengin bir mürîdi vardı. Bu mürîd bir gün hastalandı.

Şeyh Dekkak hazretleri onun ziyaretine gidip hastalığının sebebini sordu. Mürid:

– Efendim, gece teheccüde kalkmışdım. Hazırlık yaparken sırtımı bir ateş kapladı, bir sıkıntıya düşdüm, bakdım ki hummaya tutulmuşum.

Şeyh Dekkak hazretleri müride dedi ki:

– Fuzûlî işle uğraşma. Kalbinden dünyâ muhabbetini çıkarmadıkça gönlünü Allah'dan gayri her şeyden temizlemedikçe teheccüdün sana bir fâidesi olmaz. Sana gereken ilk iş budur, sonra nafîle ile uğraşmak.

Başı dönmüş kimsenin durmadan ayağını oğuşdurması bir fâide vermez. Eline bulaşmış necaseti temizle meyen adamın tahâretle uğraşması, şâir azasını da kirletmekden başka bir netice vermez.

Bazı meşâyih demişlerdir ki: Bazı nafîle hayrâta çokça koşarken üzerine farz olan hukuku îfâda tenbellik göstermek de hevâyâ ittiba cümlesindendir.

Nicelerini görürsün ki, kendisini tehâlükle evrâd ve ezkâra verir, nevâfil ile ulaşabildiği kadar meşgul olur.

Fakat Allah rızâsını kazanmak için bir tek farzı doğru düürst îfa etmez, halbuki akıl sahibi evvelâ sermayeyi, sonra kârını düşünür, bu da isteyerek yapılır. Zorla bir şey olmaz. Bunun için Allah Teâlâ kullarının hukuk-ı ilâhiyyesinde gevşek davranacaklarını bildiği için onları farzlarla mükellef tutmuştur. Farzları doğruca îfa etdikden sonra nevâfille uğraşan Allah'a daha fazla kurbiyyet kesbeder. Bu mürüvvet ve safâ ehlinin kârıdır.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ
ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾

17 - «Münâfıkların hâli bir ateş yakan kimsenin hâli gibidir ki, o ateş etrafını aydınlatınca, Allah onların gözlerinin, gönüllerinin nûrunu giderivermiş ve onları hiç bir şey görmez bir halde karanlıklar içinde bırakivermiştir.»

صُمُّ بُكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾

18 - «Münâfıklar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Binaenaleyh nifaklarından dönmezler.»

Hakkı işitmedikleri ve kabul etmedikleri için sağırdırlar. Bir defa kabul etmedikden sonra işitmemiş hükümdedirler.

Samem, yani sağırılık işitme duyularının kapanması ve insana sesin, sözün ulaşmaması demektir

Hakkı söylemedikleri için dilsizdirler. Açığa vurdukları yalancı bir îmanın altında içlerinde gizledikleri küfür lerinden dolayı hakkı söyleyemezler. Bunlar söylenmesi lâzım gelen sözü söylemedikleri için dilsiz hükmündedirler. Bu, dile âriz olan âfetlerin en büyüğüdür.

Hâdiselere bakarak ibret almadıkları ve hidâyete ermedikleri için, basîretlerini yitirdikleri için gözlerini de yitirmiş hükmündedirler ve kördürler. Basar ve basîretten murâd hakkı görmek ve hidâyete ermekdir. Basireti, yani kalb gözü olmayanın baş gözü de yok demektir. Basîret körlüğü ne büyük bir âfetdir ki, basar körlüğünden eşedir. Âyetin lâfzındaki «A'mâdırılar» ifâdesi her iki körlüğe de şâmilidir.

Dünyâdaki sıfatları ve halleri bu olduğu için ahiretteki halleri de aynıdır. Bunların hallerini beyân için Ce-nâb-ı Hak:

وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا

«Ve Biz onları kıyamet gününde yüzleri üstünde bir halde ve körler, dilsizler ve sağırılar olarak hasrederiz.»⁴² buyurmaktadır. Bu sebeble Allah'ın selâmını işitmezler. Allah'a bir şey söyleyip bir dilekde bulunamazlar ve O'nu göremezler. Müslümanlar ise dünyâda iken hakkı işitmekde, hakkı söylemekde ve hakkı görmekde

oldukları için kıyamet gününde Allah'ın hitabına nâil olur. O'na kavuşmak ve selâmını almakla ikrâm olunurlar.

لَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا بُعْدًا ۚ إِنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ۚ İşte bu münâfıklar ve kâfirler mezkûr sıfatları ve halleri sebebiyle hidâyeti terkedererek düşdükleri dalâlet çukurundan tekrar hidâyete dönemezler.

Basiret körlüğünün sebepleri üçdür:

- 1- A'za ve cevârihini masiyetlerden korumamak,
- 2- İbâdetlerini rûhuyle ve içinden gelerek değil, riyâkârlıkla ve tasannû ile yapmak,
- 3- Halkın elinde olana tama' etmek.

Basîret körlüğü musibetine tutulan bir kul Hak'dan yüz çevirir mâsivâya yönelir.

Büyükler demişlerdir ki: Sahih bir niyetle ve güzel bir şekilde Allah'ın rızâsını murâd edinerek, ehlullah tarîkine giren, sohbet ve riyâzat meşakkatlerine katlanarak mürîdlik nûruyla nurlanan ve arzu ateşini yakarak bu ateşin ışığıyla saadet ve şakavet sebeblerini görerek sohbete devam ile hizmete bel bağlayan, halvetin âdabına riâyet ederek nefsinde dünyâdan el çekdiren, hevâ ve hevesi gönlünden söküp atan, kalbinin safaya, yani temizliğe ermesinden sonra rûhunun envârından şevk ve zevk pınarları fışkıran kimse, bütün bunlardan sonra Allah'ın mekrinden emîn olup nefsinin oyununa gelirse, bir sürü havâtır ve vesveseler onu rahatsız ede ede işini bitirir. Kalbinde doğan marifet güneşi batarak tekrar nefsinin zulûmâtına bürünüp, vusûlünden evvel visal bağı kopar. Cennet gibi bir hayat ve huzûrdan sonra kötü bir hâle düşer. İşte:

وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ

«İşte bunlara Allah'dan hiç beklemedikleri işler gelmiştir.»⁴³ âyeti bunlar hakkındadır.

Bunlar sağırdılar. Yani kalb kulakları sağır olduğu için baş kulakları bir vazife görmez. Dilsizdirler ve kördürler. Hakkı göremezler ve söyleyemezler. Allah bunlara:

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

«Biz Kur'an'dan mü'minlere şifa ve rahmet olan şeyleri inzâl ediyoruz»⁴⁴ buyurduğu veçhile birbiri ardınca her derdin devası olan ilâçlarını, şifâlarını ve tabîblerini göndermiş ve indirmiş; bunlar görür, işidir ve söyler oldukları halde Allah'ın nebîlerine icâbet etmeyince bu şifâ, nefislerinin küfr ü zulmetini ve imansızlıkları sebebiyle onların hüsrânını artırmıştır:

وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

«Bu Kur'an zâlimlerin ise ancak hüsrânını artırır»⁴⁵ buyurulmuştur. Bunlar ehl-i îman ve ehl-i rahmet olmadıkları için lânete uğramışlardır. Bu lânet müzmin bir sağırlığın ve körlüğün neticesidir. Allah Teâlâ bunlar hakkında;

43. Zümer sûresi, 47

44. İsrâ sûresi, 82

45. İsrâ sûresi, 82

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ

«İşte onlar, Allah'ın kendilerine lânet edip de kulaqlarını sağır, gözlerini de kör ettiği kimselerdir»⁴⁶ buyurmuştur.

أَوْ كَصَيْبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَ رَعْدٌ وَ بَرْقٌ
يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ
الْمَوْتِ وَ اللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ
يَخْطِفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ لَا
وَ إِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ
وَ أَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

19-20: «Münâfıkların hâlleri şiddetli karanlıklar ve havanın gürültüleri ve şimşek ziyaları kendisinde mevcûd olan bulutlu havada yağmura tutulmuş kimselerin halleri gibidir. Onlar şiddetli ve gürültülü yağmurlarda semâdan nâzil olan yıldırım sebebiyle ölüm korkusuna binâen parmaklarının uçlarını kulaqlarına tıkarlar ki, o şiddetli sayhaları işidip de korkuları ziyâdeleşmesin. Halbuki Allah Teâlâ kâfirleri kudretiyle ihâta edicidir.

Şiddetli şimşek az kalsın gözlerini kör eder. Her ne zaman şimşek parlar ve onlara ziyâ verirse hemen o ziyadan istifâde ile yürürler. Fakat şimşek kayıp olur olmaz üzerlerine karanlık basınca oldukları yerde çakılıp kalırlar, yürümekden kesilirler. Eğer Allah Teâlâ dilemiş olsa idi elbette onların kulaklarını ve gözlerini giderirdi. Zirâ Allah Teâlâ her şeye kâdirdir.»

Ebû's-Suud Efendi'nin beyânı veçhile kemâl-i sûr'atle intişâr eden Dîn-i Muhammedî'nin terakkî ve Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in etrâf-ı âleme dağılan sıyt-ı nebevî ve mezâyâ-yı âlîyyelerini işitmek için parmaklarını kulaklarına tıkadıklarını ihbar sûretiyle münâfıkların ihtida etmek ihtimâli olmadığını beyân buyurmuştur.

Abdullah b. Abbas -radiyallahu anh-'dan rivâyet edildiğine göre şöyle denilmektedir:

«Arşın altında bir deniz vardır ki, canlıların rızkı oradan iner. Allah Teâlâ denize vahyeder, o da semâdan semâyâya, nihâyet dünyâ semâsına kadar Allah'ın dilediği ölçüde yağdırır. Sonra Cenâb-ı Allah buluta: "İşe yaramazlarını ayırabilmek için elekten geçir" diye vahyeder, o da bu vazifeyi yapar. Düşen her damla ile beraber, onu yerine yerleştirecek bir melek iner. Ve semâdan inen her damla, mutlaka belli bir ölçü ve tartı ile iner. Ancak fırtına (Tufan günü) belli bir ölçüye tartı ile olmaz.

İbn-i Abbas -radiyallahu anhüma-'dan rivâyete göre Yahudiler Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'e gelip:

Bize haber ver, -ra'd nedir? demişler. Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- cevaben:

– *Meleklerden bir melektir ki, vazifeleri bulutlar üzerindedir. Beraberinde ateşden kamçılar vardır, işleri Allah'ın dilediği şekilde onunla sevk u idare eder.”*

Dediler ki:

Peki, bu işidilen ses nedir? Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– *Onun zecridir, yani sarsmasıdır, yani işi emir olduğu yere vardırıncaya kadar sarsar.*

Dediler ki:

– Doğru söyledin.⁴⁷

Âyet-i celîlede ra'ddan murâd o meleğin sesidir, meleğin kendisi değildir.

Diğer rivâyette ise; ra'd o melek, Allah'ın hamdiyle tesbîh eder, o tesbîhe başlayınca onun bulunduğu semâdaki melekler de tesbihe başlayarak seslerini yükseltirler. Bu esnâda yağmur inmeye başlar.

İbn-i Abbas -radiyallahu anh- demişdir ki:

Gök gürültüsü işidince:

سُبْحَانَ الَّذِي يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ
خِيفَتِهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

47. Tirmizi rivâyet etmiştir.

deyip de kendisine saika isâbet eden kimsenin diyeti benim boynuma borç olsun.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- gök gürültüsünü ve saikalarını işidince:

اللَّهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ وَلَا تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ
وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ

«Allah'ım, bizi gadabınla öldürme, azabınla helâk etme, bizi gadabına ve azabına uğratmadan afiyetine erdir» derlerdi.

Akıl sahibine gereken dosdoğru şer'-i şerife ve sırât-ı müstakime yapışmaktır. Bir sürü galelerden, esâretlerden ve şu âlemin tehlikelerinden, ancak böyle kurtulabilir. Herkesin sonunun ne olacağı gizlenmiştir: Kimse ne olacağını bilmez.

Bir adam **Hasan Basrî** Hazretlerine gelip:

– Sabaha nasıl çıktın? diye sual etdikde:

– Elhamdülillah hayır ile, diye cevap verdi.

– Pek iyi, şimdi hâlin nasıldır, deyince **Hasan Basrî** -kuddlse sirruh-, tebessüm etdi. Bir müddet durduktan sonra dedi ki:

– Hâlimi hiç sorma, Bir gemiye binen, denizin ortasına vardıkları bir sırada gemileri bir darbe ile parça parça

olan, her birisi bir tahta parçasına tutunarak canlarını kurtarmaya çalışan kimseler hakkında ne dersin? Bu insanlar ne gibi bir halde olurlar?

Adam:

– Çok zor bir durumdadırlar, dedi.

Hasan Basrî devamla: İşte benim hâlim bunların hâlinden daha zordur. Er geç kucağına düşeceğim denizim ölüm, gemim ise hayatımdır.

Ölüm esnasında hayat gemim parçalanınca tutuna-
cağım parçalar günâhlarımdır. Hâli bu olan bir kimse ne
durumdadır, ey oğulcuğum? dedi.

Hadîs-i şerîfde Cenâb-ı Peygamber -aleyhisse-
lâm-:

*«Kimin hicreti Allah'a ve Rasûlüne ise varacağı yer
Allah ve Rasûlüdür. Kimin hicreti nâil olmak istediği bir
dünyalık yahud nikahlamak istediği bir kadın ise, varaca-
ğı yer o hicret ettiği şeydir»⁴⁸ buyurmuştur.*

«Basîret erbâbına göre şu dünyâ bir dikendir. Gör-
mez misin ki, her an bir başkasına yâr olmaktadır.»

İBÂDET

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾

21 - «Ey insanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibâdet, yani kulluk edin, tâ ki takva sahibi olasınız.»

Âyet-i celîlede sarahatle tevhîd ve Muhammed Aley-hi's-salâtü ve's-selâm'ın nübüvvetinin hak olduğundan bahis olunmaktadır ki bu iki esâs, îmânın aslıdır. «Nâs» gerek mü'min, gerek kâfir, gerekse münâfık bütün insanlar için müşterek isimdir. Nidâ, gâfilleri uyarmak, gâibleri huzûra getirmek, sakinlere hareket ettirmek, câhillere marifet vermek içindir. Masivâ ile meşgul olanları meş-gûliyyetlerinden fariğ kılıp Hakk'a döndürmek, Allah'a kullukdan yüz çevirenlere istikamet vermek, âşıklara heyecan, sâdıkların şevkine şevk katmak içindir.

Bazı ârifler demişlerdir ki:

İnsan düşünmelidir ki, Cenâb-ı Hak ona ibâdeti es-nasında eğer kulun ibâdeti külfet olmakdan çıkıp zevk

hâline gelmişse her ibâdetinde şuna benzer şeyler söylemektedir: Ey bunca merhalelerden sonra bana kulluğa ünsiyyet etmiş kulum, doğmadan evvel benimle olan ünsiyyetini unutma! Ey çok çok unutan kulum! Hatırla ki, sen hiç anılacak, dile gelecek bir şey değilken ben seni halketdim, evvelâ topraktan, sonra nutfе, sonra kan, sonra kan pıhtısı, sonra bir çiğnem et olarak halketdim. Sonra damarlar, deriler, sinirler ve nice hassalar verdim, evvelâ cenîn idin, sonra tıfl, sonra sabiyy, sonra genç, sonra olgun, sonra ihtiyar oldun. Bütün bir ömür boyu her nefes benim nimetimle yaşadığın halde Benden gayrilerin hizmetine koşmakdasın. Nefis ve hevâna kulluk ediyorsun ve dünyâ karşılığında dîni satıyorsun. Seni böylece yarattığımı, ilim verdiğimi, kuvvet verdiğimi ve mükерrem kıldığımı unutma. Buradaki hitap hem rûha hem de bedenedir.

et-Teysîr'de şöyle denilmektedir: İnsan kelimesi Nisyandan müştak olunca burada insana itab ve telkin vardır. İtab şöyledir: «Ey nâs! Nimetlerime nankörlükle, emirlerime âsîlikle mukâbele ettiniz» Telkin de şöyle: «Ey, bize kasden değil, unutarak; isteyerek değil, gafletle muhalefet eden insan, unutmandan dolayı seni mazur gördük, imanından dolayı da bağışladık.»

الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَ السَّمَاءَ بِنَاءً
وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا
لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

22 – «O Rabb ki, yeryüzünü sizin ikamet ve istirahatınız için bir döşek, göğü tavan ve kubbe gibi bir binâ yaptı. O gökden bir su indirip onunla türlü türlü meyvelerden, mahsullerden sizin için rızık çıkardı. O halde kendiniz bilip dururken Allah’a eşler koşmayın.»

İbn-i Abbas -radiyallahu anhüma- demiştir ki: Eğer filân kimse olmasa idi bana söyle şöyle belâlar gelirdi, eğer kapımızda üren köpeğimiz olmasa idi eşyâımız çalınırdı» gibi sözler söylemeyin.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuştur ki:

– «Eğer şöyle olsa idi, eğer böyle olsa idi şöyle olurdu gibi söylemeyin. Çünkü böyle şeyler münâfıkların sözlerindendir.»

Cenâb-ı Hak, münâfıkların bu sıfatlarını zemmederek:

«Ey iman edenler, küfredip de yer yüzünde sefere çıkan veya gaza eden kardeşleri için: “Eğer bizim yanımızda olsalardı ölmezlerdi de, öldürülmezlerdi de!” diyenler gibi olmayın. Allah bunu kalblerinde bir özentî kılsın diye bunu söylerler. Halbuki diriltten de Allah’dır, öldüren de. Ve Allah bütün yaptıklarınızı görücüdür»¹ buyurmaktadır.

İbâdetde esas olan ağıârın mülâhazasının, gönülden çıkarılarak ihlâsa sarılmakdır. Yani ibâdeti ancak

1. Âl-i İmrân sûresi, 156

ve ancak Allah için yapmak. Bu da her şeyin Halikını müşâhede ile olur.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- **Muaz bin Cebel'e** tavsiyesinde buyurmuşdur ki:

«Sana bir söz söyleyeceğim. Eğer onu hıfzedip mûci-biyle amel edersen sana faide verir, eğer zâyî edersen Allah indinde hüccetin kalmaz:

– Ya Muaz! Muhakkak ki Allah Tebâreke ve Teâlâ semâvat ve arzı halketmeden evvel yedi meleği yarattı. Yedi semâdan her birine bir meleği kapıcı koydu. Hafaza melekleri sabahtan akşama kadar kulun amelini alıp yükseltirler. Nice ameller vardır ki güneş ışığı gibi parlarsın. Hafaza melekleri o ameli temizleyip çoğaltarak dünyâdan semâyâ yükseltirler. Birinci kat semâyâ varıldığında oradaki vazifeli melek:

«- Durun, bu ameli götürüb sahibinin yüzüne çarpın. Biz buradan geçen bir amelin sahibinde gıybet olup olmadığını tesbit etmekle mükellefiz. İnsanların gıybetini yapan, bir kimsenin «amelini ben buradan öteye geçir-mem. Çünkü o nası gıybet ediyor» der.

Nebîyy-i Ekrem ve Rasûl-i Muhterem -sallallahu aleyhi ve sellem- devamla buyurdular ki:

«Sonra hafaza melekleri kulun amellerinden sâlih bir ameli getirirler. Onu tezyin ederler, çoğaltırlar, çıka çıka ikinci semâyâ yükseltirler.

İkinci kat semâdaki vazifeli melek der ki:

«- Durun, bu ameli götürüb sahibinin yüzüne çarpın. Biz fahr meleşiyiz. O bu ameli ile dünyânın çer çöp kadar kıymetsiz menfaatini arzu etmiştir. Rabbim bana böyle bir kulun amelini buradan öteye geçirmemeyi emir buyurdu. Çünkü bu kul meclislerde insanlara karşı böbürlenmekde, onlara üstünlük taslamaktadır.»

Nebî Aleyhi's-selâm devamla buyurdu ki:

«Hafaza melekleri kulun nûr gibi parlayan sadaka, oruç, namaz gibi amellerini çok beğenmiş olarak üçüncü kat semâya yükseltirler. Üçüncü kat semâdaki vazifeli melek:

«- Durun, bu ameli götürüp sahibinin yüzüne çarpın. Ben kibir meleşiyim. Rabbim onun amelini buradan öteye bırakmamayı emir buyurmuştur. Çünkü o kimse meclislerde insanlara karşı tekebbür eden bir kimsedir» der.

Hafaza melekleri kulun yıldız gibi parlayan namaz, tesbih, hacc ve umre gibi amellerini alıp sıra ile dördüncü kat semâya kadar götürürler. Oradaki vazifeli melek:

«- Durun, bu ameli sahibinin yüzüne çarpın. Ben ucub meleşiyim. Rabbim bu kulun amelini buradan öteye geçirmemeyi emir buyurmuştur. O kimse bir iş yaptığı zaman ona muhakkak ucub soka, yani o iş sebebiyle kendini beğenen kimsedir»² der.

Sonra hafaza melekleri amelini alıp sıra ile beşinci kat semâya kadar götürürler. O amel o kadar güzeldir

2. Yani kendini o amele muvaffak kılanın Allah Teâlâ olduğunu unutup Allah'a şük-rünü ziyâde etmek yerine muvaffakiyetini nefsine nisbet ederek küfrâna düşme-ye ucub denir. Hadis-i şerîfde ise: «Kula günah olarak kendini beğenmesi yeter» buyurulmuştur.

ki sahibi için süslenmiş geline benzer. Oradaki, vazifeli melek der ki:

«- Durun, bu ameli götürüp sahibinin yüzüne çarpın. Ben hased meleğiyim. O kimse ilim öğrenen kimselere hased etmektedir. Yaptığını Allah için yapan kimselere hased etmektedir. Her bir kul ancak kendi nasibini alırken bu onu düşünmeyip hased etmektedir ve onları ayıplamaktadır. Rabbim emir etmiştir, ben onun amelini buradan öteye geçirmem.»

«Sonra hafaza melekleri kulun oruç, namaz, zekât hac ve umre gibi amellerini götüre götüre altıncı kat semâya kadar götürürler. Oradaki vazifeli melek:

«- Durun, bu ameli götürüb sahibinin yüzüne çarpın. Çünkü amellerin sahibi Allah'ın kullarından hiç bir insana merhamet etmeyen kimsedir. Onlara bir belâ geldiği zaman, bir zarar gördükleri zaman onlara merhamet edip yardıma koşacağı yerde onları daha fazla perişan etmeye çalışır. Ben, burada amelleri gelen kullarda merhamet olup olmadığını araştırmakla vazifeli meleğim. Bunun amelini buradan öteye geçirmem.»

«Sonra hafaza melekleri kulun namaz, oruç, fıkıh, ictihâd, vera' gibi amellerini yedinci kat semâya kadar yükseltirler. Bu amellerdeki haşyet arı iniltisi gibi, nurâniyet güneş gibi görülür, duyulur. Bu amelleri üçbin melek götürür. Hep beraber yedinci kat semâya kadar varırlar. Oradaki vazifeli melek der ki:

«- Durun, bu ameli götürüb sahibinin yüzüne çarpın ve kalbine kilit vurun. Ben, işlenirken ancak ve ancak

Rabbim murâd olunmayan ameli buradan öteye geçirmem. Bu amel, Allah'dan gayrisi için işlenmiştir. Bu kimse, fukaha arasında büyük görünmek için, ulemâ, arasında hatırı sayılmak için, memleketde şöhreti yayılmak için böyle ictihadda bulunmuştur. Rabbim emir etmiştir, ben bu ameli buradan öteye geçirmem. Ancak ve ancak Allah için hâlis olarak yapılmamış her amel riyâdır.»

«Hafaza melekleri kulun zekât, oruç, hac, umre, güzel ahlâk, zikrullah gibi amellerini alıp götürürler. Her kat semâdaki melekler o ameli götüren hafazayı teşyi' ederek geçirirler. Nihâyet bütün hicâbları aşip Allah'a arz ederler. Melekler amelin ancak Allah için yapılip yapılmadığına şahidlik etmek için huzûrda dururlar. Allah Teâlâ buyurur: «Siz, kulumun amelinin zabt etmekle mükellef meleklersiniz. Ben de kulumun kalbine vâkıfım. O, bu ameli işlerken beni değil, Benden başkasını murâd etmiştir. Lânetim onun üzerine dökülecektir.» Melekler derler ki: «Lânetin onun üzerine olsun ey Rabbimiz. Ona biz de lânet ederiz.» Bunun üzerine yedi kat semâlar ve semâdakiler ona lânet ederler.»

Muaz bin Cebel -radiyallahu anh- diyor ki:

«- Yâ Rasûlallah» dedim, «Pekiye ben nasıl kurtulacağım ve ihlâsa ereceğim?» Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- buyuardu ki:

«- Bana iktidâ et, yakîne ermeğe çalış, amelinde kusur olsa bile lisanına sahip ol, yani gıybetten sakın, hammele-i Kur'an'dan olan kardeşlerini gıybet etme. Kendini onlardan üstün görme, âhiret amelinin içine dünyâ ameli

katma, insanların arasını açıp darmadağın etme, kıyamet gününde ateşin köpekleri de seni darmadağın ederler. Amelinle insanlara gösterişde bulunma, riyâdan sakın.»

Ebû Yezîd Bestâmî -kuddise sirruh- der ki: Nefsimi otuz sene Hakkın ibâdetine verdim. Bir gün birisi dedi ki:

– Yâ Ebâ Yezîd, O'nun hazîneleri ibâdetle doludur. Eğer O'na vâsıl olmak istiyorsan ibâdetinde züll ü inkisar sahibi ol. İhlâsa ermeye çalış.

Ebû Yezîd Bestâmî'den hediyeenin böylesi taleb olundu. Hakikate erme alâmetlerinin belirttiği vakitlerde idi.

Amellerini tam bir züll ü inkisar ve ihlâsla yapınca denildi ki:

– Büyük bir hediye getirdin.

Ve huzûra girmeye lâayık görüldü.

... وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً... Âyet-i celîlesinin tefsiri hakkında bazı ehl-i işâret demişlerdir ki:

«Cenâb-ı Hak semâdan mü'min kulunun, kalb toprağına Kur'an indirmiş ve kulun bundan istifâdesi neticesi şu semereleri vermiştir: Hidâyet, takva, nûr, rahmet, şifâ, bereket, yümn, saadet, kurbiyyet, hakk, yakîn, necat, rıf'at, salâh, felah, hikmet, hilm, ilim, âdâb, ahlâk, kâfirlere karşı izzet, ehl-i dünyâyâ karşı gına, Kur'an-ı Hakim'e tam temessük. İşte bu gibi meyveleri vermiştir. Bunlara nâil kılınmak bütün hayırların mecmuu, bütün saadetlerin so-

nudur. İnsana rabbânî sıfatların hakikat güneşi doğunca vücûd-ı insanîdeki bâtil kuvvetler mahvolur gider. «Hak geldi, bâtil mahvolup gitdi» hâli tecellî eder.

Cenâb-ı Hak, Kur'an suyuyla kullarının kalbleri arazisinden, bu gibi mübârek meyveleri çıkartır. Bunlardan nasıl insanların nasîbi varsa hayvanların bile istifâdesi vardır. Çünkü bu ahlâka sâhib bulunanlardan hayvanlar bile faide görürler.

فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Şu gördüğünüz semâvat ve arz ile onlardakiler size nâmütenâhî nimetler olarak halkolunmuş ve size müsahhar kılınmıştır. Bunu Allah'dan başkası yapamaz. Bunu bilip durduğunuz halde başkalarına da kulluk ederek Allah'a şerîkler tutmayın. Muhakkak ki semâvat, arz, güneş, ay ve nâmütenâhî yıldızlar sizin maddî manevî rızıklarınıza esbâb olarak bir nizâm içinde halk olunmuşlardır. Gerçek Rezzak ise benim. Siz güneş, ay ve yıldızları tanrılar edinenerek onlara tapmak sûretiyle yoldan çıkmayın.

Yine muhakkak ki, Cenâb-ı Hak mevcûdâtı halketmiş ve her birine bir nasîb takdir etmiştir. İnsanın nasibi ve hazzı muhabbetullah ve marifetullah olarak takdir olunmuştur. Her kim ki nasibinden kesilir, ayrı düşerse helâk olur. Siz de Allah'a muhabbet ve marifet nasîblerinize nâil olmaya ve kazandıktan sonra elinizden kaçırmamaya gayret ediniz. Sevilmeyecek şeyleri sevmekle muhabbet hususunda Allah'a şerîk koşmayınız. Şirk vadilerinde helâk olursunuz. Âyet-i celîlede:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَاداً يُحِبُّونَهُمْ
كَحُبِّ اللَّهِ

«İnsanlardan öyleleri vardır ki, Allah'dan gayri dostlar edinirler ve onları Allah'ın sevilleceği şekilde severler.»

Bu kimseler hakîkaten îman ve muhabbet etmiş kimseler değildir. «Mü'minler ise, onların en şiddetli muhabbet ettikleri ancak Allah'dır.»

Endâd: Allah'dan başka dostlardır. Sonra Cenâb-ı Allah îman ile birlikte sevgi hazzından ayrılmayanları vasfederek şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ

«Mü'minler ise en çok Allah'ı severler»³ yâni, sevgi konusunda Allah'dan başka bir takım ilâhlar edinenler, iman ettiklerini zannetseler de gerçekte mü'min değildirler. Binâenaleyh, bu konuyu iyi anla ve öteden beri gelen taklidî îman ile aldanma. Çünkü tahkiki îman, yerini bulabilen imandır.

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ
مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ
الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

23-24 «- Eğer siz bizim kulumuza indirdiğimiz hakkında bir şübhe içinde iseniz, haydi onun benzerinden bir sûre de siz meydana getirin. Allah'dan başka şâhidlerinizi de çağırın, eğer gerçek sâdıklar iseniz!

Fakat bunu yapamazsınız, hiç bir zaman da yapamayacaksınız, artık sakının o ateşden ki, onun yakıtı insanlarla taşlardır. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır.»

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ
رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَ
لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾

25 «- Habîbim, îman eden ve her türlü temiz ameller işleyen kimselere müjdele ki, altlarından ırmaklar akan cennetler onlarındır. Ne zaman kendilerine onlardan bir meyve ikrâm olunursa her defasında: “Ha, bu bundan önce de rızıklandırıldığımız şeydi” derler. Ve o rızıklar birbirinin benzeri, fakat dünyâdakinden daha başka kıymetde ve keyfiyetde olmak üzere kendilerine sunulacak. Orada tertemiz zevceler de onlarındır. Ve onlar orada ebedî kalıcıdırlar.»

Cenâb-ı Hak -celle ve âlâ- cenneti, içindeki güzellikleri ve nimetleriyle zikretmiştir. Cennetdeki nehirler

hamr (vasfını ve tesirini Allah'ın bildiği bir içecek), süt, bal ve sudur.

Su nehrinden içtikleri vakit berhayat bulurlar ve ölmezler artık.

Süt nehrinden içtikleri zaman, vücûdları ölçülü bir şekilde beslenirler, ondan sonra herhangi bir noksanlaşmaya maruz kalmazlar.

Bal nehrinden içtikleri zaman bir şifâ ve sıhhat bulurlar, artık ondan sonra hasta olmazlar.

Hamr nehrinden içtikleri zaman da tarab u ferah bulurlar. Ondan sonra hiç mahzun olmazlar.

«Orada mü'minler için her türlü ezâdan temizlenmiş zevceler vardır»

Hayız, nifas, küçük ve büyük abdest, menî, burun ifrâzâtı, boğaz ifrâzâtı gibi insana ve karşısındakine sıkıntı veren şeylerin cümlesinden, kötü huyların kâffesinden, kocalarından gayrilerine meyil etme gibi istikametsiz vasıflardan temizlenmiş pak zevceler vardır.

«Mü'minler orada ebediyyen kalıcıdır»

Dâima berhayat olarak, ölmeksizin ve oradan çıkarılmak ihtimâli olmaksızın orada kalacaklardır. Ehl-i dînyânın nasıl dünyâda durdukça ihtiyarlığı, yorgunluğu ve bitkinliği artıyorsa ehl-i cennetin de cennetde durdukça güzelliği, zindeliği ve neş'esi artacak, gençlikleri tükenmeyecek, libasları eskimeyecekdi.

Ârifler bu âyet-i celîlenin tefsirinde demişlerdir ki:

«İman edip de sâlih ameller işleyenlere, altlarından ırmaklar akan cennetlerin onlar için olduğunu müjdele.» Yani: Hakîki îman tohumlarından ve kalbî, rûhî, sırî amel-lerinden, sâlih fiillerinden dolayı bu dünyâda da bir cennete kavuşurlar. Tevhîd, tecrîd, tefrîd, zühd, takva, sıdk, ihlâs, hidâyet, kanaat, iffet, mürüvvet, fütüvvet, mücâhede, murakabe, şevk, zevk, rağbet, rehbet, havf, haşyet, recâ, safa, vefa, taleb, irâde, muhabbet, haya, kerem, sehâvet, secaat, ilim, marifet, izzet, rif'at, kudret, hilim, afv, rahmet gibi amelleri, yüksek himmet ve diğer yüce makamât ve ahlâka nâiliyet sebebiyle altlarından tevhîd, re'fet, muhabbet ve fazilet nehirlerinin akdığı cennetlere, bahçelere nâil olurlar, bunların her birinin meyvesini tatdıkları müddetçe müşâhede, mükâşefe ve muayenelere nâil olurlar. Erbâb-ı müşâhede, mücâhedelerinin semeresi olarak bir sûret içinde pek çok haller ve mânâlar müşâhede ederler.

Hakîkate ermemiş olanlar şimdi gördükleri bir şeyi eskiden gördüklerinin aynısı zannederler.

Hakîkate ermiş bulunanlar ise her an başka bir tecellîye nâil olurlar. Bu da onların kalb safalarının semeresidir. Çünkü Allah'ın ve Rasûlü'nün yoluna sülûk ederek âhirette nâil olacakları cennetin benzerine burada nâil olmuşlardır. Cennetde kendilerine bir nimet takdîm edildiği zaman, «Yâ Rabbî, bu bizim bundan evvel de merzûk kıldığımız şeydi» derler. Orada onlar için temizlenmiş zevceler vardır. Yani kurbiyyet cennetlerinde ebkâr-ı gaybden zevceler. Bunlar erbâb-ı müşâhedeye âiddirler. O zevcelerin ne sahiblerinden başkasına gözleri

değmiş, ne de başkasının onlara gözleri değmiştir. Onlar bu saadet içinde orada ebediyyen kalıcıdırlar. Bunları hakkıyla anlamak erbâb-ı müşâhedeye ve ashâb-ı mükâşefeye mahsusdur. Nitekim Nebîyy-i Ekrem ve Rasûl-i Muhterem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

«Öyle ilim vardır ki, gizlenmiş inci gibidir. Onu, ancak Allah'ı bilen âlimler bilirler. Onu söyledikleri zaman Allah'a karşı mağrur ve muğber olanlardan başkası inkâr etmez» buyurmuşlardır.

Bilmek lâzımdır ki, şehâdet âleminde müşâhede edilen her sûretin, hakîkatı ve manası gayb âleminde- dir. Bu sebeble Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-: «Allah'ım bize eşyâyı hakîkatıyla göster» diye duâ buyurmuşlardır. Dünyâda sûretlerini gördüğümüz eş- yâ, âhiretde hem sûreti, hem hakîkatıyla görünecektir.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةٌ فَمَا
فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ
وَ أَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا
مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَ يَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ
إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

26 «- Hakikat şu ki, ister bir sivrisinek olsun, ister daha büyük bir şey olsun; Allah yerine göre misâl getirmekden çekinmez. İman edenler onun Rabble- rinden gelen bir hakikat olduğunu bilirler. Küfreden-

ler ise bu misal ile neyi anlatmak istemiştir Allah? derler. Allah onunla nicelerini dalalete düşürür, nice-lerini hidâyete erdirir. Onunla fâsıklardan başkasını şaşırtmaz.»

Rebî' bin Enes demiştir ki: Sivrisineğin misâl getirilmesindeki hikmet ehl-i dünyâyâ ibret olmasıdır. Sivrisinek aç olduğu müddetçe yasar, doyduğu zaman da ölür. Ehl-i dünyâ da böyledir. İstiğnâyâ erip tokluğa nâil olunca tuğyan eder, evvelâ kalbi ölmüştür, sonra mâ'nen inhitatı devam eder.

İmam Ebû Mansur Mâtürîdî -rahimehullah- der ki: Cüssesi ve hacmi küçük mahlûkatın Allah'ın vahdaniyetine delâlet etmesi iri cüsseli mahlûkatın delâletinden daha büyüktür. Yani san'at inceldikçe kıymeti ve inceliği artıyor. Ne ince hikmetdir ki file verilen azâ sivrisineğe de verilmiştir. Fakat biri küçük, diğeri büyüktür. Ancak bütün bunlardan maksad, ekmel-i mahlûkat olan insanın kendine dönerek tasfiye-i kalb ve tezkiye-i nefis ile Hakk'a vâsıl olması ve eşyânın, mahlûkat ve mevcûdâtın esrârına vâkıf olmaya çalışmasıdır. Âyet-i celîlede:

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ

«Yakîne etmek isteyenler için yeryüzünde âyetler vardır. Kendi nefislerinizde de âyetler vardır. Daha görmeyecek misiniz?»⁴ buyurulmuştur.

Bu sebeble Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

buyurmuşlardır. Yani: «*Kendini bilen Rabbini bilir.*» Yalnızca insana verilen bu evsâf ve hâssalar, insandan başka hiç bir mahlûka verilmemiştir. Bu sebeble âyet-i celîlede:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ

«**Muhakkak ki biz âdem oğullarını mukerrem kıldık**»⁵ buyurulmuştur.

Bazı büyükler demişlerdir ki:

Cenâb-ı Hak zayıf mahlûklarını zikrederek zayıf kullarının kalblerini teselli ve takviye etmiştir. Yerine göre zayıf mahlûklarının kuvvetliler üzerinde ne gibi tesirler icra edebileceklerini göstermiştir. Meselâ âyet-i celîlede zikrolunan sivrisinek, küçüklüğüne rağmen onda filde bulunmayan iki kanat ziyâde olarak vardır. Cenâb-ı Hak takdîri icâbî birine çok iş yaptığı halde vermediği bir şeyi az iş yapan bir diğerine vermiştir. Daha acâîbi şu küçük mahlûk, kendi küçüklüğüne, diğer hayvanlarında büyüklüğüne bakmadan ezâ verir. Üstelik kimse de ondan, uzak kalamaz.

5. İsrâ sûresi, 70

Allah'ın lütfunu görmek lâzımdır ki, arslanı gayet kuvvetli, sinek ve sivrisineği de gayet zayıf halketmiş, sivrisineğe insanlara karşı bir cür'et ve cesâret, arslana ise insanlara karşı bir korku vermiştir. Sivrisinek ne kadar def edilmeye çalışılsa insanın üzerine üzerine gelir, arslan ise kovulmadığı, uzaklaştırılmadığı halde yuvasını insanlardan uzak yerlere yapar.

Allah sineğe ve sivrisineğe verdiği cür'et ve cesâreti, insanlara karşı arslana verse idi insanlar helâk olurdu. İşte Allah yerine göre şu zayıf mahlûka karşı seni âciz kılar, o kuvvetli mahlûka karşı da gâlib kılar. Allah'ın böyle gizli nimetleri, âyetleri, hikmetleri çokdur.

Hikâye olunur ki, **Abbasi** halifelerinden **Me'mûn** hutbe îrad ederken bir sinek gelip gözüne kondu, kaç defa kovaladıysa tekrar gelip kondu. Öldüremediği için hutbeyi kesmek zorunda kaldı. Namazı kıldıkdan sonra Basralıların i'tizâl mezhebindeki şeyhi Ebû Hüzeyl'e:

Yâ Ebâ Hüzeyl, Allah sineği niçin yaratmıştır? diye suâl etdikde:

Zorbaları bir sinek karşısında zelil kılmak için! diye cevap vermiş, Me'mun dahi insafa gelmekle: «Doğru söyledin» deyip kendine ikrâmda bulunmuştur.

Ravdatu'l-Ahbar'da şöyle denilmektedir: «Sinek misali hayvanların yaratılışında bir çok hikmet ve maslahatlar vardır.

Veki' şöyle demiştir: Eğer rüzgâr ve sinek olmasaydı dünyâ kokardı. Acıdır ki, bu zayıf yaratık yüzüne konsa cânın sıkılır, hayatının neşesi bozulur, bostanın, bağın fesâda uğrar. Bundan daha acîbi, zayıf olmana rağmen, utanç getirecek, seni Cehennem'e götürecek fiillere, cür'et göstermendir. Dünyâda bir sivrisinek karşısında böyle feryâd edersen, Cehennem'de yılan ve akrebler sana musallat olurlarsa hâlin nîce olacaktır?»

الَّذِينَ يَتَفَضُّونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا
أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ
هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾

27 «- O fâsıklar, Allah'ın kitaplarında Hazret-i Muhammed -aleyhi's-salâtü ve'sselâm-'a îman etmeleri hakkındaki ahd ü emrini tekidlerle misâka, teminata bağlandıktan sonra bozarlar. Allah'ın birleştirilmesini emir ettiği şeyi keserler. Yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte bunlar hüsrâna, maddî ve manevî en büyük zarara uğrayanların tâ kendileridir.»

Denilmiştir ki; Cenâb-ı Hakk'ın bu âyet-i celîlede zikrettiği ahd üçdür:

Birincisi: Âdem -aleyhisselâm-'ın zürriyetinden aldığı rubûbiyyetini takrîr etmeleri hakkındaki söz (ahd).⁶

İkincisi: Dîni dosdoğru tutmaları ve onda herhangi bir parçalanmaya, tefrîk ve teferruka gitmemeleri hakkında enbiyâ aleyhimü's-salâtü ve's-selâm hazarâtından aldığı söz.⁷

Üçüncüsü: Her hâl ü kârda hakkı izhâr ve beyân edip gizlememeleri hakkında âlimlerden aldığı söz.⁸

Hikâye olunur ki: **Mâlik bin Dinar**'ın amucasının bir oğlu vardı. Zamanlarındaki sultanın hizmetinde idi. Elinden geldiği kadar zulm ü cevr ederdi. Zâlimlikde ileri gitmişti. Bu adam kötü bir şekilde hastalandı. Kendi kendine söz vererek nezretti ki: Allah beni bu içinde bulunduğum hastalıktan kurtarırsa ebediyyen bir daha sultanın işine girmeyeceğim.» İyileşti. İkinci defa onun işine girdi. İlk defakinden daha fazla zulmetti.

Tekrar nezretti, hastalığından kurtulduğu takdirde sultanın işine tekrar girmemek üzere kendi kendine söz verdi. Allah onu tekrar hastalığından kurtardı. Tekrar sultanın işine girdi, üçüncü defa hepsinden de kötü bir şekilde hastalandı. Mâlik Hazretleri onun ziyaretine varıp:

– Evlâdım, kendine öyle bir şekilde söz ver, Allah'a da öyle bir şekilde söz ver ki, bir daha bu işe girme, bu illetden de kurtul. O hasta dedi ki:

– Allah'a söz veriyorum ki, şu yatağımdan kalkarsam bir daha ebediyyen sultanın işine girmeyeceğim. Bu sırada Mâlik bin Dinar'a hâtifden denildi ki:

7. Şurâ sûresi, 187

8. Âl-i İmrân sûresi, 187

– Biz onu defalarca tecrübe etdik. O yalancının birisidir, onun nezri ona fâide vermez.

Sonra bu genç o hâli üzere ölüp gitti.

وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ

«Onlar Allah'ın vaz edilmesini emrettiği şeyi kat ederler.» Yani birleştirilmesini emrettiği şeyi keserler:

Meselâ kat'ı rahm ederler, yani akraba ile alâkayı, ziyaretleşmeyi keserler, Müslümanlar ile ülfeti ve dostluğu keserler, Allah'ın nebîlerini birbirinden ayırırlar. Kitaplarını ayırıp birini tasdik ederken diğerini tekzip ederler, farz olan cemaatleri terk ederler, hayrı teperler, şerri davet ederler, Allah ile kulun arasını ayırmaya çalışırlar.

Hadîs-i şerifde buyurulmuştur ki:

«- İnsanlar ilmi izhâr edip bildiğiyle ameli zâyî' ve terk edince, birbirleriyle sadece lisanen sevişip kalbleriyle birbirlerine buğz edince, akraba ile alâkayı kesince Allah onlara lânet edip kulaklarını sağır, gözlerini kör eder.»

Yine Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuşlardır ki:

«- Üç kişi vardır ki, Allah Teâlâ kıyamet gününde arş-ı azamın gölgesinde gölgelendirir: Bunlardan *birincisi*: Kocasının küçük yetimleriyle bıraktığı bir kadın ki, istenir, fakat evlenmez. Ve «Allah şu yetimlerimi yetiştirmeye muvaffak kılincaya kadar bunlara kanat gereceğim. Bunlar yahud ben ölmedikçe bunları bırakmam» der.

İkincisi: Varlıklı bir adam ki, gayet mükemmel yemek yaptırır, kendi evlâd ü iyâline yedirdiği şekilde yetim ve miskini de davet ederek onlara da yedirir.

Üçüncüsü: Sılâ-ı rahmi çok yapan kimsedir ki, Allah dünyada iken onun rızkını genişletir, ömrünü uzatır, kıyâmet gününde de Rabbinin arşı altında gölgelendirir.

Ehl-i hakikat bu âyetin tefsirinde şöyle buyurmuştur: «Şüphesiz ki Allah, sivrisineği ve ondan üstününü misâl vermekten çekinmez, İman edenler; hakikatleri ve misallerle mânaları müşâhede eden mü'minler onun, Rableri tarafından bir gerçek olduğunu bilirler. Kâfirlere gelince hakkı inkâr ettikleri ve O'nu inkâr etme karanlığı, gözlerini bürüyen bir perde olduğundan, nasıl ki, Arab olmayanlar, Arab diliyle manâları müşâhede edemiyorlarsa, onlar da darb-ı mesel kisvesiyle hakikatleri müşâhede edemezler ve Allah bu misalle ne kasedetti derler. Cehaletleri sebebiyle inkârları arttıkça artar. Böylece dalâlet vadilerinde cehâletle şaşkın bir vaziyette dolaşır dururlar. Yaratılışın bidâyetinde nûr sıçrantısı kendisine isâbet etmeyen bir çok kimseleri Allah dalâlete düşürür. Nitekim

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur: «Şübhesiz ki, Allah -celle celâluh- insanları bir zulmet içerisinde yarattı. Sonra kendi nûrundan onlara serpti. Bu nûr, kime isâbet etmişse o doğru yolu bulmuş, aksi olmuştur, o da dalâlete düşmüştür.»

İşte rûhlar âleminde bu nûr, kime isâbet etmemiş ise, burada da ona nasîb olmamıştır. İman nûru kendisine isâbet etmeyen kimseye, Kur'an nûru da isâbet etmez

ve dolayısıyla o kimse hidâyete nâil olamaz. Ruhlar âleminde, o nûr kendisine isâbet eden kimseye dünyâda da isâbet eder, iman nûrundan nasibdâr olan kişi, Kur'an nûrundan nasiblenen kişi, Cenâb-ı Allah'ın «**Allah bu misalle bir çoklarını da doğru yola iletir**» sözündeki kimselerden olur.

Kur'an, bir kavim için şifâ ve rahmet olurken; diğer bir kavim için de bedbahtlık ve azab vesîlesi olmaktadır. Çünkü Kur'an, Allah'ın kelimî, lutfûnu ve kahrını içerisinde bulundurduğu sıfatıdır. Lütfü ile sâdıkları hidâyete ulaştırır, kahrı ile de fâsıkları dalâlete düşürür. «Allah bununla sâdece yoldan çıkanları saptırır» yani yaratılışın bidâyetinde nûr serpintisinden nasîbini alamayan bedbahtları saptırır.

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ
ثُمَّ يُخَيِّبُكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ
مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ
سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾

28-29: «- Allah'a nasıl olup küfür ediyorsunuz ki, siz ölüler iken o diriltti. Bir müddet sonra sizi tekrar öldürecek. Sonra tekrar diriltecek, sonra yine O'na döndürüleceksiniz. O Allah ki, yerde ne varsa hepsini sizin için halk eden, sonra semâya yönelip de oraları yedi gök halinde sapasağlam tanzim edendir. Ve O her şeyi hakkıyla bilendir.»

Âyet-i celfîde de rûhâniyyet mertebelerine işâret vardır: Birincisi: âlem-i melekût-i arzıye ve nefsânî kuvvetler, ikincisi âlem-i nefs, üçüncüsü âlem-i kalb, dördüncüsü âlem-i akl, beşincisi âlem-i sırr, altıncısı âlem-i rûh, yedincisi âlem-i hafâ ki o sırr-ı rûhîdir. İşte Hazret-i Ali -kerremallahu vecheh-: «Semânın yollarından bana suâl edin. Ben onu arzın yollarından iyi bilirim» sözüyle buna işâret etmiştir. Onun yolları ahvâl ve makamâtır. Zühd, takva, tevekkül, yakîn, recâ gibi.

HZ. ÂDEM'İN YARATILIŞI

وَ إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّىْ جَاعِلٌ فِى الْاَرْضِ
خَلِيْفَةً ۖ قَالُوْۤا اَتَجْعَلُ فِيْهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيْهَا وَيَسْفِكُ
الدِّمَآءَ وَ نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَ نُقَدِّسُ لَكَ قَالَ اِنِّىْ
اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٣٠﴾ وَ عَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ
عَرَضَهُمْ عَلٰى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْبِئُوْنِىْ بِاَسْمَآءِ هٰۤؤُلَآءِ اِنْ
كُنْتُمْ صٰٰدِقِيْنَ ﴿٣١﴾ قَالُوْۤا سُبْحٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا
عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يٰۤاٰدَمُ اَنْۢبِئْهُمْ
بِاَسْمَآئِهِمْ ۖ فَلَمَّۤا اَنْۢبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ لَا قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ
اِنِّىْ اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ وَ اَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ
وَ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ ﴿٣٣﴾

30-33: «- Hani Rabbin meleklere «Muhakkak Ben yeryüzünde emirlerimi tebliğ ve infâza memur bir halife yaratacağım” demişdi. Melekler de “Biz seni hamdinle tesbîh ve seni takdis edip dururken orayı

fesâda verecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın?” demişlerdi. Allah da: “Sizin bilemeyeceğiniz şeyleri muhakkak ki Ben bilirim” buyurmuşdu.

Âdem’e bütün isimleri öğretti. Sonra onları meleklerle arzedip: “Eğer biraz evvelki sözünüzde sâdık kimselerseniz haydi bunların isimlerini bana haber verin!” dedi.

Melekler de “Seni tenzîh ederiz! Senin bize öğrettiğinden başka hiç bir ilmimiz yok. Her şeyi hakkıyla bilen, mutlak hüküm ve hikmet sahibi ancak Sensin Sen” dediler.

Allah: “Ey Adem! Onları adlarıyla şunlara haber ver” buyurdu ve Âdem onları isimleriyle söyledi. Bunun üzerine Allah “Size demedim mi ki, göklerin ve yerin gaybını şüphesiz Ben bilirim. Açığa vurduğunuz da, gizlemekte olduğunuzu da muhakkak bilirim” buyurdu.»

Cenâb-ı Allah meleklerle:

قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ

«Orada bozgunculuk yapacak ve kan dökecek kimseleri mi yaratacaksın?» sözünü, şunun için söylemiştir: Tabiatımızda kötü sıfatların varlığını ve cibilliyetimizin bunlardan mürekkebe olduğunu, binâenaleyh dâima kötülüğü emreden nefislerimizin mekrinden emin olmamamız, onlara itimâd edip, temize çıkarmamamız gerektiğini bize iyice anlatmak içindir. Nitekim Cenâb-ı Allah Hz. Yusuf’dan hikâyeye ederek şöyle buyurmaktadır:

«Ben nefsimi temize çıkarmak istemem. Çünkü nefis sürekli kötülüğü emreder. Ancak Rabbimin merhamet ettiği müstesnâdır.»¹

İşlediğimiz bütün sâlih ameller, ancak Allah'ın bize tevfiikî, fazlı ve rahmeti iledir. Yaptığımız bütün fesâd ve zulümler tabiatımızın kötülüğünden ve tînetimizin özelliğindendir. Nitekim, Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur:

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ

«Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Sana ne kötülük gelirse kendi nefsindendir.»²

Bizler fesâd ve zulme bulaşmamışsak, bu ancak Hakk'ın muhafazası ve Rabbin korumasıyla olmuştur. Çünkü O, «Ancak Rabbimin merhamet ettiği müstesnâdır» buyurmaktadır.

Vehb İbn-i Münebbih demiştir ki:

«Cenâb-ı Hak Âdem'i yaratmayı murâd edince arza hitaben buyurdu ki: «Ben senden halife kılacağım, onlardan Bana itaat edenleri cennete, isyân edenleri de cehenneme koyacağım» Arz:

«- Demek ateşe gidecek kimseleri benden yaratacaksın?» deyince, Cenâb-ı Hak:

1. Yusuf sûresi, 53

2. Nisâ sûresi, 79

«- Evet,» buyurdu. Arz ağladı, ondan kıyamete kadar akacak pınarlar fışkırdı.

Cenâb-ı Hak arzın muhtelif yerlerinden, beyazından, siyahından, kırmızısından, tayyibinden, habîsinden, yumuşağından, sertinden ve bazı dağlarından toprak getirmesi için Cebrail -aleyhisselâm-’ı gönderdi. Cibril -aleyhisselâm- bu toprakları yeryüzünden kabzedip almak için geldiğinde yeryüzü dedi ki:

– Seni gönderen Allah’a yemin ederim ki, benden hiçbir şey alamazsın. Sultana yakın olmanın menfaatleri çokdur ama tehlikeleri de çokdur.

Cibril -aleyhisselâm- bir şey almadan dönüp Allah’a dedi ki:

– Ya Rabbi! Arz bana Senin yüce isminle yemîn ederek kendinden bir şey vermedi, ben de o yemîni bir tarafa bırakıp da bir şey alamadım.

Allah Teâlâ bunun üzerine **Mîkâil**’i gönderdi. Mîkâil -aleyhisselâm- yeryüzüne varınca arz Cebrail’e söylediğini Mîkâil’e de söyledi. Mîkâil de bir şey almadan geri dönüp gitdi. Allah bundan sonra **İsrafil** -aleyhisselâm-’ı gönderdi. O da bir şey almadan geri dönüp giderek Cebrail ve Mîkâil gibi Allah’a hâlini arz etti.

Allah (c.c) bundan sonra ölüm meleği Azrail’i gönderdi. O arza inince arz ona da:

– Yarın ateşin nasîbi olacak bir şeyin toprağını kabz etmeden, seni gönderen Allah’ın izzetine sığınırım! dedi.

Ölüm meleği de: Ben de O'nun emrettiği bir işde O'na âsî olmakdan O'nun izzetine sığınırım! dedi ve Arzın dört ikliminden kırk zirâ' mikdarı toprak alıp götürdü.

Bu hikmete mebnî olarak Âdem oğulları yeryüzündeki toprakların muhtelif renklerde olduğu gibi muhtelif renk ve evsafda gelmişlerdir. Bir kısmı beyaz, bir kısmı siyah, bir kısmı kırmızı, bir kısmı yumuşak, bir kısmı sertdir. Azrail'in kabz ettiği bu toprağın her bir zerresi bir insan bedenine asıl olmuştur. Her insan, evvelden, toprağı nereden alınmışsa oraya defnolunur.

Sonra **Azrail** -aleyhisselâm- semâya yükseldi. Allah ona:

– Sana karşı tazarru' ettiğinde arza hiç merhamet etmedin mi? buyurdukda Azrail:

Senin emrini onun tazarru'undan daha üstün gördüm ya Rabbî, dedi. Cenâb-ı Hak:

Öyle ise sen Âdem oğullarının rûhlarını kabzetmekle vazifelisin, buyurdu.

Rivâyete göre Âdem -aleyhisselâm- dünyâ semâsında halkolundu. Adn cennetinde halkolunup dünyâya oradan çıkarıldığı rivâyeti de vardır.

Hadîs-i kudsî'de:

«- Adem'in çamurunu kırk sabah, yani kırk gün kendi elimle yağurdum» buyurulmuştur. Bu günlerden her biri dünyâ senelerinden bin seneye muâdildir. Orada onu kırk sene kadar bıraktı. Âdem'in çamuru son derece kurudu.

Yani sâlsâl oldu, pişirilmiş toprak, yani fahhâr gibi dokunulduğunda ses verdi. Allah Teâlâ onun üzerine otuzdokuz sene hüznün yağmuru, bir sene de sürûr yağmuru yağdırdı. Bu hikmete mebnî olarak Âdem oğullarının hüznü sürûrundan fazla olur. Fakat neticesi muhakkak sürûr olur. Nitekim denilmiştir: «Her bidâyetin bir nihâyeti, her zorluğun bir kolaylığı vardır.»

Melekler Âdem'in kalıbının yanından geçerlerken sûretinin güzelliğine, boyunun uzunluğuna teaccüb ederlerdi. O güne kadar onun sûretinin bir benzerini görmemişlerdi.

Bir gün de Ona İblis uğradı, «Sen hangi iş için yapıldın?» diyerek eliyle vurdu. Kalıbın içi boş bulunmakla ağız tarafından girdi, arka tarafından çıktı. Beraberindeki meleklerle dedi ki:

– Bu içi boş olarak halkolunmuştur. Ne bir yerde sebât eder, ne de ele avuca gelir.

Sonra dedi ki:

– Söyleyin bakalım, bu sizden üstün kılınırsa ne yaparsınız?

Melekler dediler ki:

– Biz Rabbimize itâatdan başka bir şey bilmeyiz. İblis kendi kendine dedi ki:

– Eğer o bana üstün tutulursa ona aslâ itaat etmem. Ben ona üstün tutulursam muhakkak onu helâke sürüklerim.

Sonra tûkrüğünü ağzında topladı ve üzerine atdı. Lâîn'in tûkrüğü Âdem'in göbeği üzerine geldi.

Allah Teâlâ Cebrail -aleyhisselâm-'a İblis'in tûkrüğünü Âdem'in batnından almasını emir buyurdu. Göbek çukuru Cebrail'in onu oradan almasındandır.

Allah bu halîtadan köpeği yarattı. Bu vadide köpeğin üç hasleti vardır: Âdem oğlu ile ünsiyyeti vardır, çünkü onun toprağındandır. Gecelerin büyük kısmında uyanıklığı toprağına Cibril'in dokunmasındandır. İnsan vesâir mahlûkatı ısırması ve hıyânet olmamak üzere diğer ezâları İblis lâînin tûkrüğünün eserindendir. Köpekde hıyânet aslâ yoktur.

Âdem Cuma günü ikindiden sonra yaratıldı. Arzın yüzünden yaratıldığı için «Âdem» denildi. Çünkü toprağı arzın toprağıının her çeşidinden telif olunmuşdu.

Cenâb-ı Hak, Âdem'e rûh nefhetmekle Âdem işitme-ye, görmeye, konuşmaya, tanımaya başladı. Allah Teâlâ Âdem'e bütün, esmâyı öğretti. Her bir şeyi hangi dilde ne şekilde isimlenmişse onu da talim buyurdu.

Haberde gelmiştir ki; Allah Teâlâ Âdem'e yediyüz-bin lûgat talim buyurdu. Âdem -aleyhisselâm- mucizâ-tından olarak kıyamete kadar gelecek evlâdlarının lisanlarıyla konuşabilirdi: Arapça, Farsca, Rumca, Süryanca, Yunanca, İbrânîce ve diğer dillerle konuşurdu.

Bazı müfessirlerin nakline göre Allah Teâlâ Âdem'e bin san'at öğretti ve buyurdu ki: «Evlâdına söyle, isterseniz dünyâyı bu sanatlarla kazanmaya çalışın, dini ve ahkâm-ı şer'iyyeyi vâsıta kılarak değil.»

Âdem -aleyhisselâm- ticâretle, **Davud** -aleyhisselâm- zırh yapmakla, **Süleyman** -aleyhisselâm- zenbil yapmakla uğraşırdı. Zenbilcilikden kazandığından yerdi, beytü'l-maldan yemezdi. **Musa** ve **Şuayb** -aleyhisselâm- çobanlıkla, Peygamberimiz **Muhammed** -sallallahu aleyhi ve sellem- de riâyet, çobanlık ve ticâretle meşgul olmuştur. Efendimiz -sallâllahu'aleyhi ve sellem- evlerinde bulundukları müddetçe ekserîyetle elbisesini dikmekle meşgul olurdu.

Hadîsde vârid olmuştur ki:

«- *Erkeklerin iyilerinin işi terzilik, kadınların iyilerinin işi de yün eğirmektir.*»

Cenâb-ı Hakk'ın Adem'e isimleri öğretip onu meleklerle arz etmesi, Âdem'in şerefini izhâr edip onu seçmektir. Cenâb-ı Hak, esrârını ve gayb âleminde gizli ilimleri dilediği kullarının dillerine akıtarak bu veçhile izhâr etmektedir. Her şeyi öğreten ve mükerrem kılan ancak Allah'dır.

Hadîsde vârid olmuştur ki:

– *Babanın yüzüne bakmak, Kâbe-i Muazzama'ya bakmak, Mushaf'ı şerife bakmak, âlimin yüzüne bakmak ibâdetdir. Bir âlimi ziyaret eden beni ziyaret etmiş gibidir. Bir âlimle musafaha eden benimle musafaha etmiş gibidir. Bir âlimle oturmuş olan benimle oturmuş gibidir. Kim dünyâda benimle oturursa Allah Teâlâ onu kıyamet gününde de benimle oturtur.*”

Yine hadîs-i şerîfde vârid olmuştur ki:

«Allah'ın ateşden azâdlılarına bakmak isteyenler ilim öğrenenlere baksınlar. Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir âlimin kapısına giden hiç bir müteallim (öğrenmeye giden) yoktur ki, Allah her bir adımına bir senelik ibâdet sevabı yazmış olmasın, ve her bir adımına mukabil cennetde bir şehir bina etmesin. İlim öğrenmeye giden bir tâlib yerde yürüdükçe yer ona devamlı sûretde istiğfar eder, mağfur olarak sabahlar, mağfur olarak akşama çıkar.»

Esmâ üç kısımdır: Rûhâniyyet ve metekûtiyyât es-mâsı, cismâniyyâtın esmâsı, ilahiyyâtın esmâsı.

وَ إِذَا قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْۤا اِلَّا
 اِبْلِيسَ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِيْنَ ﴿٢٤﴾
 وَ قُلْنَا يٰۤاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا
 رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَ لَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوْنَا
 مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٥﴾ فَازْلٰهُمَا الشَّيْطٰنُ عَنْهَا فَاخْرَجَهُمَا
 مِمَّا كَانَا فِيْهِ وَ قُلْنَا اهْبِطُوْا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ
 وَ لَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَ مَتَاعٌ اِلٰى حِيْنَ ﴿٢٦﴾
 فَتَلَقٰى اٰدَمُ مِنْ رَّبِّهِ كَلِمٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ
 الرَّحِيْمُ ﴿٢٧﴾ قُلْنَا اهْبِطُوْا مِنْهَا جَمِيعًا فَاَمَّا يٰۤاٰدَمُ فَاتَيْنٰكَ مِنْ مَّبٰٓئِ

هُدًى فَمَنْ تَبَعَ هُدَاىَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾

34-39: «- Hani meleklere: “Âdem’e secde edin” demişdik de hemen secde etmişlerdi. Ancak İblis etmedi. O, inâd etdi, kibirlendi. Neticede kâfirlerden oldu.

Ve (Allah Teâlâ) dedi ki: Ey Âdem, sen zevcenle beraber cennetde sakın ol. Onun neresinden isterse-
niz ikinizde rahatlıkla yeyin. Fakat şu ağaca yaklaş-
mayın. Yoksa ikiniz de zâlimlerden olursunuz.

Bundan sonra şeytan onların ayaklarını kaydırıp onları içinde bulundukları yerden ve nimetlerden çıkarmışdı. Biz de: “Artık siz, birbirinize düşman olarak inin buradan. Yeryüzünde sizin için bir vakte kadar karar kılacağınız yerler ve istifâde edeceğiniz metalar vardır” dedik.

Bundan sonra Âdem Rabbinden bir kısım kelime-
ler belleyip aldı. O’na yalvardı. O da tevbesini kabul
etdi. Zâten tevbeleri en çok kabul eden ve kullarına
çok çok merhametli olan ancak O’dur.

Evet böyle dedik: Hepiniz birden inin oradan.
Bakarsınız size Benden bir hidâyet rehberi geliverir.
Kim Benim gösterdiğim yola tabî olursa artık onlara
hiç bir korku yoktur, onlar hiç bir sûretde mahzun
olacak da değildir.

Bu gösterdiğim yola küfür edenler, âyetlerimizi yalanlayanlar da ateş yârânıdırlar. Onlar orada ebediyyen kalıcıdırlar.»

Secde aslında itminan ile tezellüldür. Şu halde istemeyerek tezellülde bulunmak, secde değildir. *Şer'-i serîfte secde, «emre uyararak ve ibâdet kasdıyle alınını (burnuyla beraber) yere koymaktır. Mescûd-i hakîki ancak Allah'dır. Allah'dan başkasına secde edilmez.»*

Cenâb-ı Hak, kendisi bizzat Mescûd-i hakîki bulunup, Âdem'i meleklerin secdesine kible yapmışdır. Âdem'in şânını meleklerle göstermek için böyle yapmışdır. Bu, Âdem'i tebrik ve ta'zîm babında Allah'ın emrine itâatdır.

Yûsuf'un kardeşlerinin Yûsuf'a secdeleri de ona teslîm olup bağılılıklarını arzetmek mahiyetindedir. Onlarda selâmlamak mâhiyetinde bulunan sücûd-i tahîyye câiz idi. Cenâb-ı Peygamber -aleyhisselâm-'ın Selman kendisine secde etmek istediğinde buyurduğu hadîs-i şerif ile nesh olunmuşdur:

«- Hiç bir mahlûk Allah'dan başkasına secde edemez. Eğer herhangi bir kimsenin diğerine secde etmesi emredilseydi, kadının kocasına secde etmesini emrederdim» buyurmuşdur. Bu ümmetin tahîyyesi selâmdır. İnsana eğilip bükûlmek mekruhdur. Çünkü bunda Yahudilerin hâline benzeme vardır.

Ulemâ şöyle demiştir: Melekler Hz. Âdeme secde ettikleri zamanda İblis imtina etmiş, Âdem'e yüzünü dönmemiş, sırtını çevirmiştir ve meleklerin secdesi son

buluncaya kadar öylece dikilmiştir. Melekler bir görüşe göre yüz, diğer bir rivâyete göre de beşyüz sene secdede kalmışlardır. Secdeden başlarını kaldırdıklarında, İblis, ayakta, Hz. Adem'den yüz çevirmiş, yaptığına nedâmet duymamış ve secde konusunda meleklerle uyma azmini göstermemiş bir halde idi.

Melekler İblis'in bu hâlini görünce Allah'ın, «Âdem'e secde ediniz» emrinde muvaffak oldukları için ikinci kez de Allah için secde etmişlerdir ki, böylece biri Âdem'e, diğeri Allah için iki secde yapmış oldular. Cenâb-ı Allah da İblis'in sıfatını, hâlini, sûretini tamamen değiştirdi, çok çirkin bir vaziyete düştü. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ

«Şübhesiz ki, bir millet kendisini değiştirmedikçe Allah onu değiştirmez»³

Haberde geldiğine göre İblis'e Hak cânibinden emir geldi:

– Âdem'in kabrine secde et, tevbeni kabul, masiyetini mağfiret edeyim. İblis cevap verdi:

– Ben onun kalıbına ve canlı cesedine secde etmedim, kabrine ve ölüsüne mi secde edeceğim?

Allah Teâlâ her yüzbin senede bir İblis'i ateşden çıkarır, Âdem'i de cennetden çıkarır, İblis'e secde emreder.

3. Ra'd sûresi, 11

Şeytan inadlığında ve küfründe, devam ederek secdeye varmaz. Tekrar ateşe atılır.

Bu âyetten anlaşılan mühim noktalar şunlardır: Kibrin çirkin kabul edilmesi, sahibini küfre sürüklemesi, Allah'ın emrine itaat etmeye teşvik, emrin sırrını araştırmaya dalmamaktır. Çünkü emir vucûb içindir. Yani, Allah «secde ediniz» emrini verdiğine göre niçin, neden sorularını sormadan derhâl, «emrin başımız üzere» diyerek gereğini yerine getirmek icab eder. Bir kimse ki, Allah hâlinden onun küfür üzere öleceğini bilir, işte o gerçekten kâfirdir. Çünkü ibret sonlarıdır. Yâni, şu andaki duruma göre, mü'min olsa bile, vefat anındaki durum esas itibâra alınır ve vefat zamanında îmânını muhafaza edebilmişse ebedî azabdan kendini kurtarabilir.

İnsanın, îman üzerine mi, yoksa küfür hâlinde mi, gittiği sona göre değerlendirileceğinden, kulun itaatlere koşması ve onları yerine getirmek için çaba göstermesi gerekir. Zirâ herkese, niçin yaratılmışsa, o kolaylaştırılmıştır. Amel defteri, amel-i sâlihle mühürlenmesi için özellikle sene sonunda taatlere koşmak icâb eder.

Râbia'yı-Adeviyye, -kuddise sirruha- Sûfyân-ı Sevrî -rahmetullahı aleyh-'e şöyle demiştir:

— Senin ömrün ancak sayılı günlerden ibarettir. Bir gün geçince, senin ömrünün bir kısmı gider. Ömrünün bir kısmı gidince, yakında tamamı gidecektir. Sen bilgili insansın amel işle, düşün. Dinarım, dirhemim gitti, malım ve makamım zâyî oldu deme. Bilâkis, günüm gitti, ne yaptım, zirâ bir günle ömür biter, de.

Âbid bir zâta ölüm gelince şöyle demiştir:

– Hüzünler yurdu olan dünyâdan ayrılacağıma üzül-müyorum. Ancak uyuduğum bir gece, oruç tutmayarak geçirdiğim gün ve Allah'ın zikrinden gâfil olarak geride bıraktığım bir saat varsa onlara üzülüyorum.

Âlâ bin Ziyâd şöyle demiştir:

– Dünyâ günlerinden her biri muhakkak gelir, ko nuşur ve şöyle der: «Ey insanlar! Şüphesiz ki ben yeni bir günüm. Bende işlenen amellere şahidlik edeceğim. Güneşim battığında, kıyamete kadar bir daha size dön meyeceğim.»

«- İnsanların en hayırlısı kimdir ey Allah'ın Rasûlü?» diye suâl edildiğinde, Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-.

«- *Ömrü uzun, ameli güzel olandır*» şeklinde cevâb vermiştir.

«- İnsanların en şerlileri kimdir?» suâlini de:

«- *Ömrü uzun, ameli kötü, şerrinden korkulan ve hayrı umulmayan kimsedir*» diye cevablandırmıştır.

Ebû'd-derdâ -radiyallahu anh-'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

«*Güneş doğan her gün iki melek nidâ ederler, ins ve cinnden başka yeryüzünde bulunan bütün canlılara duyururlar ve şöyle derler: "Ey insanlar! Rabbinize yö-neliniz, az olup, kâfî gelen; çok olup, meşgul edenden*

daha hayırlıdır. Güneş batan her gün de yine iki melek nidâ eder, yeryüzünde ins ve cinden başka bütün canlılara duyururlar; Allah'ım başkalarına malını harcamayarak yardım edene derhal karşılığını ver. Harcamayıp, cimrilik yapanın malını da helâk et!”»

Hz. Âdem'e bu ismin (Âdem) verilışı, topraktan yaratıldığından dolayıcıdır.

Şunu iyi bilmelisin ki; Allah Teâlâ insanlardan birini anasız yaratmış. O Havva'dır. Birini babasız yaratmıştır ki, Hz. İsa'dır, diğeri birini de analı, babalı yaratmıştır ki, Hz. Âdem'in çocuklarıdır. Hz. Âdem'i de anasız, babasız yaratmıştır. Akılları hayrette bırakacak acib sanatlarını gösteren Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederiz.

«**Sakin şu ağaca yaklaşmayın.**» وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ

Bu ağaç menhiyyâtı temsil eder. Menhiyyâta yaklaşan Cenâb-ı Hakk'a muhalefet etmiş olur.

Kula gereken şey Allah'a ibâdet ve tâât ile yaklaşmaya çalışmaktır. Cennet nimetlerinden ve Allah'ın rızâsından çıkmamak için muhalefet derekelerine düşmemeye çalışmalıdır.

Halilürrahman İbrahim -aleyhisselûm- Allah'a suâl ederek:.

– Yâ Rabbî, Âdem'i niye cennetden çıkardın? dedi.
Cenâb-ı Hak cevaben:

– Bilmez misin, yâ İbrahim, dostun cefâsı türlü tür-lüdür, şiddetlidir.

Şeyh Muhammed Muhyiddîn Üftâde -kuddise sir-ruh- bunun îzâhı mâhiyyetinde buyurmuştur ki: «Âdem'in cennetden çıkması şu veçhiledir: Âdem orada tevhîd mertebelerinden bir mertebeyi gördü. Cennetdeki mer-tebelerin en yücresi idi. Allah'dan oraya varmayı istedi. Allah da cevaben:

– Oraya ancak ağlamakla vâsıl olabilirsin! buyurdu. Bu sebeple Âdem ağlamayı çok severdi. Halbuki cennet ağlama yeri değil sürûr yeridir. Bu sebeple ağlamak için dünyâya inmeyi istedi.

Necmüddin -kuddise sirruh- buyurmuştur ki: Âdem inâyet-i ilâhîyyeye nâil oldu, mescûd-i melâik oldu, mü-kerremiyyet tâciyle taçlandı, saadet libâsı giydirildi. Kur-biyyet sergisi üzerinde boynuna dostluk payesi takıldı, her vakit kendisine şu nidâ gelirdi: *“Ey Âdem! Kaza ge-lince fezâ daralır.”*

Neticede şeytan onları selâmetden melâmete, fe-rahdan hüzne, nimetden azaba, muhabbetden mihne-te, kurbiyyetden gurbete (yani yakınlıktan uzaklığa), ülfetden külfete, vuslatdan firkate çıkardı. O ağaçdan yemeden evvel her şeyle ünsiyyeti vardı. Bu sebeble «insan» nâmıyla tesmiye olunmuşdu. O ağaçdan yeyin-ce her şeyden korkmaya, çekinmeye başladı. Herkesi düşman saydı. Muhabbetin hakikati, mahbûbdan gayri her şeyi düşman saymaktır. Mahbûb nasıl muhabbetde bir başkasının kendine ortak olmasını istemezse mabud da ibâdetde bir başkasının kendisine ortak olmasını iste-

mez. Bu sebeble «Haydin ordan, inin birbirinize düşman olarak!» buyurulmuştur.

Bidâyetde Halîlullah İbrahim -aleyhisselâm- da böyle idi. Evvelâ parlak bir yıldıza, sonra kamere, sonra şemse gönûl bağladı: «Bunlar mı benim Rabbim!» dedi. Hullet'in yani dostluğun tadını alınca: **«Ben batanları sevmem! Sizin ortak koşduklarınızdan beriyim ben! Bunların hepsi bana düşmandırlar! Ancak âlemlerin Rabbi müstesnâ!»** dedi.

Cennetden indiklerinde Âdem Hind diyârındaki Serendib Adası'na indi. Âdem'in üzerindeki cennet kokuları sebebiyle bu vadilerin ağaçları hep güzel kokulu olur. Âdem -aleyhisselâm-'ın" indiği yer Hind diyârındaki Serendib Adası yüksek bir dağ olup denizciler tarafından uzak mesafelerden görülür. Orada bir taşda Âdem -aleyhisselâm-'ın ayak izi bulunduğu mervîdir. gece vakti parıl parıl görülür. Oraya her gün muhakkak yağmur yağar ve Âdem'in, ayaklarını yıkardı. Bu dağın zirvesi çok yüksektir. Serendib Dağı diye marufdur. Dağlar Allah'ın hazîneleridir, kullarının menfaatleri için koymuştur.

Âdem -aleyhisselâm- uzun boylu olup bulutlar başını meshederdi.

Havva da Cidde'ye indirildi. İkiisi arasında yediyüz fersah vardır. Tavus Hind arazîsine, yılan Sicistan'a ya-hûd İsfahan'a, İblis de Ye'cûc ve Me'cûc seddine indirildi.

Âdem rızkını zirâatcilikle kazanmaya, Havva da hamilelik, doğum sancısı, akıl noksanlığı gibi şeylere

mübtelâ kılındı. Allah yılanın ayaklarını karnına koydu, rızkını da toprak kıldı. Tâvus'un ayaklarını çirkinleştirdi. İblis'in sûretini sûretlerin en çirkini, hâlini de hallerin en kötüsü kıldı.

Âdem ve Havva'nın cennetde kalmaları âhiret günleri miktarı ile öğleden ikindiye kadar sürdü. Âhiret günlerinin bir günü dünyânın bin senesine mukabildir.

Rivâyet olunur ki yılan cennetde Âdem -aleyhis-selâm-'ın hizmetçisi idi. Âdem'in düşmanına yataklık yapmak sûretiyle ona ihanet etdi ve düşmanlığını izhâr etdi. O da yeryüzüne düşünce düşmanlığı arttı. Yılanı denildi ki:

— Sen Âdem oğullarının düşmanısın. Onlar da senin düşmanıdır. Onlardan kim seni görürse başını ezsin.

Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- de yılanların öldürülmesini emir buyurmuşlardır.

Zorda kalıp yılan ve akrebin zararından emin olmak isteyen:

سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

âyet-i celîlesini⁴ okusun. Allah'ın izniyle sâlim kalır.

Büyükler buyurmuşlardır ki: «Muhabbet tanesi Âdem'in kalbinde tohum gibi filizlenince Allah Âdem'in

nı kalbinin müstekarrı, yeryüzünü de Âdem'in müstekarrı kılmıştır.

وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ

«Yeryüzünde size bir müstekarr ve bir vakte kadar müstefid olacağınız meta' vardır» buyurmuştur. Yani muhabbet tohumlarının ibâdet ve tâat sularıyla filizlenip yetişerek

تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا

“Rabbinin izniyle meyvesini her an veren”⁵ her an marifet meyvesi alınan bir ağaç yetiştirmeniz için.

Hakîkatde mahlûkat ağacının semeresi marifetdir. Eğer bir kulda marifet-i ilâhîyye yoksa meyvesi yokdur. Âyet-i celîlede:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

buyurmuştur.⁶ Mufessirlerin bir çoğu mabudu tanımadan yapılan ibâdet her veçhile noksan olacağından âyet-i celîlenin sibak ve siyakına bakarak لِيَعْبُدُونِ yani «**Beni tanımaları için**» diye tefsir etmişlerdir. Bunun için de **muhabbet şarttır**. Marifet meyvesi ubûdiyyet dallarından fışkırması için tohumun muhabbet tanesi olması lâzımdır. Nitekim Nebîyy-i Ekrem Aleyhis-salâtü ve's-selâm'm haber verdiği veçhile: Davud -aleyhisselâm- Cenâb-ı

5. İbrâhim sûresi, 25

6. Zâriyât sûresi, 56

Hakka: «Yâ Rabbî, mahlûkatı niye halketdin?» diye suâl etdikde cevaben:

كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَاحْبَبْتُ أَنْ أُعْرِفَ فَلَخَلَقْتُ الْخَلْقَ
لِيُعْرِفُونِ

«Ben bir kenz-i mahfî idim, tanınmayı istedim. Beni tanımaları için mahlûkatı halketdim» buyurdu. Zahirdir ki, marifetin tohumu, nüvesi muhabbetdir.

İbn-i Mes'ud -radiyallahu anh- demişdir ki:

«Allah'a en sevmili gelen söz, Babamız Âdem'in işlediği hatadan sonra söylediği şu sözdür:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى
جَدُّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي إِنَّهُ لَا
يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ

Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyet olunmuşdur ki:

«Âdem -aleyhisselam-: “Ya Rabbî, Muhammed hakkı için istiyorum, beni mağfiret et!” dedi Cenab-ı Hak:

– Muhammedi nereden bildin? dedikde Âdem:

– Beni halkedip rûh nefhedince gözlerimi açtığımda sâk-ı arşın üzerinde:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

yazılı olduğunu gördüm. Bildim ki, indinde en mükerrem O'dur. Çünkü ismini isminle beraber yazmışsın. Cenâb-ı Hak:

– Evet öyledir, buyurdu ve O'nun şefaatiyle Âdem'i mağfiret etdi.

Âdem: Yâ Rabbî, beni vasıtasız olarak bizzat yed-i kudretinle halketmedin mi? dedi. Cenâb-ı Hak:

– Evet.

– Yâ Rabbî, beni cennetinde sen sakın kılmadın mı?

– Evet.

– Yâ Rabbî, Senin rahmetin gadabını geçmedi mi?

– Evet.

– Yâ Rabbi kendimi ıslâh eder. Sana rucu' eder, tevbe edersem beni cennete tekrar koyar mısın? dedi.

Cenâb-ı Hak da cevaben:

– Evet, buyurdu.

İbn-i Abbas -radiyallahu anhüma- demiştir ki: Âdem ve Havva cennet nimetlerinden mahrûmiyetlerine ikiyüz sene ağladılar. Kırk gün bir şey yemediler, içmediler. Âdem Havva'ya yüz sene kadar yaklaştı.

Şehr İbn-i Havşeb demiştir ki: Adem yeryüzüne düşünce Allah'dan utancına üçyüz sene başını kaldıramadı.

Büyükler dediler ki: Eğer bütün ehl-i arzın gözyaşları toplansa idi Davud'un bir hatası üzerine dökdüğü göz yaşları kadar olurdu. Davud'un ve bütün ehl-i arzın göz yaşları da toplansa idi Âdem'in cennetden çıkarıldığında dökdüğü göz yaşları kadar olurdu.

Ömründe biricik hata işleyen böyle büyükler bu kadar göz yaşı dökmüşler, isyândan ve tuğyandan bir an olsun çıkmayanlar ne yapmaları lâzımdır, teemmül edilmelidir. Tevbe bâtinî kirleri gideren bir sabun olup, kul kötülükden vazgeçer ve amelini düzeltirse Allah da onun durumunu düzeltir ve kaybettiği nimeti ona iâde eder.

Mâlik bin Dinar -rahimehullah- anlatır: «Bir gün bir çocuğa uğradım. Toprakla oynuyor ve bir gülüyor, bir ağlıyordu. Şuna selâm vereyim dedim, nefsim büyük- lük geldi, vazgeçtim. Sonra dedim ki: Ey nefis! Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- büyüklere de selâm verirdi, küçüklere de! Vardım selâm verdim:

Ve aleyke's-selâm ve rahmetullahi ve berekâtüh ey Mâlik bin Dînâr! diye mukabelede bulundu. Şaşırdım, dedim ki:

Bugüne kadar, beni görmediğin halde beni nereden tanıydın? Dedi ki:

Ruhum rûhuna melekût âleminde mülâki olduğunda, şimdi de hayy u lâyemut olan Allah sizi bana tanıtdı.

Sordum:

– Akıl ile nefis arasındaki fark nedir? Dedi ki:

– Seni bana selâm vermenden men eden nefisindir, selâm verdiren de aklındır. Cevâbına teaccüb etdim, dedim ki:

– Derdin ne de bu toprakla oynuyorsun? Dedi ki:

– Çünkü biz ondan yaratıldık, yine ona döneceğiz. Yine sordum:

– Görüyorum, onunla oynarken bir gülüyorsun, bir ağlıyorsun?

– Evet, dedi, Rabbimin azabı gözümün, önüne geliyor ağlıyorum, rahmetini hatırlayınca da gülüyorum.

Dedim ki: «Ey oğulcuğum, daha senin ne günâhın var da ağlıyorsun ki,» Bana :

– Böyle deme yâ Mâlik, dedi. Her vakit görüyorum, annem ateş yakarken büyük odunları küçükleriyle tutuşturuyor. Onun için ağlarım.

İSRAİLOĞULLARI

يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَ
أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾
وَأْمِنُوا بِمَا آَنَزْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ
كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾
وَلَا تَلْسِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ
الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ
أَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ
وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٥﴾ الَّذِينَ
يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾

40-46 «Ey İsrail oğulları! Size in'am ettiğim bun-
ca nimetlerimi hatırlayın, ve siz Bana verdiğiniz sözü

yerine getirin, Ben de size verdiğim sözünü yerine getireyim. Yoksa korkun Benden!

Yanınızdaki Tevrat'ı tasdik edici olarak indirdiğim Kitaba iman edin, onu inkâr edenlerin ilki siz olmayın. Âyetlerimi az bir kıymet karşılığında değışmeyin. Ancak Bana itaat edin, yoksa amelinizin neticesinden korkun.

Bilip durduğunuz halde hakkı bâtıla örterek hakkı ketmetmeyin, gizlemeyin. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, rükû eden mü'minlerle birlikde rükû edin.

Ey Yahudi âlimleri, siz insanlara iyiliği emrederseniz de kendinizi unutur musunuz? Halbuki siz kitabı da okursunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?

Hem sabırla, hem de namaz ile Allah'dan yardım isteyin. Muhakkak ki namaz, huşû sahiblerinden başkasına ne kadar ağır ve zor gelir!

O huşû sâhibleri ki, muhakkak bir gün Rabblerine kavuşacaklarını, muhakkak sonunda O'na döneceklerini yakînen bilirler.»

وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ

«Siz bana verdiğiniz sözünü yerine getirin. Ben de size verdiğim sözünü yerine getireyim!»

Siz bu hicâblarla örtülü ve mahbus olduğunuz bu dünyâda sözünüzü yerine getirin. Ben de kurbiyyet âle-

mi olan âhiretde sözümü yerine getireyim. Vuslat sergisi üzerinde üns ve rü'yetin devamını size ikrâm edeyim. Siz her işinizde ve hâlinizde «**Rabbim, Rabbim**» deyin, Ben de her an size «kulum! kulum!» diyeyim.

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَ أَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ*

Hakkı bâtilla örtüp, hakkı ketmetmeye çalışmayınız. Hiç olmazsa bunu bilip durduğunuz halde yapmayınız.

Doğrudan doğruya Benim indirdiğim dosdoğru kitabı tahrif ederek kendi yazdıklarınızla, uydurduklarınızla, asılsız ve alâkasız tevillerinizle kitabı ve kıtaptakileri gizlemeye çalışmayınız.

Tevrat'da son peygamber Hazret-i Muhammed Mustafa -sallallahu aleyhi ve sellem-'in vasfı vardı. Yahudi âlimlerinin acâib gayretlerle örtmeye çalıştıkları, bâtilla perdelemeye, gizlemeye çalıştıkları hak bu idi. Cenâb-ı Hak âyetle hem hakkın değiştirilmesini hem de gizlenmesini nehyediyor.

Ayrıca kendilerine Yahudilerden huy gelen çeşitli meslek ve mansıb erbâbına hitaben: «**Ey idâre makamında bulunanlar! Adl'e cevri karıştırmayınız! Ey kaza (hüküm) makamında bulunanlar! Doğruluğu rüşvetle bozmayınız! Ey ilim sâhibleri! İliminizi dünyalık şeylere âlet etmeyiniz! Allah'ın âyetlerini basit menfaatler mukabilinde değişmeyiniz!**»

Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuşlardır ki:

– «İlmi Allah'ın rızasını kazanmak için değil, arzu ettiği dünyalığa nâil olmak için öğrenen kimse kıyamet gününde cennetin kokusunu bile duyamaz.»

Takva sahibi ilmi mukabilinde hiç bir dünyalık alamaz, karşılık bekleyemez. Hakkı her hâl ü kârda açıkça beyân eder, bu hususda gönlüne hiç bir tereddüd ve korku getirmez.

Nebîyy-i Mükerrerem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

«Sizden hiç birinizi, bir kimseden korkunuz; hakkı nerede olursa olsun söylemekden ve ikâme etmekden men' etmesin» buyurmuştur. Kur'ân-ı Hakim'deki emir de budur:

يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ

«Mü'minler Allah yolunda cihâd ederler ve bu yolda hiç bir kınayanın kınamasından korkmazlar.» buyurulmuştur.

اتَّامُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ
الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

«Siz insanlara iyiliği emredersiniz de kendinizi unuttur musunuz? Halbuki Kitab da okursunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?»

Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendi-miz buyurmuşlardır ki:

«İsrâ Gecesi'nde dudakları ateşden makaslarla kesilen bir kısım insanlara uğradım, dedim ki: "Yâ Cebrâîl bunlar kimlerdir?" Dedi ki: "Bunlar ümmetinin halka iyiliği emredip de kendilerini unutan hatîbleridir. Şimdi cehennem ateşinden nasîblerini alıyorlar." Onlara orada da denecek ki: "Siz kimlersiniz?" "Biz insanlara hayrı emredip kendimizi unutan kimseleriz" diyecekler.»

Hadîs-i şerîfde buyurulmuşdur ki:

«- Herhangi bir hutbe irâd eden hiç bir kul yoktur ki, Allah Teâlâ kıyamet gününde onunla neyi murad ettiğini sormasın!»

Üftâde -kuddise sirruh- demişdir ki: Eğer vaiz kendisini dinleyenlerden hayırlı görürse işi zordur. Aynı şekilde dinleyen de vaizi kafasına vuran bir kimse olarak görürse onun işi de zordur.

Bu sebeble Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

«- Nice vaizler vardır ki, şeytanın oyuncağı olur» buyurmuşlardır.

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ
إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ

«Sabırla ve namazla yardım isteyin. Şübhesiz ki, namaz, Allah'a boyun eğenlerden başkasına ağır ge-

ilir»¹ yani namazı vesîle kılıp ona sığınarak, ihtiyaçlarınızı elde eder ve musibetleri bertaraf edersiniz. Benî İsrail, kendilerine zor gelen şeyleri yapmakla memur edilince, namaz ve sabırla, bunlara karşı yardım dilemeleri istenmiştir. Zirâ bu iş o kadar kolay değil, riyâseti terketmek, maldan ve debdebeden yüz çevirmek var işin içinde. Rivâyet edildiğine göre: «Peygamberimize bir iş güç geldiğinde namaza sığınırды.»

Rivâyet edilir ki: İbn-i Abbas, seferde iken bir kızının öldüğü kendisine haber verilince;

قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

«Şüphesiz ki, biz Allah içiniz ve mutlaka O'na döneceğiz»² âyetini okudu. Sonra yoldan uzaklaştı, namaz kıldı. Sonra da,

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ âyetini okuyarak devesine yöneldi.

كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ

«Ey Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- dâvet ettiğin hususlar, müşriklere ağır geldi»³ âyetinde olduğu gibi.

وَأَنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ âyetinde de:

1. Bakara sûresi, 45
2. Bakara sûresi, 156
3. Şûrâ sûresi, 13

«Şüphesiz ki namaz, Allah'a boyun eğenlerden başkasına ağır gelir» buyurulmaktadır. Yani Allah'a boyun eğip, O'ndan korkanlara namaz ağır gelmez.

Huşû azalarla, **hudû** ise kalble olur demişlerdir. Veya **huşû** gözle, **hudû** diğer azalarla olur. İşte namaz Allah'a boyun eğenlere, huşû ve hudû sahiblerine ağır gelmez, zirâ onlar Rabblerine münacât ederken kendilerinden o kadar geçip, vecde dalarlar ki, üzerlerine gelen meşakkat ve yorgunlukları hissetmezler.

يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي
فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ
عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يَقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا
عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٨﴾ وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنَ آلِ فِرْعَوْنَ
يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ
نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٩﴾ وَإِذْ
فَرَقْنَا بِكُمْ الْبَحْرَ فَأَنجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ
تَنْظُرُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمْ
الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ
بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ
وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا

قَوْمَ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَى بَارِيكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِيكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّن بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِن كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَتَجْزِيكُمُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

47-59: «Ey İsrail oğulları! Size in'am ettiğim bunca nimetimi ve sizi âlemlere tafdil ettiğim zamanı hatırlayın.

Ve öyle bir günden korkun ki, o günde hiçbir kimse, hiç bir kimse nâmına bir şey ödeyemez. Kimse-den herhangi bir şefaât kabul olunmaz. Kimseden bir

fidye yani bedel alınmaz, onlara herhangi bir sûretle yardım da edilmez.

Yine hatırlayın o zamanı ki, sizin oğullarınızı boğazlayıp kızlarınızı sağ bırakmak sûretiyle size işken-celerin en kötüsünü yapmakda devam eden Fir'avn hânedânından sizi kurtarmışdık. Bunda Rabbinizden gelen büyük bir imtihan vardı sizin için.

Bir de o zamanları hatırlayın ki sizin için denizi yarıp hepinizi kurtarmış, Fir'avn hânedânını ise göz-lerinizin önünde boğmuşduk.

Hatta Musa ile kırk gece vaadleşmişdik. Yine siz onun arkasından zâlimler olarak buzağıya tutunmuş, onu tanrı edinmişdiniz.

Bilâhare sizi bundan sonra da afv etmişdik. Belki şükredersiniz diye.

Yine Musa'ya doğru yola gelesiniz diye o kitabı ve furkânı vermişdik.

Musa kavmine: «Ey kavmim, siz buzağıya tutun-makla, yani onu tanrı edinmekle şüphesiz kendinize yazık ediyorsunuz. Hemen Yaradanınıza tevbe edip kendinizi öldürün. Böyle yapmanız Yaradanınız katın-da sizin için çok hayırlıdır» demişdi de Allah tövbele-rinizi kabul etmişdi. Çünkü O, tevbeleri kabul edenin, kullarına çok çok merhamet edenin tâ kendisidir.

Bir de hatırlayın o zamanı ki, siz Musa ile birlikte Allah'dan özür dilemek, O'nun emirlerini dinlemek

üzere çıkdığınız vakit, «Ey Musa, biz Allah'ı apaşikâr görünceye kadar sana kat'ıyyen îman etmeyiz demişdiniz de, gözünüz bakıp dururken sizi o saika çarpmışdı.

Sonra ölümünüzün arkasından sizi yine diriltmişdik. Belki şükredersiniz diye.

Ve (Tih'de güneşin sıcaklığından korunmanız için) üstünüze bir bulutu gölge yapmış, size kudret helvasıyla yelve kuşunu indirmiş, «size rızık olarak verdiğimiz şeylerin iyilerinden, güzellerinden yeyin, onları saklayıp biriktirip de nankörlük ve tama'kârlık etmeyin!» demişdik. Onlar bu nankörlükleriyle Bize zulmetmemişler, (ve edemezler), ancak ve ancak kendi kendilerine zulmetmişlerdi!

Hatta Tih'den çıkdıktan sonra şu kasabaya girip dilediğiniz yerde istediğinizi bol bol yeyin, kapısından da secde ederek, saygı göstererek girin ve yâ Rabbi üzerimizden günâhlarımızı düşür deyin, tevbe edin de kusurlarınızı mağfiret edelim, iyilik ve itaat edenlerin ecirlerini daha da artıralım» demişdik.

Fakat Biz ne dediysek de zulmedenler sözü kendilerine söylenenden başkasına çevirmişler, Biz de o zâlimlerin üstüne fasıklıklarının bir karşılığı olmak üzere gökden murdar bir azab indirmişdik.»

Fir'avn bir gün rüyâsında büyük bir ateşin Beytül-makdîs'den gelip bütün Mısır'ı sardığını, oradaki kıbtî-

lerin cümlesini çıkardığını ve Benî İsrail'den kimseye zarar vermediğini gördü. Kâhin ve sihirbazlara rüyâsının tâbirini sordu. Dediler ki:

– Benî İsrail'den bir çocuk doğacak, sen onun eliyle helâk olacaksın ve mülkün onun eliyle zevâl bulacak.

Fir'avn bunun üzerine Benî İsrail kabilelerinde doğan bütün erkek çocuklarının öldürülmesini emretti. Adamlarına dedi ki:

– Benî İsrail'in kabilelerinde doğduğunu gördüğünüz yahud işitdiğiniz ne kadar erkek çocuk varsa derhal katledeceksiniz. Kız çocuklarına dokunmayınız.

Ebeler bu işle vazifelendirildi. Can korkusuna bu cinayeti işlerlerdi. Rivâyete göre Musa'nın da öldürülmesi için onikibin çocuk, doksanbin de yeni doğan çocuk katl olundu.

Allah bu öldürülen çocukların cümlesinin kuvvetini, Musa aleyhisselâm-'a tasarruf kuvveti olarak verdi. Ve bu sebeble onun mucizâtını zâhir ve bâhir kıldı.

Sonra Benî İsrail'in ihtiyarlarında da ölüm arttı. Kıbtîlerin reisleri Fir'avn'a çıkarak:

– Ölüm Benî İsrail'i silip, götürüyor. Küçükleri boğazlanıyor, büyükleri ölüyor. Her halde biz de neticede aynı akıbete dūcâr kalacağız, dediler.

Bunun üzerine Fir'avn bir sene boğazlanıp bir sene bırakılmasını emretti. Harun -aleyhisselâm- yeni doğan çocukların boğazlanmadığı, Musa -aleyhisselâm- da boğazlandığı senede doğdu.

Fir'avn hânedânı bunca korkularına ve zulûmlerine rağmen Allah'ın kazasından hiç bir şeyi def edemediler. Fir'avn bütün gücünü toplayıp kollarını paçalarını sıvadı, o kadar didindi, fakat Musa'nın doğmasına ve yetişmesine mâni olamadı. Çünkü Allah nûrunu tamamlayacaktır.

Bunda peygamberlerini üzen Benî İsrail'e büyük bir belâ, verilmesi pek güç bir imtihan vardı. Nefislerinin mezmûm desîseleri, zulûmâtı, son derece bozulan ahlâk-ı ictimâiyyeleri ve peygamberlerinin Allah'dan getirdikleri emirlere alabildiğine itiraz etmeleri ve yapmamakda direnmeleri onları perîşan etmişti.

Her emrine itaat etmeleri gereken peygamberlerine ne türlü itiraz ettikleri bu sûre-i celfînin 55 nci âyetinden itibaren aşağıda tafsîl olunacaktır.

Bu âyet-i celfîde tenbîh olunmaktadır ki, kullara sürûrlü ve kederli zamanlarında gelen nimetlere dâimi şükür, musibetlere ise sonsuz sabır ve tahammül göstermek lâzımdır. Çünkü şükredilmezse nimet azaba, sabredilmezse musibet helâke döner.

Eğer îman gözü ile bakılır ve tedebbür edilirse görülür ki, musibetler Allah'a duâların azaldığı, ibâdetlerin terk olduğu, masiyetlerin arttığı vakitlerde umumî olarak gelir ki bunu Allah, kullarının nimet bolluğuna ve afiyet devamına kavuşmaları ve nimete şükür hâli içinde kendine dönmeleri için duâ etsinler, niyazlarını artırsınlar diye yapar. Eğer kullar basîretlenip uyanmazlarsa bu hal uyanıncaya kadar devam eder. Çünkü Allah'ın murâdı kullarının kendisine

her halleriyle rucû edip «Rabbimiz!» demeleridir. Bunu ister tav'an yani isteyerek, gönülden desinler, ister kerhen, istemeyerek, çaresiz kalarak desinler. Şerefiyle, alınının akıyile «Rabbim» deyip Allah'a rucû etmek mü'minlerin, zilletle, yüzünün karasıyla ve yüz üstü ateşe sürüklenip götürölürken demek de kâfirlerin hâlidir.

Rivâyet edilir ki; Cenâb-ı Allah, peygamberlerinden birine şöyle vahyetti: Kuluma belâ indirdim. Belâyı kaldırmam için bana duâ etti, ben de duâyâ icâbette geciktim, beni şikâyet etti. Dedim ki, ey kulum, kendisiyle sana merhamet ettiğim bir şeyden dolayı sana nasıl acıyabilirim? Sana verdiğim belâ bir rahmettir, bunu kaldırmam için rahmetimi istiyorsun, bu mümkün değildir.

Bir kimse, kendisinden lutf-i ilâhînin kesildiğini zannederse bu akîl, tabîi ve şer'î konularda bakış eksikliğinden neş'et etmektedir.

Aklî olanı şudur: Hiç bir belâ yoktur ki, akıl ondan daha büyüğünün mümkün olduğuna hükmetmesin. Bütün dünyâ belâlarının bir kâfirden toplandığını kabul etsek, âhîrette cehennem ehlinin belâyâ uğrayanlarının en büyüğü olacağından, bu onun için bir lütuf olacaktır. Zirâ Cenâb-ı Allah, daha fazlasıyla azâb etmeye kadirdir.

Tabîi olana gelince: Her belânın içerisinde bir hayır, bir lütuf vardır. Belânın bir nev'e inhisar ettiği düşünölürse hayır olduğu görülür. Meselâ Allah korusun, cüzzâm hastalığına mübtelâ olan bir insan, a'mâ bir kimse gibi değildir. Zengin olmak şartıyla, cüzzâm ve körlük; fakirlikle birlikte bu hastalıklara benzemez. İnsanın dini muhafaza edildikten sonra, bütün bu hastalıklar çok basittir.

Şer'î olan ise, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-Efendimiz şöyle buyurdu:

إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ فَإِنْ صَبَرَ اجْتَبَاهُ وَإِنْ رَضِيَ
اضْطَفَاهُ

«Allah Teâlâ bir kulu severse onu belâya uğratır. Kul, bu belâya sabreder de, rızâ gösterirse, Allah onu seçip tercih ettiği kullarından eyler.»

İbn-i Abbas -radiyallahu anh'-dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-Medine'ye geldiğinde Yahudileri Aşûrâ gününü oruç tutarken görmüş ve onlara demiş ki:

– Oruç tuttuğunuz bugün nasıl bir gündür? Dediler ki:

– Bu büyük bir gündür. Bu günde Allah Teâlâ Musa ve kavmini kurtarmış; Fir'avn ve kavmini de suya garketmiştir. Bunun üzerine Musa bir şükür olarak bu günü oruçlu geçirmiştir. Bu sebeple biz de bugün oruç tutuyoruz. Böylece Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

«– Biz, Musa'ya sizden daha lâyıık ve daha yakınız» diyerek Aşûrâ gününü oruçlu geçirmiş, ashabına da bu günde orucu emretmiştir.⁴

4. Müslim.

Bu hadis-i şerifin zâhiri, Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Aşûrâ günü oruç tuttuğunu, Yahudilerin habesine göre Hz. Musa -aleyhisselâm-'a iktidâ için bu günü oruçla geçirmeyi emrettiğini göstermektedir.

Ancak Hz. Âişe'nin rivâyetine göre durum böyle değildir. Hz. Âişe şöyle demiştir: Aşûrâ günü, Câhiliyye döneminde Kureyş'in oruç tuttuğu bir gündür. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Câhiliyye döneminde bu orucu tutuyordu, Medine'ye geldiğinde de bugünü oruçlu geçirdi ve ashabına da emretti.

Ne var ki: Ramazan orucu farz kılınıncaya, Aşûrâ günü orucunu terketti. Artık bundan sonra dileyen tuttu dileyen terketti.

Naklolunur ki:

Aşûrâ günü bir esir, kâfirlerden kaçtı. Kâfirler onu aramak için bineklerine binerek tâkib ettiler. Esir, arkasında süvarileri görüp yakalanacağını anlayınca, başını semâya kaldırarak şöyle duâ etti: «Allah'ımı! Bu mübârek günün hakkı için, beni onlardan kurtarmanı istiyorum.» Bunun üzerine Allah onların hepsinin gözünü kör etti ve esir kurtuldu. Bu esir o günü oruçlu geçirdi, ancak iftar edecek birşey bulamadı, uykuya vardı, rüyasında yedirilip içirildi. Bundan sonra, yiyecek ve içeceğe ihtiyacı olmadan yirmi sene yaşadı.

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

– *Bu günün fazîletini taleb ediniz. Bu gün, Allah'ın diğer günlere tercih ettiği mübârek bir gündür. Bu günü*

kim oruçlu geçirirse Cenâb-ı Allah o kimseye melekler, enbiyâ, râsuller, şehidler ve sâlihlerin ibâdetlerinden bir pay ayırır. Bu pay oruçtadır."

Aşûrâ günü kılınacak namaza gelince, bu konuda **Şeyh Abdulkâdir Geylânî** -kuddise sirruh- İbn-i Abbas'-dan rivâyet edilen uzun bir Hadis-i şerif zikretmiştir:

– «Kim Aşûrâ günü dört rekât namaz kılar, her rekâtında bir kere Fatiha, elli defa İhlâs sûresini okursa, Allah onun elli senelik günahını bağışlar.»

Büyükler demişlerdir ki:

Şükür kavlen, amelen ve hâlen olmak üzere üç kısmdır:

1 - Kavlen şükür: Nimeti kendine gizlice, başkasına açıkça, Rabbine iftikar ile yani her an O'na muhtac olduğunu arz ederek tahdîs etmektir. Bu bir emr-i ilâhîdir.

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ

«Rabbinin nimetine gelince onu çok çok tahdîs et, yani söyle!»⁵ buyurulmuştur. Nebîyy-i Ekrem -salallahu aleyhi ve sellem- de:

– *Nimetleri tahdîs etmek, yani söylemek şükürdür*” buyurmuşlardır.

5. Ve'd-Duhâ sûresi, 11

2 - Amelen şükür: Allah'ın verdiği nimeti Allah'a ibâdet yolunda sarf etmek, Allah'ın verdiği nimetle Allah'a isyân etmemektir. Bu gününe kadar fevt ettiği tâatları telâfi etmeye gayret etmektir. «**Ey Âl-i Dâvûd, şükür işleyiniz**» buyrulduğu gibi.

3 - Hâlen şükür: Mün'im-i zü'l-celâlin kulun sırrında şekûriyyeti ile tecellî etmesidir. Cenâb-ı Hakk'ın bu sıfatı kulda tecellî edince kul nimetde mün'imi, şükür de şekûr'u müşâhede eder.

Hiç bir amelini kendine nisbet etmez, nimeti mün'imden, şükrü şekûrden bilir. Kendi vücûdunu ve şükrünü mün'im-i zü'l-celâlin iki nimeti olarak görür. Bundan sonra kendi vücûdunu mün'im-i zü'l-celâlin cemâlinin aynası, şükrünü de Cenâb-ı Şekûr celle celâlühünün cemâlinin aynası olarak görür. Bu müşâhede sonsuza kadar devam eder. Kul neticede görür ki, Cenâb-ı Hakk'ın nimetlerinin bir cüz'üne bile şükür etmekden âcizdir. Hakîki şükrü yapanın ancak Allah olduğunu görür:

وَمَنْ يَتَّقِرْ فَحَسَنَةً نَّزَدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ

«Kim bir güzel iş yaparsa onun güzelliğini ona ziyâde ederiz. Allah günâhları mağfiret eden, şükre şükrün en güzeliyle mukabele edendir.»⁶ Yine:

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ

Üzerinizde nimet nâmına ne varsa hepsi Allah'ındır» buyurulmuştur.⁷

فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ

«Halikınıza tevbe edin ve kendinizi öldürün!» buyuruluyor.

Cenâb-ı Hakk'ın bunlara indirdiği hükme göre bunların tevbesi bir emrin nüzûl ettiği anda ancak kendilerini öldürmekle tamam oluyordu. Buna göre mânâ: «Tevbeye azmediniz ve kendinizi öldürünüz» demek olur. Bunlar, hem peygamberlerine hem de gelen o emri ilâhîyyeye durmadan itiraz ve muhalefet hâlinde bulundukları için mürted durumunda idiler. Cenâb-ı Hak Musa -aleyhisselâm-'a indirdiği vahyinde: *«Mürtedin tevbesi ancak katlolunmakla tamam olur»* buyuruyordu.

«İşte ey Benî İsrail! Halikınız katında bu sizin için daha hayırlıdır. Eğer emre uyup bunu yaparsanız kendi kendinizi temizlemiş olacaksınız. Değilse Allah'ın emirlerini tutmamakda ve peygamberine itirazda devam etmeniz sizin azabınızın daha fazla artmasına sebep olacaktır. Ebedî saadetden, sermedî güzelliklerden tamamen mahrûm olacaksınız.»

Hazret-i Muhammed -aleyhi's-salâtü ve's-selâm-'ın şeriatinde tevbe için kendini öldürmek yoktur. Ancak dinden çıkan Allah'ın emri olarak katlolunur.

7. Nahl sûresi, 53

İmam Kuşeyrî der ki: «Bu ümmetin tevbesi, hatâ ve günahlarından dolayı bedenini açıkça öldürmek sûretiyle değil, nefs-i emmârenin başını ezmektedir. Ancak Benî İsrail kendilerini açıktan öldürmekle mükellef tutuldular. Bu ümmet Allah'ın ve Rasûlü'nün emir ve yasaklarına riâyet ederek nefislerini kendi içlerinde öldürürler. Peygamberlerine ve emirlerine karşı tuğyan etmezler. Bu yolda ilk adım Allah'a yönelmek ve nefsin tasallutundan kurtulmaktır. İnsanların tevehhüm etdikleri şekilde Benî İsrailin tevbesi o kadar meşakkatli değildir. Çünkü bu ömründe bir kere ölmektir. Bu ümmetin büyükleri ise nefislerini her lahzada öldürürler.»

«Eğer İsrail Oğulları olmasa idi yemek kokmaz, et bozulmazdı. Eğer Havva'nın hiyâneti olmasa idi kadın kocasına ebediyyen hiyânet etmezdi.»⁸

Kokuşma bunların vaktinde başladı. Hiyânet de kadınlardan başladı. Şeytan kadınların anasını Âdem'den evvel iğvâ etdi, memnu' meyveden evvelâ ona yedirdi. Sonra Havva Âdem'e yarıp onu gözünde süsledi.

Cenâb-ı Hak, Benî İsrail'e cezâ olarak semâdan ezâ verici, çirkin, bir azâb indirdi. Taun gönderdi. Bir saatde yirmidört bin kişi öldü. Yetmiş bin kişi ölünceye kadar taun aralarında bir salgın olarak devam etti.

Hadîs-i şerîfde buyurulmuştur ki:

«- Tâûn riczdir. Yani murdar bir azâbdır. Benî İsrail'e yahud sizden evvelkilere gönderildi. Bir memleketde tâûn

bulunduğunu işitirseniz oraya girmeyiniz. Eğer içinde bulunduğunuz memleketde zuhûr etmişse oradan çıkmayınız.»

Yine hadîs-i şerîfde:

– *Cibril bana humma ve tâunu getirdi. Hummayı Medine'ye bıraktım, tâunu Şam'a gönderdim*" buyurmuşlardır.

Tâun bu ümmet için şehâdet ve rahmet, kâfir için ise pisliktir. Taundan ölen bir mü'min şehîd olarak ölmüştür. Kabir fitnesinden emin olur. Tâun bulunan belde sabreden ve tâuna uğramadan vefat eden kimse de Allah yolunda murabıt gibi bulunduğu için kabir fitnesinden emin olur.

İmam-ı Şafii -rahmetullahi aleyh- demiştir ki: «Tâun hastalığını tedavi edecek en güzel şey tesbihtir. Zirâ Allah'ı zikretmek azabı kaldırır. Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur: «Eğer **Yunus** -aleyhisselâm-, **Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, insanların tekrar dirileceği kıyamet gününe kadar balığın karnında kalırdı.**»⁹ Nebîyy-i Muhterem -sallallahu aleyhi ve sellem-'e çokça salât da böyledir. Ancak bu söylenenlerin müessir olabilmesi zâhirî ve bâtinî şartlarına riâyetle mümkündür. Zirâ bir çok zikir ve salat û selâmın huzûr-ı ilâhîde şefaathî olmadığı zâhirdir.

Rivâyet olunur ki: Fir'avn ilâhlık davasında bulunmazdan evvel sarayının kapısına «**Bismillah**» yazılması-

nı emretmişti. Musa'nın mükerrer davetlerine icâbet edip îman etmedi Musa Cenâb-ı Hakka arz-ı hâl ederek:

– Yâ Rabbî, ben onu bu kadar davet ediyorum da icâbet etmiyor. Ben onda bir hayır görmüyorum, dedi. Allah Teâlâ da:

– Her halde sen onun helâkini istiyorsun ve sâdece küfrünü görüyorsun. Ben onun kapısına yazdırdığını da görüyorum, buyurmuştur.

Allah'ın ismini süveyday-ı kalbine yazan kimse ise rahmete daha lâıyıktır. Sadece kapısına bir kere O'nun ismini yazdırana Cenâb-ı Hak bu kadar mühlet verirse kendi ism-i celîlini kalbinin kapısı üzerine nakşedene neler vermez? Böyle bir kimsenin duâsı muhakkak müstecâb olur. Duânın müstecâb olmasında ilk şart helâl lokma ile ıslâh-ı bâtın eylemek, son şort da ihlâs ve huzûr-ı kalbe sâhib olmaktır. Yani Cenâb-ı Hakk'a tam teveccüh etmektir.

Şeyh Muhammed Muhyiddîn Üftade -kuddise sirruh- demiştir ki: «Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünnetlerine riâyet eden, umulmadık zamanlarda büyük şeylere nâil olur. Haccac zamanında bir kuraklık olmuş, uzun aylar boyunca bir damla yağmur düşmemişti. İçlerinden birisi dedi ki: «Eğer bu güne kadar ikinci namazının sünnetiyle yatsı namazının ilk sünnetini terk etmemiş bir kimse çıkar da duâ ederse Allah yağmur verecektir.»

Bunun üzerine araştırdılar, bulamadılar. Haccac kendini bir yokladı, «ben bu güne kadar ikindinin sünnetiyle yatsının ilk sünnetini kaçırmadım» dedi. Çıkıp duâ etti. Allah yağmur verdi. Onun zulm ile meşhur olmasına rağmen Rasûlullahın sünnetine bu kadar çok ihtimamının bereketi olarak Allah rahmetini gönderdi. İstiskada evvela umumî olarak halk tevbe etmeli, bolca sadaka verilmeli ve oruç tutulmalıdır. Salih kimseler duâlara vesîle kılınarak duâ edilirse Allah rahmetini gönderir.

Hz. Musa Ve Kavmi

وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَا عَشَرَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرِبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِئُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصِلَهَا قَالَ أَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ إِنْ هُمْ يُصِرُّونَ مِضْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلِيلَةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَآؤُا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّاتِ بَغْيٍ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

60-61: «Bir de hani Musa (Tih'de susayan) kavmi için su isteyince “Asanı taşa vur” demişdik de ondan oniki pınar kaynamış ve her kabile su alacağı yeri bilmişti. İşte Allah'ın rızından yeyin, için yeryüzünde fesâdcılar olarak taşkınlık yapmayın.

Bir de siz: “Ey Musa! Biz bir çeşid yemeğe (kudret helvası ile bıldırcın etine) mümkün değil sabredebeyiz. Haydi Rabbine duâ et de bizim için toprağın bitirdiği şeylerden, sebzesinden, acurundan, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından isteriz, çıkar-sın!” demişdiniz. Musa da size “Ne yapıyorsunuz? Hayırlı olanı reddedip daha ednâsını mı istiyorsunuz? Haydi öyle ise inin Mısır'a, sizin istediğiniz orada var,” demişti. Bundan sonra onların boynuna horluk ve yoksulluk vuruldu. Allah'dan gelen bir gadaba uğradılar. Bu, Allah'ın âyetlerini inkâr etmelerinden, peygamberlerini haksız yere öldürmelerindendi. Bu isyân etdiklerindendi, tuğyanlarında pek aşırı gitmelerindendi.»

Hakîkat ehilleri Musa -aleyhisselâm-'ın istiskasını beyân eden âyet-i celîlenin manevî tefsirinde demişlerdir ki:

«İnsan rûh ve sıfatları kalb âleminde Musa ve kavmine benzer. Musa, kavminin kalblerine hikmet ve marifet suyunu akıtmak istiyor. Burada «La ilâhe illallah» asasını taş kalbe vurmakla memurdur. Bu kelime-i celîlenin biri nefy diğeri isbat, iki şubesi vardır. Nefis sıfatlarının karanlıkları insanın iç âlemini istilâ etdiğinde yanarlar, ışık verirler. Bu

kelime-i tevhîd Allah'ın emir ve nehiyleri-ne isyân ede ede taşlaşmış, taşdan da katı hâle gelmiş kalbe Musa eliyle vurulunca hikmet sularının fışkırdığı pınarlar açılır.

La ilâhe illallah kelimesi de oniki harfdir. Her bir harften bir pınar fışkırır. İnsanda bulunan on iki sıfatın beşi **havâss-ı zâhire** (dış duyular), diğer beşi **havass-ı bâtına** (iç duyular), diğer ikisi de **kalb ve ne-fisdir**. Bunlardan her birinin hangi harften ne alacağı ehlince malumdur.

Musa'nın kabilelerinden her birinin kumandanı kabilesini nereye götürürse oradan içerler. Su her birinin niyyetine göre değişir. Kimisi soğuk tatlı sudur, kimisi tuzlu sudur.

Nefisler, kuruntu ve şehvetlerle uğraşır. Kalbler takva ve tâate meyyaldır. Ruhlar keşf u müşâhedeye ve hakâik pınarlarından dökülen ilâhî sırlara rağbet ederler. Sıfat-ı ilâhîyye kâseleriyle marifet âb-ı hayatını içerler. Bunu onlara Rableri içirir, içerlerini temizler, ıslâh eder, her türlü gıll ü gışdan berî kılar. Bunlar yeryüzünde aslâ fesâd çıkarmazlar, çünkü içlerinde fesâd kalmamışdır.

Kelime-i tevhîd suyunu içmeyenler ise her fırsatta fesâd çıkarmakdan, yeryüzünü kana boyamakdan geri durmazlar. Bunlar içleri fesâdlar dolu, nefisleri azgın, dini satıp dünyâ alan, âhireti unutup dünyâyâ dalan Mevlâyı terk edip şehevâta düşen, süfliyyâta batan kimselerdir.

el-Muvatta'da İbn-i **Mes'ud** -radiyallahu anh-'dan, rivâyet edildiğine göre birisine şöyle demiştir: «Sen şimdi öyle bir zamanda bulunuyorsun ki, fakihleri çok, okuyucu-

ları az, Kur'an kanunları belleniıyor, isteyen az, veren çok. Namazı uzatıyorlar, hutbeyi kısaltıyorlar, heva ve heveslerinden önce amellerini izhâr ediyorlar. Fakat insanlara öyle bir zaman gelecek ki fukahası az, kurrâsı çok olacak, Kur'an harfleri bellenecek, kanunları zâyi olacak. İsteyen çok, veren az olacak, hutbeyi uzatacaklar, namazı kısaltacaklar, amellerinden önce hevâ, heveslerini izhâr edecekler.»

Benî İsrail'e gelen belâ ve hüsrânlar, ihsân-ı ilâhînin kadrini bilmediklerinden, nimete küfran ile mukabele etdiklerinden, firkati vuslata tercîh etdiklerindenidir.

Bizden evvelki ümmetlerin cezâsı bedenlerini muhatap alan bir cezâ olup yere geçirilmek ve sûreti değiştirilmek idi. Bu ümmetin cezâsı da kalblerinin sıfatının değiştirilmesidir. Kalblere verilen cezâ, cesedlere verilen cezâdan daha şiddetlidir:

وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ
مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

«Onların gönüllerini ve gözlerini değiştiririz de, sanki ona evvelce hiç îman etmemişe çeviririz. Ve tuğyanları içinde sergerdân bırakırız onları.»¹⁰ âyet-i celfîlesi bunu beyân eder.

Bu, sultanların hizmetine girip de edeb öğrenmeyenlerin hâlidir. O hallerinde devam ederlerse sülûkleri

10. En'am sûresi, 110

ânında kendilerini dışarıda bulurlar. Kurbiyyet yaygısından atılırlar. Mahrûmiyyete ve hüsrâna dûcâr kalırlar. Haram yemekde ısrar edenlerin akıbetleri umumiyyetle böyle olur.

Büyükler demişlerdir ki: Kalbin ulvî sıfatlardan ebediyyen mahrûm kılınmasının alâmetleri üçdür:

1 - İbâdetin lezzetini almaz.

2 - Masıyyetden korkmaz,

3 - Kimsenin ölümünden ibret almaz. Gün geçdikce dünyâyâ râğbeti ve teveccühü artar.

Avf bin Abdullah demiştir ki: Bazı ehl-i hayır birbirlerine yazdıkları mektuplarda üç şeyi yazarlardı:

1 - Âhirete çalışanın dünyâ işlerini Allah kefilî olarak kolaylaşdırır.

2 - Kendisiyle Allah arasındaki muamelâtını düzgün yapanın insanlarla olan muamelâtını Allah düzeltir.

3 - İçini ıslâh edenin dışını Allah ıslâh eder.

Muhammed bin Ali el-Hakîm et-Tirmizî der ki:

Dört sınıf insan dört yere yakışır:

1 - Çocuklar kitabullah tedris olunan yerlere,

2 - Yol kesiciler zindanlara,

3 - Kadınlar evlere,

4 - İhtiyarlar mescidlere yakışırlar.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ
 آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ
 عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾
 وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا
 آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ
 تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ
 لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ الَّذِينَ اعْتَدَوْا
 مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٥﴾
 فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً
 لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾

62-66: «Şüphesiz ki, Senden evvelki peygamberlere iman edenler olsun, Musa dinini kabul eden Yahudiler olsun, Nasrânîler ve Sabîîler olsun, kim peygamberin şeriatine göre Allah'a ve âhiret gününe inanır, bununla beraber o şeriatin emri veçhile sâlih amel ve harekette bulunursa elbette onların Rableri katında ecirleri vardır. Onlara bir korku da yoktur, mahzun olacak da değildir.

Hatta sizden Tevrat ile âmil olacağınıza dâir sağlam bir söz almışdık, Tûr'u da (tepenize iniverecek bir durumda) üzerinize kaldırmışdık: Size verdiğimiz

kitabı kuvvetle tutun, onda olanları hatırlayıp, buna göre muhakkak Allah'a itâat etmelisiniz.

Sonra Tevrat'ı kabul ettiğinizin arkasından yine yüz çevirmişdiniz. Eğer üzerinizde Allah'ın fazl u rahmeti olmasa idi elbetde maddî manevî en büyük zarara uğrayanlardan olacaktınız.

And olsun, içinizden Cuma ertesi gününe saygı göstermek hakkındaki dînî hudûdu o günde balık avlamak sûretiyle çiğneyip geçen Eyle'lilerin hallerini, başlarına gelenleri her halde öğrenmişsinizdir. İşte Biz onlara Dâvûd İisânîyle "Hor, zelil ve suskun maymun-lar olun!" dedik. (Üç gün sonra hepsi helâk oldu.)

Binâenaleyh onu hem önündekilere, hem ardındakilere, yani sonradan geleceklere ibret verici bir cezâ ve mü'minlerden olup takvaya erenlere bir öğüt yaptık.»

«Yehud» kelimesi Arabî olduğuna nazaran Yehûd kabilesi Sâmirî'nin ihdas ettiği buzağı sûretine ibâdet-den tevbe edip ihtidâ etdikleri için Yehûd denilmiştir. Bir rivâyete göre ise Ya'kub -aleyhisselâm-'ın büyük oğlu Yehuda'dan Arabcalaşma olduğuna nazaran Ya'kub -aleyhisselâm-'ın zürriyetine büyük oğlunun ismiyle isimlendirilmesi kabilindendir ki, büyük bir cemaati, efradından bir ferdin ismiyle isimlendirmek kabilinden olur.

Nasârâ: Hazret-i İsa'ya Nasıra karyesindeki ahali beraber bulunarak nusret etdiklerinden **Nasârâ** tesmiye olunmuştur.

Sâbiîn: İtâatdan çıkarak bâtil dine meyil ettiklerinden dolayı Sâbiîn denilmiştir. Beyzâvî'nin beyânı veçhile sâbiîler, nasârâ ile mecûs arasında yıldızlara yahud meleklerle ibâdet eder bir kavimdir. Sâbiîlerin kızları ile nikâhlanmak ve kesdiklerini yemek câiz değildir.

Tûr'un Benî İsrail üzerine ref olunmasına gelince:

Beyzâvî, Hâzin ve Medârik'in beyânlarına nazaran Hazreti Musa Tevrat'ı getirip ahkâmıyle amel etmenin üzerlerine farz olduğunu beyân edince Benî İsrail Tevrat'ın ahkâmı meşakkatli olup altından kalkamayacaklarını beyânla kabulden, imtina etmeleri üzerine Cenâb-ı Hak Cibrîl-i Emîn'e emredip Tûr Dağı'nın Benî İsrail'i ihâta edecek miktarını üzerlerine kaldırdı ve Tevrat'ın ahkâmına ittiba etmedikleri takdirde dağın üzerlerine düşüp helâk edilecekleri kendilerine tebliğ olununca, yüzlerinin bir tarafı üzerine secdeye kapanıp diğer kısmıyla semâya nazar ederlerdi. Şu kahr-ı ilâhîyi görünce Tevrat'ın ahkâmını kabule ahd ü peymân etdiler ve dağ da eski yerine iâde olundu.

Yahudilerin secdeleri bugün de bir yüzleri üzerinedir ve bu secde ile azabdan kurtulduklarını ikrar ederler.

Benî İsrail kısa zamanda bu kabullerinden ve ikrarlarından, da döndüler. Ahd ü mîsaklarını bozdular. Allah yine fazlu rahmetiyle, lutfuyle muamele etti. Azgınlıkda aşırı gitmeye devam edince de lanetlendiler.

Cumartesi gününe gelince: Fahr-i Râzî'nin beyânı veçhile bu defa Dâvûd -aleyhisselâm- zamanında, sahil-

de bulunan Eyle ismindeki bir karyede sakin olan Benî İsrail üzerine vaki olmuştur. Bunlar balık avlamak ve satmakla temin-i maişet ederlerdi. Cenâb-ı Hak bunları Cumartesi günü balık avlamakdan men etdi. Onlar da Cumartesi gününde balık avlamamak üzere Dâvûd -aley-hisselâm-'a söz verdikleri halde gizlice sahile havuzlar kazıp arklar açarak o arklar vasıtasıyla Cumartesi günü havuzlarına giren balıkları arkları kapayıp hapsederek ertesi günü avlamak sûretiyle hîleler düşündüler ve bu yolda hîlekârlıkla Cumartesi günü balık avına devam etdiklerinden Cenâb-ı Hak bunların sûretlerini maymun sûretine tebdil buyurduğunu bu âyetiyle beyân ediyor.

Boğazlanan İnek

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا
بَقَرَةً قَالُوا أَنْتَخِذْنَا هُزُؤًا قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ
الْجَاهِلِينَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَ
إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ
فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا
لَوْهِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءٌ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ
النَّاطِرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ

الْبَقَرِ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ
 إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولَ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي
 الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ
 فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾

67-71: «Bir zamanda Musa kavmine: “Allah size her halde bir inek boğazlamanızı emrediyor” demişdi. Onlar da: “Bizi eğlence mi ediniyorsun?” dediler. Musa da: “Allah’a sığınırım ben câhillerden olmakdan” demişdi.

Dediler.- “Madem ki bizim hatırimız için Rabbine duâ et de o ineğin ne olduğunu, evsafını bize iyice açıklasın.” Musa da: “Allah diyor ki o ne çok yaşlı, ne de pek genç, ikisi ortası dinç bir inekdir. Haydi emrolunduğunuzu yapın artık!” demişdi.

Tekrar gelip dediler ki: “Haydi bizim için Rabbine duâ et de onun rengi nedir bize beyân etsin.” Musa da: “Rabbim diyor ki; o, bakanların hoşuna gidecek sapsarı bir inekdir,” demişdi.

Bunun üzerine tekrar dediler ki: “Haydi bizim için Rabbine duâ et de o nedir apaçık anlatsın bize. Çünkü bu inek işi bize karışık geldi. Eğer Allah dilerse bu işi yapmaya bir yol buluruz” dediler.

Musa dedi: “Rabbim buyuruyor ki: O, ne boyun-duruğa koşulup arazi sürecektir ne de ekin sulayacak bir inekdir. Salmadır, yani ayıbdan salimdir. Alacası

da olmayacaktır.” Onlar: “İşte tam şimdi işin doğrusunu getirdin” dediler. Ve çaresiz o ineği bulup boğazladılar. Az kaldı ki, yapmıyorlardı.»

Birisi Küfe kadısı Ubeydullah bin Hasan'ın yanına geldi. Ubeydullah ona bir mizahda, latifede bulundu. Latifeden anlamayan adam: «Bu ne biçim cahillik ey kadı!» dedik de: «Mizahın cahillik olduğunu nerede gördün?» dedi ve bu âyeti okudu. Adam bunu da anlamadı. Ubeydullah mizahı istihzâ telâkki ederek kendini câhil addeden adama yol verdi.

Âyet-i celîlede beyân olduğu şekilde basîret körlüğüne ve aralıksız itiraza ve muhalefet illetine mübtelâ olan Yahudiler ilk emir geldiği vakit bir inek alıp boğazlasalardı kendi başlarına bir sürü iş açmayacaklardı. Onlar zoru zoruna yaptılar. Allah da zorlaştırdı. Sıkıntı verdiler, sıkıntı gördüler.

Boğazlamaları emrolunan inek gayet güzel bir inekti. Boğazlanacak hayvanın bu olması, bunların ineğe ve buzağıya tapmaya başlamalarındandır. Müteâkıb âyet-i celîlelerde «Kalblerine buzağı akıtıldı! İçirildi!» buyurulması bunların delicesine buzağıya tapmaları, Allah'ı bırakmaları sebebiyledir. Sonra tevbe etdiler.

Ehl-i hakikatin tevcihine göre: «**Cenâb-ı Allah size bir sığır, boğazlamanızı emrediyor**» âyetinde, nefsin behîmî sığırını kesmeye işâret vardır, denilmiştir. Zirâ onu boğazlamakta rûhânî kalbin hayatı vardır. İşte bu, Rasûlullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem-

: «*Küçük cihaddan büyük cihâda döndük*» sözüyle işâret buyurduğu büyük cihâddır. Ayrıca Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-: «*Mücâhid, nefsiyle cihad eden kişidir*» buyurmuştur. Yine Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-: «*Ölmeden önce ölünüz*» buyurarak insanın rûhî bakımdan olgunlaşmasını ve daima kendini hesaba çekmesi gerektiğine işâret buyurmuştur.

Binâenaleyh, bize kalblerimizi hayat-ı hakiki ile ihya, gönüllerimizi hakîki ıslâh ile ıslâh etmemiz ve amellerimizi de hakîki ihlâs ile bezememiz gerekmektedir, zirâ Allah'ın nazargâhı ancak kalbler ve amellerdir, yoksa köşkler ve mallar değildir. Nitekim Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَجْسَامِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ
إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

«*Şübhesiz Allah -celle celâlüh- sizin sûretlerinize ve bedenlerinize bakmaz, ancak kalblerinize ve amellerinize bakar*» buyurmuştur. O halde insanda Allah'ın itibar ettiği iç dünyadır, zâhir değildir.

Akıllı insan; nefsinin hesaba çeken ve ölüm sonrası için çalışan kişidir.

Câhil insan, nefsinin unutup, hevâ hevesine uyan kişidir. Bunu ancak âlimler düşünür ve ancak kâmiller bilir.

Meşâyihden birine:

– İslâm nedir? diye sorulduğunda, cevaben:

«- Nefsi muhalefet kılıçlarıyla boğazlamaktır» demiştir. Nefse muhalefet, nefsin arzularını terketmektir.

Seriyy Sakatî hazretleri demiştir ki: «Nefsim otuz veya kırk sene müddetle benden bir yudum bal şerbeti istedi, onu ümidlendirmedim.»

Boşlukta oturan bir adam görülmüş,

– Bu makamı ne ile elde ettin denildiğinde:

– Hevâ hevesi terkettim, hava (gökyüzü, boşluk) bana musahhar kılındı şeklinde cevap vermiştir.

Meşâyihden birine bir zât:

– «Ben her şeyden kendimi tecrîd ederek haccetmek istiyorum» deyince, o şeyh:

– Kalbini sehivden, nefsinin eğlenceden ve lisânını da lagivden tecrîd et, sonra dilediğin yola gir, diye cevap vermiştir.

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادْرَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ
تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بَعْضُهَا كَذَلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ
الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ

قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً
وَأَنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَأَنَّ مِنْهَا لَمَّا
يَشْقُقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَأَنَّ مِنْهَا لَمَّا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ
اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾

72-74: «Hani siz bir kimseyi öldürmüşdünüz de onun katili hakkında birbirinizle atışmıştınız. (Her biriniz suçu bir başkasının üzerine atmıştınız). Halbuki Allah sizin gizlemekte olduğunuzu açığa çıkarmışdı.

Onun üzerine biz o öldürülen adama, kesilen o ineğin bir parçasını vurun dedik. İşte Allah ölüleri böyle diriltir. Size âyetlerini durmadan gösterir, belki aklınızı başınıza alırsınız diye.

Sonra bunun arkasından yine kalbleriniz kaskatı kesildi. Taş gibi yahud daha katı. Çünkü öyle taş vardır ki ondan ırmaklar kaynar, yine öyle taş vardır ki yarılır da ondan su fişkirir. Öylesi de vardır ki Allah korkusuyla yukarıdan aşağıya düşer. Ne yaparsanız Allah hiç birinden habersiz değildir.»

Kalb haşyetullah suyu ile Allah'ın mahlûkatına şefkat suyundan mahrûm olursa taş gibi kaskatı kesilir. Allah'ı hatırlayıp da ürpermeyen ve Allah'ın mahlûkatına, şefkat göstermeyen kalb taş gibi, yahud taşdan daha katıdır.

Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem:-

«- Zikrullah hâricinde kalan şeyler hakkında çok söz etmeyiniz. Çünkü zikrullahdan ma'dûd bulunmayan şeyleri çok konuşmak kalbi katılaştırır. İnsanların Allah'dan en uzak olanı, kalbi katı olanıdır» buyurmuşlardır.

Yine Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuşlardır ki:

«Dört şey şekavet alâmetlerindendir:

- Gözü yaşarmamak,
- Kalbi katı olmak,
- Tûl-i emel sahibi olmak,
- Dünyâya harîs olmak.

Nice kalbler vardır ki taş gibi katıdırlar. Kur'an tesir etmez. Hadîs tesir etmez. Hikmet ve öğüd bir fâide vermez. Bunlar kâfir ve münâfıkların kalbleridir ki mühürlenmişlerdir.

Allah, hiç bir kulunun amelinden habersiz değildir. Onları gerek anında, gerekse bir müddet sonra mücâzat veya mükâfatlandırır.

Küfür içinde olanları acilen cezâlandırması, inkârlarını kainlerinin daha fazla katılaşmasına sebep kılmakla olur. Kalblerinin katılaşması inkârlarını, inkârları da amellerinin fesâdını artırır. Ve neticede mühürler. Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- bu mânâyâ işâret için:

«- Hiç bir kalb yoktur ki Rahman'ın kudret parmaklarından iki parmağı arasında bulunmasın. Dilerse istikamet üzere tutar, dilerse sapdırır.» buyurmuşdur.

Cenâb-ı Hakk'ın diğcr mücâzâtı da âhirete bırakarak amellerin karşılığını vermektir ki kâfirlerin ekserîsinin ve münâfıkların pek çoğunun amellerini bu şekilde tecil eder.

اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ
يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُوْهُ مِنْۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوْهُ
وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قَالُوْا اٰمَنَّا وَاِذَا
خَلَا بَعْضُهُمْ اِلَىۢ بَعْضٍ قَالُوْا اتَّخَذْتُوْنَهُمْۢ بِمَآ فَتَحَ
اللّٰهُ عَلَيْنَكُمْ لِيُحَاجُّوْكُمْ بِهِۦ عِنْدَ رَبِّكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٧٦﴾
اَوْ لَا يَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّوْنَ وَمَا يُعْلِنُوْنَ ﴿٧٧﴾
وَمِنْهُمْ اُمِّيُّوْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ الْكِتٰبَ اِلَّا اٰمَانِيٍّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا
يَظُنُّوْنَ ﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ الْكِتٰبَ بِاَيْدِيْهِمْ ثُمَّ
يَقُوْلُوْنَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوْا بِهِۦ ثَمَنًا قَلِيْلًا فَوَيْلٌ
لَّهُمْ مِّمَّا كَتَبَتْ اَيْدِيْهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُوْنَ ﴿٧٩﴾
وَقَالُوْا لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ اِلَّا اَيَّامًا مَّعْدُوْدَةً قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ
اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهٗ اَمْ تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ
مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٨٠﴾ بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَّآخَاطَتْ بِهِۦ

خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾
 وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ
 الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾

75-82: «Artık ey mü'minler, bundan sonra Yahudilerin size inanacaklarını mı umarsınız? Halbuki onlardan (hahamlık eden) bir zümre vardır ki, Allah'ın kelâmını dinlerlerdi de onu anladıkları halde bile bile tahrif ve tağyir ederlerdi.

Yahudi münâfıklar îman edenlere rastladıkları zaman “Biz de îman etdik” derler. Birbiriyle baş-baş kaldıkları zaman ise: “Allah'ın size açtığı şeyleri (Rasûlullah'ın sıfatlarına dâir Tevrat'da öğ-retdiklerini) mü'minler Rabbiniz katında size karşı hüccet olarak getirsinler diye mi onlara söyleyip duruyorsunuz? Bunu da mı akıl edemiyorsunuz?” derler.

Acaba onlar bilmiyorlar mı ki, gizledikleri ve açıkladıkları her şeyi Allah bilir.

Onların içinde bir kısım ümmîler de vardır ki, kitabı (Tevrat'ı) bilmezler. Bütün bildikleri yalnız reislerinin telkin ettiği bir sürü kuruntu ve yalandan başka bir şey değildir. Evet başka değil onlar ancak boş zarlarda dolaşıyorlar.

Artık kitabı (Tevrat'ı) elleriyle yalan yanlış yazıp da, sonra onu az bir baha ile satabilmek için “Bu Allah katındandır!” diyenlerin vay hâline! Vay elleriyle

yazdıklarından başlarına geleceklere! Vay şu kazanmakda oldukları günâh yüzünden onların hâline!

(Peygamber onları Allah'ın azâbiyle korkutduğu zaman: "Atâlarımızın buzağıya tapdıkları) sayılı günlerden başka bize kat'ıyyen ateş dokunmayacak" dediler. Söyle onlara Habibim, bu hususda Allah katından bir ahid mi elde etdiniz? Yani bu hususda Allah'dan söz mü aldınız? Şayed almış iseniz Allah hiç bir zaman sözünden caymaz. Yoksa bilmediğiniz şeyleri Allah'a iftira mı atıyorsunuz?

Evet, iftira atdığınızda hiç şüphe yok. Kim bir kötülük kazanır da suçu kendisini çepeçevre kuşatırsa onlar cehennem yârânıdırlar. Ve onlar orada bir daha çıkmamak üzere kalıcıdırlar.

Îman edip sâlih amellerde ve hareketlerde bulunanlara gelince, onlar da cennet yârânıdırlar. Onlar da orada ebediyyen kalıcıdırlar.»

فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ

«Allah'ın kitabını tahrif ve tağyir için kendi elleriyle yazdıkları şeyler için: "İşte bunlar da Allah kalındandır!" diye insanlara takdim ederek onların dinlerini bozanların vay hallerine! Vay başlarına geleceklere!»

Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz, âhır zamanda ümmetinin başına gelecekleri gördüğünden ümmetini şiddetle uyarılmış ve:

– *Şunu biliniz ki, sizden evvelkiler yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Bu ümmet de yetmiş üç fırkaya ayrılacak. Hepsi ateşde, biri necâtdadır»* buyurmuştur. Necâtda olanların kimler olduğu sorulunca:

– *«Benim ve ashabımın yolu üzere olanlar»* buyurmuştur.

Evliyâdan ve erbâb-ı kulûbdan zannedilen ve sofiyyeden kabul edilen nice kimseler vardır ki, Cenâb-ı Hakka teveccühlerinde aslâ sâdık değillerdir. Kalbleri ehl-i gaflete meyleder, içden içe onların çirkin ef'âline can atarlar. Nefsânî hazlarını tatmin edecek davetlere muhatab oldukları zaman koşa koşa giderler, Hakkın davetine de kerhen ve bize kâfir demesinler diye icâbet ederler. Bunların hak yolunda ihlâs ve sadâkatları yoktur. Bunlar, cahilliklerine bakmayıp elleriyle yazdıkça yazarlar, bunlar da hakedandır derler, kendileri hidâyetden çok uzak bir dalâlete düşmüşler, nicelerini de dalâlete sürüklemektedirler. Hak yolunun yolcusu, Hakka vâsıl olmak için Hak neyi emretmişse ona sımsıkı sarılmalı, zâhirî hallere aldanmamalı, nefsinin hîlelerine ve bu gibi câhillerin sözlerine kanmamalı, her an uyanık ve dikkatli bulunmalıdır. Hak yolu inceden ince, dikden diktir. İnsanların en câhili, nefsinin sıfatlarını gördüğü bildiği halde vaktini boşa harcayıp onları ıslâh ederek Hakka vâsıl olmaya çalışmayandır.

Haris bin Esed el-Muhâsibî -rahmetullah- demiştir ki: Asılsız medihden hoşlanan kimse, maskara edilmekten hoşlanan, kimse gibidir. Akıl sahibi yanında halkın medh ve zemmi müsâvîdir. Sâlikin bir tek gayesi var-

dir. Hakikate vâsıl olmak. Bu da marifetullahı kazanıp Allah'ın rızâsını tahsile çalışmak içindir. Cemaat karşısında büyüken ve insanların kendisine hürmet ve tazîminden, elini öpmelerinden memnun olan, kendisini cemaatden üstün gören, medh u zemm ile uğraşan vazin vay hâline!

Cüneyd-i Bağdâdî -kuddise sirruh- bir gün va'zında demiştir ki: Eğer Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «*Allah bu dinî fâcir bir adamla da teyid eder*» buyurmuş olduğunu bilmeseydim şurada va'za aslâ cür'et eylemezdim, işte ben o fâcir kimseyim.

İlâhî kanun o tarzda cereyân etmiştir ki: bir müjdenin, arkasından hemen bir tehdîd gelir. Zirâ hikmet-i ilâhî gereği kulları doğru yola irşad konusunda bazen teşvîk, bazen korkutma; bazen müjde ve bazen de inzâr kullanılır. Zirâ insan lütuf ve kahırla kemâle doğru yükselerek yol alır, cemâl ve celâl cennetiyle kurtuluşa erer.

Nakledilir ki: Bir şeyhin bir müridi vardı. Şeyh, bir-gün müridine:

– Ebâ Yezid'i görmüş olsaydın senin için bu meşgaleden daha hayırlı olurdu, dedi. Bunun üzerine mürid:

– Nasıl daha hayırlı olabilir, nihâyet o bir mahluktur. Halbuki Halik olan Allah hergün yetmiş defa tecellî eder, dedi.

Sonra bu mürid şeyhi ile beraber **Bâyezid Bistâmî**'ye gidip onu hanımından sordular. **Bâyezid Bistâmî**'nin ha-

nımı, efendisinin oduna gittiğini söyledi. Bunun üzerine onlar yolda durup beklerlerken, bir de ne görsünler, Bayezid-i Bistâmî, büyük bir arslan üzerine odun yüklemiş, elinde de, icâb ettiği zaman arslana vurduğu bir yılan var. Mürîd bu hâli görür görmez, derhal ölür. Bistâmî müridin şeyhine:

«- Müridini hep lütuf ile terbiye etmişsin, onu hiç kahr yoluna irşâd etmemişsin, bende gördüğ şeye ta-hammül edemedi. Bundan sonra böyle yapma, onlara kahr da göster buyurdu.

Üftade Efendi diye meşhur şeyh hazretleri demiştir ki: Bayezîd-i Bistâmî kahr ve lütuf yollarını görerek zât-i ilâhînin tecellisine mazhar olmuştur. Mürid ise bunun aksi bir usûl ile terbiye edildiğinden onda gördüğü bu duruma tahammül edememiştir.

Bu âyetlerdeki işâret: Filozof ve tabiatçılardan akla mağrur olan bazıları gafletlerinin aşırılığından dolayı, «Çirkin davranış ve sözler rûhlarının temizliğine tesir etmez zannetmişler ve «ruhlar, cesedlerden ayrılınca her şey aslına döner, cesed kendi unsurlarına döner, rûh da ulvî mekâna yükselir, amellerin neticelerinden hiç birşey -sayılı bir kaç gün hâriç- onu zahmete sokmaz» fikrini savunmuşlardır ki, bu bâtil bir düşüncedir. Zirâ akıllı insan hissen ve aklen müşâhede eder ki, hayvânî şehvetlerin peşinden gitmek ve nefsânî zevkleri eksiksiz tatmak; hırs, emel, kin, hased, buğz, gazab, cimrilik, kibir ve yalan gibi kötü ahlâka sebep olur. Bunlar ise kötülüğü sürekli emreden nefsin (nefs-i emmâre) sıfatlarındandır.

İnsanın ahlâkı bulunduğu muhite göre şekillenir. İnsan, ahlaken bozuk bir muhitte bulunuyorsa, onda ki hilm, kerem, insanlık, doğruluk, haya, iffet, sabır ve şükür gibi güzel hasletler, şeytanî ve hayvanî ahlâka dönüşür. Hevâ heves ve şehvetleri yok etmek için gayret eden insan, değerli ahlak ve kalb temizliğini elde etmiş ve aslî vatanına (ahiret) sevgi beslemiş olur. Nefs-i emmareye tâbi olan rûh, hakkın emirlerine boyun eğen rûhla bir sayılmaz. Birinci avammın, ikincisi havassın rûhudur.

İLÂHÎ EMİRLER

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ
وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذْ
أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ
أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَسْهَدُونَ ﴿٨٣﴾ ثُمَّ
أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنْكُمْ
مِّن دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ
يَأْتَوْكُمْ أَسَارَىٰ تَفَادَوْهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ
أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ
مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ
الْقِيَمَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا

تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ
فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٨٦﴾

83-86: «Hani İsrail Oğullarından “Allah’dan başkasına ibâdet etmeyin, anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, iyilik edin, insanlara güzellikle söyleyin, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin” diye teminatlı ahd ü mîsak almışdık. Sonra içinizden birazınız hâriç olmak üzere bu sözünüze arka çevirdiniz, her zaman yüz çeviren kimselersiniz siz!

Yine sizden, birbirinizin kanlarını haksız yere dökmeyin, kendinizi kendi yurtlarınızdan çıkarmayın diye kat’î söz almışdık. Sonra siz bunu ikrar etmişdiniz ve siz buna bizzat kendiniz şâhidsiniz.

Sonra siz artık o kimselersiniz ki, işte kendi kendinizi öldürüyor, içinizden bir fırkayı yurdlarından çıkarıyor, aleyhlerinde günahda ve düşmanlıkta ittifak edip yardımlaşıyorsunuz. Eğer size esir olup gelirlerse kendileriyle fidyeleşir (esir mübadelesi yapar, yine onların kendi yurdlarında kalmalarına müsaade etmez) siniz. Halbuki onların çıkarılması size haram kılınmışdı. Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıyorsunuz da bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? (Fidyeye ait ahkâmı kabul edip de kaatilliği sürgüncülüğü ve kötülükde yardımlaşmayı nehyeden kısmını kabul etmiyor musunuz?) Şu halde sizin içinizden böyle yapanların cezâsı dünyâ hayatında rûsvaylıktan, esir ve makhûr yaşamaktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde

de onlar azabın en şiddetlisine itileceklerdir. Allah, yaptıklarımızın hiç birinden gâfil değildir.

Bunlar âhirete karşılık dünyâ hayâtını satın almış kimselerdir. Bundan dolayı üzerlerinden azâb kaldırılıp hafiflemeyecek, onlara yardım da edilmeyecektir.»

Yahudiler, riyâsetleri elden gider korkusuyla pek çoğu Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e îman etmediler. Allah'ın ahkâmını kendi arzularına göre tebdîl ve tağyir edip kullarını sapdırdılar. Kitabın hoşlarına giden kısmına îman etdiler. Beğenmedikleri kısmına îman etmediler.

Kalbden riyâset sevgisi çıkmadıkça kul kâmil îmana sâhib olamaz. Nefsin yedi mezmum sıfatı vardır: Ucub (kendini beğenmek), kibir, riyâ, gadab, hased, mal sevgisi, makam mansıb sevgisi.

Cehennemin de yedi kapısı vardır. Kim bu yedi kötü sıfatdan kurtulursa kendisinden cehenneme açılan yedi kapıyı kapatmış ve cennete girmiş olur.

Allah'ın Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

«- *Yetimin işlerini üzerine alan kimse ile ben, cennette bu iki parmak gibiyiz*» Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- bu sözleri söylerken, orta parmağıyla şehâdet parmağına işâret etmiştir.

Câhiliyye devrinde Arablar, şehâdet parmağıyla sövdüklerinden buna (söven parmak manasına) sebbâbe denmiştir. Ancak İslâm bu ismi hoş, karşılamadığından

ona müşîre: (işaret parmağı) demiştir. Zirâ onunla Müslümanlar (namazda) Allah'ın birliğine işâret ediyorlar. Rasûlullah'ın işâret parmağı, orta parmağından daha uzundur. Orta parmağın sağındaki Binsır adındaki parmağı ise orta parmağından kısadır. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- bu üç parmağına işâret ederek, «Ben, Ebû Bekir ve Ömer kıyamet gününde böylece haşredileceğiz» buyurmuştur. Allah Rasûlü'nün parmaklarının durumunu bilmeyen kimse, bu hadisin tevilini, bunların birbirine bitişik ve yakın olmasına hamletmişlerdir. Halbuki bu uzak bir manâdır. Zirâ Rasûller, nebîler, siddikler, şehîdler ve sâlihlerin mertebe ve dereceleri birbirinden çok farklı ve değişikdir.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ
وَأَتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ
أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ
فَفَرِّقَافَا كَذَّبْتُمْ وَفَرِّقَافَا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ
لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ
كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ
يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا
كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ بِشَسْمَا شَتَرُوا
بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يَنْزِلَ اللَّهُ

مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَآؤُا بِغَضَبٍ عَلَى
 غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا
 بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُوْمِنُ بِمَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا
 وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ
 أَنْبِيََاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ
 مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ
 ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ
 خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا
 وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِسْمَايَا مُرْكُمُ
 بَةِ إِيْمَانِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

87-93: «And olsun Musa'ya o kitabı verdik. Ondan sonra da birbiri ardınca (Aynı şeriatle memur) peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da gayet açık burhanlar, mucizeler verdik. Ve onu Ruhu'l-Kudüs ile teyid etdik. Demek size ne vakit bir peygamber gönüllerinizin hoşlanmadığı bir şeyi getirirse hemen büyüleneceksiniz, kiminiz yalanlayacak, kiminiz de öldürecek öyle mi?

Cevaben dediler: “Kalblerimiz mahzâ perdedir. (Kaşarlanmışdır, ne söylesen kâr etmez.)” Bilakis

Allah onları küfürleri sebebiyle lânetlemiştir. Artık ne kadar az îman ederler!

Vaktâ ki, onlara Allah katından kendi yanlarındaki kitabı tasdik edici, ve (tahrif etdiklerini tashih edici) bir kitab geldi ki daha evvel küfür edenlerin aleyhine Allah'dan böyle bir feth istiyorlardı. İşte (Tevrat'ın şehâdet ve sarahatıyla) tanıdıkları o kitab kendilerine gelince ona (hasedlerinden ve mevki hırsından dolayı) küfür etdiler. Artık Allah'ın lâneti bu kâfirlerin üzerine olsun!

Onlar, Allah'ın kullarından kimi dilerse ona fazl u kereminden vahiy ve nübüvvet indirmesine öteden beri hased etdikleri için Allah'ın bu kere indirdiği Kur'ân'ı da inkâr etmek sûretiyle nefislerini ne kötü bir şey karşılığında değişip satdılar da gadab üstüne gadaba oturdular. O kâfirler için pek hor ve hakir edici bir azâb vardır.

Bir de o Yahudilere: "Allah'ın indirdiği kitaba îman edin" denildiği zaman: "Biz, bize indirilene inanırız" derler de ondan başkasını inkâr ederler. Halbuki o gönderilen kitab yanlarındaki Tevrat'ı tasdik eden bir hakdır. De ki Habîbim, "Öyle ise mü'minler idiniz de, yani Tevrat'a inanıyordunuz da niye Allah'ın peygamberlerini öldürüp duruyordunuz?"

And olsun, Musa size pek açık âyetleri getirdi. Fakat siz onun ardından buzağıya tutundunuz, onu tanrı edindiniz. Siz böyle zâlimlersiniz.

Bir vakit size verdiğimiz Tevrat'ı kuvvetle tutun, ona sımsıkı yapışın, emrini dinleyin diye Tûr'u tepenizin üstüne kaldırıp sizden teminatlı söz almışdık. "Kulağımızla dinledik, kalbimizle isyân ediyoruz!" demişlerdir. Çünkü küfürleri sebebiyle buzağı kalblerine su gibi içirilmiş, içlerine islemişdi. De ki: "Eğer siz mü'min kimseler iseniz, inancınız size ne kötü şey emrediyor!"»

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً
مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾
وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْت أَيْدِيَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
بِالظَّالِمِينَ ﴿٩٥﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى
حَيَوةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ
أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُرْخِزٍ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ
وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

94-96: «Habîbim söyle onlara: Allah katında âhîret yurdu insanlardan hiç birinin değil de yalnız sizin ise ve siz bu davanızda sâdıklar iseniz haydi ölümü temennî edin bakalım.

Onlar, kendi elleriyle ne hazırladıklarını bildikleri için ölümü aslâ ve kat'â temennî edemeyeceklerdir. Allah zâlimleri çok iyi bilir.

And olsun, Sen o Yahudileri diğer insanlardan, hatta müşriklerden ziyâde hayata düşkün bulacaksın. Onlardan her biri arzu eder ki, kendisine bin yıl ömür verilsin. Halbuki onun çok yaşadılması kendisini azâbdan kurtarıcı değildir ki! Onlar ne işlerlerse Allah hakkıyla görücüdür.»

Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- ölümü temennî etmekten nehyederek şöyle buyurmuştur:

«- Sizden hiç kimse, kendine gelen bir musîbetten dolayı ölümü temennî etmesin, ancak, Allah'ım, hayat benim için hayırlı olduğu sürece beni yaşat, ölüm hayırlı ise benim canımı al, desin.»

Sehl b. Abdullah et-Tüsterî -kuddise sirruh- demiştir ki:

– Ölümü ancak üç kimse temennî eder: ölümden sonrasını bilmeyen adam, Allah'ın kaderinden kaçan adam ve bir de Allah'a kavuşmayı seven âşık.

Şunu iyi bil ki, ölüm, büyük bir musîbet, büyük bir belâdır. Bundan daha büyüğü, ondan gaflet, onu hatırlamaktan yüz çevirmektir, onu az düşünmek ve onun için çalışmamaktır. Zirâ, ibret var, düşünmek isteyen için yalnız orda düşünce var. Nitekim: «Vaiz olarak ölüm yeter» denilmiştir. Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

«- Lezzetleri yok eden ölümü çok anın» buyurmuştur.

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ
 اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾
 مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ
 فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ
 بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾

97-99: Habîbim de ki: «Kim Cebrail'e düşman olursa (kahrından gebersin!). Çünkü kendinden evvelki kitablari tasdik edici ve mü'minler için mahzâ hidâyet ve müjde olan Kur'an'ı Allah'ın izni ile Senin kalbin üzere o indirdi.

Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e, Mikâil'e düşman olursa şüphesiz Allah da o kâfirlerin düşmanıdır.

And olsun biz Sana apaçık âyetler indirdik. Onları fâsiklardan başkası inkâr etmez.»

أَوْكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ
 لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
 مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
 كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَانَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

100-101: «Onlar ne zaman bir ahd ile bağlandılarsa içlerinden bir gürûh onu bozup dağıtıvermiştir. Hayır onların bir çoğu ahde sâdık kalmak gerektiğine iman etmezler.

Onlar ne zaman Allah katından yanlarındaki kitabı tasdîk edici bir peygamber geldiyse kendilerine kitab verilen o kimselerden bir gürûh sanki hakikati bilmiyorlarmış gibi Allah'ın kitabını sırtlarının arkasına atmış, yani ondan yüz çevirmişlerdir.»

H_Z. SÜLEYMAN, HARÛT VE MARÛT

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ
سُلَيْمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ
وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا
يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ
فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا
هُم بِبَصَّارِينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا
يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ
فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ
كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ
عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾

102-103: «Yine onlar, Süleyman'ın mülk, saltanat ve nübüvveti hakkında şeytanların uydurup da okuduk-ları şeylere tâbi oldular. Halbuki Süleyman aslâ kâfir

olmadı. İnsanlara sihri ve Bâbil'deki iki meleğe, Hârut ve Mârut'a indirilen şeyleri öğretmekle şeytanlar kâfir oldular. Halbuki o iki melek "Biz ancak fitneyiz, yani imtihan için gönderilmişiz, sakın küfre düşme!" demedikçe kimseye bir şey öğretmezlerdi. İşte o ikisinden koca ile karısının arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı. Halbuki sihirbazlar Allah'ın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarar veremezler. Onlar ise kendilerine zarar verecek ve hiç de bir fâide vermeyecek şeyleri öğreniyorlardı. Onlar muhakkak biliyorlardı ki, o sihri satın alan kimsenin âhiretde artık hiç bir nasibi yoktur, onlar kendilerini cidden ne kötü bir şey mukabilinde satıyorlardı, ah bir bilselerdi!

Eğer onlar Muhammed'e ve Kur'an'a îman edip de bu gibi şeylerden sakınmış olsalardı, Allah katında kazanacakları sevap kendileri için elbette daha hayırlı olurdu. Ah bunu bir bilselerdi!»

Melekler günah işlemekden masumdurlar. Yukarıdaki âyet-i celîlede zikrolunan iki meleğin sihir hakkında bilgi vermesi onun şerrinden korunma çarelerini talim maksadıyladır. Yoksa sihir haramdır.

Hârut ve Mârut'un: «Biz ancak bir fitneyiz, sakın sihir yapıp da kâfir olmayın!» demeleri bu manâyı işâret eder.

İmam **Fahreddîn Râzî** der ki: Hârut ve Mârut'un yeryüzüne indirilmesindeki hikmetlerden biri şudur: Sihirbazlar şeytanlardan bilgi alırlar ve bunları halka naklederlerdi. Halk da bunları peygamberlere gelen vahiylerle

bir tutarlardı. Allah Teâlâ sihrin ne olup ne olmadığını insanlara öğretmek maksadıyla bunları yeryüzüne gönderdi ki Allah'ın kelâmı ile sihirbazların kelâmı arasındaki bariz fark daha açık görülsün.

Tefsir-i Hâzîn'de beyân olunduğu veçhile Rasûl-i Ekrem -sallaüahu aleyhi ve sellem-'den Ebû Hüreyre -radı-yallahu anh-'ın rivâyet ettiği hadîs-i şerîfde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

«- *Helak edici yedi şeyden şiddetle sakının!*» buyurduğunda ashab-ı kirâm:

«- O yedi şey nedir Yâ Rasûlallah?» diye sual etmeleriyle Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

«*Allah Teâlâ'ya şirk, sihir, haksız yere cana kıymak, yetimin malını yemek, zinâ etmek, harbde cebheden kaçmak, iffet sahibi bir kadına zinâ iftirasında bulunmaktır*» buyurmuşlardır.

Bu hadîs-i şerifin beyânı veçhile sihir, insan öldürmeye denk büyük bir zulümdür.

Hârut ve Mârut'un indirildikleri Bâbil, Küfe yakınında Nemrud'un beldesidir. Nemrud'un köşkü yıkıldığında nâsin lisânı çeşid çeşid değişip birbirlerini anlamaz hâle gelince akıbet her biri bir yere dağılıp yurt tutmaya mecbur oldukları için Bâbil denilmiştir.

Hârut ve Mârut sihir yapmazlar, sihrin ne olduğunu öğretirlerdi. Ve sihir yapıp da kâfir olma diye başından söylerlerdi.

Bunların yeryüzüne indirilmesi hakkında mervîdir ki:

Melekler Âdem oğullarını sâlih amellerinin azlığı, günâhlarının çokluğu ile kınamışlar. Allah Teâlâ da: «Eğer sizi yeryüzüne indirseydim ve onlara verdiğimi size de verse idim, siz de onlar gibi olurdunuz» buyurmuş, bunun üzerine:

Seni tenzîh ve tesbîh ederiz ey Rabbimiz, biz Sana hiçbir zaman isyân etmek istemeyiz» dediler. Allah Teâlâ da:

“İçinizden en hayırlılarından iki melek seçin, onları yeryüzüne indireyim” buyurdu. Onlar da **Hârut ve Mârut**’u seçtiler. Bu ikisi meleklerin en sâlihi, en âbidi idiler. Terkîb-i beşerî ile yeryüzüne indirildiler. Ve beşerin yap-dığını bunlar da yaptılar.

Rivâyet edilir ki, İdris -aleyhisselâm- Hârut ve Mârut’a şefaât etmek isteyince, onlar, dünyâ azabı ile, âhiret azabı arasında muhayyer bırakıldılar, dünyâ azabı daha basit olduğundan onu âhiret azabına tercîh ettiler: Onlar Bâbil kuyusunda kıyamete kadar saçlarından asılmışlardır.

Mücâhid demiştir ki: Kuyu “ateşle doldurulmuş, onlar da o ateşin içine konulmuşlardır. Bir görüşe göre: Ayaklarından asılmışlardır, su ile, dilleri(ağızları) arasında ancak dört parmak kadar bir mesafe bulunmaktadır, böylece onlar susuzlukla azab edileceklerdir.

Allah’ın Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

«Dünya (fitnesin) dan sakınınız, zirâ nefsim kudret elinde olan Allah'a andolsun ki, dünyâ Hârut ve Mârut'dan daha sihirlidir.»

Ulemâ demiştir ki: Dünyâ, Hârut ve Mârut'dan daha sihirlidir, zirâ o kendisine karşı harîs olmaya ve rekabete davet ettiği gibi, mal toplamayı ve bu malı başkalarına vermemeyi de tavsiye eder, böylece Allah'a itaatle senin aranda bir tefrikaya sebep olur, sana hakkı görüp, gözetme imkânı vermez.

El-Mesâbîh hadislerinden:

«- Kim, ilm-i nucûmdan (yıldızlar ilmi) bazı bilgiler elde ederse, sihirden bir şube almış olur.» Bu gibi (sihir) ilimleri öğrenmekte hayır olmayınca, bu konuları ihtiva eden felsefî ve diğer kitabları da elde tutmakta hayır yoktur, hatta bunlara bakmak bile câiz değildir.

Şeyh Ebû'l-Hasen demiştir ki: Hatıralarda yaşayan ve bunları şekiller izleyen, nefislerin meyl u muhabbet gösterdiği ve tabiatın hoşlandığı her ilmi, hak bile olsa, at ve Allah'ın Peygamberine indirdiği ilmini al. Ona, halîfelerine, ashaba ve bunlardan sonra gelen tabiîn ve kötülüklerden arınmış imamlara (büyük İslâm âlimlerine) uy.

Dünyâyı kazanmak ve dünyâda üstünlük elde etmek için ilim öğrenen kimse yakut bir kaşıkla pisliği kaldıran kimse gibidir.

Allah indinde kadrini bilmek istersen, Allah'ın seni hangi hususlarda kullandığına bak. Zirâ ameller, alâmetlerdir. Haller, kerâmetler ise delîl, ilimler de vesîlelerdir.

Şöyle bir haber vârid olmuştur:

«Kim Allah nezdindeki derecesini bilmek isterse, kalbinde Allah'ın yerinin nasıl olduğuna baksın. Zirâ kul Allah'ı kendi gönlünde nereye konuk ederse, Allah da kulu, kendi yanında oraya yerleştirir.» İnsan, ilâhî fuyûzâtı almaya müsâid ilâhî bir nüshadır. İnsanın alt yapısı mülk, üst yapısı melekût menzilindedir. Başka bir ifâde ile, tabiat ve nefis mülk; rûh ve sır melekût mesâbesindedir.

Hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

Îyne ile alış veriş yaptığınızda, öküzlerin kuyruklarını yakalayıp, zirâate razı olduğunuzda ve cihâdı terketdiğinizde Allah size öyle bir zilleti musallat kılar ki, dininize dönünceye kadar sizi ondan kurtarmaz.»

Îyne (alış-verişle ilgili bir tâbir olarak) birinin, diğerine bir eşyâyı belli bir zamana kadar belli bir ücretle satması, sonra da satmış olduğu paradan daha azı ile onu satın almasıdır. Hadîs-i şerifte buna îyne denmesi, sahibine parası peşin geldiği içindir. Zirâ hâzır hal demektir. Müşteri onu, peşin para ile satmak için satın alır.

Bu hâdîs-i şerifte, cihâdı terkeden zirâatçileri kötüleme vardır.

Böylece zirâatle uğraşıp, cihaddan yüz çeviren kişi zilleti hak etmiş olur. Dünyâyı imâr kâfirler için esas, mü'minler için arızîdir. Çünkü Müslümanlar dünyâyı âhirete bir vesîle yaparlar, kâfirler ise bu basit (adî) hayatın maddî yönünü bilirler, âhiretten ise gâfildirler.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

«- Dûnyâ mü'minin hapishanesi, kâfirin cennetidir.»

Yani mü'minler için âhirette Allah o kadar nimetler hazırlamıştır ki, dünyâsı âhirete nisbeten hapishane gibidir. Kâfirler için de o kadar azâb vardır ki, dünyâ adetâ onlar için cennet sayılmaktadır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا
وَأَسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ مَا يَوَدُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُزِيلَ
عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ
مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾ مَا نَنْسَخُ
مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ
أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ
لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾ أَمْ تَرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا
رُسُلَكُمْ كَمَا سَأَلَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ
بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾ وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ

أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا
 حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ
 فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى
 كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
 وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ
 اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ
 إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا
 بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١١﴾ بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ
 لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
 وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾

104-112: «Ey îman edenler “râinâ” demeyin, “Ün-zurna” deyin. Söze iyi kulak verin. Kâfirler için çok acıklı bir azâb vardır.

Ehl-i kitâbdan olan kâfirler de, müşrikler de size Rabbinizden herhangi bir hayır indirilmesini aslâ istemezler. Allah ise kimi dilerse rahmetini ona tahsis eder. Allah büyük lütuf ve inâyet sahibidir.

Biz bir âyeti nesheder, yâhud unutturur, yani hükmünü tehir edersek, onun yerine ya ondan daha hayırlısını, yâhud onun mislini getiririz. Bilmez misin ki, Allah her şeye kaadirdir.

Bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülk  tasarufu ancak ve ancak Allah'ındır. Yine bilmez misin ki, sizin Allah'dan başka ne bir dostunuz, ne de candan bir yardımcınız vardır.

Yoksa siz de ey mü'minler, bundan evvel Musa'ya sorulduğu gibi peygamberinizi sual yağmuruna tutmak mı istiyorsunuz? Kim imanını küfür ile değişirse muhakkak dosdoğru yoldan sapıtmış olur.

Ehl-i Kitbdan bir çoğu, hak ve hakikat kendileri için açıkça meydana çıktığı halde nefislerindeki hasedden dolayı sizi imanınızdan sonra küfre döndürmeyi ister oldular. Allah'ın emri gelinceye kadar bırakın şimdilik onları, söylediklerine aldırış etmeyin, şüphesiz ki Allah her şeye kaadirdir.

Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, kendiniz için nden ne hayır yollarsanız Allah katında onu bulacaksınız. şüphesiz ki, Allah ne yaparsanız hakkıyla görücüdür.

Yahudiler ve Hristiyanlar dediler ki: "Yahudi ve Nasran olanlardan başkası asl cennete girmeyecek." Bu onların boş kuruntularıdır. Habîbim söyle onlara: "Eğer bu iddianızda sdik kimseler iseniz haydi burhanınızı getirin."

Hayır, kim taatında ve amelinde ihsân mertebesinde vechini hakkıyla Allah'a teslim ederse işte onun eciri Rabbi katındadır. Onlara hiç bir korku yok, mahzun da olacak değillerdir.»

Bir gün Yahudiler **Huzeyfe bin Yemân** ve **Ammar bin Yâsir** -radiyallahu anhümâ-'ya Uhud vak'asından sonra gelip:

Gördünüz mü başınıza geleni? Eğer siz hak üzere olsa idiniz bu hezîmete uğramazdınız. Haydi bizim di nimize dönün. Çünkü biz sizin yolunuzdan daha doğru bir yoldayız, dediler. Ammar:

Ahdini nakz etmek sizde ne gibi bir muamele görür? diye sordu. Dediler ki:

Çok kötü bir muamele görür. Ammar dedi ki:

«- Ben yaşadığım müddetçe Muhammed'e küfretmek üzere ahdetdim!» Yahudiler dediler ki:

Ammar bizim dinimizden öyle bir çıktı ki, bir kerrecik yüz göstermesi bile umulmaz. Pekiyi ya Huzeyfe sen bize bey'at etmez misin? Huzeyfe:

Ben Rabb olarak Allah'dan, peygamber olarak Muhammed'den, dîn olarak İslâm'dan, İmam olarak Kur'an'dan, kible olarak Kâ'be'den, kardeşlerim olarak mü'minlerden başkasını istemem.

Dediler ki: Musa'nın ilâhı sizin kalblerinize Muhammed'in sevgisini içirmiş.

Huzeyfe ve Ammar onlardan ayrılıp Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e geldiler ve durumu anlatdılar. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- -.

- *Büyük hayır kazandınız ve felaha erdiniz!* buyurdu.

Hased çok çirkin bir hasletdir. Müslümanın hayırlı amellerini hased mahveder. Yahudi ve Hristiyanlar mü'minlere dâima hased ederler. Kendileri îman edip Allah'ın fazlından istifâde edemedikleri için, mü'minlerin Rabblerinden nâil oldukları hayırları gördükçe hasedleri artar. Türlü desîseler düşünürler. Kazdıkları kuyulara neticede hep kendileri düşerler. Amma mü'minler arasında büyük sarsıntılara, karışıklıklara sebep olurlar. Bunların ekserîsinin tam mücâzâtı âhirete bırakılır.

Bekir bin Abdullah hased hakkında söyle bir kıssa anlatır ki, umûmî olarak hasedcilerin akîbetini gösterir:

Hikmet ehli bir adam bazan kralların huzûruna çıkar, karşılarında edeble durur, güzel sözler söylerdi. Meselâ derdi ki: «İyilik edene iyiliğinin karşılığı olarak iyilik et. Kötüye kötülük olarak kendi kötülüğü yeter.» Gün geçtikçe kral yanında sevgi ve itibârı artardı. Birisi hem böyle güzel duygu ve düşüncelerden mahrûm olduğu, hem de bu itibârı görmediği için bu adama hased ederdi. Bir gün bir yolunu bulup kralın huzûruna çıktı. Hemen dedi ki: Şu adam senin ağzının kötü koktuğunu söylüyor.» Kral dedi ki:

Buna nasıl inanabilirim? Hasedci:

İstersen bir gün çağıralım, sana yaklaştığı zaman senin ağız kokunu duymamak için elini hemen nasıl yüzüne götürüyor bak, dedi. Hasedci hemen kralın huzûrundan çıkarak o adamın evine koşdu. Kendi evine yemeğe

davet edip sarımsaklı bir yemek yedirdi. Biraz sonra da adam kralın yanına gidecekti. Gitdi. Âdeti veçhile güzel sözler söyledi. Kral:

– Hele şöyle biraz yanıma yaklaş, demekle adam ağzındaki sarımsak kokusunun kralı rahatsız etmemesi için elini ağzına götürdü.

Bunun üzerine hasedcinin sözüne inandı. Kral âdeti üzere bir kimseye bir hediye vermek mevzu'u olmadıkça kendisi kalem alıp yazmazdı. Kalem isteyip kendi eliyle bir valisine mektubun hâmilini boğazlayıp, derisini yüzüp içine saman doldurup kendisine göndermesini emir eden bir mektub yazdı. Hakikat-i hâlden haberi olmayan adamcağız mektubu alıp yola koyuldukda hemen o hasedci önünü kesdi. Mektubu kralın kendi eliyle yazdığını hizmetçiler vasıtasıyla haber aldığı için bir mükâfat emri taşıdığından şüphe etmeyerek:

Ne olursun, bu mektubu bana bahşet! dedi. Adam vermek istemediyse de türlü nâz niyaz ve tazarru ile mektubu aldı. Emrin muhatabı olan valiye kendi eliyle götürdü. Ve hemen mektubu açıp bakdı ve hasedciye:

Kral hazretleri seni boğazlayıp, derini yüzüp, içine saman doldurup kendisine göndermemi emir buyuruyorlar, dedi. Adam fevkalâde şaşırıp korkarak yalvarmaya başladı:

Allah'dan kork, Allah'dan kork, bu mektub bana ait değildir, istersen, beraber gidip kral hazretlerine soralım, ne olur bana biraz mühlet ver! diye tazarru ve niyaz eylediyse de emre tereddütsüz mutî olan vali:

Kral hazretlerinin kendi eliyle yazmış olduğu bir emrin tekrar kendisine sorularak rahatsız edilmesi yakışmaz! diyerek derhal hasedciyi boğazladı, derisini yüzdü ve içine saman doldurup krala gönderdi.

Birkaç gün sonra ehl-i hikmetden olan o adamcağız tekrar kralı ziyarete varmakla kral şaşırıp hemen bir kaç gün evvelki mektubu ne yaptığını sordu. Adam:

İyi kalbli arkadaşım gelip yalvardı, ne olursun bunu bana ver, muhtar bir durumdayım dedi, ben de verdim, diye cevap verdi. Kral dedi ki:

O senin benim ağzımın kötü kokduğunu söylediğini söylüyordu, sen öyle mi söyledin?

Hayır efendim, aslâ ben böyle bir şey söylemedim.

Pekiye o gün niye elini burnuna koydun?

Efendim o gün huzûrunuza gelmeden evvel beni evine davet etdi ve sarımsaklı bir yemek ikrâm etdi. Ben de emir ettiğiniz zaman size yaklaştığımda ağzımdaki kokudan rahatsız olmamanız için elimi ağzıma koydum ve öyle konuştum, dedi. Kral:

Pekiye, şimdi şu mükâfatını al ve gayet müsterih olarak yaşa ve gel git, kötüye hakikaten kendi kötülüğü yetermiş, dedi.

Allah, bütün mü'minleri bu gibi kötü huylardan temizlesin ve korusun.

Bütün bu kötü huylar, Allah'ı ve âhiret gününü tanımamaktan, kalb tasfiyesi ve nefis tezkiyesi yaparak

marifetullahı kazanmaya çalışmamakdandır. Bu gibi kötü huylar Yahûdilerde noksansız olarak mevcuddur. Mü'minler böyle şeylerden muhakkak temiz bulunurlar.

«Bostânü'l-Ârifîn»de şöyle denilmektedir: «İman, beş kal'alı bir beldeye benzer.

- 1) Altun kal'a,
- 2) Gümüş kal'a,
- 3) Demir kal'a,
- 4) Hubûkel kal'a,
- 5) Kerpiç kal'a.

Kal'anın içinde bulunanlar kerpiç kal'ayı koruyup gözettikleri sürece, düşman, içlerine ulaşamaz. Kal'ayı gözetmeyi bırakırlar da, birinci kal'a düşman tarafından tahrîb edilirse, ikincisi, sonra üçüncüsüne göz dikilir ve sonunda bütün karalar tek tek tahrîb edilmiş olur. İman da böyle beş kal'a içindedir:

Yakîn, ihlâs, farzları edâ, sünnetleri tamamlamak ve edebi korumak. Kişi, edebi koruyup, gözettiği sürece şeytanın onda ümidi olmaz. Şayet, edebi terkederse, o zaman şeytan, sünnetlerine, farzlara, sonra ihlâs, sonra da yakîn, îmânına göz diker. Binâenaleyh kişinin abdest, namaz, alış veriş ve sohbet gibi bütün işlerinde edebi koruması gerekir.

Şunu iyi bil ki, şeriat, ancak hükümlerden ibarettir. Tarikat ise mahzâ edebidir. Huzûrdan kovulan, reddedi-

len kişi iblis gibi, ancak edebe riayetsizlik, edebsizlikten dolayı kovulur.

İbn-i Sîrin'e:

Hangi edeb Allah'a daha fazla yaklaştırır? diye sorulduğunda, cevaben:

Allah'ın rubûbiyyetini bilmek, ona taatle amel etmek, sevindirici şeylere hamd, üzücü hâdiselere sabır, demiştir.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ
النَّصَارَى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ
كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللَّهُ يَحْكُمُ
بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾

113 - «Yahudiler dediler ki: «Hristiyanların dayandıkları bir şeyleri yokdur.» Hristiyanlar da «Yahudilerin dayandıkları bir şey yokdur» dediler. Halbuki onlar da kitabı okuyorlar, onlar da, hiçbir şey bilmeyenler de aynı sözünü söylediler. Artık Allah, bu ihtilaf etdikleri şey hakkında kıyamet günü aralarında hükmünü verecekdir.»

İyi bilmelisin ki, her gurup, her fırka, kendilerinde olanla övünür, durur. Bu durum, yalnız sapık fırkalara mahsûs değıldir, aksine bir sûfi ile diğeri sûfi, şeyhle şeyh ve âlimle diğeri âlim arasında da cereyân eder. Binâena-

leyh, her gurubun, karşı tarafı hata ile suçlaması devam eder, gider. Evlâ olan hidâyete tabî olmaktır.

Meşayihden biri demiştir ki, kim, nefis terbiyesi yapmadan, dünyâ ve âhireti tanımadan, sırf basit dünyâ menfaati için gönül sahibi ve irşada ehil olduğunu iddia ederse bunun cezâsı: Rasûlullah'ın Mîrâc gecesi gördüğü kadınların cezâsının kât kat fazlası olacaktır ki, bu kadınlar makaslarla göğüslerini kesmektedirler. Cibril, bunlar kimdir? diye sorduğunda. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-: «*Bunlar, zîna yoluyla çocuk dünyâyâ getirenlerdir*» diye cevâb vermiştir.

Binâenaleyh, delilsiz dava bâtıldır. Delilsiz iddianın sahibi hem kendi sapmış, hem de başkalarını sapıtmış olur. İddia eden, zâniye kadına benzer, onun hevâsına tâbi olan da veled-i zînâ gibidir. Böylece, mürebbîsi olmadığından veled-i zînâ hükmen helâk olmuş demektir. Bid'atçıya tâbi olmanın netîcesi bid'at ve küfürden başka birşey değildir.

MESCİDLER

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ
وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا
خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾

114 - «Allah'ın mescidlerinde O'nun adının anıl-
masını men edenlerden, oraların harâb olmasına
çalışanlardan daha zâlim kim olabilir? Onların hak-
kı oralara korkak korkak girmekden başka değildir.
Dünyâda onlara rüsvâyılık var, âhiretde en büyük azâb
da onlarındır.»

Cenâb-ı Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-
Efendimiz buyurmuşlardır ki:

«Bir kimsenin camiye alışdığını gördüğünüz zaman
onun ehl-i îmandan olduğuna şehâdet edebilirsiniz» Şu
sebeble ki, Cenâb-ı Hak:

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ

«Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a îman edenler mamur kılarlar»¹ buyurmuş ve mescidlere gelmeyi mescidleri mamur kılmak olarak beyân etmiştir.

Hazret-i Ali -radiyallahu anh- şöyle demiştir: «Altı şey mürüvvetdendir: Bunlardan üçü hazarda, üçü de seferdedir:

Hazarda olanlar:

- Allah'ın kitabını tilâvet,
- Allah'ın mescidlerini mamur kılmak,
- Allah için kardeş edinmek.

Seferde olanlar ise:

- Azıkda cömerd davranmak,
- Güzel ahlâkı muhafaza etmek,
- Masiyet cümlesinden olmamak şartıyla lâtîfeleşmek.

Hadîsde vârid olmuşdur ki:

– «Ecrini Allah'dan bekleyerek Beyt-i Makdis'i ziyaret edene Allah Teâlâ bin şehîd sevabı verir ve vücûdunu ateşe haram kılar. Bir âlimi ziyaret eden Beyt-i Makdis-i ziyaret etmiş gibidir.»

Hürmet cihetinden mescidlerin başında geleni Mescid-i Haram'dır. Sonra Medine Mescidi, sonra Beyt-i

Makdis'dir. Sonra Mescid-i Küba, sonra camiler, sonra mahalle mescidleri, sonra yollardaki namazgahlar gelir ki, buralarda belirli imam ve müezzinler bulunmayıp itikâf yapılmaz. Bunlardan sonra ev mescidleri gelir. Buralarda ise kadınlardan başkasına itikâf câiz değildir.

وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَثَمَّ
وَجْهَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ
وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ
لَهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَى
أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ
قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ
قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾
إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْئَلُ عَنْ
أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾

115-119: «Meşrik da Allah'ındır mağrib de. Onun için nereye dönerseniz dönün Allah'ın vechi oradadır. Muhakkak ki Allah her tarafı kuşatmıştır, her şeyi hakkıyla bilendir.

O Yahudiler ve Hıristiyanlar, “Allah kendine çocuk edindi” dediler. Hâşâ! O bu gibi şeylerden pak ve münezzehtir. Onların söylediklerinin aksine göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur, hepsi de O’nun emrine râmdırlar.

O, göklerin ve yerin en güzel şekilde yaratıcısıdır. O bir şeye hüküm etdi mi, ona ancak “Ol!” der, o da olur.

Hakkı bilmeyenler, “Ne olur Allah bizimle (Senin hak peygamber olduğuna dâir yüz yüze) konuşsa, yahûd bu bâbda bize bir âyet, bir mucize gelse dediler. Onlardan evvelkiler de tıbbi onların söylediği gibi söylemişlerdi. Kalpleri ne kadar birbirine benziyor. Biz hakkı bilmek isteyenlere âyetlerimizi apaçık gösteririz.

Habîbim! Muhakkak ki, Biz seni rahmetimizin kâmil bir müjdecisi ve azabımızın korkutucusu ve habercisi olarak o hak Kur’an ile gönderdik. Sen o alev alev ateşe girip yanacak olanlardan hiç bir zaman mes’ul değilsin.»

وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ

âyet-i celîlesi² Kible’nin Mescid-i Aksâ’dan Mescid-i Haram’a tahvîl olunmasına ta’n eden Yahudilere karşı nâzil olmuştur.

Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendi-miz Mekke'de iken ashabıyla beraber Kâ'be'ye karşı namaz kılarlardı. Medine'ye Hicret ettikten sonra Cenâb-ı Hak Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılmasını emreyledi. Böyle olunca Yahudilerin îmâna gelmesi daha kolay olur ümîdi vardı. Önalı ay kadar Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldı. Aralıksız olarak gönlüne geldiği şekilde Rabbinden Kible'yi Kâ'be'ye tahvîl etmesini bekliyordu. Çünkü orası babası İbrahim'in kiblesi ve iki kiblenin ilki idi. İmâna yaklaşmaları hususunda daha fazla ümîd veriyordu. Cenâb-ı Hak: **«Yüzünün sık sık semâya çevrildiğini görüyoruz. Seni hoşnud olacağın bir kibleye döndüreceğiz»**³ buyuruyordu. Bu da Benî Selem Mescidi'nde oldu. Cenâb-ı Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- öğle namazını kılıyorlardı. İki rekatını kıldıkları esnâda:

قَوْلٍ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

«Artık hemen yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir!»⁴ emr-i celîli nâzil oldu. Bundan sonra bu Mescide Mesci-dü'l-kibleteyn denildi.

Kible değişince inkâr edenler etdiler. Bu da Cenâb-ı Hakkın ehl-i nifakı ve ehl-i küfrü denemesinden ibâretti.

«Biz seni şimdi yöneldiğin kibleye çevirme işini, Rasûle ittibâ edenleri arkasına dönenlerden (küfre, itiraza dönenlerden) ayırmak için yaptık, bu iş onlara

3. Bakara sûresi, 144

4. Bakara sûresi, 144

ağır gelse de! Fakat Allah'ın hidâyete erdirdiklerine ağır gelmez!»⁵ buyurdu.

Hakîki mü'mine yaraşan Allah'a tam sarılmaktır. Emr-i ilâhî onu nereye yöneltiyorsa oraya yönelmek. Rasûle tâbi olmak, âciz aklının, kısır anlayışının kaydına kalmamaktır.

Edebi, Ma'den-i risâletten öğrenmelidir ki, kıblenin tahvîlini lisânen istemeye teeddüb ederek yalnızca yüzünü semâya çevirdi ve Allah'ın emrini gözetdi. Allah da O'nun gönlündekini tahakkuk ettirdi ve murâdına erdirdi. O'na ve bütün enbiyâya salât ve selâm olsun.

Bazı ârifler demişlerdir ki: Beşerin kıblesi Kâ'be, ehl-i semânın kıblesi Beyt-i Ma'mur, Kerrubiyyûnun kıblesi Kürsî, Hamele-i Arşın kıblesi Arş'dır. Cümlelerin maksudu ise Vech-i akdes-i ilâhî'dir.

Rivâyet edilir ki: Haremeyn (Mekke-Medîne)'in imâmı, -Allah -celle celâlüh- dünyâ ve âhirette derecesini yüceltsin- büyüklerden birinin yanına müsafir oldu ve etrafını ulemâ ve büyükler sardı. Bu arada meclisten biri ayağa kalkarak, «Allah'ın mekândan münezzehtir»⁶ diye bir soru sordu.

Haremeyn imâmı, Allah'ın mekândan münezzehtir»⁶ diye bir soru sordu.

5. Bakara sûresi, 143

6. Tahâ sûresi, 5

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

«Senden başka hiç bir ilah yoktur, Seni tenzih ve tesbih ederim. Doğrusu ben zâlimlerden oldum»⁷ şeklinde söylediği sözdür diye cevap verdi. Bu şekilde cevap, mecliste bulunanların hayretini mûcib oldu ve ev sahibi bunun biraz açıklığa kavuşturulmasını istedi. Haremeyn imâmı dedi ki: «Burada, bin dirhem borcu olan bir fakir vardır. Bunun borcunu öde ki, ben açıklama yapayım.» Bunun üzerine ev sahibi borçlunun borcunu kabul etti. İmâm dedi ki:

Allah Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem-, Mirâc'ta Allah Teâlâ'nın dilediği makamlara yükselince, «**Yâ rabbi! Ben, Seni kendini övdüğün gibi övemem**» buyurmuştu. Yûnus -aleyhisselâm- da, denizin dibinde balığın karnında karanlıklara mübtelâ olunca,

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

«Senden başka hiç bir ilâh yoktur. Seni tenzih ve tesbih ederim. Doğrusu ben zâlimlerden oldum» demişti.

Gerek Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-ve gerekse Yunus -aleyhisselâm- her ikisi «Sen» diyerek Allah'a hitab etmişlerdir. Bu hitâb şekli ise karşıdakine yapılan bir hitabtır. Şayet Allah -celle celâlüh- herhangi bir mekanda bulunsaydı, bu şekilde hitab câiz

olmazdı. Bu da gösteriyor ki: Allah Teâlâ her hangi bir mekanda değildir.

Hadîs-i şerîfde:

– «Beni, Yunus b. Metta'ya tercih etmeyin, çünkü benim arş-ı a'lâda gördüğümü, o da balığın karnında görmüştür.» buyurulmaktadır. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- bununla, kendisi için vâki olan mîrâc durumuna ve Yunus -aleyhisselâm-'a zât-ı ilâhî'nin tecellî edişi hâline işâret etmektedir.

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ
مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنْ هَدَىٰ اللَّهُ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ
أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ
حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ
هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾ يَا بَنِي إِسْرَٰئِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ
الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾
وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ
مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١٢٣﴾

120-123: «Yâhudiler ve Hıristiyanlar, Sen onların dinine tamamen uyuncaya kadar aslâ Senden razı ol-

mayacaklardır. De ki: Allah'ın gösterdiği yol yok mu, işte doğru yolun tâ kendisidir o. Eğer, vahiy ile sana, gelen bunca ilimden sonra onların hevâ ve heveslerine uyacak olursan and olsun Allah tarafından Senin için ne bir dost, ne de bir yardımcı bulursun.

Biz kendilerine kitab verip de onu okunması gerekdiği şekilde okuyanlar ona iman edenlerin tâ kendileridir.

Kim ona küfür ederse onlar da maddî ve mânevî en büyük zarara uğrayanların tâ kendileridir.

Ey İsrâîl Oğulları! Size ihsân ettiğim bunca nimetimi ve sizi bir zaman için âlemlere tafdîl ettiğimi (tekrar) hatırlayın!

Ve artık o günden korkun ve sakının ki, hiç bir kimse, kimse nâmına bir şey ödeyemez, kimseden bedel kabul olunmaz. Kimseye de şefaât bir faide vermez. Ve onlara başka herhangi bir yardım da edilmez.»

Cenâb-ı Hak Yahudilerin kıblenin tahviline karşı vuku bulan itiraz ve muhalefetlerini beyândan sonra buyuruyor ki:

«Artık Sana bu hususda ittiba edeceğin bir bilgi geldikten sonra onların meyillerine; yollarına uyar-san Sana Allah tarafından bir dost da bir yardımcı da yoktur.»⁸

Bir mü'min, ehl-i hevâ ve ehl-i bid'atın türlü tezvîrât ile dolu yollarına, tâbi olmaz ve öyle kimselerle arkadaşlık kurmaz, onların sözlerine ve fiillerine iştirak etmez. Nitekim hadîs-i şerîfde:

«- Kim bir kavmin amellerine tâbi olursa onların zûmresi içinde haşrolunur» yani onların cemaatına dahil kabul edilir ve kıyamet gününde onların amellerinden de mesul tutulur. Kendisi onların amellerini işlememiş olsa bile. Çünkü haliyle onların amellerine rızâ göstermekle onlara iştirak etmiştir.

Mühim hususlardandır ki, insan bazen bir öldürme (katl), bir zinâ işine hiç müdahale etmemiş, hiç yaklaşmamış olmasına rağmen günâhına iştirak eder. Bu kendisi yapmamakla beraber o işin failinden memnun ve o işin yapılmasından mesrur olmasından dolayıdır. Nitekim hadîs-i şerîfde:

«Kim bir masiyeti müşâhede eder de ondan tiksinecek ne olurdu bu iş olmasa idi derse kendisi orada yokmuş gibi muamele görür. Bir masiyetin vuku'u esnasında orada olmayarak vuku'undan sonra gıyaben memnun olan kimse de o masiyete iştirak etmiş gibidir.»

Bir zarûrete mebnî masiyet meclisinde bulunmak yahud elinde olmayarak bir masiyet meclisiyle karşı karşıya gelmek kalben bir meyil olmadığı müddetçe memnu değildir. Ancak işini sûratle görüp oradan sûratle uzaklaşmalıdır.

Bir masiyet meclisinde oraya meyil ederek bulunmak ise şer'an memnu'dur. Selef-i salihîn masiyet meclisle-

rinde bulunmaktan sakınırlar, bid'at ve dalâlet ehlinden uzak dururlardı.

Rivâyet olunur ki: **Abdullah ibn-i Mübârek**'i vefatından sonra birisi rüyasında gördü. Kendisine:

Rabbin sana nasıl muamele etti, diye sordu. İbn-i Mübârek dedi ki:

Bir bid'atçıye yumuşak bakdığım için beni otuz sene bekletti ve dedi ki: "Sen benim dinîmin düşmanını düşman edinmedin." Hal böyle olunca işini gördükten sonra zâlimlerle uzun uzadıya oturmak nice olur? Ki âyet-i celfilede:

فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

«Maslahatı görüştüktan sonra artık zâlimler güruhu ile hiç oturma, (hemen kalk!)» buyurmuştur.

Halkın fesâda, ümmetin ihtilâfa düşdüğü bir zamanda Seyyidü'l-enbiyâ -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünnetine sarılana hadîs-i serîfde beyân olunduğu veçhile yüz şehîd sevabı vardır. Yine hadîs-i serîfde buyurulmuştur ki:

– «İnsanlar üzerine bir zaman gelecek ki, sünnetim eskitilir, bid'atler yenilenir. Kim böyle bir günde sünnetime ittiba ederse garib kalır ve yâlnız kalır. İnsanların düşdüğü bid'ate tâbi olursa en az elli veya daha fazla arkadaş bulur. Böyle bir arkadaşlığın tesiri ise büyüktür.» Yani insanı kısa zamadan dalâlete düşürür.

HAZRET-i İBRAHİM (a.s.)

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿١٢٤﴾ وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنَا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٢٦﴾ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَارِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ
وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾ وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ
إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ
فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمِ
قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾ وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمَ
بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ
فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾

124-132: «Ve hatırlayın o zamanı ki, Rabbi İbrahim'i bir takım sözlerle imtihan edip, o da bunları tamamen yerine getirince, Allah "Seni insanlara imam yapacağım" buyurmuş. İbrahim ise: "Zürriyetimden de!" demiş, Allah da: "Fakat zâlimler benim ahdimde lâyük olamazlar!" buyurmuşdu.

Hani Biz Beyt-i Şerifi insanlar için bir toplantı yeri ve mahzâ emniyyet kılınıştık. Siz de İbrahim'in makamında (Makam-ı İbrahim'de) bir namazgah edinin.

İbrahim ve İsmail'e de: "Beytimi tavaf edenler, ibâdet kasdiyle orada kalanlar, rükû ve sücûd eyleyenler için (namaz kılanlar için) titizlikle temizleyin!" diye kuvvetli emir vermişdik.

Hani İbrahim: “Yâ Rabbî, burasını emniyetli bir şehir yap ve ahâlisinden Allah’a ve âhiret gününe inananları türlü mahsûllerle rızıklandır” demişdi. Allah da: “Kâfir olanı bile kısa bir zaman için (yaşadığı müddetçe) metalandıracağım. Sonra ise onu cehennem azabına dâ’ir edeceğim. Orası, varılacak yerlerin en kötüsüdür!” buyurmuştur.

İbrahim Beyt’in temellerini İsmail de beraber yükseltirdi. İkisi şöyle duâ etmişlerdi: “Ey Rabbimiz! Bizden bu hizmeti kabul buyur. Muhakkak duâları kabul eden, her şeyi hakkıyla bilen Sensin Sen!”

Ey Rabbimiz! İkimizi de Sana teslimiyyetde sâbit kıl. Neslimizden de yalnız Sana boyun eğen Müslüman bir ümmet getir. Bize hac ferâizini ve ibâdetlerimizi ifâ edeceğimiz yerleri ve zamanları göster. Tevbemizi kabul et. Çünkü tevbeleri en çok kabul eden, hakiki rahmet sahibi yalnız Sensin Sen!

Ey Rabbimiz! O Sana teslim olan Müslümanların içinden onlara Senin âyetlerini okuyacak, onlara kitabı ve hikmeti öğretecek, onları şirkden tamamen temizleyecek bir peygamber gönder. Şüphesiz her şeye yegâne gâlib, ef’alinde türlü hikmetler sahibi yine ancak Sensin Sen!”

Kendini bilmezlerden başka kim İbrahim’in dininden yüz çevirir? And olsun ki, Biz onu dünyâda beğenip seçmişizdir. Şüphesiz yok âhiretde de o muhakkak sâlihlerdendir.

Rabbi ona: “Kendini Hakka teslim et!” dediği zaman O: “Teslim oldum âlemlerin Rabbına!” deyivermişti.

İbrahim bunu oğullarına da tavsiye etdi. Ya’kub da öyle yaptı: “Ey oğullarım, Allah sizin için İslâmiyeti beğenip seçti. O halde siz ancak Müslümanlar olarak can verin!” dedi.»

Cenâb-ı Hak İbrâhîm -aleyhisselâm-’a: «Ben seni insanlara imam yapacağım!» buyurmuşdur. «Seni bu hasletlerinle imam edinecekler, sâihler sana tâbi olacaklar!» Buna göre İbrâhîm -aleyhisselâm- asrının nebîsi olduğu gibi kıyamete kadar da bütün insanların muktedâsıdır, imamıdır. Allah bu âyet-i celfilede beyân buyurduğu va’dini, Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-’e:

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا

«Sonra sana “Hanîf olarak Millet-i İbrahim’e tâbi ol” diye vahyetdik»¹ buyurarak yerine getirmişdir. Bu sebeble bütün semavî dîn sâlikleri İbrahim aleyhisselâm’ı büyük tanımaktadırlar. O’nu lâıyıkı veçhile tanıyıp tâbi olanlar ise Hazret-i Muhammed Mustafa -sallallahu aleyhi ve sellem-’in ümmetidir ki, namazlarının sonunda:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

derler. Yani:

1. Nahl sûresi, 123

«Ey Rabbimiz! İbrahim'e ve âl-i İbrahim'e salât ettiğin gibi Muhammed'e ve âl-i Muhammed'e salât et. Muhakkak ki, hamdleri lâıyıkıyla kabul eden, çok yüce şeref sahibi bulunan ancak Sensin Sen» demektir.

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَ
يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ

«Ey Rabbimiz! O Sana teslim olan neslimizin içinden onlara Senin âyetlerini okuyacak, onlara kitabı ve hikmeti öğretecek, onları şirkden tamamen temizleyecek bir peygamber gönder. Şüphesiz ki, her şeye yegâne galib, efalinde türlü hikmetler sahibi yine ancak Sensin Sen!»² diyen İbrahim -aleyhisselâm-'dır. Bu sebeble: İbrahim'e salât ettiğin gibi deniyor. Sonra Cenâb-ı Hakk'ın bu muazzam nimetlerini tefekkür ve tedebbür edip şükrederek,

إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

«Muhakkak hamdi en güzel yapılan hamdi en güzel cevaplandıran, eşsiz şeref ve ulviyyet sahibi bulunan ancak Sensin» diyoruz.

Haberde varid olmuştur ki, İbrahim -aleyhisselâm- bir gün rüyâsında büyük bir bahçe gördü. O bahçedeki ağaçların yapraklarında:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ yazılı olduğunu gördü. Cibril'e bunun ne olduğunu sorunca Cibrîl -aleyhisselâm ona Muhammed aleyhi's-salâtü ve's-selâm'ı anlattı. Bundan sonra İbrahim -aleyhisselâm:-

– «*Yâ Rabbi Ümmet-i Muhammed'in lisânlarına benim yâdimı koy*» diye duâ etti. Duâsı müstecâb olup namazda tahıyyatdan sonraki salâvat-ı şerîfede ismi, Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ismiyle beraber zikrolundu.

Cenâb-ı Hak İbrahim -aleyhisselâm-'ın «*Benim zürriyetimden imamlar getir*» duâsına, «*Benim zâlimlere verilmiş bir sözüm yokdur*» yani zâlimler Benim ahdime nâil olamazlar. Benim razı olacağım bir imâmete ancak zulûmden berî olanları getiririm, buyurdu.

Üftâde, -kuddise sirruh- demiştir ki, veled-i zinâya idarecilik verilmez. Allah'a şükrediyorum ki, beni annemin doğurduğu ilk çocuk yaptı. Zirâ bu durum, ebeveynimin birinden küfür lafızlarının sâdir olmasından pek uzaktır.

Hûdâî -kuddise sirruh- diyor ki: Ben, fakirin de aynı olduğunu söyledim.

es-Sahavî, *el-Makasıd el-Hasen*'e adlı eserinde diyor ki:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَلَدُ زَنِيَّةٍ

«Veled-i zinâ Cennet'e giremez»

Hadîs eğer sahih ise, manâsı şöyle olmalıdır: Çocuğun ameli de ana-babasının ameli gibi ise... Bu hadîsin,

zâhirine hamledilemeyeceğine dair ulemâ ittifak etmişlerdir. Yine bu hadisin yorumunda: Maksad, zinâyaya devam eden veled-i zinâdır denilmiştir. Nasıl ki:

« بنو الصحف » Habercilerin çocukları; kahramanlara

« بنو الحرب » Harb çocukları ve Müslüman çocuklarına da İslâm çocukları dendiği gibi.

Sonra âyette: Muktedâ bih olmak için iyiler derecesine ulaşmak isteyen kimsenin yorulması ve Allah'a tâatte gayret sarfetmesi gerektiğine de işâret vardır.

Bu dünyâda her bir kula az veya çok bir mühlet verilmiştir. Fakat hiç bir kul ihmâl edilmemiştir. Bunu beyân için âyet-i celîlede:

الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ

«O gün her bir kimse kazandığı ne ise onun karşılığını görecektir!»³ buyurulmuştur.

Dünyânın âlâyışı hiç bir mü'mini aldatmamalıdır. On dan itaat ehlinin de, isyân ehlinin de nasibi vardır, fakat bu âhirette üstünlük sebeblerinden değildir.

سَسْتَدْرِكُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ

âyet-i celîlesinin⁴ izahında **Sehl bin Abdullah et-Tüsterî** demiştir ki:

3. Gâfir sûresi, 17

4. A'raf sûresi, 182

«Onlara türlü nimetler vererek nimet günlerini uzatırız. O nimetlere şükür de unuttururuz. Her bir nimete nâil oldukça nimete nazar ederler, nimeti vereni görmezler, bu hal içinde iken fenâ bulup giderler.»

Bu âyet-i celîlenin izahında **Ebü'l-Abbâs bin Atâ** da demiştir ki: «Onlar her bir hatâ işledikçe yeni bir nimet veririz. Biraz evvel işledikleri hatâ ve günâhdan istiğfar etmeyi unuttururuz.»

Akıl sahibine gereken dünyânın alâyişi, süsü, zîneti ile aldanmamak ve Allah'dan gayrisi ile sevinmemektir. Çünkü O'ndan gayri ne varsa bâtil ve zâildir. Zevâl bulan şeylere aldanmak ise kâmil akıl sahiblerine yaraşmaz.

Allah'ın dünyâda âsîlere mühlet vermesinin hikmeti suâl olunursa denilir ki: Cenâb-ı Hakk'ın onları bir anda helâk etmeyişi'nin sebebi kullarına re'fet ve rahmetinin, afv u ihsânının büyüklüğünü gösterip isyândakilere tevbe imkânı bulundurmak, tâatdakilerin de kendine bağlılığını, muhabbetin, artırmak ve Zâtı için, nimet vermek helâk etmek ve intikam almaktan daha sevimli olduğunu göstermekdir. Ateşi bunun için yaratmıştır. Bu hususda iki misâl vardır:

Meselâ ağniyâdan birisi bütün memleketi yemeğe davet ediyor ve diyor ki: «Ziyafetime her gelen ikrâm görür, gelmeyene ise bir şey yoktur.»

Diğer birisi de şöyle söylüyor: «Ziyâfete gelene sonsuz ikrâm vardır. Gelmeyene ise dayak ve hapis vardır»

Bunu, cömerdliğinin kemâli görünmesi için yapar ki, birincisinin ikrâmından daha ileridir. Allah da kullarına:

وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ

«Allah bütün kullarını Dârü's-Selâm'a, (huzur, sükûnet, emniyyet, selâmet ve saadet yurduna) davet ediyor!»⁵ kavl-i kerîmiyle davet çıkarmıştır.

İbrahim -aleyhisselâm- bu davete icâbetde hiç gecikme göstermemiş, Rabbi ona «**Kendini Allah'a teslim et!**» der demez: «**Teslim oldum âlemlerin Rabbına**» deyivermiştir.

إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

İmam-ı Gazalî -kuddise sirruh- «*Şerhu'l-esmâ'il-hus-nâ*» adlı eserinde demiştir ki: Aziz: Benzerinin bulunması az, kendisine ihtiyaç fazla ve ulaşmak zor olan mühim birisidir. Bu üç mâna kendisinde toplanmamış varlığa azîz denemez. Varlığı az (mevcudu az) nice şeyler vardır ki, ehemmiyeti büyük, menfaati çok olmadığından aziz ismini almaz. Ehemmiyeti büyük faydası çok, benzeri bulunmaz, fakat elde edilmesi güç olmayan (güneş gibi) nice şeyler vardır ki, bunlara da aziz denmez. Yeryüzü de böyledir. Gerek güneş ve gerekse yerin faydası çoktur. Her ikisine ihtiyaç fazladır. Ancak bunları elde etmek güç olmadığından aziz diye vasıflanmazlar.

Binâenaleyh aziz denebilmek için mutlaka bu üç mânâ kendisinde bulunması gereklidir.

Sonra bu üç mânânın her birinde kemâl ve noksan vardır. Varlığın azlığında kemâl: bir'e raci oluşturmaktadır. Çünkü birden daha az birşey yoktur. Ve bir de benzerinin varlığı muhal olacak ki, kemâl olsun. Bu ise yalnız Allah Teâlâ'dır.

Binâenaleyh, güneş, varlık âleminde her ne kadar tek ise de imkân açısından bir değildir. Zirâ aynısının varlığı mümkündür.

Güzellik ve şiddetli ihtiyaçta kemâl ise: 'Her şeyin, her şeyde ona muhtaç olmasıdır, hatta varlığında, bekasında ve sıfatlarında. Bu kemâl (eksiksizlik) ancak Allah'a mahsustur. O, mutlak izzet sahibidir, başkasının kendisine denk olamayacağı, bir gerçektir.

Kullardan aziz ise: en mühim işlerinde Allah'ın kullarının, kendisine muhtaç olduğu kimsedir. Bu mühim işler, âhiret hayâtıdır, ebedî seâdettir. Bu da varlığı az, idrâki zor olan şeylerdendir. Bu rütbe, enbiyâ aleyhis-selâm'ın rütbesidir. Peygamberin asrındaki halifeler ve ona mirasçı olan ulemâ bu rütbede peygambere vâris olurlar. Peygamberin varisi sayılan ulemâdan her birinin izzeti (şerefli oluşu) rütbesinin yüceliği ölçüsündedir. Bu rütbenin yüceliği de Allah yolundaki gayretine ve halkı irşâd etmedeki samîmiyetine bağlıdır.

Hakîm: Hikmet sahibidir. Hikmet: İlimlerin en yücesi ile eşyanın en faziletlisini bilmekten ibarettir. Eşyanın en yücesi ise Allah'tır. Allah'ı, yine ancak kendisi tam bile-

bilir. Eşyanın en yücesini ilimlerin en üstünü ile bildiğinden O, hakîm-i mutlaktır. Zirâ ilimlerin en yücesi, zevâlî düşünülmeyen, hiç bir şüphe ve gizliliğin giremeyeceği bir şekilde malûma mutabık, ezeli ve daîmî olan ilimdir. Bununla da ancak Allah'ın ilmi vasıflanabilir.

Bazan, sanatın inceliklerini bilen, sağlam san'at erbâbına hakîm denir. Bu konudaki kemâl de yine yalnız Allah'a âiddir. Zirâ O, mutlak hakîmdir. Kim, bütün eşyâyı tanır da, Allah'ı tanımazsa ona hakîm denemez. Zirâ bu kimse eşyanın en yücesi ve en değerlisini bilmiyor.

Hikmet: İlimlerin en yücesidir. İlmin yüceliği; malûmun yüceliği ölçüsündedir. Allah'tan daha yüce hiç bir şey yoktur. Binâenaleyh, Allah'ı bilen, tanıyan hakîmdir. Her ne kadar diğer ilimlerde zayıf, ifâde ve beyân bakımından âciz de olsa Allah'ı tanıdığından hakîm ismini alır. Ancak kulun hikmetinin, Allah'ın hikmetine nisbeti kulun Allah'ı bilmesinin, Allah'ın kendi zâtını bilmesine nisbeti gibidir. İki bilgi ve iki hikmet arasında ne kadar fark vardır!

Ancak Allah'ın ilmi ile kulun ilmi arasındaki bu farkla beraber yine de O, bilgilerin en nefîsi ve hayrı en çok olanıdır.

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ
إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

«Kime hikmet verilirse ona çok hayır verilmiş olur. Bundan ancak akıl sâhibleri ibret alır.»⁶

Evet, Allah'ı bilen kimsenin sözü, başkalarının sözüne muhalif olur. Çünkü O, cüziyyâta pek ilişmez, sözü umûmi olur. Dünyânın menfaatleriyle ilgilenmez, aksine âhirette fayda verecek hususlarla meşgul olur. Hakimin hallerinden olan umumî sözler, halk nazarında, hakîmin Allah'ı tanımasından daha açık olduğundan, çok defa insanlar hikmet ismini bu gibi küllî kelimelere verirler, dolayısıyla bu gibi küllî kelimeleri söyleyenlere hakîm denir. Enbiyânın Seyyidi, Rasûlullah Efendimizin mübârek sözleri şöyledir:

رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ

«Hikmetin başı Allah korkusudur»

«Akıllı insan, nefsini hesaba çeken ve ölümden sonrası için çalışan kişidir. Âciz, akılsız ise, nefsini hevâsının peşine takan ve Allah'tan boş yere temennîlerde bulunandır. Az olup yeten; çok olup meşgul eden ve oyalandan daha hayırlıdır.

Mes'ud ve bahtiyar olan kişi, başkalarının halinden ders alandır. Kanaat tükenmez bir maldır. Sabır, imânın yarısıdır. Yakîn, tamam-ı imandır.»

İşte bu ve benzeri sözler, hikmet adını alır, söyleyenlere de hakîm denir.

يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اضْطَفَى لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا
وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

«İbrahim, İslâm ümmetinden olmayı oğullarına vasiyet etti. Yakub da onu vasiyet ederek: “Oğullarım! Allah, sizin için bu dîni seçti. O halde sizler sadece Müslümanlar olarak can verin” dedi.»

Rivâyet edildi ki, وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ «Önce en yakın akrabalarını uyar»⁷ âyeti nâzil olduğu zaman Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- yakınlarını topladı onları uyarak şöyle dedi:

– «Ey Ka’b b. Lüey oğulları! kendinizi ateşten kurtarınız, ey Mürre b. Ka’b oğulları! kendinizi ateşten kurtarınız’, ey Abd-i Şems oğulları! kendinizi ateşten koruyunuz, ey Hâşim oğulları! kendinizi ateşten koruyunuz! ey Abdu’l-Muttalib oğulları, nefsinizi ateşten koruyunuz, ey Fatıma! Sen de nefsini âteşten koru. Zirâ ben senin için Allah’tan hiç bir şeye mâlik değilim.» Yâni Allah size azab etmek isterse âhiretde sizden bir belâyı kaldırmaya gücüm yetmez. Ben ancak, Allah’ın bana izin verdiği kimseler hakkında şefaâtçi olacağım. Allah da, azâb etmeyi dilemediği kimseler hakkında ancak bana izin verecektir. Allah Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem- yakınlıklarına, güvenip, gevşemesinler diye akrabalarını îman ve-amele teşvik için, böyle buyurdu. O halde mutlaka vasiyet gerektiği gibi din babında da sakındırmak îcab eder. Zirâ insan, şer ehline yaklaştıkça onların ahlakıyla ahlaklanacağından korkulur. Kişi, şerliler gibi davranmaya başlayınca, bu temâyül onu cehennem çukurunun içine çeker.

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا
 تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَالْهَ أَبَانِكَ إِبْرَاهِيمَ
 وَاسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾
 تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا
 تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾ وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ
 نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ
 الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ
 إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَاسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا
 أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا
 نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾ فَإِنْ آمَنُوا
 بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي
 شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾ صِبْغَةَ
 اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾
 قُلْ اتَّحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا
 وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾ أَمْ تَقُولُونَ
 إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَاسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ
 كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ

مِمَّنْ كُنتُمْ شَهِادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا
تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ
مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

133-141: «Yoksa siz ey Yahudiler, Ya'kub'a ölüm geldiği vakit siz orada hazır mı idiniz? Hayır! O oğullarına: “Benim ölümümden sonra neye ibâdet edeceksiniz? dediği zaman onlar: “Senin ilâhına, babaların İbrahim'in, İsmail'in, İshâk'ın bir tek ilâhı olan Rabbü'l-Âlemîn'e ibâdet edeceğiz. Biz O'na teslim olduk artık” demişlerdi.

İşte onlar bir ümmetdi, gelip geçdiler. Onların kazandığı kendilerinin, sizin kazandığınız da sizindir.

(Yahudi ve Hristiyanlar, Müslümanlara:) “Yahudi veya Nasrânî olun ki doğru yolu bulmuş olasınız!” dediler. Habîbim de ki: “Bilâkis! Biz hanîf: Hiç puta tapmamış muvahhid, müslim İbrahim'in dinindeyiz. O aslâ müşriklerden de değildi.”

Ey mü'minler deyin ki: “Biz Allah'a, bize inzâl olunan Kur'ân-ı Kerim'e, İbrahim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Yakub'a ve torunlarına indirilenlere, Musa'ya ve İsa'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rabbleri tarafından verilen kitab ve âyetlere îman etdik. Onlardan hiç birini kimine inanmak, kimini inkâr etmek sûretiyle diğerinden ayırd etmeyiz. Biz Allah'a teslim olmuş Müs-

lûmanlarız.” Artık eğer onlar da sizin bu iman ettiğiniz gibi îman ederlerse doğru yolu bulmuş olurlar. Şâyed yüz çevirirlerse onlar sizden kopup ayrılmışlardır. Habîbim bu takdirde onlara karşı Allah sana kâfidir. O duâları kabul eden, her şeyi hakkıyla bilendir.

Allah’ın boyası Sana kâfidir. Boyası Allah’dan daha güzel olan kimdir? Biz O’na kulluk edenleriz.

Habîbim de ki: “Siz bizimle Allah hakkında çekişiyor musunuz? Halbuki O bizim de Rabbimiz, Sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarımız da size âid. Biz O’na O’nun istediğinden başka her şeyi terk ederek bağlanmışız.”

Yoksa siz: “İbrahim, İsmail, İshâk, Ya’kub ve oğulları muhakkak sûretde Yahudi yahud Hristiyanlar idi” mi diyorsunuz? De ki: “Bunu siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı? Allah’dan gelen apaçık bir durumu yanında saklayandan, gizleyenden daha zâlim kim olabilir? Allah sizin yapmakda olduklarınızdan aslâ gâfil değildir.”

İşte onlar bir ümmetdi, gelip geçdiler. O ümmetlerin kazandıkları kendilerinin, sizin kazandığınız da kendinizindir. Siz onların yaptıklarından mes’ul olmayacaksınız.»

İbn-i Abbas -radiyallahu anhüma demişdir ki: «Ke-bâirin en büyüğü Allah’a şirk koşmak, yalan şâhidliği yapmak ve açıkda bulunan bir hakikati gizlemeye çalış-

makdır. Bunları yapan kimse bizzat kalbiyle de günâh ve zulüm işlemiş olur.

Yukarıdaki âyet-i celîlelerde beyân buyurulduğuna göre hiç bir kimse diğerinin amelinden hesaba çekilecektir. Herkes kendi amelinden hesaba çekilecektir ve kendi amelinin karşılığını görecektir. Bu hususdaki âyet-i celîle hem bu sûrede hem de diğer sûrelerde tekrar edilmiştir. Geçmiş babalarıyla dedeleriyle iftihar ve onların yaptıklarından kendine pay çıkarmak da bir fâide vermeyecektir. Âyet-i celîlede:

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ

«Artık sûr nefholununca onların arasında neseb diye bir şey kalmaz»⁸ buyurulmuştur.

Rivâyet edilir ki: Harun er-Reşîd hacdan döndüğünde Kûfe'de bir müddet kaldı idiler. Bir gün dışarı çıkdığında Behlûl onun geçeceği yol üzerinde durup yüksek sesle üç defa «Harun!» diye çağırdı. Harun sese teacüb ederek dönüp kim olduğunu sordu. Dediler ki, «Şu mecnûn Behlûl». Harun perdenin kaldırılmasını emretti. Halife perde arkasından konuşurdu. Ona sordu:

- Beni tanımadın mı?
- Tanımaz olur muyum?
- Pekiyi ben kimim!

– Sen o kimsesin ki, meşrıkda birisi zulmetse, mağribde bir başkası bir iş yapsa, Allah bundan seni kıyamet gününde mes'ul tutacaktır.

Bu sözü duyunca Harun ağladı. Behlûl'e:

– Benim hâlimi nasıl görüyorsun? diye sordu. Behlûl:

– Hâlini Allah'ın kitabına arz ediyorum, görüyorum ki; **«İyiler muhakkak sûretde naîm cennetindeler, kötüler de şüphesiz cahîm içindeler.»**⁹

– Pekiyi bizim amellerimiz ne merkezde?

– **«Allah ancak muttakîlerin amelini kabul eder.»**¹⁰

– Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e yakınlığımız ne derecede?

– **«Artık sûra nefholunduğu zaman onların arasında neseb diye bir şey kalmaz.»**¹¹

– Bize Rasûlullah'ın şefaati yok mu idi?

– **«O günde Rahman'ın izin verdikleri ve sözlerinden razı oldukları müstesnâ kimseye şefaât fâide vermez.»**¹² Salih ameller işlemen lâzım, amellerinde de ıhlâslı bulunman gerek. Allah onu kabul eder, başka bir şeyi kabul etmez.

9. İnfitâr sûresi, 13-14

10. Mâide sûresi, 27'nci âyetden bir cümlemin meâli.

11. Mû'minûn sûresi, 101

12. Taha sûresi, 159

Cüneyd demiştir ki: İhlâs kul ile Allah arasında bir sırdır. Melek onu bilemez ki yazsın, şeytan onun farkına varamaz ki ifsâd etsin, onun sahibi hevâyâ düşmez ki, sapıtsın.

Fudayl bin İyâz der ki: İnsanlar görürler diye ameli terk etmek, yâni yapacağı bir ibâdeti insanlar görürler de riyâ olur diye terk etmek riyâdır. İnsanlar görsün diye amel etmek de şirkdir. İhlâs, bu iki vartadan da selâ-met-de olmaktır.

Hadîs-i şerîfde: «*Amellerinizi ancak Allah'ın rızâsını kazanmak için yapınız. Çünkü Allah amellerinizden ancak hâlis olanları kabul eder*» buyurulmuştur.

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلِيَهُمْ عَنِ قِبَلَتِهِمُ الَّتِي
كَانُوا عَلَيْهَا قُلٌ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا
لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ
شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ
مَنْ يَتَّبِعِ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ
لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ
إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٣﴾ قَدْ نَرَى
تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ
وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا
وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ
الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ

آتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ
 وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ
 وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ
 إِنَّكَ إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٥﴾ الَّذِينَ اتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ
 يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ
 الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ
 مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾ وَلِكُلِّ وِجْهَةٍ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا
 الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ
 عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ
 وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لِلْحَقِّ مِنْ رَبِّكَ
 وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ
 فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ
 فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ
 حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي
 وَلَا تَمْنَعِي نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾ كَمَا
 أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ
 وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مِمَّا لَمْ تَكُونُوا

تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾ فَادْكُرُونِي أذكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا
تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾

142-152: «Halkın içinden bir takım beyinsizler: “Müslümanları bugüne kadarki kiblelerinden çeviren sebep nedir?” diyecekler. De ki Habîbim, meşrık da Allah’ındır, mağrib de. O kimi dilerse onu hidâyete erişdirir.

Böylece ey Muhammed ümmeti, sizi vasat (Her cihetden mutedil) bir ümmet yaptık ki insanlara göre hakikatin sâhidleri olasınız. Bu peygamber de sizin üzerinize tam bir sâhid olsun. Habîbim senin üzerinde ısrar etdiğin (Kâ’be’yi) kible yapmamız peygambere tâbi olanlarla, ayağının iki ökçesi üzerinde eski küfür ve şirk hâline dönüvereceklerden ayırd edip seçmemiz içindir. Gerçi bu hâdise elbetde büyük bir hâdisedir. Ancak bu Allah’ın doğru yola kavuşdurduğu kimseler için değil. (Bunlar için gayet tabîi ve güzel bir hâdisedir.)

Allah sizin îmanınızı zâyi etmeyi beklemiyor. Çünkü Allah insanları çok esirgeyendir, onlara rahmet ve inâyetini râyegân edendir.

Biz yüzünü sık sık göğe çevirib durduğunu mu hakkak görüyoruz. Artık şimdi seni gönlünün razı olacağı bir kibleye çeviriyoruz: Yüzünü artık dosdoğru Mescid-i Haram’a çevir. Sîz de ey mü’minler nerede bulunursanız yüzlerinizi o yana döndürün. Şüphe yok

ki, kendilerine kitâb verilenler bunun Rabblerinden gelen bir hak, hakikat olduğunu pek iyi bilirler. Allah onların yapacaklarından habersiz değildir.

Habîbim, and olsun ki, Sen ehl-i kitaba -Bu kible mevzuuna dâir- getirilebilecek her bir âyeti, delili getirsen onlar yine senin kıblene dönüp tâbi olmazlar. Sen de onların kıblesine tâbi olacak değilsin. Hatta onlar da, (yâni Yahudi ve Hristiyanlar da) birbirlerinin kıblesine tâbi olmazlar. And olsun ki, Habîbim Sana bu hususda bilgi geldikten sonra bilfarz onların hevâ ve heveslerine uyacak olursan bu takdirde şüphesiz kendisine yazık etmişlerden olursun.

Kendilerine kitâb verdiklerimiz bu peygamberi kendi oğulları gibi tanırlar. Bir de içlerinden bir güruh, bilip durdukları halde hakkı ketmederler, yâni gizlerler.

Hak Rabbindendir. O halde sakın şüphecilerden olma.

Herkesin kendine göre yüzünü döndürdüğü bir ciheti vardır. Öyle ise ey mü'minler, siz de hayır işlerine koşmakda birbirinizle yarış edin. Nerede bulunursanız bulunun Allah sizi bir araya getirecektir. Muhakkak ki, Allah her şeye kâdirdir.

Hangi yerden sefere çıkarsan çık, yüzünü Mes-cid-i Haram'a doğru çevir. Bu sana Rabbinden gelen mutlak bir hakdır. Allah, yapacaklarınızdan aslâ habersiz değildir.

Habîbim hangi taraftan çıkarsan çık, yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Siz de ey mü'minler nerede olursanız olun yüzlerinizi o yana döndürün. Tâ ki, aleyhinizde insanların zâlim olanlarından başkasının getirebileceği bir hüccet, bir itiraz mesnedi kalmasın. Artık onlardan korkmayın, Benden korkun. Tâ ki size karşı olan nimetimi tamamlayayım. Artık bu sayede siz de hidâyete kavuşmayı ümîd edebilirsiniz.

Kendi içinizde kendinizden bir peygamber gönderdiğimiz gibi ki, O size âyetlerimizi okuyor, sizi şirkden ve küfürden temizliyor, size kitabı ve hikmeti öğretiyor, bilmediğiniz şeyleri size öğretiyor. Öyle ise siz beni zikredin, Ben de sizi zikredeyim. Bana şükredin, nankörlük etmeyin, küfür etmeyin.»

Siz beni ibâdet ve tâatle ve itaatle zikredin, Ben de sizi lütuf, ihsân ile zikredeyim. Size seâdet kapılarını açayım.

Allah'a itaat eden Allah'ı zikretmiş, yâni unutmamış olur. Allah'a isyân eden de ettiği vakıtda Allah'ı unutmuşdur. Unutmasa isyân edemez.

SABIR VE NAMAZ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ
مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَتَبْلُوَنَكُمْ
بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ
وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ
مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ ﴿١٥٦﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ
صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾
إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ
اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا
فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا
مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ
أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا الَّذِينَ
تَابُوا وَاصْلَحُوا وَبَيَّنُّوا فَأُولَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ

الرَّحِيمِ ﴿١٦٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ
عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾ خَالِدِينَ
فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿١٦٢﴾
وَالَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

153-163: «-Ey îman edenler, sabırla ve namazla Allah'dan yardım isteyin. Şüphesiz ki Allah sabredenlerle beraberdir.

Allah yolunda katlolanmış bulunanlara «ölüler» demeyin. Bilâkis onlar diridirler. Fakat siz anlayamazsınız.

And olsun, sizi biraz korku, biraz açlık, biraz da mallardan, canlardan ve mahsullerden yana eksiltme ile imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele.

Ki onlar kendilerine bir belâ geldiği zaman biz Allah'a aidiz ve biz ancak O'na dönücüleriz, diyenlerdir.

İşte onlar o kimselerdir ki, Rabblerinin mağfireti ve rahmeti hep onların üzerinedir ve onlar doğru yola erdirilenlerin tâ kendileridir.

Şüphe yok ki, Safâ ile Merve Allah'ın şeâirindedir. -Yâni O'na ibâdete vesîle olan nişanelerdendir.- İşte kim Beyti hac veya umre maksadı ile ziyaret ederse bunlar arasında sa'y etmesinde bir beis yoktur. Kim gönlünden gelerek kendiliğinden bir hayır işler-

se muhakkak ki Allah bunların karşılığını en güzel veren, her şeyi hakkıyla bilendir.

İndirdiğimiz o apaçık âyetlerimizi - Biz kitabda insanlara pek aşîkâr bir sûretde beyân etdikden sonra - doğruyu gizleyenler yok mu? İşte muhakkak sûretde onlara hem Allah lânet eder, hem de lânet ediciler lânet ederler.

Ancak tevbe edenler, hallerini ıslâh edenler ve hakikati açıklayanlar başka. Ben artık onların günâhlarından geçerim. Ben tevbeyi en çok kabul edenim, çok merhamet sahibiyim.

Fakat küfür edip de kâfirler olarak ölenlere gelince işte Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların lâneti onların üstünedir.

Onun içinde ebedî kalacaklardır onlar. Onların azabı da hafifletilmez, yüzlerine de bakılmaz.

Hepinizin ilâhı tek bir ilândır. O'ndan başka hiç bir ilâh yoktur. O hem rahmândır, hem rahîmdir.»

Hadîs-i şerifde vârid olmuştur ki:

«Allah Teâlâ mahlûkatı cem ettiği zaman bir münâdî:

– Nerede ehl-i fazilet olanlar? diye çağırır. Ehl-i fazilet hemen kalkıp sūr'atle cennete doğru koşarlar. Melekler onları karşılayıp:

– Cennete sūr’atle koşup gittiğinizi görüyoruz. Siz kimlersiniz? derler. Onlar da kendilerinin ehl-i fazilet olduklarını söylerler. Melekler onlara faziletlerinin ne olduğunu sorduklarında:

– Zulme uğradığımızda sabrettik, kötülük gördüğümüzde de afvetdik, derler. Melekler de:

– «Öyle ise hemen girin cennete, böyle ameller işleyenlerin eciri ne güzeldir!» derler.

Sonra bir münâdî daha:

– Ehl-i sabır nerededir? diye çağırır. Bir kısım kimseler de kalkıp sūr’atle cennete doğru koşarlar. Melekler onları da karşılayıp kendilerine kimler olduklarını sorarlar. Onlar da:

– Biz ehl-i sabrıız, derler. Kendilerine neye sabrettikleri suâl edildikde:

– Allah’a itâata sabretdik, Allah’a isyân olacak şeylere karşı sabretdik, derer. Melekler de:

– «Öyle ise siz de girin cennete!» derler. Sonra bir münâdî daha çağırır ki:

– Nerede birbirlerini Allah için sevenler? Bunu duyan bir kısım zümre hemen kalkıp koşarak cennete doğru giderler. Melekler onları da karşılayıp kimler olduklarını sorarlar. Onlar da, Biz birbirimizi Allah için sevenleriz, derler. Kendilerine bunun ne olduğu sorulunca, Allah’ın rızâsını kazanmak uğrunda birbirlerimizi sevdik, cennette de beraber olmak istiyoruz derler.

Büyükler demişlerdir ki: «Allah yolunda öldürülenlere ölü demeyiniz» Âyet-i celîlesinde işâret vardır ki: cihâd-ı ekber yolunda Allah'ın celâl kılınıcı ile katlolunup Allah'da fânî olanları ölüler sanmayınız. Onların zâhirî evsâfı fânî olmuşsa bile onlar mabudlarını müşâhede ile her an diridirler. Fenâsı Allah'da olanın bekası Allah iledir. Onları celâl sıfatlarının satvetiyle gah ifna eder, gah cemâlinin lutfuyle ihya eder. Onların cemal bahçelerinde ne türlü cevelân etdiklerini onların hâlini bilmeyenler anlayamazlar.

Cüneyd demişdir ki: «Hayatı nefsiyle olanların hayatı rûhu çıkmakla nihâyet bulur. Hayatı Rabbiyle olan ise şu tabîî hayattan aslî ve hakîki hayata intikal eder.»

Hadîs-i şerifde varid olmuştur ki: *“Bir kulun çocuğu öldüğü zaman Allah Teâlâ meleklerine:*

– Kulumun çocuğunu mu aldınız? diye suâl eder. Melekler:

– Evet Yâ Rabbî, derler. Allah:

– Kulumun yüreğinin bir parçasını mı aldınız? der, melekler:

– Evet Yâ Rabbi derler.

Allah Teâlâ:

– Pekiyi bu kulum bu esnâda ne söyledi? Onlar:

– Sana hamd etdi ve kendisinin ve her şeyinin Sana âid olup sonunda cümlesinin sana döneceğini söyledi, derler.

Allah Teâlâ buyurur ki:

– Öyle ise hemen cennetde kulum için bir ev yapın ve «Hamd Evi» diye isim verin.

Bazı marifet ehilleri demişlerdir ki:

– Gaybın insanı yoklaması ya mal cihetinden olur, ya can, yahud akraba, yahud kalb veya rûh cihetinden olur.

İmtihana maldan feragat ile cevap veren kurtulur, nefisden feragat ile cevap veren yüksek dereceler kazanır, akrabasını kaybedip de şabredene büyük mükâfat ve kurbiyyet verilir, hak yoluna can verene de her dem vuslat verilir.

Hadîs-i şerîfde buyurulmuşdur ki: *Başına bir musîbet gelen kul:*

إِنَّا لِلّٰهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

“Biz Allah’a aidiz ve O’na dönücüleriz”¹ “Allah’ım uğradığım bu musibete mukabil ecrimi Sen ver ve kaybetdiğimden daha hayırlısını ihsân eyle!” derse Allah o musibete mukabil ecridi verir ve kaybetdiğinden daha hayırlısını ihsân eder.»

Said bin Cübeyr demişdir ki: Uğradığı musibetlere mukabil şu ümmetin nâil kılındığı ecre hiç

1. Bakara sûresi, 156

bir ümmet nâil kılınmamıştır. Yâni musîbetden sonra **إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** demek bu ümmete verilmiştir. Ya'kub'un Yûsuf'u kaybetdikden sonra: **يَا أَسْفَىٰ عَلَىٰ يَوْسُفَ** «**Ey Yûsuf'un firakıyla başıma gelen üzüntüm artık gel, şimdi tam zamanıdır!**»² dediğine bak ki, sabır dil ile taziye ve sabrettim demek değildir. Sabır kalb işidir. Allah'ın o işdeki lûtf ve hikmetini anlamaya çalışmak, onun kaza ve kaderine gönülden ram olmaktır. Kul, Allah'ın sâhib olduğu mülküne dâhildir. Kul, nasıl olur da mâlikiyle münazaa, münâkaşa eder ve kazasına razı olmaz?

İbn-i Mes'ud -radiyallahu anh- der ki: «Benim semâdan yere düşmem, Allah'ın kaza ettiği bir iş hakkında "Keşke şu iş olmasa idi!" demekliğimden daha hayırlıdır.»

Hazret-i Ali -kerremallahu vecheh- der ki: «Uğradığı bir musîbet karşısında kim ellerini dizlerine vurur ve rızâ göstermezse o musîbet mukabilinde alacağı ecri kaybeder.»

Büyükler demişlerdir ki: Kul, Allah'dan gelen bir musîbete sabretmekle mükellefdir ve bu sabırdan ecir alır. Çünkü Allah'dan gelen bir şey ancak O'nun adl ü hikmetinin muktezâsıdır. Mü'min Allah'ın ancak hakkı kaza edeceğine îman ederek kazaya razı olur. Fakat başa gelen musibet zorba kimseler tarafından açıkça

zulmedilmek maksadı ile gelmişse ona sabırla mükellef bulunmayıp mukabele etmeli, zulmü defetmeye, hakkını da temin etmeye çalışmalıdır. Bu hususda öldürülürse şehîd olur.³ Ayrıca bilinmelidir ki, gelen her belâ insandaki bir şeyi temizler.

Peygamberimiz buyurmuştur ki:

– *«Bana yapılan ezâ hiç bir nebîye yapılmadı.»*

Hazret-i Hasan -radiyallahu anh- der ki: Dedem Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den işitdim, şöyle buyurmuşlardı:

– *Oğulcuğum, kanaatdan ayrılma, insanların en zenginini olursun. Farzlarını edâ et, insanların en âbidi olursun. Oğulcuğum, cennetde bir ağaç vardır, ismi «Şeceretü'l-belvâ»dır. Kıyamet gününde ehl-i belâ getirilirler, onlar için ne divan kurulur, ne mizan dikilir. Ve ecir onların üzerine yağmur gibi yağdırılır.»* Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

إِنَّمَا يُؤْفَى الصَّابِرُونَ أَجْرُهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

“Ancak sabır edenlerin ecirleri noksansız ve hesabsız olarak verilir”⁴ âyet-i celfîlesini okudular.

3. Hadis-i şerîfde: «Malı uğrunda öldürülen şehiddir, ırzı uğrunda öldürülen şehîddir...» buyurulmuştur.

4. Zümer sûresi, 10

اِنْ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ
 وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ
 وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ
 بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَضْرِيفِ الرِّيَّاحِ
 وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ
 يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾ وَمَنْ النَّاسُ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا
 يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى
 الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرُونَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ
 اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ
 اتَّبَعُوا وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾
 وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُوا

مِمَّا كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ
بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾

164-167: «Muhakkak ki, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara fâide vermek uğruna yararlı şeyleri denizde akarak taşıyan gemilerde, Allah'ın semâdan indirerek yeryüzünü ölümden sonra diriltdiği su-
da, deprenen her hayvanı orada üretilip yaymasında, gökle yer arasında musahhar kılınan rüzgârları ve bulutları evirip çevirmesinde akıl edip düşünen bir topluluk için nice âyetler, ibretler vardır. İnsanlar içinde Allah'dan gayrisini O'na denk tutan kimse-
ler de vardır ki, onlara yalnız Allah'ın lâyük olduğu bir sevgi gibi sevgi beslerler, îman edenler ise her şeyden ve herkesden fazla ve en sarsılmaz şekilde Allah'ı severler. Allah'a eş tutarak zulmedenler azabı görecekleri zaman bütün kuvvet ve kudretin hakîka-
ten Allah'ın olduğunu ve Allah'ın pek çetin bir azabı bulunduğunu ah bilselerdi.

O zaman kendilerine tâbi olunanlar, kendilerine tâbi olanlardan hızla uzaklaşmışlardır. Hepsi o aza-
bı görmüşlerdir. Aralarındaki bağlar da parçalanıp kopmuştur.

Ve tâbi olanlar şöyle demişlerdir: “Bizim için dünyâyâ ah bir dönüş olsaydı da bugün onlar bizden uzaklaşdıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsaydık.” Böylece Allah onlara bütün yaptıklarını hasret ve ne-

dâmetler hâlinde kendilerine gösterecektir ve onlar cehennemden çıkacak da değildir.»

Süddî demiştir ki: «Kıyamet gününde bu ehl-i küfre ve ehl-i nifaka cennet gösterilir ve kendilerine denilir ki: "Eğer Allah'a itaat etmiş olsa idiniz işte şuralar sizindi." Onlar cennetden zâyi etdikleri yerlerini görünce hasretle nedâmetle dövünmeye başlarlar. Fakat ne kadar hasret ve nedâmet ederlerse etsinler ateşden çıkacak değildir.»¹

Ehl-i cehennem ateşe sevkolunurlar. Hiç bir uzuvları müstesnâ olmamak üzere azâb onları kaplar. Bir yandan yılan ve akreblere hücum ederken, bir yandan melekler vururlar. Melekden darbe yediği zaman, kırk günlük yol kadar derine gider. Sonra tutuşan alev onu yükseltir. Melek ona tekrar vurup aşağıya yuvarlar. Âyet-i celîlede:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا
نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا
الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا

«Âyetlerimizi inkâr ile kâfir olanları ateşe yaslayacağız, derileri pişdikce azabı devamlı tatmaları için onların derilerini yenileyeceğiz, şüphesiz ki Allah her şeye mutlak galibdir, her işinde mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.»²

1. Bakara sûresi, 167

2. Nisâ sûresi, 56

Susayan su isteyecek, fakat kaynar su verilecek. İçmek üzere ağzına yaklaştırdığı vakit yüzü yanıp düşecek. Güçlükle bir kaç yudum aldıktan sonra dişleri dökülecek. Sonra boēazı pişecek, sonra baēırsakları parçalanacak, sonra tekrar derisi yanıp dökülecek. Ateş içinde bu şekilde az bları devam edecek.  lemeyecekler, tekrar eski hayatlarına kavuşamayacaklar, ve oradan ıkarılmayacaklar.

HELÂLLER VE HARAMLAR

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا
تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا
يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ
نَتَّبِعُ مَا أَفْقَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ
شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الذِّبْيِ
يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بُكُمْ عُمِّي فَهُمْ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا
رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ إِنَّمَا
حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ
لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ
اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ

مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ
 فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا
 يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا
 الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى
 النَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ
 اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

168-176: «Ey insanlar! Yerdeki şeylerden helâl ve temiz olmak şartıyla yeyin. Şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o size hakîkaten apaçık bir düşmandır.

O size ancak kötülüğü, hayasızlığı ve bilmediğiniz şeyleri Allah’a iftira etmeyi emreder.

Onlara, “Allah’ın indirdiğine uyun” denildiği zaman onlar: “Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye tâbi oluruz” derler. Ya ataları bir şey anlamayan, doğru yolu bulamayan kimseler idiyseler?

O küfredenlerin hâli, bağırıp çağırışdan başka bir şey duymayan (hayvan) lara bağırان, haykıranın hâline benzer. Onlar bir sürü sağırلار, dilsizler ve körlerdir. İşte onlar bir şey anlamazlar.

Ey îman edenler, size rızık olarak verdiğimiz şeylerin helâl olarak en temiz olanlarından yeyin. Allah’a şükredin. Eğer hakîkaten O’na kulluk ediyorsanız.

O size ölüyü (kendi kendine ölen murdar hayvanı), kanı, domuz etini, bir de Allah'dan başkası için kesileni kat'î sûretde haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemeğe muztar kalırsa, daha fazlasını istememek ve haddi aşmamak, (yani ölmeyecek miktarı geçmemek) şartıyla ona bir günah yokdur. Şüphesiz ki Allah çok mağfiret edendir, kullarını esirgeyendir.

Allah'ın indirdiği kitabdan bir şeyi gizleyip de onunla az bir kıymeti satın alanlar yok mu? İşte onlar karınlarına ateşden başka bir şey yemiş olmazlar. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz, onları temize de çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb da vardır.

Onlar doğru yola mukabil sapıklığı, mağfirete mukabil de azabı satın almış kimselerdir. Ateşe karşı da ne kadar sabırlı imişler!

Bunun sebebi şudur: Çünkü Allah muhakkak ki kitabı hak olarak indirmiştir. O kitabda ihtilâfa düşenler elbetde hakdan uzak bir ayrılık, karışıklık içindedirler.»

«O müşriklere: “Allah'ın indirdiklerine tâbi olun” dendiğinde “Hayır, biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye tâbi oluruz” derler. Şayet ataları hiç bir şey bilmiyor ve doğru yolu bulamıyorlarsa da mı?»

Bu âyet, kötü ecdâda bakmamaya işâret ettiği gibi, hevâ hevesine uyan, hak yoldan hiç bir şey bilmeyen dünyâ sevgisi çölünde yolunu kaybetmiş, ilim ehlinden

olmadıkları halde âlim olduklarını iddia eden bid'at sahibi kişilere tâbî olmayı da reddetmektedir. Zahirde âlim gözükseler bile, bu ilmi mal ve mansıb kazanmak için vasıta yaparlar. Gerçek hak yoluna girmek isteyenlerin yollarını keserler.

Allah Teâlâ, semavî kitapların birinde şöyle buyurmaktadır: «Dünyâ sevgisi kendisini sarhoş etmiş âlimi hiç sormayın, onlar, bana gelmek isteyen kullarımın yolunu kesmektedirler.» O halde, onlardan kim, hak caddesi ve şeriat yolunda ise ve aynı zamanda tarikat makamlarına sülûk bilgisine sahipse onlara uymak câizdir. Çünkü bunlar, hakikat âlemine yol bulmuş kimselerdir. Babadan oğula intikal ederek şeyhlik iddia eden ve doğru yolu bulma hazzına erememiş kimseler iktidâ edilmeye lâayık değillerdir.

Salim akıl sahibi bir mü'mine yaraşan dünyâ ziynetine kapılmayıp ondan ancak helâl ve tayyib, yani haramdan uzak ve temiz olanını tedârik etmeye çalışmalıdır.

Hasan Basrî der ki: Helâl ve tayyib demek, kıyamet gününde bir suâle ma'ruz bırakılmayacak rızık demektir. İşte mü'mine gereken budur.

Hadîs-i şerîfde:

«Allah Tayyîbdir. Ancak tayyib olanı kabul eder» buyurulmuştur.

İlim ve hikmet ancak helâl lokmadan zuhûr eder. Aşk ve kalb rikkati ancak helâl lokmadan husûle gelir. Yersiz gadab, haramlara meyil, mubahlara düşkünlük de haram

ve şüpheli lokmalardan zuhûra gelir. Hülâsa olarak, lokma helâl ve tayyib ise sâlih amel, helâl ve tayyib değilse fâsid amel zuhûra gelir. Cenâb-ı Hak âyet-i celîle-de: **«Ey Resuller! Tayyib şeylerden yeyin ve sâlih amel işleyin!»**¹ buyurmuştur.

Tayyib demek, haram şüphesi bulunmayan demektir.

Hadîs-i şerîfde buyurulmuştur ki: *«Kim dünyâda iken bir mü'minin aybını örterse Allah da kıyamette onun aybını gizler.»*

Rivâyet edilir ki; Hz. İsa Havarileri ile birlikte fenâ bir şekilde kokmuş bir köpeğin yanından geçerler. Havariler: «Bu cîfe ne kadar da kokmuş!» derler.

Bunun üzerine Hz. İsa -aleyhisselâm-: «Dişlerinin beyazlığı ne kadar da güzel» diye cevap verir. Hz. İsa'nın bu cevabı: Herşeyin mutlaka iyi bir tarafının bulunabileceğini ve bu iyi yanı ile zikredilmesi gerektiğini ifâde etmektedir.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuştur ki:

«Cihâdın en faziletlisi, zâlim sultanın yanında hakkı söylemektir.» Zâlim sultanın yanında hakkı söylemek

1. MÜ'minûn sûresi, 51

cihâdın en faziletlisi kabul edildi. Zirâ hüccet ve delille cihâd, en büyük cihâddır. Kılıç ve okla cihâd ise küçük cihâddır. Hakkı gizlemenin sebebi, dünyâ sevgisidir. Dünyâ sevgisi ise bütün hatâların başıdır.

BİRR U İHSAN

لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ
وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى
وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي
الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ
إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ
الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ
الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ
لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَّاءُ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ
ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَى بَعْدَ
ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٨﴾ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ

يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمُ إِذَا
 حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ
 وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾ فَمَنْ
 بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ
 اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾ فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا
 أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
 رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾

177-182: «Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevir-
 meniz bir iyilik değildir. İyilik Allah'a, âhiret gününe,
 meleklerle, kitaba ve peygamberlere îman eden, malı
 sevmesine rağmen akrabaya, yetimlere, yoksullara,
 yolda kalmışlara, dilenenlere, köle ve esirleri kur-
 tarmaya veren, namazını dosdoğru kılan, zekâtını
 veren, ahidleşdikleri zaman sözlerini yerine getiren-
 ler, sıkıntıda ve hastalıkda ve muharebenin kızıştığı
 zamanlarda sabır ve metanet gösterenlerindir. İşte
 sâdık olanlar onlardır ve onlar Allah'ın vikayesine
 girenlerin de tâ kendileridir.

Ey îman edenler! Maktuller hakkında size kısas
 yazıldı, hürre hürre ile, köleye köle ile, dişiye dişi. Fa-
 kat kimin lehinde maktulün kardeşi tarafından cüz'î
 bir şey afv olunursa hemen en iyi muameleye uymak
 ve diyeti güzellikle ödemek lâzımdır. Bu Rabbinizden
 bir hafifletme ve rahmetdir. O halde kim bundan son-

ra (katile) bir tecâvüzde bulunursa onun için pek acı bir azâb vardır.

Ey salim akıl ve düşünce sahipleri, kıyasda sizin için bir hayat vardır. Umulur ki, Allah'ın emrini tutarak vikayesine giresiniz.

Sizden birinize ölüm gelip çatdığı vakit – eğer mal bırakacaksa– anaya, babaya, yakın akrabaya meşrû bir sûretde vasiyyetde bulunmak takva sâhibleri üzerinde bir hak olarak farz edildi.

Artık kim bu vasiyyeti işitdikden sonra onu tebdîl ederse, her hâl ü kârda vebâli onu değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz ki Allah her şeyi hakkıyla işiden, her şeyi hakkıyla bilendir.

Bununla beraber kim vasiyyet edenin haksızlığa meylinde yahud günâha gireceğinden endişe edip de onların aralarını bulursa ona da hiç bir günâh yoktur. Şüphesiz ki Allah mağfiret edici, çok merhamet sahibidir.»

Kemâlât-ı insaniyye üç noktada toplanır:

1- Sahih itikad: İman esaslarına ehl-i sünnet ve'l-cemaat akaidine göre inanmak.

2- Husnû'l-muâşere: İnsanlarla güzel geçinmek.

3- Tehzîb-i nefs: Nefsi ıslâh edip itaat ve ibâdete sâlih hâle getirmek.

Kulun Hak Celle ve Âlâ ile muamelesindeki ahlâkının en güzeli teslimiyyet ve rızâ, halkla muamelesindeki ahlâkının en güzeli afv ve cömerdliktir.

Mal sevgisi nefsin ahlâkının ağır basan taraflarındandır. Aynı şekilde acelecilik de düşük ahlâktır. Bu sebeble denilmiştir ki, sabır şükürden efdaldır. Sabredenlerin ecirlerinin hesabsız verileceği âyet-i celîlelerde beyân olunmuştur.

Kısas hakkındaki âyet-i celîle ise, insan öldürmekten şiddetle yasaklıyor ve kul haklarının en büyüğü ve başında geleni kan, yani hayat hakkı olduğunu beyân ediyor. Kan, kulun kıyâmetde ilk hesaba çekileceği husustur. Hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur:

«Maktul (öldürülen kimse), başı bir elinde, diğer eliyle de katilinin yakasını tutmuş vaziyette ve damarlarında kan fışkırarak huzûr-ı ilâhîye gelir, beraberce durdurulurlar. Maktul, Allah'a -celle celâlüh- der ki: «Beni öldüren budur.» Allah Teâlâ da katile: «Helak oldun» der ve onu cehenneme sürükler.

Rasûlullâh -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimizden gelen sahih haberde Efendimiz şöyle demiştir:

– «Kim, vâsiyette bulunmazsa, ölümlerle konuşma konusunda ona izin verilmez.»

Denildi ki:

Ey Allah'ın Rasûlü! Ölümler de konuşur mu? Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

«Evet, onlar birbirlerini ziyaret ederler» buyurdu.

İmam demiştir ki: Ruhlar iki kısımdır, mün'ame (nimet içindeki) rûhlar, muazzebe (azâb içindeki) rûhlar.

Azaba dûcâr olan rûhlar, habsedilmiş, birbirini ziyaret ve görüşmeden alıkonulmuş rûhlardır. Nimet içindeki rûhlara gelince, onlar serbest, birbirleriyle karşılaşır, ziyaretleşirler ve dünyâda daha önce olup bitenleri hatırlayıp, yâd ederler.

O halde, akıllı kimseye yakışan odur ki: İyi insanlarla sohbeti tercih etsin, gece ve gündüz âhirete hazırlansın, mal ve makama aldanmasın ve uzun uzun emellerle Allah'dan uzaklaşmasın. Zirâ dünyâ fânidir ve dünyâ üzerindeki herkes de fânidir. Öyle ise her an ve her zaman Allah'dan korkunuz.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرٍ

«Sizden birine ölüm geldiği zaman eğer geride mal bırakıyorsa, ana-babaya ve akrabalara uygun bir şekilde vasiyette bulunmanız, size farz kılındı.»

Bu âyetde, zenginlerin malları hakkında vasiyette bulunmalarına işâret bulunduğu gibi velî kulların da davranış ve hallerini vasiyet etmeleri gerektiğine işâret vardır. Zenginler âhir ömürlerinde mallarının üçte birini vasiyet ederler. Evliyâ ise; daha baştan herşeyden ayrılmış vaziyettedirler. Onların kalbi Allah ile beraber, nefisleri ölmüş, tabii arzuları istemekten uzak, Efendimizin -sallallahu aleyhi ve sellem- «**Ölmeden önce ölünüz**» ha-dîs-i şe-

rifinin sırrına mazhar olmuş kimselerdir. Onlar, dünyâyâ ait, ne varsa ister hayır, ister şer, hepsini ter-ketmişlerdir. Mutedil yolu seçmişler, helâka götürecek haller, şehvetler ve âdetlerden sakınmışlardır. Nitekim Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

«Ben âdetleri kaldırmak, şehvetleri terketmek için gönderildim» buyurmaktadır ve diğer bir hadîs-i şerifinde de şöyle buyurmuştur:

«Ben ahlâkî değerleri tamamlamak için gönderildim.»

Hasan Basrî hazretleri demiştir ki: Allah'ın,

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا «**Ey iman edenler**» dediğini duyduğun zaman ona dikkatle kulak ver. O ya sana verilen bir emir içindir veya yasaklanan bir şey içindir.

Ca'fer- Sâdık da diyor ki: Nidâdaki lezzetle Allah Teâlâ ibâdetin yorgunluğunu izâle etmektedir. Bu nidâ gösteriyor ki: Seven (kul) sevdiğinin (Allah'ın) emrine derhal sarılıyor, hatta bu emir, nefsinî âteşe atacaksın şeklinde bile olsa.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ
فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ
أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ
تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى
لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ
الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ
مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ
وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُم وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ
أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا

بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾ أَجَلٌ لَّكُمْ لَيْلَةُ الصَّيَامِ الرَّفَثُ
 إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ
 اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا
 عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا
 وَاشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ
 الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا
 تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ
 اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
 يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾

183-187: «Ey îman edenler! Sizden evvelkilere yazıldığı gibi size de oruç yazıldı. Umulur ki, Allah'ın emrini tutup vikayesine giresiniz.

(Farz olan oruç) sayılı günlerdedir. Sizden kim o günlerde hasta yahud sefer üzere olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruca gücü yetmeyenler de bir yoksul doyumu fideye verirler. Bununla beraber kim gönülden gelerek bir hayır yaparsa işte bu onun için daha hayırlıdır. Oruç tutmanız sizin hakkınızda daha hayırlıdır, bilirsiniz.

(O sayılı günler) Ramazan ayıdır ki, Kur'an o ayda insanlara hidâyet rehberi, doğru yolun ve hak ile bâtili ayırd eden hükümlerin nice açık delilleri olarak

indirilmiştir. Öyle ise sizden kim o aya erişirse onda oruç tutsun. Kim de hasta olur, yahud bir sefer halinde bulunursa tutamadığı günler sayısınca tutarak kaza etsin. Allah sizin için kolaylık diler, güçlük dilemez. Bu da o sayıyı ikmal etmeniz, Allah'ı -Sizi muvaffak kıldığı şeyden dolayı- büyük tanımanız içindir. Böyle yaparsanız şükür etmiş olursunuz.

Habîbim, kullarım sana Benden sorarlarsa haber ver ki, Ben onlara yakîn-im. Ben duâ edenin (Beni çağırının) davetine icâbet ederim. O halde onlar da Benim davetime icâbet ve Bana îman etsinler. Tâ ki, o sayede doğru yola ulaşmış olurlar.

Oruç gecelerinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar sizin için libas, siz de onlar için libassınız. Allah, nefislerinize karşı za'f göstermekde olduğunuzu bildiği için tevbenizi kabul ile sizi afvetdi. Artık onlara yaklaşıp Allah'ın size yazdığını isteyin. Gece, fecr-i sâdık olan ak iplik, (gece olan) kara iplikden ayrılıp seçilinceye kadar yeyin, için, sonra geceye kadar orucu tamamlayın. Mescidlerde itikâfda bulunduğunuz zaman kadınlarınıza yaklaşmayın. Bunlar, Allah'ın koyduğu hududlarıdır. Sakın oralara yaklaşmayın. İşte Allah, âyetlerini böylece insanlara açıklar, tâ ki kendilerini kurtarsınlar.»

Oruç cismâniyyetin müzayakasından kurtuluş vesîlesidir. Oruç rûhun gelişip, yetişmesi, cismâniyyetin tasallutundan kurtuluş sebebidir.

Rivâyet olunur ki: Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Sekiz ramazan tuttu. Beş 29. geri kalanı 30 gündür. Oruç, nübüvvetden 15, hicretten üç sene sonra farz kılındı. **İbn-i Abbas** -radiyallahu anh-'dan rivâyet edildi ki: «Allah Teâlâ, Peygamberini, kendisinden başka hiç bir ilâh olmadığına, şâhid olarak gönderdi. Peygamber bunu tasdik edince namazı ilâve etti, onu tasdik edince de zekâtı, ilâve etti, zekâtı tasdik edip, kabul edince oruç, sonra hac ve sonra da cihâd ilâve etti, böylece onların dinini ikmâl etti.

Oruç, ilk defa fakirler yüzünden, Benî Âdem'in üçüncü meliki Kral Tahmures zamanında zenginlere farz kılındı. Adı gecen kral zamanında bir kıtlık vuku buldu. Bunun üzerine o da zenginlere, bir defa güneş battıktan sonra yemek yiyebileceklerini, gündüz ise fakirleri kendilerine tercih ile Allah'a kulluk ve tevazu için, yiyemeyeceklerini emretti.

Hadîs-i kudsî'de şöyle buyurulmuştur:

«Oruç, benim içindir, onun mükâfatını, ben vereceğim» yani orucun mükâfatı benim, ne hûrilerim ve ne de köşklerimdir. Bu yüzden Allah sübhânehû ve teâlâ, kendisini görme seâdetine nâil olmayı açlığa bağlamış ve Hz. İsa'ya bu konuda hitab ederken şöyle demiştir:

– *«Acıkırsan beni görürsün.»*

Büyükler demiştir ki: Allah size güçlülükle birlikte olan kolaylığı dilemektedir. O halde sen, emre uyarken, güçlülüğe bakma, O güçlülükle beraber olan kolaylığa bak.

Zirâ akıllı insana, tabîb, hastalığın belâsından daha acı, fakat sağlığın îcabı bir ilacı içirdiğinde o insan içilen ilacın acılığına bakmaz. Sıhhatin tatlılığına bakar. Ve ilacın acılığına hiç aldırılmaz, bütün gayret ve gücüyle onu içer.

Hadîs-i şerifte:

«Kim, üç şeye devam ederse, o gerçekten Allah'ın dostu, kim de bunları zâyi ederse o da gerçekten Allah'ın düşmanıdır. Bunlar, namaz, oruç ve cenabetten temizlenmek,» buyrulmuştur.

Haberde vârid olmuştur ki:

«Cennetler, dört kimseye müstaktır. Ramazan orucunu tutan nefer, Kur'an okuyan kişiler, lisanını koruyanlar ve komşularını doyuranlardır. Şüphesiz ki Allah -celle celâlüh- iftar anında Müslüman kulu bağışlar.»

Hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

«Kıyamet gelip, kabirdekiler diriltildiği zaman, Allah Teâlâ Rıdvan'a şöyle vahyedecektir: "Ben, oruçluları kabirlerinden aç, susuz olarak çıkardım, cennetlerden istedikleriyle onları istikbal ediniz." O da seslenecek ve söyle diyecek: "Ey genç hizmetçiler ve ölümsüz gençler! Nur'dan tabaklar getirmelisiniz.» İşte o zaman kum tanelerinden daha çok, yağmur damlaları, gökteki yıldızlar ve ağaç yapraklarından daha fazla meyveler, leziz içecekler ve iştihâ çekici yiyeceklerle dolacak ortalık. Bu Rıdvan, o oruçlulardan karşılaştığına yedirecek ve geçmişteki günlerde işlediğiniz iyi amellerin mükâfatı olarak, afiyetle yiyin, için" denilecektir.»

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyet edildiğine göre o şöyle buyurmuştur:

«Mi'râc gecesinde Sidre-i Mûnteha'nın yanında bir melek gördüm ki, uzunluk ve genişlik bakımından onun gibisini görmedim. Bu melek, Allah'ı tesbih ettiği (Subhânellah dediği) zaman onun sesinin güzelliğinden Arş titrer. Ben, Cibril'e bu meleği sordum. Cibril, şöyle cevap verdi:

O, Hz. Adem'den iki bin sene önce Allah'ın yarattığı bir melektir.

Şimdiye kadar nerede idi? diye sordum. Cibril,

Allah'ın, Cennet'te Arşın sağında geniş bir arazi-si var. İşte bu melek orada idi. Allah -celle celâlüh- O mekânda ona Ramazan ayı orucu sebebiyle sen ve ümmetin için tesbih etmesini emretti diye cevap verdi.

Bu meleğin önünde iki sandık gördüm ki, her birinin üzerinde nurdan bin kilit var. Cebrail'e bu sandıkları sordum. Cevaben dedi ki:

– Bu iki sandıkta senin ümmetinden oruç tutanların, cehennem azabından kurtulduklarına dâir berâetleri var. Sana ve ümmetine müjdeler olsun.»

Azây-i cevârihi; yâni el, ayak, göz, kulak, burun, gibi azâyı masiyetlerden, bâtını da havâtırdan muhafazaya çalışmak orucun âdâbındandır. Allah'ın haram kıldıklarını terketmedikçe ona yaklaşmak mümkün değildir.

Ebû Süleyman ed-Darânî demiştir ki: Benim için bir tek helâl lokma ile oruç tutup iftar etmekliğim gece gündüz midemdeki haram lokma ile namaz kılmaklığımdan hayırlıdır.

Karnında haram lokma bulunan kimseye tevhîd güneşini müşâhede haramdır. Hulâsa, Allah yolunun yolcusu haram lokmadan son derece ictinâb etmelidir.

Hakîkat ehilleri derler ki:

Bizim üç bayramımız vardır:

Birincisi iftar anındaki bayramımız. Bu, beşer tabiatının bayramıdır.

İkincisi, ölüm bayramı, îmân-ı kâmil ile rûhu kabzolunan bir mü'minin büyük bayramıdır.

Üçüncüsü, Tecellî bayramıdır ki, mü'minlerin Hakkı gördüğü andaki bayram, bu da bayramların en büyüğüdür.

Duanın da âdabı ve şartları vardır. Bu âdaba ve şartlara riâyet icâbetin teminâtıdır. Kim bu şartlara riâyet etmeden duâsının kabulünde ısrar ediyor ve kabul edilmediğinden gönlünü bozuyorsa azgınlardandır.

Duanın kabulünde şart, nefis tezkiyesi ve kalb tasfiyesidir. Duâ eden evvelâ helâl lokma ile nefsinin ıslâh etmeli, zikrullahı ihtimam ederek kalbini ölümden kurtarmalıdır.

Büyükler demişlerdir ki: Duâ, gök kapılarının anahtarıdır. Bu anahtarın dişleri de helâl lokmadır. Yani helâl lokma olmaksızın bu anahtar bir şeye yaramaz.

Risâle-i Kuşeyrî'de der ki: Rivâyet olunan haberler arasında şu da vardır: «Kul, Allah'a duâ eder. Duâsında ihlâs ve bağlılığı artırdıkça Allah onu sever. Cibril'e emreder: "Kulumun hacetini geciktir, duâsını artırmasını ve sesini duymayı seviyorum." Bir kul da duâ eder, fakat duâsıyla Allah'ı gadablandırır. Allah Cibril'e buyurur ki: "Kulumun hacetini hemen, yerine getir, sesini daha fazla duymak istemiyorum."»

Dünyânın kıvamı dört şeyle olduğu buyurulmuştur:

- 1 - Âlimlerin ilmi,
- 2 - Sultanların adli,
- 3 - Zenginlerin sehâveti,
- 4 - Fakirlerin duâsı.

Edebli bir mü'min Allah'a esmâ-i hüsnâsıyla, Kur'an'da talim olunan ve hadîs-i şeriflerle öğretilen ve selef-i salihinden rivâyet oluna gelen duâlarla ve Allah'a onun nebîleriyle, velîleriyle tevessül ederek duâ eder.

Duaya icâbet saatleri ve yerleri de gizlenmiştir.

Zulümden son derece sakınmak lâzımdır. İslâmiyet, kâfire bile zulmetmeyi haram kılmıştır. Mazlum kim olursa olsun zulümden ah ederse zâlim cezâsını görür. Hulâsa zulüm haram kılınmıştır. Duânın icâbet olunmasının sebeplerinden biri de zulümdür. En çabuk kabul olunan duâlardan biri mazlumin duâsıdır.

CIHÂD

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى
الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ
لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا
وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اتَّقَى وَآتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا
اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾
وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَقِفُتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ
أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ
فَأَقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾ فَإِنْ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ
الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٩٣﴾

الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتِ قِصَاصٌ فَمَنْ
 اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ
 وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩٤﴾ وَأَنْفِقُوا
 فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا
 إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾

188-195: «Aranızda birbirinizin mallarını haksız sebeblerle yemeyin ve kendiniz bilip dururken insanların mallarından bir kısmını günâh sûretlerle yiyebilmek uğruna onları hâkimlere aktarmayın.

Sana hilâlleri (yeni doğan ayların şeklini) sorarlar. De ki: Bu iş, insanların faydası için, bir de hac için vakit ölçüleridir. İyilik ve tâat, evlere arkalarından girmek değildir. İyilik eden ancak Allah'a itaatle O'nun vikâyesine girendir. Evlere kapılarından girin. Allah'dan korkun ki, murâdınıza kavuşasınız.

Size harb açanlarla Allah yolunda siz de savaşın, fakat aşırı gitmeyin. Muhakkak ki Allah haddi aşanları sevmez.

Onları (size karşı azgınlık eden müşrikleri) artık yakaladığınız yerde öldürün. Onlar sizi nerden çıkardılarsa siz de onları oradan çıkarın. Bir de bilin ki fitne, katlden beterdir. Onlar Mescid-i Haram yanında sizi öldürmek üzere tecâvüz edinceye kadar siz de onlarla dövüşmeyin. Fakat orada size hücum

ederlerse siz de onları artık öldürün. Kâfirlerin cezâsı işte böyledir.

Eğer bundan sonra muharebeden vazgeçerlerse (siz de vazgeçin), muhakkak ki Allah çok mağfîret edici, çok merhamet edicidir.

Fitne kalmayıncaya, dîn de yalnız Allah'ın dîni oluncaya kadar onlarla savaşın. Savaşdan vazgeçerlerse artık zâlimlerden başkasına husûmet yoktur.

Haram ay, haram aya bedeldir.¹ Hürmetler² karşılıklıdır. Onun için kim üzerinize saldırırsa siz de aynı onların saldırdığı gibi üzerlerine saldırın. Fakat Allah'ın koyduğu hududa riâyet edin ve bilin ki Allah takva sâhibleriyle beraberdir.

Allah yolunda mallarınızı harcayın ve kendinizi tehlikeye atmayın. Dâima güzel davranın. Allah muhakkak ki iyilik edenleri sever.»

Cenâb-ı Hak, insan maişetinin kıvamı ve huzûr için de devamı için halkettiği malların bâtıl uğruna yenilmesini

1. Muharabenin haram olduğu ay Zî'l-Ka'de'dir. Bu isim o ayda harb edilmeyip rahat oturulmasındandır. Rasûl-i Ekrem -sallâllahu aleyhi ve sellem- Hicret'in altıncı yılının Zî'l-Ka'de ayında ashab-ı kirâmıyla birlikde umre kasdıyle Mekke'ye hareket etmişlerdi. Kureyş müşrikleri buna mani oldukları için umre gelecek seneye kalmışdı. Bu, meşhur Hudeybiye Musâlehası'nın icâbı idi. Gelecek sene geldi, Rasûl-i Ekrem -sallâllahu aleyhi ve sellem- yine ashabiyle birlikde umreyi kaza etmek üzere keşif etdiler ki, tam geçen seneki Zî'l-Ka'de ayına tesâdüf ediyordu. İşte âyet-i celfledeki, «Haram ay, haram aya bedeldir" buyurulması, bu yılın Zî'l-Ka'de'sinde yapılan, geçen senenin Zî'l-Ka'de'sine yapılamayana bedeldir» demekdir.

2. yani haklar.

haram kılmıştır. Mallar, insanların kıvamı için, insanlar da ubûdiyyet icâblarını ifâ etmek için halkolunmuşlardır.

Bilinmelidir ki her şey Allah'ın mülkidir. Mal ve beden üzerinde tasarruf ancak Allah'ın hakkıdır. Kulların tasarru-
funun helâl ve muvafık olması Allah'ın emrine ittibâ etme-
lerine bağlıdır. Mallar, hırs, şehvet, gaflet ve bâtıla hizmet
uğrunda yenilirse ondan kötü işler ve hâdiseler zuhûra
gelir. Ancak Allah'a îbâdet ve O'nun yoluna hizmet uğrun-
da yenilmelidir. Hayır, ancak bundan sonra beklenir.

وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ : Fitne ölümden daha zordur.

Bazı hikmet ehline soruldu ki:

- Ölümden daha zor nedir? dediler ki:
- Geldiği zaman ölümü temennî ettiren fitnedir.

Şunu iyi bil ki, Allah -celle celâlüh- bize, kendi yo-
lunda savaşmamızı emretti, tâ ki, Allah yolunda varlığını
harcamayı iddia eden kimsenin iddiası ortaya çıksın.
Allah'ı sevdiğini iddia eden kimse de belli olsun diye,
malı sarfederek zekât vermemizi bize emretti. Zirâ Allah
yolunda savaş mahabbet-i ilâhîyyenin ölçüsüdür. Çünkü
herkes yaratılışı icâbı hayatı ve malı sever. Binâenaleyh,
iddiacıların iddiasını kesmek için insan, Allah yolunda
savaş ve zekâtla imtihan olundu. Zirâ herkes Allah'ı sev-
diğini iddia etmektedir. İşte cihaddaki sır da budur.

Bu sebeple Efendimiz Hz. Ali buyurmuştur ki: «Genç-
teki en hayırlı haslet, şecaat ve sehâvettir. Bunlar birbirin-
den ayrılmaz ikizlerdir. Çünkü her cesur cömerttir.»

Abdullah b. Ömer'den, o da babasından rivâyet ettiğine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: Allah'ın Rasûlüne:

– «İslam nedir?» diye sorulduğunda:

– «*Güzel söz, yemek yedirmek ve selâmı yaymaktır*» şeklinde cevap vermiştir.

Sonra:

– «Müslümanların hangisi daha faziletlidir?» sorusuna da:

– «*İnsanların dilinden ve elinden salim olduğu kim-sedir*» diye cevap vermiştir.

– «En faziletli namaz hangisidir?» suâline:

– «*Kıyamı uzun olan namazdır*» demiştir.

– «Sadakanın en faziletlisi hangisidir?» sorusuna Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– «*Fakirin zorluk içerisinde vermiş olduğu sadakadır*» cevabını vermiştir.

– «En faziletli iman hangisidir?» sorusuna da:

– «*Sabır ve afvetmek*» cevâbını vermiştir.

– «Cihâdın en faziletlisi hangisidir?» sorusuna Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– «*Atının ayağı kesilip te, kanı akıtılan kimsenin yapmış olduğu cihâddır*» şeklinde cevâb vermiştir.

- «Kölelerin en faziletlisi hangisidir?» suâline:
- «*Parası en yüksek olandır.*» cevâbını vermiştir.

Cihâd: Zahir ve bâtın olmak üzere ikiye ayrılır. Zahir cihâd küffâr ile yapılan cihâddır. Bâtın cihâd ise nefis ve şeytan ile yapılandır. İşte bu cihâd diğerine nisbetle daha zorludur. Zirâ kâfir, muharebe, sulh veya malını ve canını vermek sûretiyle çok defa dönebilir. Halbuki şeytan dinini almadan senden ayrılmaz.

Ebû Eyyûb el-Ensârî -radıyallahu anh-'in şöyle dediği rivâyet olunur: «Allah dînini azîz ve Rasûlü'nü mansûr kılınca dedik ki: «Biz ehl ü emvalimizi terk etdik de İslâmiyyet yayıldı, Allah da Rasûlüne nusret verdi. Şimdi artık ehl ü emvalimize dönüp onlardan zâyî etdiklerimizi tedârik ve tasviyeye çalışalım.» Biz böyle deyince Allah Teâlâ:

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ

«**Allah yolunda infaka devam edin ve kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın**»³ âyet-i celîlesini inzâl buyurdu. Yani sizin helâkınıza sebep olacak bir aile düşkünlüğüne ve bir mal sevgisine tutularak cihâdı terk etme âfetine tutulmayınız. Bundan sonra Ebû Eyyûb -radıyallahu anh- son nefesine kadar cihâdı bırakmadı. Son gazası Muâviye zamanında **Kostantiniyye'ye** yaptığı gaza olup Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in

3. Bakara sûresi, 195

işâret ve tebşiri üzerine orada, sûr dibinde şehîd olmuştur. Hadîs-i şerîfde:

مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِغَزْوٍ مَاتَ عَلَى
سُعْبَةٍ مِنَ الْيَقَافِ

«Kim gaza etmeden ve gaza edeyim diye kendi arzu etmeden ölürse münâfıklıktan bir şube üzerine ölmüş olur» buyurulmuştur.

HAC VE UMRE

وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ
مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ
مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهَ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ
فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَنْ
تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ
لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ
تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ
الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾ الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ
الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا
تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَقَضْتُمْ مِنْ

عَرَفَاتٍ فَادْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوا
 كَمَا هَدَيْكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ
 أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
 غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٩﴾ فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ
 كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ
 رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾
 وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ
 حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ أُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا
 كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾ وَادْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ
 مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ
 تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ
 إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

196-203: «Allah için haccı da, umreyi de tamamlayın. Fakat muhsar kalırsanız, (yani yolunuz kesilir, muhasara edilir de Ka'be'ye varamazsanız) kolayınıza gelen bir kurban gönderin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Artık sizden kim hasta olur yahud başında bir eziyeti bulunursa ona oruçdan yahud sadakadan, yahud da kurbandan biriyle fidiye vâcib olur. Emniyete erdiğiniz vakit ise

kim hacca kadar umreden istifade etmek isterse kolasına gelen bir kurban vâcibdir. Fakat onu bulamazsa hac günlerinde üç, döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere oruç tutmak vâcib olur ki bunlar tam on gün eder. Bu, ailesi Mescid-i Haram'da devamlı bulunma imkânına sâhib olmayanlara âiddir. Allah'dan korkun ve bilin ki, Allah cezâsı cidden çetin olandır.

Hac, malum aylardadır. İşte kim o aylarda hacca niyet ederse artık hacda kadına yaklaşmak, fiske yâni Allah'a itâatden çıkmak ve kavga etmek yoktur. Siz ne hayır yaparsanız Allah onu bilir. Bir de azık tedârik edin. Biliniz ki azağın en hayırlısı takvadır. Ey kâmil akıl sahibleri, Beni incitmekden sakının.

Bu esnâda Rabbinizden fadl u kerem taleb etmenizde bir günâh yoktur. Arafat'dan seller gibi akıp gitdik-den sonra el-Meş'aru'l-Haram'da da Allah'ı hatırlayın. O size nasıl doğru yolu gösterdiyse O'nu öylece anın. Bilirseniz bundan evvel sizler yolunu kaybedip zâyı olmuş kimseler idiniz.

Sonra insanların akıp gitdiği yerden siz de akıp gidin. Allah'dan mağfiret taleb edin. Muhakkak ki Allah çok mağfiret edici, çok merhamet edicidir.

Hacca âid ibâdetlerinizi tamamlayınca bir zamanlar atalarınızı andığınız gibi, yahud daha kuvvetli bir anışla Allah'ı anın. İnsanlardan kimisi "Ey Rabbimiz, bize nasibimizi dünyâda ver" der ki onun âhiretten nasibi yoktur.

Kimi de: “Ey Rabbimiz, bize dünyâda da güzelliik ver, âhiretde de güzelliik ver ve bizi ateş azabından koru” derler.

İşte onların, kazandıklarından nasîbleri vardır. Allah hesabı pek çabuk görendir.

Bir de sayılı günlerde Allah’ı yine zikredin. Kim iki günde (Mina’dan dönmek için) acele ederse üzerine bir günâh yokdur. Kim de geciktirirse ona da günâh yokdur. Fakat bunlar, yasaklardan sakınanlar içindir. Allah’dan korkun ve bilin ki muhakkak hepimiz ancak O’nun huzûrunda toplanacakız.»

Ehl-i hakikat der ki: Avâmın haccı Beyt-i Muazzam’a yönelip, orayı ziyaret etmektir Havâssın haccı ise Beyt’in Rabbini kasdedip, onu görmektir. Nitekim (Halilullah) Hz. İbrâhim’den hikâyeten Allah -celle celâlüh- şöyle buyurmaktadır:

إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيِّدِينَ

«Ben, Rabbimin emrettiği yere gidiyorum. O, bana dosdoğru yolu gösterecektir.»¹

Hiz. İbrahim Allah’ı kasdedip, onu talep ederek, bütün varlığıyla ona yönelmiş, nefsini, malını ve çocuklarını Allah uğruna fedâ etmiş ve;

1. Sâffât sûresi, 99

فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ

«Âlemlerin Rabbi olan Allah müstesnâ sizin tap-tıklarınız benim düşmanımdır»² âyetinde ifâdesini bul-duğu gibi, Hz. İbrahim Allah'dan başka herşeyi düşman kabul etmiştir.

İşte bütün bunlar hakîki haccın menâsikindendir. Hz. İbrahim dikkatle bunları yerine getirdiğinden Allah onu, Beyt-i Muazzam'ı ilk bina edip tavaf ve hacceden, insanlar arasında haccı ilan edip menâsikini ilk defa tatbik eden kişi yaptı. Binaenaleyh hac, sûret ve manâ itibariyle Hz. İbrahim'in makamıdır.

Hac nasıl ki, Hazret-i İbrahim'in makamı, bizim Pey-gamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in de hâlidir. Hal, makamdan daha mükemmeldir. Zirâ makamlar, menzil-lerdendir. Haller ise ilâhî mevhibelerden (el-Mevâhib) dir. İlâhî mevhibeler olmaksızın makamlara sülûk etmek mümkündür. Ancak makamlara sülûk etmeden ilâhî mev-hibeler mümkün, değildir.

Binâenaleyh, Hz. İbrahim makam ehlinde oldu-ğu için, «Ben, şübhesiz Rabbime gidiyorum, O, beni dosdoğru yola iletecektir» demiştir. Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- ise ilâhî mevhibeler ehli (ehl-i mevâhib) olduğundan onun hakkında şöyle de-nilmiştir.

Kulu Muhammed'i geceleyin delillerini göster-mek için, Mescid-i Haram'dan çevresini mübârek

kıldığı Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir»³

Hz. İbrahim'in hacc-ı hakîkiye gidişi binefsihî olduğu için yedinci kat semâda kalakaldı. Peygamberimizin isra hadisesindeki gidişi ise Allah ile olunca onun hakkında denilmiştir ki:

«Sonra yaklaştı ve yere sarktı, derken araları iki yay aralığı kadar kısaldı veya daha az. Allah, kulu Muhammed'e indirmesi gerekeni vahyetti.»⁴

Bilesin ki, her kalb marifet-i Rabb'a sâlih değildir. Her nefis de Rabbin hizmetine sâlih değildir. Her mal da Hak yolunda sarf olunmaya sâlih değildir. Kul, hâlini mümkün olduğu kadar çabuk düzeltmeğe çalışarak bütün varlığını Allah yolunda yine Allah'ın emrettiği veçhile bezletmeye gayret etmelidir. Görmez misin ki, İbrahim -aleyhisselâm- Beyt'i bina etdi, tavaf etdi, insanları hacca çağırdı, malını misafirlerine, bedenini ateşe verdi. Oğlunu Allah'a kurban adadı, kalbini Allah'a verdi, sehâ-vetde o kadar ileri gitdi ki melekler teaccüb etdiler. Allah da ona dostluk hil'atini giydirdi ve buyurdu ki:

وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا

Allah İbrahim'i dost edinmiştir.»⁵

3. İsrâ sûresi, 1

4. Necm sûresi, 8-10

5. Nisâ sûresi, 125

Mâlik bin Dinar der ki:

Hac için Mekke-i Mükerreme'ye gidiyordum. Yolda bir genç gördüm. Gece olduğu vakit yüzünü semâya verir ve: «Ey kullarının ibâdetleriyle mesrur olan ve masiyetlerden bir zarar görmeyen! Bana Seni memnun edecek şeyi müyesser kıl, Sana zarar vermeyen şeyi de mağfiret et» diye duâ ederdi. Herkes ihrama girdi, telbiye getirdi. Gence döndüm, niye telbiye getirmediğini sordum. Dedi ki: «Bu güne kadar işlediğim günâhlarım, defterimde yazılı cürümlerim, eski masiyetlerim dururken Lebbeyk dersem; "Senin Lebbeyk'ine cevâb yok, mes'ud olmaya-sın, senin sözünü de dinlemiyorum, yüzüne de bakmıyorum" denilmesinden korkuyorum.» Bir cevâb veremedim. Sonra o genci kaybettim. Neden sonra Mina'da buldum. Yanına yaklaştım, ne duâ ettiği kulak verdim: "Rabbim! Beni mağfiret et! Görüyorsun kulların şurada kurban keserek Sana yaklaşmak istiyorlar. Benim şu nefsimden başka kurban edecek bir şeyim yokdur. Benden de bunu kabul buyur," dedi ve bir feryâd ile can verdi.

وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى

«Azığınızı alın, azıkların en hayırlısı Allah'tan korkmaktır» yani âhiret azığınızı, çirkin şeylerden sakınmak şeklinde kabul ediniz. Zirâ azıkların en hayırlısı Allah'tan korkmaktır. Yoksa yiyeceklerden elde edilen azık değildir. Sözün özü şudur ki: İnsanoğlunun iki yolculuğu vardır. Birisi dünyâdaki yolculuğu diğeri de dünyâdan yolculuğu.

Dünyâdaki yolculuğunda mutlaka azık lâzımdır ki, o da yiyecek taamdır. Dünyâdan, yolculuğunda da mutlaka azık lâzımdır. Ancak bu azık dünyâ yolculuğunda olduğu gibi yemek, ekmek değildir, dünyâdan âhirete giderken alınacak azık, Allah'ı tanımak, sevmek, O'ndan başkasından yüz çevirmek, devamlı O'na tâatle meşgul olmak, O'na muhalefetten sakınmak ve yasaklarından kaçınmaktır.

İşte bu azık, dünyâdaki müsafirin aزیğından daha hayırlıdır. Zirâ dünyâ aزیğı seni, sona erecek olan bir azabtan kurtarır, âhiret aزیğı ise ebedî azabdan kurtarır. Dünyâ aزیğı fânîdir. Âhiret aزیğı ise seni bakî, hâlis lezzetlere ulaştırır.

وَاتَّقُونَ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ

«O halde ey akıl sahibleri! Benden korkun.» Zirâ akıl, Allah'tan korkmayı ve başkalarını takva üzere teşvîki gerektirir. Allah, insanların yalnız kendinden korkmalarını, kendisinden başka hiç bir şeye iltifat etmemeleri gerektiğini emretmiştir. Zaten bu da hevâ heves ayıplarından uzak olan aklın gereğidir. Bu sebeple Allah, «ey akıl sahibleri!» diyerek özellikle akıllılara hitab etmiştir. Öyle ise Allah'tan korkmayanın, sanki akli yoktur. Zirâ akıllı insanın, aklını ayıplardan kurtarması, nefis terbiyesi yapmak ve en yüce mertebelere vasıl olarak rûhu mükemmelleştirmesi gerekir.

O halde, hacca giden Müslüman, üzerindeki kul ve hayvan haklarından kurtulmak için gayret sarfetmesi ge-

reklidir. İnsanlar arasında gıybet, nemime, ırza sataşma ve mala tecâvüz gibi çirkin olaylar vukua gelir. Zirâ bu gibi kötülüklerden kendini kurtaran pek azdır.

Haccın farziyetini ifâde eden âyet, Allah'a yönelenlerin yönelişinin, dünyâdaki fâni hayatlarının belli aylarında olacağına işâret etmektedir. İnsan ömrü son bulduktan sonra, hiç kimsenin sa'y ü gayretinin fâidesi yoktur. Nitekim, hac ayları geçtikten sonra hacetmek isteyen, kimsenin Ka'be'ye yönelişi fayda vermez. Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur:

يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا

«Rabbinin alâmetlerinden bir kısmının geldiği gün, daha önce inanmamış veya imanıyla bir iyilik kazanmamış olan bir nefse imanı fayda vermeyecektir.»⁶

Nasıl ki, hacıların ihrama gireceği muayyen mikatlar varsa Allah'a yöneleceklerin de belli bir zamanları vardır. Bu zaman da gençlik günleridir.

Cenâb-ı Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır:

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي
أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ
أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي
تَبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

«O, insan kemâle erip, kırkına basınca şöyle der: “Rabbim! bana ve anne-babama ihsân ettiğin nimetlerine şükretmeyi, razı olacağın sâlih ameller işleme-yi bana ilham et, zürriyetimi de ıslâh et, Sana tevbe ettim ve ben Müslümanlardanım.”»⁷

Bu sebeple Meşâyih demiştir ki: Kırktan sonra sûfî nâdirdir, yâni kırkıdan sonra sûfî olma irâdesini gösterse bile, tam erkânı ile hakîki hedefe ulaşması pek nâdirdir.

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-, Ebû Bekr'e -radiyallahu anh- insanlarla (hacılarla) Arafat'a çıkıp, vakfe yapmasını emretti. Rivâyet edilir ki: Allah -celle celâlüh- meleklerine, Arafat'ta bulunanlarla övünür ve bakınız kullarıma, saç baş dağınık ve tozlu bir vaziyette uzak yollardan geldiler, şahid olun ki, ben onları bağışladım, der.

Rivâyet edilir ki, Şeytan hiç bir zaman Arefe günü düştüğü zillet, küçüklük ve horluğa düşmemiştir. Cenâb-ı Allah'ın rahmetinin indiğini ve büyük günahları affettiğini gördükçe şeytan ezilir, perişan olur. Zirâ öyle günahlar vardır ki, ancak Arafat'ta vakfe yapmak ona keffâret olabilir.

Hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

– Günâhı en büyük insan, Arafat'ta vakfe yapıp ta, Allah'ın, kendisini affetmediğini düşünen kişidir. Bir hac, Allah yolunda yirmi (20) gazveden daha fazla zilletlidir.

Denildi ki, üzerinde bir defa hac yapılan deve, hacca gitmeyen kırk (40) deveden bereketlidir. Bir deve üzerinde yedi (7) defa hac yapılırsa, onu Cennet bahçelerinde otlatmak Allah'a vâcib olur. Bunun da tasdiki **Nehrânî** rahimehullâh'ın anlattığı şu husustur:

en-Nehrânî diyor ki, bana ulaştığına göre: Bir hamam fırıncısı yakmak için deve kemiklerini getirir, fırının içine atar, kemikler fırından çıkar, ikinci kez atar, yine çıkar, derken üçüncü kez atar yine fırından dışarı çıkar ve şiddetle fırıncının göğsüne çarpar, tam o sıra hatiften bir ses. «Yazık sana! Bunlar, on defa (10) Mekke'ye gitmiş bir devenin kemikleridir. Nasıl olur da bunları ateşte yakarsın?» der.

Hacının bineğine bu kadar şefkat ve merhamet edilirse artık kendisine ne kadar merhamet edileceğini bir düşün.

Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyet edildiğine göre o şöyle buyurmuştur:

«Benim nezdîmde dostlarımla gıbtaya en değerli olanı, bedeni hafif, namazdan nasibi olan mü'minlerdir. Rabbine karşı ibâdetini güzelce yapar, itaatte riyâ sahibi değildir, insanlar arasında da parmakla gösterilecek kadar tanınmamıştır. Rızkı, başkalarına muhtaç olmayacak kadardır, fakat o, buna sabır göstermektedir. Sonra Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- eliyle yeri eşerek şöyle dedi: «İşte böylece ölüm gelir, ağlayanları az, serveti azdır.»

Rasûlullah Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ

«Rabbimiz! Bize dünyâda da iyiliği, âhirette de iyiliği ver, ve bizi cehennem azabından koru» duâsını çok yapardı.

Hacc-ı mebrûrun alâmeti: Haccın Kâbe'den dünyâyı terkederek âhirete rağbetle dönmesidir. Hacc-ı mebrûr-dan dönen kişinin günahları affedilir, duâsı müstecabtır. Bu sebeple, hacdan dönen kişinin duâsına mazhar olmak için çaba sarfetmek ve ondan günâhların affı için duâ etmesini istemek müstehabdır.

Hikâye edilir ki: Türklerden biri Şeyhülislâm Ahmed en-Nâmikî el-Câmî -kuddise sirrûh-'un meclîsine devam etmekte idi ve Şeyhülislâm, onun başı üzerinde kalkana benzer bir nûr görüyordu. Bu zât hacca gitti, geri döndüğünde başında artık nûr gözükmez oldu. Bunun üzerine Şeyhülislâma sebebini sordu. O da şöyle cevâb verdi: Sen hacdan önce tazarrû ve niyaz sahibi idin. Şimdi ise haccın seni gururlandırdı. Nefsine kadr u kıymet verdin. Bu sebeple daha önceki rütbenden indin ve o nûru göremez oldun.

O halde hacıya gerekli olan; haramlardan sakınmak, nafakasını helalden kazanmak için gayret sarfetmektir. Zirâ Allah Teâlâ ancak helâl ve güzel olanı kabul eder.

Hadîs-i şerifte vârid olmuştur ki:

– Kim, Beytullah'ı helâl kazançla haccederse, Allah -celle celâlüh- atmış olduğu her adıma mukabil kendisine yetmiş hasene (sevab) yazar, yetmiş günâhını siler ve yetmiş derece yükseltir.

SULH VE SELÂM

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ
اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّى
سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ
وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ
الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾ وَمِنَ
النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ
بِالْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً
وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٠٨﴾
فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ فَاغْلَمُوا أَنَّ
اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٠٩﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ
فِي ظُلُلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَالِىَ اللَّهُ
تَرْجِعُ الْأُمُورُ ﴿٢١٠﴾

204-210: «İnsanlardan öyle kimseler vardır ki, onun şu dünyâ hayatı hakkındaki sözü senin hoşuna gider ve bir de kalbindekini doğruluğuna Allah'ı şâhid tutar. Düşmanların en azgını olduğu halde bunu yapar. O, bir iş başına geçdi mi, yeryüzünde fesâd çıkarmaya, tarlayı ve nesli helâk etmeye çalışır. Allah fesâdı sevmez ki!

Ona: "Allah'dan kork!" denildiği zaman onu bir kibir tutar, daha fazla günâh işlemeye çabalar. İşte ona ancak cehennem yetişir. Orası ne kötü yatakdir.

İnsanlardan öyle kimseler vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak uğruna kendini satın alır. Allah bu kullarına çok merhametlidir.

Ey îman edenler! Hep birden cümleliz sulh ve selâma girin, şeytanın adımlarını takib etmeyin, çünkü o sizin açık düşmanınızdır.

Size bunca aşikâr deliller geldikten sonra yine kayarsanız bilin ki, şüphesiz Allah her şeye mutlak galibdir, her işinde hikmet sahibidir.

Onlar ille Allah'ın bulutdan gölgeler içinde meleklerle birlikde kendilerine gelivermesine ve işlerinin bitirilivermesine mi bakıyorlar. Halbuki bütün işler Allah'a döndürülecektir.»

İbn-i Mes'ûd -radiyallahu anh- demiştir ki: Allah -celle celâlüh- nezdinde günahların en büyüğü, kula

«Allah'tan kork!» denilip de onun «sen, kendine bak» demesidir.

Hazret-i Ömer -radiyallahu anh-'e: «**Allah'tan kork,**» denildiğinde, Allah'a boyun eğerek, yanağını yere koymuştur.

Yukarıdaki: «**İnsanlardan öyle kimseler vardır ki, Allah'ın rızâsını kazanmak uğrunda kendisini satın alır. Allah bu kullarına çok merhametlidir**» mealindeki âyet-i celîle **Suheyb-i Rûmî** -radiyallahu anh- hakkında nâzil olduğu rivâyet olunur.

Suheyb bin Sinan er-Rûmî -radiyallahu anh- Rasûlullah'ın arkasından hicret etmek üzere Medine'ye müteveccihen Mekke'den yola çıkmışdı. Yüz yaşlarında idi. Kureyş müşriklerinden bir fırka onu takib etdiler. Beraberindeki Müslümanları öldürdüler. Beraberinde bir miktar okları bulunup gayet keskin nişancı idi. Onlara dedi ki: «Ey Kureyş cemâati! Biliyorsunuz ki, ben sizden kimseye bir tecâvüzde bulunmadım. Fakat bulunacak olsam vallahi şu elimdeki oku adamın kalbine oturturum. Ve elimdeki oklarım bitinceye kadar bana yaklaşamazsınız. Oklarım bitdikden sonra ise geri kalanınızı şu kılıncımla temizlerim. Bana ondan sonra bir şey yapabilirsiniz. Görüyorsunuz ben bir ihtiyar adamım. Aranızda bulunmaklığım sizin işinize yaramaz ki! Benim Mekke'deki evimde bir miktar malım vardır. Gidin onu alın ve onun mukabilinde bana yol verin, ve benim ebediyyen Müslüman olduğumu da bilin» dedi.

Suheyb'e yol verdiler. Medîne-i Münevvere'ye vâsıl oldu. Vardığında onu ilk karşılayan **Ebû Bekir es-Sıddîk** -radiyallahu anh- oldu. Kendisine:

Satışın kârlı çıktığı yâ Suheyb, mübârek olsun, dedikde Suheyb:

Hangi satış yâ Ebâ Bekir? diye sordu. Ebû Bekir -radiyallahu anh- Allah Teâlâ'nın Suheyb hakkında inzâl buyurduğu âyet-i celîleyi haber verdi. Suheyb çok mesrûr oldu.

Durum böyle olunca âyette geçen يَشْرِي kelimesi يَشْتَرِي «satin alma» mânasında kullanılmıştır. Zirâ durum satın alma şeklinde cereyân etmektedir. Çünkü Suheyb er-Rûmî malını vererek, canını müşriklerden satın alıp kurtarmıştır.

Şunu iyi bil ki, mü'minler canlarını kendi istekleriyle satarlar, mü'minin nefsinin değeri de cennettir. Velî kullar (evliyaullah)'a gelince onlar da nefislerini kendi istekleriyle satarlar, ancak bunların nefislerinin değeri Allah -celle celâlüh- Teâlâ'nın rızâsıdır. Bunlarla, öncekiler arasında bir çok farklar vardır.

O halde, Allah yoluna sülûk eden kişiye gerekli olan beşeriyet vatanından çıkmak, akranların diyarından uzak kalmaktır ki, böylece hakîki mücâhid ve manevî şehid olabilsin.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuştur ki:

«*Gariblere müjdeler olsun*» ve yine bir hadîs-i şerîfinde:

«*Kim garib olarak ölürse, şehid olarak ölmüş olur*» buyurmuştur. Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sel-

lem- gariblikle, halktan kesilip, Hâlık'a yönelmeye işâret etmektedir ki, bu da âdet ve arzulara halkın çoğunluğuna muhalefetle olur.

Hadîs-i şerifte şöyle buyurulmaktadır:

– «*Ey Enes! Devamlı olarak abdestli olmak imkânına sahibsen böyle yap, zirâ ölüm meleği (Azrail), kulun rûhunu abdestli olarak kabzederse onun için şehidlik yazılır.*» Çünkü abdest mâsivadan (Allah'dan başkasından) alâkayı kesmeye işârettir. Nitekim namaz da Allah ile ittisâla işârettir. Yine hadîs-i şerifte:

– «*Taharete devam et ki, rızkın artsın*» buyurmuştur. Zahirî tahâret, maddî rızkın genişlemesine sebep olduğu gibi, batınî (iç) temizlik de marifet, ilham gibi manevî rızkın artmasına sebep olur. İşte o zaman kalb mes'ud bir hayat ile yaşar, nefsin kötü sıfatları yok olur. Bu da ancak hakîki cihâdın, neticesinde sağlanır. O halde kim nefis bağından kurtulur, ölümü kendi isteğiyle tercih ederse o, ebediyyen yaşar.

Kulun, halktan Halik'a yükselmesi gerekir. Nefsi için ihtiyac-ı tâmmenden, Hakk'a (Allah'a) bağlanarak tam zenginliğe ermesi icâbeder ki, böylece bütün hayırları elde eder ve bütün felâketleri önler. Kul Allah'a koşup, cemâline vâsıl olduğu zaman ve celâlini müşâhedeyle daldığında, Allah'ın -celle celâlüh-:

قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ

«Sen, Allah de (geç) ve sonra onları bırak ki, daldıkları bataкта oynayadursunlar» kavlinin sırrını görebilir.

İnşânın, kendisini tamamen Allah -celle celâlüh-'a verebilmesi için önce malı, sonra evlâdı, daha sonra da nefsi terketmesi gerekir. Bu sebeple Akıllı insan, Allah'ı çok çok zikretmelidir. Zirâ zikir, iç dünyanın temizlenmesine sebep olduğu gibi kalbin cilalanmasını da sağlar. Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur:

وَ اذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

– «Allah -celle celâlüh-'ı çok anın ki, felaha kavuşasınız, umduğunuzu elde edesiniz»¹

Kulun Allah'a vâsıl olmasından daha büyük felah olabilir mi?

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ

«Ey îman edenler, hep birden sulh ü selâma girin. Şeytanın adımları ardına düşmeyin.»² Yani Allah'a teslîm olun, gizli ve aşikâr tamamen ona itaat edin.

1. Enfâl sûresi, 45

2. Bakara sûresi, 208

Rivâyet edilir ki: Abdullah b. Selâm ve arkadaşlarının Tevrat hükümlerinden, Cumartesi'ye saygı, develerin etleri ve sütlerini haram kabul etme gibi bazı şeylere bağlılıkları devam ediyor ve bunlardan vazgeçmenin İslâm'da da mübah olduğunu zannediyorlardı. Bu inanış her ne kadar kendi şeriatlarında vacîb ise de, daha önceki âdetlerden ayrılmak kendilerine garib geldiği için bunun helâllğine inanarak bu inanç üzere devam edip dediler ki: «Ey Allah'ın Rasûlü! Tevrat da Allah'ın kitabıdır. Bize mûsâade et de, gece namazımızda ondan okuyalım.» Bunun üzerine Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdular ki:

– «Neshedilen hiç bir şeye iltifat etmeyin, kendi telif ettiğiniz şeyleri bırakın, bunları bırakmayı bir gariblik sebebi saymayın. Zirâ Hak'la (Allah ile) beraber gariblik olmaz. Bu ancak şeytânın süslemesidir. Şeytânın adımları ardına düşmeyin. Zirâ o, sizin apaçık düşmanınızdır.»

O halde mü'min, Allah'ın emirlerine boyun eğmeli, hevâ hevesten ve şeytânın izlerine tâbi olmaktan sakınmalıdır.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'den şöyle rivâyet edilmiştir:

– Allah -celle celâlüh- ümmetinden açıkça şikâyet etmektedir ve şöyle buyurmaktadır: «Ben, şeytanı onlar için huzûrdan kovdum. Fakat onlar, bana isyân ve şeytana itaat ediyorlar.»

Binâenaleyh, şeytânı kovmak ve nefsi dâima itihâm etmek, tâatlerin en büyüğüdür. Nitekim bu konuda şöyle

bir husus rivâyet edilmiştir: Adamın biri kırk (40) sene oruç tutar, sonra Allah'dan bir ihtiyaç ister, fakat bu isteğine icâbet edilmez. Bu zât nefsinî kötüler ve nefsinî kasederek, «ey şer sığınağı bu senin kötülüğündendir» der. Bunun üzerine o zamanın peygamberine vahyedererek bu kişiye şöyle demesi emredilir: «Senin nefsinî öldürmen, benim için kırk (40) sene oruç tutmaktan daha sevimlidir.»

Şunu iyi bil ki; Allah'ın «Ey îman edenler! Hep birden İslâm'a girin» kavlinde bir umûmî, bir de husûsî mâna vardır: Umûmî mana, îman eden bütün mü'minlere şâmil bir hitabdır. Yani, ey mü'minler! İslâm'ın zâhirî ve batınî şartları içersine girin. O'nun şartları da Efendimiz -salallahu aleyhi ve sellem-'in söylediğidir:

– «Müslüman o kimsedir ki, Müslümanlar onun elinden ve dilinden zarar görmez, mü'min de, insanların itimadını kazanan kimsedir.»

Husûsî mânaya gelince, bu da insanın, şahsile birlikte bütün zâhirî ve batınî uzuvlarına yapılan hitabdır. İnsan, bilfiil, bütün azaları ile İslâm'a girmelidir: Göz bakarken, kulak duyarken, ağız yerken, el tutarken ve ayak yürürken Allah'ın emrine tamamen, teslim olmalı, nehiyelerinden sakınmalıdır. Hatta mâlâyâ'niyi (kendini ilgilendirmeyeni) tamamen terketmelidir.

DÜNYA HAYATI

سَلِّ بَنِي إِسْرَآئِيلَ كَمْ أَتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ
وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا
وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ
الْقِيَمَةِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾ كَانَ
النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ
وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا
اختلفوا فيه وَمَا اختلفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ
بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ
آمَنُوا لِمَا اختلفوا فيه مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي
مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ
تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ

مَسَّتْهُمْ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهَ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ
قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُ مِنْ
خَيْرٍ فَلِلَّهِ الدِّينُ وَالْآفَرِيقِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ
السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾ كُتِبَ
عَلَيْكُمْ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا
وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾

211-216: «Sor, İsrail oğullarına, onlara nice açık âyetler verdik. Allah'ın nimetini, geldikten sonra kim onu tebdil ederse (yani küfrederek nimetin tebdiline sebep olursa) bilsin ki Allah muhakkak azabı pek çetin olandır.

Küfredenlere dünyâ hayâtı pek süslü gösterildi. İmân edenleri maskara etmek istiyorlar. Halbuki Allah'a itaat edip O'nun vikayesine girenler kıyamet gününde onların üstündedirler. Allah kimi dilerse ona hesabsız rızık verir.

İnsanlar bir tek ümmetdirler. Allah da nebîlerini müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi. Onların beraberinde hak uğruna kitabı da indirdi ki, her bir nebî insanların ihtilâfa düşmüş oldukları şeyler hakkında hükmetsin.

Halbuki kendilerine apaçık âyetler geldikten sonra birbirlerine karşı olan ihtiras ve hasedden dolayı ihtilafa düşenler kendilerine bundan önce kitap verilenlerden başkası değildir. Böylece Allah, imân edenleri kendi irâdesiyle üzerinde ihtilafa düşdükleri hakka ulaştırdı. Allah kimi dilerse onu doğru yola iletir.

Ey mü'minler yoksa siz. sizden evvel geçenlerin hâli başınıza gelmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluklar ve sıkıntılar gelip çatdı ve öyle sarsıldılar ki, hatta peygamberleri beraberindeki imân edenlerle birlikde: "Ne zaman Allah'ın yardımı?" der oldular. Biliniz ki Allah'ın yardımı yakındır muhakkak.

Onlar sana neyi infâk edeceklerini sorarlar. De ki: "Maldan vereceğiniz şey, ananın, babanın, akrabanın, yetimlerin, yoksulların, yolcularındır. Her ne hayır işlerseniz Allah onu çok iyi bilendir."

Ey mü'minler, hiç de istemediğiniz halde kıtal size yazıldı. Şir şey hoşunuza gitmediği halde sizin hakkınızda hayırlı olur. Bir şey de istersiniz, o da hakkınızda şer olabilir. İşte bunları Allah bilir, siz bilmezsiniz.»

Gözlerine dünyâ hayâtı süslü gösterilenler Abdullah bin Mes'ud, Ammar bin Yâsir, Suheyb bin Sinan, Hubeyb bin Âdiyy, Bilâl bin Rebâh-el-Habeşî gibi mü'minleri alaya almaya başladılar. Bunları beyinsiz addederek istihkar ederler ve: «Şu zavallılar dünyâ lezzetlerini terk etdiler,

türlü ibâdetlerle de kendilerine eziyet veriyorlar, rahatlarından oluyorlar» derlerdi.

Dünyâ hayatının insanların gözüne nasıl müzeyyen gösterildiğine misâl olarak şu kıssa anlatılır:

İsâ -aleyhisselâm- beraberinde bir yahûdi ile sefere çıkmışdı. Yanında üç aded çörek vardı. Ona yahûdi vermişdi. Bir müddet sonra İsâ -aleyhisselâm- üç aded çöreği yahudiye emaneten vererek: «Bunlar biraz sende dursun» dedi. Yahudi bir tarafa çekilip bunlardan, birini yalnız başına yedi. Bir kaç zaman sonra İsâ -aleyhisselâm- «O üç çöreği ver» dedikde iki çöreği uzatdı. «Üçüncüsü nerede?» diye sordukda: «Zâten iki tane idi» dedi. İsâ -aleyhisselâm- yahudiye yalanını ikrar etdirmeye azmetdi. Yola devam etdiler. Biraz gittikten sonra üç parça külçe altın buldular. Yahudi bunları görünce hemen İsâ -aleyhisselâm-'a:

– Haydi bunları taksîm et, dedi. İsâ -aleyhisselâm-da:

– Şu biri senin, diğeri benim, üçüncüsü de üçüncü çöreği yiyen arkadaşımızın diye taksîm etdi. Yahudi sab redemeyip:

– Üçüncü çöreği yiyen benim dedi. İsâ -aleyhisselâm-:

– Öyle ise benden uzak ol artık. İnsaniyyet derecen bu kadarmış. Bu üçü de senin olsun, deyip ondan ayrıldı.

Çok geçmedi üç tane hayırsız geldi. Beraberce anlaşıp yahûdiyi oracıkda öldürdüler. Sonra o sırada acıkmış bulundukları için, içlerinden birini yiyecek bir şeyler alıp gelmesi için şehrin çarşısına gönderdiler, O gidince geriye kalan ikisi onu öldürüp üç altını üçe değil ikiye taksîm etmek üzere anlaştılar. Ve dediler ki: «O çarşıdan dönüp geldiği zaman onu öldürürüz, altını ikiye taksîm ederiz, onun nasibini de biz almış oluruz.» Çarşıya giden arkadaşları da onları öldürüp altının hepsini almayı düşünerek aldığı yiyecekleri içine zehir koyarak getirdi. Zehiri de bol koydu ki çabuk ölsünler.

O çarşıdan dönüp geldiği sırada diğer ikisi el birlik hücum ile onu öldürdüler. Sonra oturup ölüsü yanında onun getirdiği yiyeceği yediler. Daha yiyecekler bitmeden onlar da oracıkda öldüler.

Bir müddet sonra İsâ -aleyhisselâm-'ın yolu bunlara uğradı: Üç parça altın, yanında yatmakta olan dört ölü. İsâ -aleyhisselâm- hayretler içinde onlara bakarken Cibril indi ve olanları anlattı.

– İşte dünyâ budur. Şu insanlar niye bunun zînetine aldanıp kendilerini böyle perişan ediyorlar, dedi.

Akıllı olana gerekli olan: dünyânın çokluğuna aldanmamak, mal toplamaya ehemmiyet vermemek, âhi-rette biçmek için dünyâda amel tohumları ekmektir. Zirâ dünyâ, âhiretin tarlasıdır. Zenginliklerinin gururu ile zenginlerin, fakirleri hakîr görmemesi ve onlarla alay etmemesi gerekir. Çünkü bu vasıf kâfirlerin vasıflarındandır.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurmuştur ki:

«Ben, Cennetin kapısında durdum. Cennet ehlinin çoğunu miskinler gördüm. Cehennem kapısında durdum, Cehennem ehlinin çoğunun kadınlar olduğunu gördüm.»

«Sizden evvelkilerin çektiği sıkıntılara benzer sıkıntılar çekmedikçe cennete gireceğinizi mi zannediyorsunuz?»

Habbâb İbni'l-Eret -radiyallahu anh- söylüyor: Bir gün Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e, müşriklerin elinden çektiğimiz sıkıntılardan ve işkencelerden şikâyet etdik. Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-şöyle buyurdular:

«Sizden evvelki ümmetlerden öyleleri vardı ki, azâb ve işkencenin sayısız şeklini gördükleri halde bu onları dînlerinden döndüremiyordu. Hatta insanı alıp başından aşağıya testere ile keserek işkence ile öldürüyorlar, diğer birini demirden taraklarla tarıyorlar, iliklerine varıncaya kadar sızlattıyorlar, bu onu dîninden vazgeçiremiyordu. Allah'a yemin ederek söylüyorum ki, Allah bu işi tamamlayacak, sizden herhangi biriniz San'â'dan Hadramut'a kadar Allah'dan gayri kimseden korkmayarak, sürü sahibi kurtndan endîşe etmeyerek gönül rahatlığıyla sefer edebilecek. Fakat siz acele ediyorsunuz.»

İşte her ümmet başlarına gelen sıkıntılardan, işkencelerden dâraldılar, bunaldılar. «Daha ne zaman Allah'ın

nusratı?» dediler. Bu hal Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'e Mekke Fethi'nden evvel geldi. Ahzâb Günü'nde (Hendek Harbi'nde) de aynı şekilde bunaldılar. Ashabı son derece bunalıp artık sabırları kalmayınca son çâre nusret taleb etdiler. Allah bir fırtına ve görünmeyen ordular gönderdi ve küffarı hezîmete uğratdı. Hendek Günü'nde Müslümanların çektiği sıkıntıyı bizzat Rasûlullah da çekti. Şiddetli sıkıntı, şiddetli soğuk, ezânın ve cefânın envai ve netice de **«yürekləri ağızlara geldi»** Eğer bugünün insanları o gün Müslümanların ma'ruz kaldığı yahûdilerden gördükleri düşmanlığı, münâfıkların türlü ihanetlerini, Müslümanların bunları bertaraf etmek için dört yana davrandıklarını, ve Medine'ye hicret etdikleri ilk günleri ve Bedir'e hazırlık zamanlarını, Uhud'u bir görselerdi onlara kâfi ders olurdu.

Zü'n-Nûn-i Mısırî der ki:

İnsanlar arasına fesâd altı şeyden girmiştir:

1. Ahiret ameline karşı niyyet zayıflığı,
2. Bedenlerinin şehvetleri elinde rehin olması,
3. Ecelin her an gelebilme ihtimâline rağmen tûl-i emeli bırakmamaları,
4. Mahlûkların rızâsını Halik'in rızâsına tercih etmeleri,
5. Hevâ ve heveslerine uyup nebîlerinin sünnetini terk edip arkalarına atmaları,

6. Selefin zelle kabilinden olan hatalarını hüccet edip onların asıl örnek alınacak menakıbını terk etmeleri, ahlâklarını örnek almamalarıdır.

Hevâ, şehvet ve bid'atın yok olması, kitab ve sünnetle âmel sevgisinin kalblerde iyice yerleşmesi için, akıllı insanın nefis ve tabiata karşı mücâhede etmesi gereklidir.

İbrahim el-Havâs -kuddise sirruh- demiştir ki: «Ben bir defasında Likam dağında idim, orada bir nar gördüm, canım istedi, yaklaştım, bir tane aldım, yardım, baktım ki ekşi. Bıraktım yoluma devam ettim, derken bir tarafa atılmış bir adam gördüm ki, yüzüne sinekler konmuş, «es-selâmu aleyküm» diye selâm verdim, selâmımı, «sana da selâm ey İbrahim!» diyerek aldı.

Beni nereden, tanıdın? dedim.

Allah'ı tanıyana hiç bir şey gizli kalmaz dedi. Bunun üzerine ona dedim ki:

Görüyorum ki, Allah ile berabersin, Allah'a duâ etsen de, seni bu sineklerin ezâsından korusa ya. Buna karşılık o da dedi ki:

Görüyorum ki, sen de Allah ile berabersin, duâ etsen de seni bu nar arzusundan korusa, zirâ insan, nar sokmasının elemi âhirette duyar, sineklerin sokma acısını ise yalnız dünyâda hisseder. Bunun üzerine onu bıraktım ve yürüdüm.

Hasenelerin (sevabların) en güzeli, tevhiddir: Zirâ bu herşeyin esasıdır. Bu yüzden o, mizanda tartılamaz. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

– “İşlediğin bütün ameller, kıyamet günü mizanda tartılacak. Ancak kelime-i tevhîd لا اله الا الله hâriç, O, mizanda tartılmaz. Zirâ, لا اله الا الله terazinin bir kefesine, semâvat, yedi kat yer ve içindekiler de diğer kefesine konsa, kelime-i tevhîd bunlardan daha ağır basar.”

Bütün sâlih ameller, îman nûrunu artırır. O halde taat hasenat ve ilâhî marifetlere vâsıl olmaya devam et. Zirâ Allah'ı bilmek amellerin en fazîletlisidir. Bu sebeple Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'e:

Amellerin efdali hangisidir yâ Rasûlallâh? denilince, cevaben:

“Allah'ı bilmek” şeklinde cevâb vermiştir.

Biz amelden soruyoruz, siz ilimden cevap veriyorsunuz denilince Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

“Amelle, az ilim fayda verir, fakat cehâletle birlikte çok amelin de faydası yoktur” diye cevap vermiştir.

Bu da ancak, içi tevhîd aynası ile temizlemek ve çeşitli zikirlerle meydana gelir. Bunu ancak âlimler düşünüp, anlayabilirler.

Cüneyd -kuddise sirruh- demiştir ki: Rüyamda iblisi sanki çırılçıplak gördüm, «insanlardan utanmaz mısın?» dedim. Cevaben dedi ki: «Eğer bunlar insan olsaydı, çocukarın topla oynadığı gibi bunlarla oynamazdım.»

O halde «insanlar kimdir?» dedim, şeytan cevaben dedi ki:

– Onlar, Şûneyzî mescidindeki bir kavimdir ki, bedenimi zayıflatıp, kalbimi yaktılar. Her ne zaman onları iğvâ etmeye kalksam, derhal Allah'ı zikrederler, nerde ise zikirlerinin, nûruyla yanacak hale gelirim.

Dikkat kesildim ve bir gece adı geçen mescide gittim, mescide girdiğimde, oturmuş, başları örtülerle kapalı üç kişi gördüm. Beni farkettilerinde, bir tanesi başını çıkardı ve dedi ki: «Yâ ebe'l-Kâsım! Sana herhangi bir şey söylediğinde, kabul eder dinlersin. Bunların Allah yolundaki gayretlerine bak, Allah'dan başka gönüllerinde hiç bir şey yok. İşte bunlar hakikî Müslümanlardır.»

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve selem:-

بَدَأَ الْإِسْلَامَ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ غَرِيبًا

– «İslâmiyet garîb olarak başladı, garîb olarak nihâyete erecektir» buyurmuştur. Hadîs-i şerîfte sözü edilen İslâm, hakîki İslâm'dır. Bu İslâm'ın sahibi olan Müslüman ebediyyen mürted (dinden çıkan) olmaz. Garîb oluşu ise, kendisi ile dostluk kurup, anlaşılmayacak bir kimsenin bulunmayışıdır.

HARAM AYLAR

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ
كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ
وَلَا يَزَالُونَ يَقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ
اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ
فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ
يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾

217-218: «Sana haram olan ayı, ondaki muharebe-
benin hükmünü sorarlar. De ki, “O ayda muharebe
etmek büyük mes’uliyettir. İnsanları Allah yolundan
çevirmek, O’nu inkâr etmek, ziyaretçilerin Mescid-i
Haram’a girmelerine mani olmak, ora halkını oradan
çıkarmak ise Allah katında daha büyük bir cürümdür.

Fitne katilden de büyük bir tehlikedir. Kâfirler, güçleri yetse sizi dîninizden döndürünceye kadar sizinle savaşmakta devam edecekler, içinizden kim dîninden döner de kâfir olarak ölürse, yaptığı işler dünyâda da, âhiretde de boşa gitmiştir. Onlar ateşin arkadaşlarıdır. Ve onlar orada ebedî kalıcıdırlar.”

Muhakkak ki îman edenler, bir de Allah yolunda yurdlarından hicret edip de savaşanlar yok mu? İşte onlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah mü'minleri hakıyla mağfiret edici, onları rahmeti içine alıcıdır.»

Îman, hicret ve cihâd. Bu üç büyük haslet birbirine bağlı olarak birbirinden sonra gelir. Hicret îmandan sonradır, cihâd da hicretten sonra. Âyet-i cellîde bu üçü bu sıra ile zikrolunmuştur.

Îman etmedikten sonra hicrete mahal de yokdur, sebeb de yokdur. Hevâ ve hevesle cihâd, ancak şehvetleri terk ile ve terk etdikden sonra başlar. Bundan sonra Rab Teâlâ'nın rahmeti umulur.

Hicret iki kısımdır: Birincisi sûrî hicret ki, zâhîrde bir beldeyi terk edip diğer bir beldeye göçmekdîr. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'in asr-ı saadetlerinde hicret Mekke'nin Fethi'nden sonra bitmiştir. Hadîs-i şerîfde:

– «*Fetihden sonra hicret yoktur*» buyurulmuştur.»

İkincisi: Ma'nevî hicret ki insanın içinde tahakkuk eder. Bu da nefsin yurdundan yuvasından kurtulup kalb

Kâbe'sini fethedip oradan şirk ve dalalet putlarını temizlemek için Allah'a yönelmektir ki hükmü kıyamete kadar baki olup her bir mu'mine farz-ı ayındır.

Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-: «Ameller niyyetlere göredir. Her bir kimse için ancak niyyet ettiği vardır. Kimin hicreti Allah ve Rasûlü'ne ise hicreti Allah ve Rasûlü'nedir. Kimin hicreti de elde etmek istediği bir dün-yâya yahud evlenmek istediği bir kadına ise hicreti hicret ettiği şeyerdir» buyurmuşlardır.

Aynı şekilde cihâd da iki kısma ayrılır: Küçük cihâd: Küffâr ile yapılan mücâhede ve muharebedir.

Büyük cihâd: Nefisle cihâd etmektir ki bâtını ıslah demektir. Muharebe zâhirin ıslahıdır. Bâtını ıslah ise zâhiri ıslahdan daha zor ve uzundur. Küçük cihâdın gayesi cennet ve rahmete nâil olmak, büyük cihâdın gayesi ise Hak Teâlâ'yı ve cemâl-i ilâhîyi müşâhedeye vâsıl olmaktır. Küçük cihâdın gayesi şehâdet, büyük cihâdın gayesi sıddıkiyyetdir. Sıddıkların derecesi ise şehîdlerin derecesinden üstündür.

Hikâye olunur ki: bir sâlik büyüklerden birine senelerce hizmet etdikden sonra: «Efendim, bana İsm-i A'zam'ı öğretmenizi istiyorum» der. O büyük zât:

– Buna ehliyyetiniz var mıdır? dedikde:

– Evet, diye cevâb verir. Şeyh:

– Öyle ise şehrin kapısına git, orada olup bitenleri gel bana anlat.

Sâlik çıkar, şehrin kapısına gidip oturur. Görür ki bir ihtiyar, hayvanla bir yük odun getiriyorken bir asker onu vurur ve odunlarını zulmen gasbeder. Sâlik biraz daha bekledikten sonra daha fazla sabredemeyip kalkar ve gidib hâdiseyi şeyhine anlatır. Şeyh dinledikten sonra sorar:

– Eğer İsm-i A'zam'ı bilse idin orada ne yapardın?

Sâlik cevâb verir:

– Askerin helâkine duâ ederdim. Şeyh:

– Fakat bilesin ki, bana İsm-i A'zam'ı öğreten o ihtiyar oduncudur. Bil ki bir mü'minde bu oduncuda olduğu gibi, sabır, rahmet ve halka şefkat sıfatları kemâliyle tahakkuk etmeksizin o kimse İsm-i A'zam'ı bilmeye lâyık olmaz, bu sebeble cihâd-ı ekbere ihtimam ederek nefsi ıslâh eylemek ve Hakka teslimiyyeti kâmil bir kul olmak lâzımdır. Az konuşmak, helâl lokmaya ihtimam ve haramlardan son derece sakınmak nefsin ıslâhı, tabiatın ıslâhı ve kalbin safâsı için zaruri olan noktalardır.

İÇKİ VE KUMAR

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ
وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ
مَاذَا يَنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ
لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾

**219: «Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki, -“On-
larda hem büyük bir günâh, hem de insanlar için
fâideler vardır. Günâhları ise fâidelerinden daha bü-
yükdür.”**

Bir gün Cibril -aleyhisselâm- Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-'e gelerek:

«Yâ Rasûlallah, Cenâb-ı Hak Cafer-i Tayyar'ın dört hasletinden memnun olduğunu bildiriyor. Câhiliyye devrinde iken bu dört hasleti vardı, şimdi de vardır» dedi. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Cafer bin Ebî Tâlib'e bu dört hasletinin neler olduğunu sordu. Cafer dedi ki:

Yâ Rasûlallah:

1. Aslâ içki içmedim. Çünkü gördüm ki, içki akli gideriyor. Halbuki ben aklın gelmesine gitmesinden, daha fazla muhtacım.

2. Aslâ puta tapmadım. Çünkü gördüm ki, onun ne bir fâidesi vardır, ne de bir zararı.

3. Aileme olan kıskançlığımdan dolayı hiç bir zaman zinâ etmedim.

4. Hiç bir zaman da yalan söylemedim. Çünkü bu işi denâet olarak gördüm.

Bazı sahabe demişlerdir ki: Kızını içki içen bir kimseye veren, onu zinâyâ sevk etmiş gibidir. Bunun mânâsı şudur ki, içki içen bir kimseden çok kere talâk vâki' olur. Bir de ondan içkili iken hâmile kalırsa şeytandan hâmile kalmış gibi olur. Bu sebeble velîye düşen, kızını yâhud kız kardeşini içki içene, namaz kılmayana ve münkîratı işleyene vermemelidir.

İnsanın mâneviyyatını sarhoş eden şeyler de gaflet, şehvet, hevâ ve heves, dünyâ muhabbeti ve benzeri şeylerdir.

İçki içen kimse namazdan mahrûm kılınmıştır. Gaflet ve şehvet sarhoşu olanlar da Hakk'a vâsıl olmakdan mahrûm kılınmışlardır.

İNFAK VE YETİMLER

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ
لَّهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَغْتَبَكُمْ إِنْ اللَّهُ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾

220: «Bir de sana neyi infâk edeceklerini sorarlar. De ki: “Afv etmek. İşte Allah size âyetlerini böylece açıklar. Olur ki dünyâ hususunda da, âhiret hususunda da iyice düşünüp öğüd alasınız.” Bir de Sana yetimleri sorarlar. De ki: “Onları ıslâh eylemek, yararlı bir hâle getirmek çok hayırlıdır. Şâyed kendileriyle bir arada yaşarsanız onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah bir işin salahına çalışanlarla, fesâdına çalışanları bir tutmaz. Eğer Allah dilese idi sizi muhakkak zahmete sokardı. Muhakkak ki Allah her şeye mutlak gâlibdir, her işinde hüküm ve hikmet sahibidir.”

Cenâb-ı Hak Teâlâ Hazretleri, neyi infâk edeceklerini soranlara da afvı infâk edin buyuruyor. Afv, kolaylık, zorluğu kolaylaştırmak demektir. Buna göre mânâ: «Kolay geleni ve elde olanı infâk et, infâkı zor gelmeyi infâk et»

demekdir. Mala göre infâk, infâkı kolay olan maldan infâk et demek olur. Ceht ise infâkı zor olanı infâk demektir.

Ömer İbnü'l-Hattab -radiyallahu anh- anlatıyor: «Bir gün Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bize, elimizde olanlardan tasadduk etmeliğimizi emretti. Bu da yanımda mal bulunduğu bir güne rastladı. Kendi kendime dedim ki: "Bari bu gün Ebû Bekir'i geçeyim." Ve elimde verilebilecek ne varsa yarısını tasadduk etdim. Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- sordu:

- Evine ne bıraktın?
- Elimdeki yarısını, dedim. Ebû Bekir'e:
- Sen evine ne bıraktın? diye sorunca Ebû Bekir:
- Allah'ı ve Rasûlünü bıraktım, diye cevâb verdi.

Ben de kendi kendime: "Bundan sonra hiç bir işde seninle yarışmam yâ Ebâ Bekir" dedim. Sonra Nebîyy-i Ekrem bize dönüp:

– *"Aranızdaki fark, söylediklerinizin arasındaki fark kadardır"* buyurdular.

Yine âyet-i celîlede buyurulduğu veçhile yetimlerle meşgul olup onların ıslâhına çalışmak yüksek ahlâk sahibi kimselerin ahlâkındandır. Bunun bilhassa yetimle meşgul olup onu ıslâha çalışana daha büyük fâidesi vardır. Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– *"Kim yetimin başını şefkat ve merhametle okşarsa elinin değdiği her bir saçı adedince hasene kazanır"* buyurmuştur.

Hadis-i şerifde buyurulmuştur ki:

«Üç zümre vardır ki kıyamet gününde arşın gölgesi altındadır:

Birincisi: Kocasını ölüp de yetimleri kalan, sonra başkaları tarafından istendiği halde varmayıp: "Şu yetimler ve ben ölmedikçe vallahi bunları yetiştirinceye kadar bunlara bakacağım" diyen kadın.

İkincisi: Zengin olup da yemek yapan ve yaptığı güzel yemeğe yetim ve miskinleri çağırarak ve yediren kimse.

Üçüncüsü : Sıla-i rahmi ihmâl etmeyen. Ayrıca bu kimselerin rızıkları artar, ömürleri uzatılır, kıyamet gününde de arşın gölgesi altında olurlar.»

Yetimin vasîsi bulunan kişi, yetimi, kendi çocuğunu nasıl terbiye ediyorsa öyle terbiye edecektir. Kıyamet gününde bundan sorumludur. Onun durumunu düzeltecektir. Terbiye etme: tehdîd, dövme, menfaatlerini kısıma, ihsân ve iyilik gibi çeşitli şekillerde olabilir. Zirâ insanlar kabiliyet bakımından farklıdır. Bazıları, kabalık ve sertlikle terbiye edilir, yumuşak ve iyilik bunları bozar. Bazıları da aksinedir. Cenâb-ı Allah, kulların yapmış olduğu kötülüklerin, ölçüsüne göre had ve tazir cezâları koymuştur. Hür ve soylu insanların terbiyesi sultanlara, (devlet idarecilerine) köleler ve çocukların terbiyesi de efendiler ve babalara âiddir. Bunlar, terbiyeden sorumlu ve bunu yerine getirmelerinden dolayı da mecûr olacaklardır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا

«Ey îman edenler! Yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem âteşinden kendinizi ve ailenizi koruyun.»¹

Hadis-i şerifte:

– «*Hepiniz çobansınız, emriniz altında bulunanlardan mes'ulsûnuz*» buyurulmuştur.

«Eğer onları aranızda alırsanız onlar sizin din kardeşlerinizdir» âyetinde, kişinin insanlarla beraber yemek yeme alışkanlığını edinmesi gerektiğine işaret vardır. Zirâ insanların en kötüsü yalnız başına yemek yiyendir. Hadis-i şerifte:

– «*Taamların Allah'a en sevimli olanı kalabalıkla yenilendir*» buyurulmuştur.

el-Mesâbih'de zikredildiğine göre ashâb-ı kirâm şöyle demiştir:

Yâ Rasûlallâh! Yiyoruz, fakat doymuyoruz. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

Belki de tek tek yiyorsunuz. Ashab:

Evet, deyince Efendimiz:

«*Yemeğinizi topluca yiyin ve Besmele (Bismillah) çekin*» buyurmuştur.

1. Tahrir sûresi, 6

MÜŞRİK VE MÜ'MİNE KADINLAR

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَآئِمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ
مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى
يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ
يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِآذِنِهِ
وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ
الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ
وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ
حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ
الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾ نِسَاءُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَاتُوا حَرْثَكُمْ
أَنَّىٰ شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ
نَكْمَ مُلَاقَاةِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾ وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ
عُرْضَةً لِإِيمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ
وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي

أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللَّهُ
 غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ
 أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَإِنْ
 عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ
 يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا
 خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
 وَبِعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا
 وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ
 دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾

221-228: «Ey mü'minler, müşrik kadınlarla, onlar Allah'a îman edinceye kadar evlenmeyin. Mü'mine bir câriye, müşrike bir kadından -o müşrike hoşunuza gitse de- elbette hayırlıdır. Müşrik erkeklere de onlar iman edinceye kadar mü'min kadınları nikahlamayın. Mü'min bir köle, bir müşrikden -o müşrik sizin hoşunuza gitse de- elbette hayırlıdır. Onlar sizi cehenneme çağırırlar. Allah ise yaptığı beyânatıyla cennete ve mağfirete çağırır. O, insanlara âyetlerini çok güzel açıklar. Umulur ki onlar bu âyetleri iyice düşünüp öğüd alsınlar.

Sana hayzın ne olduğunu sorarlar. De ki: "O bir sıkıntıdır. Bu sebeble hayızları zamanında kadınları-

nızdan uzak durun, onlar temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Tamamen temizlendikleri zaman Allah'ın size emir ettiği yerden onlara yaklaşın. Muhakkak ki Allah çok tevbe edenleri sever, çok ihtimam ile temizlenenleri sever.

Kadınlarınız sizin için birer tarladır. O halde tarlanaza dilediğiniz gibi gelin. Kendiniz için siz gitmeden evvel iyi ameller hazırlayın, (hayırlı evlâdlar yetiştirin). Allah'dan da korkun ve bilin ki muhakkak O'na kavuşacaksınız, îman edenlere müjdele.

Yeminleriniz sebebiyle iyilik etmenize ve kötülüklerden sakınmanıza ve insanlar arasını bulmaya Allah'ı engel yapmayın.. Allah her şeyi hakkıyla işidici, kemâliyle bilicidir.

Allah sizi yeminlerinizde vaki olan lağvden¹ dolayı mesul tutmaz. Ancak kalblerinizin azmettiği yeminlerden dolayı hesaba çeker. Allah çok mağfiret edicidir ve halimdir, (kullarının günâhları sebebiyle rızıklarını kesici değildir).

Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler için dört ay beklemek vardır. Eğer erkekler (o müddet içinde keffâret verip zevcelerine) dönerlerse şüphe yok ki Allah günahları mağfiret edici, kullarına merhamet edicidir.

1. Lağv kelimesi muhtelif sûrelerde tefsir edilmiştir: İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe Hazretlerine göre, «Bir kişinin bir şeyi doğru zannederek yemin etdikden sonra onun hilâfı zâhir olmasıdır.» İmam-ı Şâfiî Hazretlerine göre «Yemin kasdetmek sizin bir sözü te'kid için "Hayır vallahi, evet vallahi" demesidir.» Kadı Beyzîvi'ye göre dilin sürçmesiyle sehven edilen yemindir. Âyet-i kerîme bu tefsirlerin cümlesini şâmilidir.

Eğer boşamaya karar verirlerse, muhakkak Allah her şeyi hakkıyla işidici, her kesin niyyetini hakkıyla bilicidir.

Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler. Eğer onlar Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa Allah'ın onların rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helâl olmaz. Kocaları bu bekleme müddeti içinde barışmak isterlerse onları geri almaya herkesden daha lâyıkdırlar. Erkeklerin meşrû sûretde kadınlar üzerindeki hakları gibi kadınların da onlar üzerinde hakları vardır. Yalnız erkekler onlar üzerinde bir dereceye kadar mâlikdirlere. Allah mutlak galibdir, gerçek hüküm ve hikmet sahibidir.»

Nikâh hakkındaki ahkâm-ı ilâhîyyeyi beyân eden bu âyetlerde küffar ile yuva kurmak ve günlük hayatta onlarla yakîn yaşamak nehyolunmuşdur.

Mü'minler, mü'minlerle evlenirler. Ahlâksız kimseler ahlâksız kimselerle yahud müşriklerle evlenirler. «Habîs kadınlar habîs erkekler içindir, temiz kadınlar temiz erkekler içindir.»

Es'iletu'l-Hukûm adlı eserde şöyle denilmektedir: Ahlâkların farklı oluşu; bedenler şehâdet âleminde (dün-yâ) birbirleriyle karşılaşmadan, rûhların, rûhlar âleminde (âlem-i ervâh) birbirleri ile tanışmalarından dolayıdır. Kimin rûhu, sâlih bir adamın rûhu ile tanışmışsa bu ezeli

tanışma dolayısı ile sâlih olur. İşte ahlâkın sâlih ve fâsid diye farklı oluşu bundan dolayıdır. O halde mutlaka buna sebep bir münâsebetdir. Bu alâka, cismânî ve rûhânî olabilir. Cismânî (Bedensel) açıdan alâka, insanoğlunun yaratıldığı tin (çamur)'le ilgilidir. Ruhanî açıdan alâkaya gelince o da daha önce zikredilen rûhânî münâsebetle ilgilidir. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

– «*Ruhlar, düzenli ordular gibidir, (Ruhlar âleminde) birbirleriyle tanışanlar dünyâda kaynaşır, birbirini yadığayanlar da ihtilâfa düşerler.*»

Bu hadîs-i şerifin vürûd sebebi olarak Hz. Âişe'den rivâyet edilen şu vak'a anlatılır: «Mekke'de bir kadın, Kureyş kadınları arasına girer, onları güldürürdü. Cenâb-ı Allah, imkân verip, bu kadınlar hicret edince onları güldüren kadın da Mekke'den geldi. Hz. Âişe diyor ki: Kadınları güldüren o kadın benim yanıma geldi, ona «Ey falan kadın kime geldin?» dedim, cevaben:

Size dedi. Nerede konuk oldun deyince,

Medine'de güldüren bir kadına konuk oldum diye cevap verdi. Bu sırada Allah Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem- geldiler, buyurdular ki: «*O güldüren falan kadın yanınızda mı?*» Ben evet» deyince, «Kime konuk olduğunu» sordu. Cevaben «falan güldüren kadına» dedim. Allah Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem-: «*Hamd, yalnız Allah'a âiddir. Ruhlar, düzenli ordular gibidir*» buyurdular.

O halde akli başında olan insanın iyice düşünmesi gerekir, zirâ kendini iyice görebilen, hâlini düşünebilen kişi, kendisini hakka muhalif yollara çağıran arkadaşlarından uzak kalır ve hevâ, heves dâvetcisine karşı çıkar.

Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur:

«İnsanlardan hangisinin ameli daha güzel, onları imtihan edelim diye, biz yeryüzünde olan şeylere, kendilerine mahsûs bir zînet verdik»²

Mukarrebûn (yaklaştırılanlar) olanlar, varlık âleminde neler varsa hepsini bırakıp, Allah'a koşarlar ve Allah rızâsından başka hiç bir şeye iltifat etmezler, mevlâdan başka bir mevlâ da istemezler. İşte bunlar, niyetleri güzel ve amelleri sâlih kimselerdir. Bunların üzerinde yürüdükleri yol da sırat-ı müstakimdir. Allah'ım! Bize doğruyu ilham et, nefislerimizin şerrinden bizi koru. Muhakkak ki, yalvarışlara cevap verecek ancak sensin!

İmam Gazalî -kuddise sirruhu'l-âli- demiştir ki: Nasihat kolaydır, zor olan onu kabul etmektir. Zirâ o, hevâsînâ tâbi olana göre acıdır. Çünkü yasaklanan şeyler onların kalblerinde sevimidir. Vaiz ise, ancak hakiki mü'mine faydalı olabilir. Hakiki mü'mini Cenâb-ı Allah Kitâb-ı Kerimi'nde vasfederek şöyle buyurmuştur:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ

«**Kâmil mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalbleri ürperir.**»³

Rivâyet edilir ki: **Şakik Belhî** -kuddise sirruh- önceleri bir tacir idi, Hristiyan ülkelerinde ticâretle meşgul olurdu. Birgün Hristiyan papazı ona,

«Ne kadar zamanda gelip-gidersin?» diye sordu. O da cevaben,

«Üç ayda» dedi ve «üç ayda ticâret eşyâlarını satın alır, üç ay içerisinde götürür ve üç ayda da satarım» diye ilâve etti. Bunun, üzerine Hristiyan meliki, «Bu senin söylediğin aylar tam bir senedir, Rabbine ibâdet etmez misin?» diye sorunca Şakik-i Belhî'nin kalbi bu sözden pek müteessir olmuş, hemen bu şekildeki ticâretten vaz geçerek, kendini tamamen ibâdete vermiştir.

Bir kula Allah'ın tevfiği refik olursa o kul, hedefe varıncaya kadar mesafeleri kat etmeye devam eder, çeşitli felâketler ona zarar veremez.

Bir kul, kendi haline bırakılırsa, hiç bir kınama kendisine fayda vermeyeceği gibi hiç bir söz de ona tesir etmez.

Allah Rasûlü'nün, ümmetine yaptığı nasihatlerden biri de şu mübârek sözleridir:

– «Allah'ın kulundan yüz çevirmesinin alâmeti kulun mâlayânî ile meşgul olmasıdır. Yaratılış gayesinin dışında bir saat ömür geçiren kişi ne kadar, üzüлүp, pişmanlık duysa sezâdır. Kırkını geçen kimsenin hayrı şerrinden

fazla değilse, Cehennem'e hazırlansın.» İşte, bu nasihtatte ilim sahipleri için yeterli ibret mevcûddur.

Hadis-i şerifte buyurulmuştur:

– «*Zâniye bir kadın, sıcak bir günde susuzluktan dilini çıkarmış, bir kuyunun etrafında dolaşan bir köpek görür; hemen ayağından pabucunu çıkarır, onunla köpek için kuyudan su alır ve bu sebeple Allah Teâlâ o kadını afveder.*»

Buhârî demiştir ki: Kadın ayağındaki mestini çıkardı, başörtüsü ile sağlamca bağlayıp, onunla köpeğe su çekti. Bu sebeple Allah Teâlâ onu bağışladı.

Hadis, tevbesiz de olsa günah-ı kebairin afvına delâlet etmektedir ki, Ehl-i Sünnet'in görüşü budur. Ayrıca yiyeceğe ihtiyacı olan kimseyi doyuranın da sevab ve mükafata nâil olacağını bildirmektedir.

O halde akıllı olana gereken Kitab ve sünnetle amel etmektir.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

– «*Kimin hicreti Allah ve Rasûlüne ise mükafatı da Allah ve Rasûlüne âiddir. Kim, dünya için hicret ederse onu elde eder. Kadın için hicret eden onu nikâhlar. Hülâsa herkes niyetine göre karşılık görür.*»

Düşün ki: bir insan neyi umuyor ve kasdediyorsa, karşılığı kendisine veriliyor. Hadis-i şerifte dünyânın itibâra değer olmadığını, basitliğini anlatmak için Efendimiz «sallallahu aleyhi ve sellem- «Dünyâ» kelimesini tekrar

etmedi. Çünkü dünyânın varlığı eğlence ve oyuncaktan ibarettir, sanki o yok gibidir.

Hadis-i şeriften maksad şudur: Kişi, Allah için dünyâdan hattâ herşeyden kendini çekip, almalıdır. Şunu iyi bil ki: Hak yolcusu için lüzumlu olan, hakla bâtil arasını tefrik edecek ser'î ilimleri tahsîl etmek, felsefî konulara ve ilimlerin kapalı kısımlarına dalmaksızın tefsîr ve hâdîsi anlayabilecek ölçüde resmî ilimlerle meşgul olmak. Çünkü kifayet miktarından fazlası, şeriat ve tarîkat ehlinin ortaya koyduğu esaslara göre, yasaklanmıştır.

İsa -aleyhisselâm-'a:

Halktan senin gibi olan var mı? diye sorulunca o da cevaben:

Bakışı ibret, susması fikret ve kelâmı zikir olan kimse benim gibidir dedi.

Kul, kendisini daima Cenâb-ı Allah'ın gördüğünü ve duyduğunu bilmelidir. Dolayısı ile Allah'ın kendisine bakışını ve her şeyinden haberdar oluşunu basite almalıdır. Allah'tan gizlemediğini başkalarından gizleyip saklayan insan Allah'ın bakışını basît, değersiz görmüş demektir. Allah'ın murakabesinde olduğunu bilmek, îmanın üç meyvesinden birisidir. Zirâ Allah'ın kendisini gördüğünü bildiği halde günah işleyen kişi ne kadar cesur! Ne kadar hüsrâna uğramıştır. Görmediğini zannederek günah işleyen ise ne kadar nankör, ne kâfirdir!

Allah'tan hakkıyla korkmak ve böylece ehl-i takva derecesine vuslat, ancak mâsivâyî (Allah'tan başkasını)

terketmek ve onlara iltifat etmemekle elde edilir. Zirâ Halika vuslat, mahluktan ayrılıp, uzaklaşma ölçüsündedir. Allah'a takarrüb, yaklaşmak, mâsivadan uzaklaşmakla mümkündür.

Kulun, mahlûkata (dünyaya) değer verip, iltifat etmesi, ancak mahlukâtın iç yüzünü ortaya koyacak nurdan mahrûm oluşu sebebiyledir. Yoksa âhiretin dünyâdan daha hayırlı, Allah'ın yanında bulunan nimetlerin daha güzel ve devamlı olduğunu kendisine gösterecek bir nur, yakînî bir iman gönlünü aydınlatsa işte o zaman dünyânın hemen göç edilip, bırakılacak bir yer olduğunu ve insanı aldatıcı o güzelliklerinin de derhal fâni olacağını görebilir. Çünkü kesin olarak gelecek olan, şu anda mevcûd gibidir, özellikle dünyânın değişen ahvâli, servet ve sâhiblerinin durmadan el değiştirmesi bunu ne kadar açık bir şekilde göstermektedir.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmaktadır:

Şübhesiz ki nûr kalbe girince, kalb genişler ve ferahlar.

Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun belli bir alâmeti var mı? diye sorulunca Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem:

«İnsanın, aldatıcı dünyâdan uzaklaşıp, ebedîlik âlemine yönelmesi ve ölüm gelmeden onun için hazırlık yapmasıdır» şeklinde cevap vermiştir.

Allah'ım bizi, Sana vuslat ve kavuşmak için iyice hazırlanan kullarından eyle! Âmin.

BOŞANMA AHKÂMI

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَاِمْسَاكِ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٍ بِاِحْسَانٍ
وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوا مِمَّا اَتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا اِلَّا اَنْ
يَخَافَا اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ
اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهٖ تِلْكَ حُدُوْدُ
اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ
الظَّالِمُوْنَ ﴿٢٢٩﴾ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهٗ مِنْ بَعْدِ حَتٰى
تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهٗ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا اَنْ
يَتَرَاجَعَا اِنْ ظَنَّا اَنْ يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ
يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٣٠﴾ وَاِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغْنَ
اَجَلَهُنَّ فَاِمْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرِّحُوْهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
وَلَا تُمَسِّكُوْهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ
ظَلَمَ نَفْسَهٗ وَلَا تَتَّخِذُوا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ
اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ

يَعْظُكُم بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾ وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغُنَّ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضُوا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَكُمْ أَرْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾ وَالَّذِينَ يَتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾ وَلَا جُنَاحَ

عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْتَنْتُمْ
 فِي أَنْفُسِكُمْ عِلْمَ اللَّهِ أَنْكُمْ سَتَذَكَّرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا
 تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا
 عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ
 اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
 عَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا
 لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى
 الْمُوسِعِ قَدْرَهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ
 حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾ وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ
 قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ
 مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ
 النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ
 بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾ حَافِظُوا عَلَى
 الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾
 فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا
 عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾ وَالَّذِينَ يَتَوَفَّوْنَ
 مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى

الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا
 فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾
 وَلِلْمُطَلَّقاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾
 كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾

229-242: «Talâk iki defadır. Ondan sonrası ya iyilikle tutmak, yahud güzelliikle salıvermektir. Ey mü'minler, kadınlara verdiğiniz mehiri geri almanız size helâl olmaz, meğer ki erkekle kadın Allah'ın koyduğu hududları ayakda tutamayacaklarından korkmuş bulunsunlar. Eğer bu sûretle siz de onların, Allah'ın koyduğu hududları muhafaza edip vazifelerini îfa edemeyeceklerinden korkarsanız o halde (kadının serbest boşanması için) fidye vermesinde ikisi üzerine de bir vebâl yoktur. Bunlar Allah'ın hududlarıdır. Onları çiğneyip geçmeyin. Kim Allah'ın hududlarını aşarsa işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.

Yine erkek, zevcesini üçüncü defa boşarsa ondan sonra kadın ondan başka bir erkeğe nikâhlanıncaya kadar ilk kocasına helâl olmaz. Bununla beraber eğer bu (yeni) koca da onu boşar da onlar (birinci koca ile aynı zevce) Allah'ın hududlarını ayakda tutacaklarına kanaat ederlerse (iddet bitdikden sonra) tekrar birbirlerine dönmelerinde her ikisi üzerine de vebâl yoktur. Bunlar, ilim sahibi bir topluluk için Allah'ın beyân ettiği yeni hududlarıdır.

Kadınları boşadığınızda iddetlerini bitirdiler mi artık onları (dönerek) ya iyilikle tutun, yahud iyilikle bırakın. Onları sırf zulmedebilmeniz için onların zararlarına olarak tutmayın. Kim böyle yaparsa muhakkak kendine yazık etmiş olur. Allah'ın âyetlerini oyuncak yerine koymayın. Allah'ın, üzerinizdeki nimetini ve size öğüd vermek için indirdiği kitabı ve ondaki hikmeti düşünün. Allah'dan korkun ve bilin ki Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

Kadınları boşadığınızda iddetlerini bitirdiler mi aralarında meşrû bir sûretde anlaştıkları takdirde artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın. İşte içinizden Allah'a ve âhiret gününe îman etmekde olanlara şu öğüd veriliyor. Bu sizin için daha faziletli ve daha temizdir. Ondaki maslahatı Allah bilir, siz bilmezsiniz.»

233-242: «Analar çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. Bu, emmeyi tamam yaptırmak isteyenler içindir. Anaların maruf veçhile yiyecekleri, giyecekleri, çocuk kendisinin olan babaya âiddir. Kimse takatından ziyadesiyle mükellef tutulmaz. Ne bir ana çocuğu yüzünden, ne de çocuk kendisinin olan (bir baba) çocuğu sebebiyle zarara sokulmasın. Mirasçıya düşen de bunun gibidir. Eğer (ana ve baba) aralarında rızâ ve müşâvere ile çocuğu sûtten kesmeyi arzu ederlerse ikisinin üzerine de vebâl yoktur. Çocuklarınızı (Sût anaya) emzirmek isterseniz meşrû sûretde verdiğiniz (emzirme ücretini) teslim etmek şartıyla yine üzerinize bir vebâl yok-

dur. Allah'dan korkun ve bilin ki Allah ne yaparsanız hakkıyla görendir.

Sizin içinizden ölenlerin geride bıraktıkları zevce-ler kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. İşte bu müddeti bitirdikleri zaman artık onların kendileri hakkında meşrû veçhile yaptıkları şeyden dolayı size günah yoktur. Allah ne işlerseniz hakkıyla haberdardır.

İddetini bekleyen kadınları nikâhla isteyeceğinizi çıtlatmanızda yahud böyle bir arzuyu gönüllerinizde saklamanızda üzerinize bir vebâl yoktur. Allah biliyor ki siz onları mutlaka hatırlayacaksınız. Ancak kendileriyle gizilce va'dleşmeyin. (Çıtlatma sûretinde) meşrû bir söz söylemeniz ise başka. İddet, sonunu buluncaya kadar da nikâh bağını bağlamaya azmetmeyin ve bilin ki Allah kalblerinizde olanı muhakkak biliyor. Artık O'ndan sakının ve yine bilin ki şüphesiz Allah çok mağfiret edicidir, gerçek hilim sahibidir. (Cezâda acele edici değildir.)

Kendileriyle temasda bulunmadığınız yahud kendilerine bir mehir tayin eylemediğiniz kadınları boşamışsanız bunda üzerinize bir vebâl yoktur. Onları, -zengin olan kudretince, darda bulunan da halince olmak üzere- maruf bir fâide ile fâidelendiriniz. Bu, iyilik etmeyi şiar edinenler üzerine bir borçdur.

Eğer siz onları kendileriyle temasda bulunmadan evvel boşar, onlara evvelden bir mehir de tayin etmiş bulunursanız o halde tayin ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır. Meğer ki kendileri vazgeçmiş olsunlar, yahud

nikâh akdini elinde bulunduran kimse bağış yapmış olsun. (Ey erkekler), sizin bağışlamanız takvaya daha yakındır. Aranızdaki üstünlüğü unutmayın. Muhakkak ki Allah, ne yaparsanız hakkıyla görücüdür.

Namazlara ve orta namaza dosdoğru devam edin. Allah'ın huzûrunda tam huşû ve huzû ile durun.

Fakat (muharebe, tehlike gibi şeylerden dolayı) bir korku içinde bulunursanız, o halde namazı yürüyerek yahud süvari olarak kılın, artık emniyete erdiğiniz vakit Allah'ı size bilmediğiniz şeyleri nasıl öğretti ise öylece anın.

Sizden zevceler (ini geride) bırakıp da ölecek olanlar eşlerinin (kendi evlerinden çıkarılmayarak) yılına kadar fâidelenmesini (bakılmasını) vasiyyet etsinler. Bunun üzerine onlar (kendiliğinden çıkarlarsa artık onların bizzat yaptıkları) meşrû işlerden dolayı size mesuliyyet yoktur. Allah, (emir ve nehyinde muhalefete ve ilâhî hududunu tecâvüz edenlerden intikam almakda) mutlak galibdir, (teşrîde ve ahkâm-ı ilâhîyyesini açıklamakda nice) hikmetler sahibidir.

Boşanan kadınların da meşrû sûretde fâidelenmeleri haklarıdır ki bu Allah'dan korkanlar için bir vazifedir.

İşte Allah iyice anlayasınız diye âyetlerini sizlere böylece açıklar.»

Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى

«Namazlara ve orta namaza devam edin.»

Âyette «namazları muhafaza» tabiri geçmektedir. Namazları muhafaza, vaktinde edâ etmek ve devamla mümkündür. Burada namazlardan maksad: Gece-gündüz beş vakit namazdır.

Namazın beş vakit oluşu daha başka âyetler ve mü-tevâtîr hadislerle sâbit olmuştur. Ayrıca bu âyetteki «vustâ: orta» sözünün işâretiyle de beş vakit olduğu sâbittir. «الْوُسْطَى»: orta kelimesi, kendisini iki eşit sayının kuşattığı bir sayıdır. Bunun da en azı beştir, «üç» sayısının aynı özelliği taşıdığını söyleyemeyiz. Zirâ «üç» ün çevresini iki eşit sayının aldığına hükmedemiyoruz. Çünkü «üç» ten önceki de, sonraki de «1» dir ki, bu da sayı değildir. Zirâ sayı, iki tarafı toplandığında kendinin katı olanlardır. Halbuki «1» in iki tarafı yok ki katı olsun. Zirâ «1» in öncesi yok.

Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır:

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ

«Ey Muhammed! Gündüzün iki tarafında ve gece-nin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl»¹

Bu âyette beş vakit namaza işâret vardır: şöyle ki, «Gündüzün iki tarafından maksad, öğle ve ikinci namaz-

larıdır. «Gecenin gündüze yakın zamanların» dan gaye ise, sabah, akşam ve yatsı namazlarıdır. Zirâ «Zülefen» kelimesi cemî' olarak bulunmuştur. Arapçada cem'in en azı da üçtür. Böylece bu âyette beş vakit namaz emredilmiş olmaktadır.

Şunu iyi bil ki: Namaz, ziyafet makamındadır. Cenâb-ı Allah bu ziyafeti ehl-i tevhid kullarına hergün beş defa hazırlamıştır. Nasıl ki ziyafette çeşit çeşit yiyecekler, her yiyeceğin ayrı bir lezzet ve rengi varsa namazın da değişik rükün ve fiilleri var ve bunların her birinin kendine has lezzeti vardır, ayrıca günahlara keffârettir.

Ka'b el-Ahbar'dan rivâyet edildiğine göre o şöyle demiştir:

Cenâb-ı Allah, bir münâcâtına karşı Hz. Musa'ya şöyle demiştir:

«Yâ Musa! Ahmed ve ümmetinin kılacağı dört rekat namazın (öğle namazı) ilk rekatında onları bağışlarım, ikincisinde mizanlarını ağırlaştırırım, üçüncüsünde onlar için tesbih eden ve istiğfar eyleyen melekler görevlendiririm. Gökte ve yerde hiçbir melek kalmamak üzere hepsi bunlar için istiğfar (günahlarının afvı için Allah'a duâ) ederler. Meleklerin, kendileri için duâ ettiği kimselere de asla azâb etmem. Ve dördüncü rekatta onlar için semâ (rahmet) kapılarını açarım ve iri gözlü hûriler onlara bakar.

Yâ Musa! Ahmed ve ümmetinin kılacağı dört rekat (ikindi) namazı var ki, hangi ihtiyaçlarını benden isteseler mutlaka yerine getiririm.

Yâ Musa! Ahmed ve ümmetinin kılacağı üç rekat (akşam) namazı sebebiyle onlara semânın (rahmet) kapılarını açacağım.

Yâ Musa! Ahmed ve ümmetinin kılacağı dört rekat (yatsı) namazı onlar için dünyâ ve içindekilerden daha hayırlıdır. Bu evsaftaki mü'minler dünyâdan, analarından doğdukları günkü gibi, tertemiz olarak çıkacaklardır.»

Nakledilir ki:

Şeyh **Ebû'l-Abbâs** el-Cuvalıkî başlangıçta çuvalcılık yapar, çuval satardı. Bir gün veresiye bir çuval sattı fakat müşterinin kim olduğunu unuttu. Namaza durduğunda bunu düşündü ve hatırına geldi. Selam vererek namazdan, ayrılınca tilmîzine dedi ki:

Namazda, falan çuvalı hangi şahsa sattığımı hatırıma geldi. Tilmizi de ona:

Üstadım siz namaz mı kılıyorsunuz, yoksa çuval alış-verişi mi yapıyorsunuz? dedi.

Bu söz, şeyhe o kadar tesir etti ki, bundan, böyle bir çuval giydi ve hedefine ulaşıncaya kadar artık riyâzatla meşgul oldu.

Nakledilir ki:

Şakik el-Belhî bir zaman üç gün yiyecek bulamadı ve ibâdetle meşgul oldu. Fakat ne zaman ki ibâdet

etmekten iyice takatsiz kaldı, elini semâya kaldırdı ve «Ey Rabbim! Beni doyur!» diye duâ etti. Duâsını bitirince döndü, kendisine bakan bir şahıs gördü. O şahıs Şakîk'a selâm verip «ey Şeyh! Benimle beraber gel» dedi. Şakîk da kalkıp onunla beraber gitdi. Adam, Şakîk'i bir eve götürdü. Şakîk orada üzerinde çeşitli yemekler bulunan masalar gördü. Masaların etrafında gene hizmetçiler ve cariyeler bulunmakta idi. Şakîk yemeğini yerken adam yanıbaşında ayakta durmakta idi. Şakîk, yemeğini bitirip evden ayrılmak isteyince adam,

– Nereye? ey Şeyh! dedi. Şakîk:

– Mescide, diye cevâb verdi. Adam:

– İsmi nedir? diye sordu, o da:

– Şakîk diye cevap verdi. Adam:

– Ey Şakîk! Şunu iyi bil ki, bu ev senin evindir, bu hizmetçiler de senindir, ben de senin hizmetçinim. Şakîk dedi ki:

– Bu köleler benimse hepsi Allah için hürdürler. Bu mallar benimse hepsini size bağışladım, aranızda taksîm edin zirâ ben, ibâdetime engel olacak hiçbir şeyi istemiyorum.

Hikaye edildi ki: Süleyman -aleyhisselâm-'a Cennet şarabı sunulur, bunu içersen ebedîyyen ölmeyeceksin denilir. O da yakınları ile istişare eder, ancak kirpi bu istişarenin dışında kalır. Hepsi Süleyman -aleyhisselâm-'a

«iç» derler. Sonra Süleyman -aleyhisselâm- da at ve doğanı kirpiye gönderir ki, onu davet etsinler diye. Ancak kirpi bunlara icâbet etmez. Sonra Süleyman -aleyhisselâm- köpeği gönderir. Kirpi de köpeğin davetini kabul lenir. Bunun üzerine Süleyman -aleyhisselâm- kirpiye: «At ve doğana niçin icâbet etmedin?» diye sorunca kirpi şöyle cevap verir: «At ve doğan kaba, duygusuzdurlar. Zirâ at, sahibi ile birlikte yola çıkıp koştuğu gibi, düşmanla da gider. Doğan da sahibine itaat ettiği gibi başkalarına da itaat eder. Köpeğe gelince o şüphesiz ki vefâkârdır. Sahibi onu evden kovsa bile o, tekrar eve döner.» Bunun üzerine Süleyman -aleyhisselâm- kirpiye der ki:

– Bu şarabı içeyim mi? Kirpi:

– İçme! Zirâ ömrün hapiste geçecek. İzzetle ölmek, hapisanede yaşamaktan daha hayırlıdır. Bunun üzerine Hz. Süleyman -aleyhisselâm- ona «aferin!» der ve o şarabın denize dökülmesini emreder.

Dünyâdan gerekli azığı al. Zirâ göçeceksin. Azığı almakta acele et, zirâ ölüm şüphesiz gelecektir. Yetmiş sene ömür sürmüş bir kişi ahireti için azık hazırlamamış-sa câhildir. Dünyân bir gölgeden ibarettir. Bunu böyle bildikten sonra hırsı terket. Zirâ gölge mutlaka zevâl bulacaktır. Dünyâ ilgi çekicidir. Özellikle bu fitne ve şer zamanında.

TÂLÛT VE CÂLÛT

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ
حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ
اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يَفْرِضُ اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا
فِيضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصِطُ وَإِلَيْهِ
تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ مِنْ
بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ لَهُمْ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ
أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ
أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَاءِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ
تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾ وَقَالَ

لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَأَتَى
يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ
يُؤْتِ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ
بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ
وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ
أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ
آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً
لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ
قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي
وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ
فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ
آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ
قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُّلَاقُوا اللَّهَ كَمِ مِّن فِتْنَةٍ قَلِيلَةً
غَلَبَتْ فِتْنَةٌ كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾
وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا
صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾
فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَاتَّيَهُ اللَّهُ

الْمُلْكِ وَالْحِكْمَةِ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
 النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو
 فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَنْتَلُوهَا عَلَيْكَ
 بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾ تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا
 بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ
 دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ
 الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ
 بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ
 آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَكِنَّ
 اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ
 رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خُلَّةَ وَلَا
 شَفَاعَةَ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

243-254: «Habibim, sayıları binlerce olduğu halde
 ölüm korkusuyla yurtlarını bırakıp çıkanları görmedin
 mi? Allah onlara “ölün” dedi, sonra da kendilerini di-
 riltdi. Muhakkak ki Allah insanlara karşı fazl ü inâyet
 sahibidir, fakat insanların pek çoğu şükretmezler.

Allah yolunda muharebe edin ve bilin ki şüphesiz
 Allah hakkıyla işidici, kemâliyle bilicidir.

Kimdir o ki Allah'a güzel bir ödünç versin de Allah da onu kat kat artırmassın! Allah hem daraltır, hem genişletir. Siz hepiniz ancak O'na döndürüleceksiniz.

Musa'dan sonra, İsrail oğullarının ileri gelenlerine bakmadın mı? Hatta onlar peygamberlerine: "Bize bir hükümdar tayin et de Allah yolunda savaşalım" demişlerdi. O peygamber de: "Üzerinize muharebe yazıldıktan sonra ya da savaşı tutmayıverirseniz?" demişdi. Onlar şöyle dediler: "Bizim için ne sebep var ki Allah yolunda savaşmayalım? Hem yurtlarımızdan çıkarıldık, hem evlâdlarımızdan mahrûm edildik." Neticede üzerlerine savaş yazılınca içlerinden birazı müstesnâ olmak üzere muharebeden yüz çevirdiler. Allah, zâlimleri çok iyi bilir.

Peygamberleri onlara: "Hiç şüphemiz olmasın, Allah size hükümdar olarak Tâlût'u göndermiştir" dedi. Dediler ki: "Biz hükümdarlığa ondan daha lâayık iken ve ona maldan da bir genişlik verilmemişken nasıl olur da bizim başımızda hükümdarlık onun olabilir?" Peygamberleri: "Hiç şüphemiz olmasın Allah onu sizden üstün görerek beğenip seçmiştir. Onun hem ilmini ziyâde etmiş, hem vücûdca bir üstünlük vermiştir. Allah mülkünü kime dilerse ona verir. Allah'ın fazlı geniştir, her şeyi hakkıyla bilir.

Peygamberleri (ilâveten onlara) şöyle dedi: "Onun hükümdarlığının açık alâmeti size o tabutun gelmesi olacaktır ki içinde Rabbinizden bir sekînet ve Musa hânedânıyla Harun ailesinin metrukâtından bir bakiye vardır. Ve onu yüklenip getirecekler de

meleklerdir.” Elbette bunda size kafi bir alâmet vardır. Eğer îman eden kimselerseniz.

Tâlût ordusuyle ayrılıp çıkınca dedi ki: “Muhakkak ki Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değil, kim de onu tutmazsa bendendir. Eliyle bir avuç alanlar başka. Derken ırmağa varır varmaz içlerinden birazı müstesnâ diğerleri ondan içdiler. Nihâyet o (Tâlût) ve beraberindeki mü'minler o ırmağı geçdiler, geçmeyenler dediler ki: “Bugün bizim Câlût'a ve ordusuna karşı duracak takatimiz yokdur.” Bir gün muhakkak Allah'a kavuşacaklarını bilenler (ve hükümdarlarına itâatla ırmağı geçenler ise): “Nice az topluluklar vardır ki adedi çok topluluklara Allah'ın izniyle galib gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir” dediler.

Onlar Câlût'a ve askerlerine karşı çıktıkları zaman dediler ki: “Ey Rabbimiz, bizlere sabrı, verdikçe ver, ayaklarımızı sâbit kıl, bu kâfirler guruhuna karşı bize yardım et.”

Derken Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. (Mü'minlerin arasında bulunan) Dâvud da Câlût'u öldürdü. Allah da ona saltanat ve hikmeti verdi ve daha diğer bazı şeyleri öğretti. Eğer Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmı ile önleyip savmasaydı yer yüzü muhakkak fesâda uğrardı. Fakat Allah, âlemlere karşı büyük fazl u inâyet sahibidir.

Bunlar Allah'ın âyetleridir ki, Habibim onları sana hak olarak okuyoruz. Hiç şüphe yok ve muhakkak ki sen, gönderilen peygamberlerdensin.

İşte o peygamberlerdir ki biz onların kimine kiminden üstün meziyetler verdik. Allah onlardan kimisi ile söyleşmiş, kimini de nice derecelere yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya o açık burhanları verdik ve onu Ruhü'l-Kudüs ile teyid etdik. Eğer Allah dilese idi onlardan sonra gelenler, kendilerine o apaçık burhanlar geldikten sonra birbirleriyle öldüresiye döğüşmezlerdi. Fakat ihtilâfa düşdüler. Netice olarak onlardan kimi îman etdi, kimi küfre sapdı. Evet, eğer Allah dilese idi birbirlerini öldürmezlerdi. Şu var ki Allah dilediğini yapar.

Ey îman edenler, ne bir alış veriş, ne de bir dostluk, ne de bir şefaât imkânı bulunmayan bir gün gelmezden evvel size verdiklerimizden infak edin. Kâfirler zulmedenlerin tâ kendileridir.»

Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur: **وَلِلّٰهِ يَفِضُ وَيَصْطُ**

«Allah, kiminin rızkını daraltır, kiminin genişletir.»

İmam-ı Gazâlî esmâ-i hûsnâ şerhinde demiştir ki: **El-Kâbîd**: Ölüm ânında cesedlerden rûhları çekip alan (kabzedeni) Allah demektir. **El-Bâsî**t ise insanları tekrar dirilteceği zaman rûhları cesedlere koyan Allah demektir. Sadakaları (zekâtları) zenginlerden alır, fakirlere verir. Zenginlere o kadar bol verir ki, hiç bir ihtiyaçları kalmaz, fakirlerden de o kadar esirger ki, hiç tâkatları kalmaz kalbleri tutar, o kadar daraltır ki, onlara aldırmadığını, yüceliğini ve celâlini gösterir. Bazan da kalblere iyilik, lütuf ve cemâliyle yaklaşıp onları ferahlatır.

Kullardan «Kâbız» ve «Basit» olana gelince, bunlar: Hikmet san'atları kendilerine ilham edilen kimselerle «Cevâmi'ul-kelim» olma vasfı kendilerine ihsân edilendir. Allah'ın bu tip kulları bazan, Allah'ın nimetlerini insanlara hatırlatarak onların gönüllerini ferahlatırlar. Bazan da Allah'ın celâl ve kibrîyâsını, çeşitli azâb ve belâlarını ve düşmanlardan intikamını hatırlatıp korkutarak onların kalblerini daraltır. Nitekim Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz bir defasında ashabına, kıyamet gününde Allah'ın Hz. Âdem'e şöyle diyeceğini hatırlattı: «Ben, Cehennem'e göndermek üzere insanları dirilteceğim.» Bunun üzerine Hz. Âdem «Kaç?» diyecek, Allah -celle celâluh- da «her binde 999» diyecek. Bunu duyunca ashabın kalbleri kırıldı ve ibâdete karşı bir gevşeklik duyular. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz, sabahleyin onları sıkılmış ve gevşemiş görünce, diğer kavimlere nisbeten onların, beyaz bir öküzün derisinde siyah bir nokta gibi, olduklarını hatırlatarak kalblerini ferahlatı ve rahata kavuşturdu.

Kuşeyri Risâlesi'nde şöyle demektedir: Kabz ve bast iki haldir ki; kulun, havf ve recâ halinden terakkî etme ölçüsündedir. Ârif-i billâh için kabz, mübtedî (yeni başlayan) için havf (korku) makamındadır. Ârif-i billâh için bast (ferahlık) mübtedî için, recâ (ümîd) makamındadır.

Cenâb-ı Allah kullarına lûtf ve kereminin kemâlin-den dolayı onların canlarını yarattı, onları servet û sâ mân sahibi yaptı. Sonra da onlardan (Cennet karşılığında) canlarını ve mallarını satın aldı. Sonra âriyeten bu malları onlara geri verdi, sonra onlardan karz-ı hasen isteyip,

buna mukabil de kendilerine kat kat karşılık vereceğini müjdeleyerek onlara ikrâmda bulundu. Sâdık ve samîmi bir kul ancak gayreti ölçüsünde talepte bulunur, verdiklerine karşılık olarak da ancak Allah'tan ister. Allah da ona, himmeti ölçüsünde, istediğini verdiği gibi, buna ilâveten kendi keremi ölçüsünde onlar için sakladığı, gözlerini aydın edecek nice nimetleri kat kat verecektir. Bir kimse ki, bütün dünyâ metai, nimeti kendisi için az kabul edilirse, artık sen, kendisi için çok olana bak.

Allah'ım! Bizi evliyânın kalblerine ilham ettiğin şeyle faydalandır ve bizi o kimselerden kıl ki, gözlerini yalnız sana kavuşmaya dikmiş, oradan ayırmayanlardan eyle.

İns ve cin, yalnız Allah'a kulluk etmek için yaratılmış olmalarına rağmen, hak ehli bâtil ehlinden şüphesiz daha azdır. Nitekim Allah -celle celâluh- şöyle buyurmuştur:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

«Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmete mebnî değil) ancak bana kulluk etsinler diye yarattım»¹

Zirâ en büyük hedef ancak insân-ı kâmilidir ki, bu da hasıl olmuştur veya hidâyete ulaşanlar sayıca az olsalar bile, fazîlet ve şeref bakımından çokturlar. Nitekim bu hususla ilgili olarak şöyle denilmiştir: İnsân-ı kâmilleri sayıldıkları zaman az, fakat şiddet gösterdikleri zamanda çokturlar. Yani onlar kemmiyet bakımından az olsalar da, keyfiyet itibarı ile çokturlar.

1. Zâriyât sûresi, 56

İlâhî hikmet, bütün kulların ihlâs üzere ittifakını ve külliyyen Allah'a yönelmelerini gerektirmez. Zirâ bu hal umûmî dünyâ nizâmını alt üst eder. Bu yüzden şöyle denilmiştir: Allah'ın ahmak kulları olmasaydı dünyâ harâb olurdu. Bilâkis hikmet, iki elden her birinin mazhar oldukları tecellînin ayrı ayrı zuhûrunu gerektirir. Bir tanesinde bütün bahtiyarlar için rahmet ve cennetler, diğesinde de kahır ve gadab ve bunların icâbı olan azâb vardır. O halde sol elin mülkünde bulunan şeylerin derecesini tamamlamak için mutlaka gadab gerekir. Gerçi Cenâb-ı Allah'ın her iki kudret eli de mübârek ise de, her birinin hükmü diğere muhaliftir.

O halde akıllı insan gadab sebeplerinden sakınmalı ve Rabbin keremine nâîl olmak için çalıışmalıdır.

Hz. Ali -kerremellahu vecheh- şöyle buyurmuştur:

– Kim, cehdetmeden vâsıl-ı ilâllah olacağını zannederse o, boşuna temennîlerde bulunmuştur. Kim de cehdini tam sarfettiğini zannederse o da kendini meşakkate sokmuş demektir.

Tâlût: İbrahim -aleyhisselâm-'ın neslindendir. Bu sûre-i celîlede zikrolunan bu kıssanın târihî hulâsası şöyledir: Bir saka olan Tâlût bir ara merkebinin yitirir. Aramaya çıkar ve o sırada Benî İsrail peygamberi İsmûîl -aleyhisselâm- Amâlika'nın tecâvüzlerinden şikâyet ederek ora hükümdarı Câlût'a karşı harb edebilecek bir kahramanın kendilerine melik nasbedilmesini Cenâb-ı Hak'-dan rica eder.

İşmûîl peygambere de Tâlût'un melik nasbolunduğu vahyolunur. Tâlût merkebinı ararken İşmûîl -aleyhisselâm-'a rast gelir. O da: «Ey Tâlût, Benî İsrail'e melik oldun» der. Benî İsrail'e de bu tayini bildirir. Tâlût'un başına seksen bin mücâhid toplanır. Fakat İşmûîl -aleyhisselâm-bunların dönecliğini bildiği için Tâlût'a bunları şöyle bir imtihan etmesini söyler:

«Kim şu Ürdün Nehri'nin suyundan içerse o benim dînimden değildir. Her kim de içmez ise o bendendir» der. Hepsi sudan içlerler. Ancak içlerinde Dâvûd -aleyhisselâm-'ın da bulunduğu üçyüz kişi o sudan içmez ki, peygamberimiz Hazret-i Muhammed Mustafâ -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in Bedir mücâhidleri sayısına müsâvîdir.

Tâlût ile Câlût arasında Havârin'de harb olur. Tâlût askeri arasında bulunan Dâvûd -aleyhisselâm- Câlût'u öldürür. Bir müddet sonra İşmûîl -aleyhisselâm- da ölür. Tâlût kırk sene kadar adalet ve basîret ile hükûmran olur.

Buhârî'nin Berâ bin Âzib -radiyallahu anh-'den rivâyetine göre Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in ashabından Bedir'de bulunanların sayısı **Tâlût**'un, Ürdün nehrini kendisiyle beraber geçen ashabının sayısı kadardır. Peygamberimiz: «*Sizin adediniz Tâlût askerinin adedine uygundur*» buyurmuşdur. **Berâ bin Âzib** -radiyallahu anh- devamla: «Vallahi Tâlût ile beraber nehri yalnız mü'min olanlar geçdi» demiştir.

Tabut, sandık demektir. Musa -aleyhisselâm- muharebelerde onu ordusunun önünde bulundurur, bu sayede askerlerine sekînet: manevî bir huzûr ve kendine itimad gelirdi ve harbden kaçmazlardı. Ondan, sonra gelen peygamberlerin arkası kesilip de Yahudiler büsbütün başsız ve perişan kaldıkları zamanlarda o tabutu ellerinden Câlût almışdı.

Tâlût onların başına Melik olarak geçip de muharebeye çıkacakları zamanda herkesi toplayıp ilân etti: *«İhtiyar olan, hasta olan, başlamış bulunduğu işi yarıda bulunan, ticaretle meşgul olan, borçlu bulunan, yeni evlenmiş olan kimseler benimle beraber gelmesin. Ben düşman karşısında zinde, kafasında bir meşguliyyeti bulunmayan, gönlü bir yerde takılı olmayan ve fedâkârane savaştacak yiğitler istiyorum!»* dedi. Arkasında bu vasıfda seksen bin kişi toplandı, mevsim sıcaktı. İyice yol katetdiler. Neticede sabırları zayıflayıp «Allah bize burada bir nehir akıtsın» dediler. Tâlût da «Allah sizi bir nehirle imtihan edecek» dedi. Bu, içlerinde hakîken azm-i kavî sahibi olanların seçilmesi içindi. Eğer sağlam azim sahibi olmayanlar da harbe girselerdi onların şeameti hezîmete sebep olurdu. Neticede karşılarına Ürdün nehri çıkdı ve içmeleri yasaklandığı halde üçyüz onüç kişi müstesnâ olmak üzere diğerleri hep içdiler. İçenler öteye geçemediler, içmeyenler Tâlût ile geçip muzaffer oldular. Çünkü bunlar hakîken Allah'a bağlı ve ilticaları devamlı kimseler idiler.

Allah -celle celâlüh- şöyle buyurmuştur:

وَاللّٰهُ يُؤْتِيْ مُلْكَهُ مَنْ يَّشَاءُ

«Allah, mülkünü kime dilerse ona verir.»

İsrâîl oğulları mülk ü saltanattan mahrûm edildiler. Çünkü onlar kendilerini beğenir oldular. Tâlût'a karşı mütekebbir davranarak, ona hakaret nazarı ile baktılar. Şaşkınlıklarından dolayı dediler ki: «Biz, ondan hükümdarlığa daha lâîyıkız.» Tâlût'a karşı tekebbürlerinden dolayı da «Nasıl olur da bizim başımızda padişahlık onun olabilir?» dediler. Yine Tâlût'u küçümsediklerinden dolayı da şöyle dediler: «Kendisine maldan bir bolluk verilmemiştir.» Binâenaleyh, onlar kibirlenince Allah onların kadrini alçalttı ve saltanattan mahrûm oldular.

Şüphesiz ki: İlâhî nazar bir taşta taalluk etse onu cevher yapar, dikene taalluk etse gül ve çiçek yapar. O halde hükmünde Allah'a itirazda kimse bulunamaz. O'nun kaza ve kaderini reddecek de yoktur. İnsanlar kendi aralarında yükseltseler de Allah'ın alçalttığı kimse alçaktır. İnsanlar hakîr görseler de Allah'ın yücelttiği kimse yücedir. Akıllı kimse bu gibi misâlleri düşününce vicdanında insaf ve sükût belirir. İşî ölme-yen Allah'a bırakır. Hakk'ı söyleyen Allah, doğruyu gösteren yine O'dur.

Haberde şöyle denilmektedir: Cenâb-ı Allah Hz. Âdem'e bir Tâbut indirdi ki; onda evlâdlarından peygamberlerin timsalleri vardır. O şimşir ağacıandı ve üçe iki (3x2) zirâ kadardı. Adem -aleyhisselâm-, vefat edinceye kadar bu Tâbut onun yanında kaldı. Vefatından sonra

da evlâdlarına geçti. Nihâyet Hz. Ya'kub'a kadar ulaştı. Musa -aleyhisselâm-'a ulaşınca kadar, Benî İsrail'in elinde kaldı. Hz. Musa ona Tevrat'ı ve bazı eşyâlarını koyuyordu. Savaştığı zamanda o Tâbût'u ordunun önünde götürüyor, böylece İsrâîl oğullarının gönülleri ferahlıyordu. Vefat edinceye kadar Hz. Musa'nın, yanında kaldı, sonra Benî İsrail'in elinde dolaştı. Herhangi bir şeyde ihtilâf ettikleri zaman ona başvurulur, o da onlara konuşur, aralarında hükmederdi.

Savaşa gittikleri zaman onu önlerinde götürürler, düşmanlarına karşı onunla zafer talebinde bulunurlardı. Melekler onu askerin üzerinde taşırlardı.

Sonra düşmanla savaşırlar, Tâbût'ta bir sayha (ses) duyduklarında zaferin kesin olduğuna inanırlardı. Fakat ne zaman ki isyân edip, bozulunca, Allah Teâlâ onlara Âmâlikâlıları musallat etti, mağlup oldular, Tâbut ellerinden alındı ve hakaret için onları küçük ve büyük abdest yerlerine koydular. Allah Teâlâ Tâlût'un hükümdarlığını, komutanlığını murâd eyleyince onlara öyle bir belâ musallat etti ki, o Tâbût'un yanında küçük abdestini bozan herkes Basur hastalığına yakalandı. Beldelerinde beş şehir helâk oldu.

Kâfirler (Benî İsrail) bunun sebebinin, Tâbût'u küçük görmeleri olduğunun farkına varınca onu, bulunduğu yerden çıkardılar, bir arabaya koydular. İki öküzü arabaya koştular, öküzler yürümeye başladılar. Cenâb-ı Allah bu iki öküzü dört melek müvekkel kıldı. Bu melekler, öküzleri sürüyorlar, nihâyet Tâlût'un evine geldiler. Benî İsrail (İsrâîl oğulları) Peygamberlerinden Tâlût'un komu-

tanlığına dâir alâmet istedikleri zaman Peygamberleri onlara dedi ki: onun komutanlığına dâir alâmet, evinde Tâbût'u bulmanızdır. Tâlût'un evinde Tâbût'u bulunca, onun komutanlığına kesinkes inandılar. Âyette «Tabut'un size gelmesi» tâbiri bir mecazdır. Zirâ o, kendi kendine gelmez, getirilir.

Âyet-i kerîmede şöyle buyurulmaktadır:

«Peygamberleri onlara şöyle dedi: “Gerçekten onun hükümdarlığının açık alâmeti, size o Tâbût'un gelmesi olacaktır ki, içinde Rabbinizden bir sekînet vardır.”

Bu âyette şu hususlara işâret olduğu söylenebilir: Kul için, hilâfet hükümdarlığının alâmeti: Kalb tabutunu, sandığını elde etmektir ki, onda Rabbinden bir gönül rahatlığı vardır. Bu da îman sayesinde elde edilen huzûrdur, Allah ile yakınlaşmaktır.

«Musa hânedâniyle Harun hanedanının met-rûkâtından bir bakiyye...» Âyette zikri geçen bu «bakiyye» zikir asâsıdır, «Lâ ilâhe illallah» kelimesi, yâni «Kelimetu't-takvâ» ki, bu da bir ejderhâ, yılandır ki ağzını açtığı zaman nefis firavnının niteliklerinin sihirbazlarını yutar. Allah'ı zikrin asası kalblerin tâbûtundadır. Cenâb-ı Allah bunu cemâl ve celâl parmakları arasına koymuştur. Nitekim Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

– «Mü'minin kalbi Rahman olan Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Celâl sıfatıyla Allah o nefse fasık ve facirliği ikrâm, cemal sıfatıyla da takva,

Allah korkusunu ilham eder.” Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

فَالْهَمَّهَا فُجُورَهَا وَتَقْوِيَهَا

Sonra da ona hem kötülüğü, hem sakınmayı ilham edene yemin olsun ki...»² Allah o nefsi ne bir melek-i mukarrebeye, ne de bir peygambere emânet edip, vermemiştir.

Bu ümmetin (Muhammed ümmetinin) kalblerinin sandığında Kur'an'ın tamamı mahfuzdur. Onların (İsrâîl oğullarının) tâbutlarında peygamberlerin sûretleri bulunan evler vardır. Kalb tâbutlarında boşluklar vardır ki, orada onlarla beraber, Allah'tan başkası olamaz. Nitekim Cenâb-ı Allah hadîs-i kudsîsinde şöyle buyurmuştur:

«*Arzım ve semâm (yer ve semâ) beni ihâta edemez, ancak mü'min kulumun kalbi beni ihâta edebilir.*» Allah'ın insan rûhu Tâlût'a rabbânî kalb tâbûtunu vermesi müyesser olunca, hilâfet hükümranlılığını, saltanat makamını ona teslim etti. O da hâin, aldatıcı dünyâya meyletmez, aksine onu terkeder ve nefs-i emmâre Calût'u ile savaşa tutuşur. Bu da, Cenâb-ı Allah'ın lutfu olmadan, tarikata bağlanıp, hakîkata yapışmadan müyesser olmaz.

Kim, sekînet isterse marifete ulaşsın. Zirâ marifet-i ilâhîyye (Allah hakkında bilgi sahibi olma) kalbde sekîneti gerektirir. Kalb de sükûnu gerektirir.

Ebû Yezid'e marifetten suâl edildi, cevaben: «Şübhesiz ki hükümdarlar bir memlekete girdikleri zaman orasını perişan ederler. Halkından şerefli olanları hor ve hakir kılarlar.»³

Yani o memleketin daha önceki hâlini değiştirirler. İşte ilâhî ilhamlar da birçok şeylerle dolu kalbe girince, oradaki bütün kötü sıfatları çıkarır, atar.

Ebû Yezid'e:

«Bu marifeti ne ile buldun?» denilince, cevaben:

«Aç karın, çıplak bedenle» demiştir.

Rivâyet edildi ki:

Benî İsrail Tâbût'u görünce, zaferde şübhe etmediler, derhal cihada koştular. Tâlût dedi ki: «İhtiyar, hasta, bînasını bitirememiş adam, ticâreti ile iştigâl eden kişi, borçlu ve evlenip de henüz zifafa girmemiş kişiler benimle gelmesin. Ben ancak kuvvetli, boş (iş olmayan) gençler istiyorum.» Tâlût'un seçtiklerinden 80.000 kişi toplandı. Mevsim çok sıcaktı, bir çöle girdiler, suyun azlığından şikâyet ettiler. Ve Allah'ın, kendileri için bir nehir akıtmasını istediler.

Tâlût, onlara dedi ki: «Allah sizi bir nehirle imtihan edecektir.» Bu imtihanın sebebi şu idi: Tâlût'un yanında, niyeti samîmi (muhlis) olanla, olmayan belli olsun da, ihlassızları askerden ayırsın diye. Zirâ savaşmak istemeyen kişiler askere karıştığı zaman, orduda za'f

belirtileri gözükür, onun, uğursuzluğu yüzünden bozguna uğrarlar.

Tâlût, onlara: «Allah -celle celâlüh- sizi nehirle imtihan edecektir» dedi ama, onlar, pek azı müstesnâ, bu nehirden içtiler. İçmeyip, imtihanı kazananlar Bedir'de bulunan ashabın sayısı kadar 313 idi. Bunlar suyu avuçlayıp, avuç içleriyle içtiler ve kandılar da. Emre muhalefet edenlere gelince onlar, avuçlarıyla değil, ağızlarını suya dayayarak bol bol içtiler ama içtikçe susuzlukları daha da arttı, dudakları simsiyah oldu ve nehrin kenarında kala kaldılar. Böylece Tâlût kimlerin emre uyup uymadığını anladı. Emre muhalefette aşırı gidenleri geri bıraktı.

Rağib el-İsfahânî dedi ki: Bu kıssada (Nehirden içenlerle içmeyenler kıssasında) dünyâyâ ve dünyâda bulunan insanlara bir işâret, bir misâl vardır. Zirâ dünyâdan kendine yetecek kadarını alan kişi onunla iktifa eder ve başkaca ihtiyaç belirtmez, böylece selâmete kavuşmuş olur. Ancak yetecek kadarıyla yetinmeyip de daha fazlasını alan kişinin susuzluğu artar. Bu sebeple: «*Dünyâ tuza benzer, kim daha fazlasını isterse susuzluğu artar*» denilmiştir.

Hadîs-i şerifte buyurulmuştur:

– «*Adem oğlunun iki vadi altunu olsa üçüncüsünü de ister. Onun karnını ancak toprak doldurur. Allah, tevbe edenlerin tevbesini kabul eder.*» Yani insan oğlu ölünceye kadar, durmadan dünyâ için ihtirasla çalışır, nihâyet kabrinde onun karnı toprakla dolar ancak tevbe edenler hâriç. Allah Teâlâ bunların dünyâyâ âid mezmûm hırsları ve daha başka hatalarını bağışlar.

O halde akıllı olan kişi, dünyâ malı toplamak için kendini yormamalıdır. Zirâ rızık daha önceden taksîm edilmiştir.

Allah Teâlâ Dâvûd -aleyhisselâm-'a şöyle vahyetti:

– «Ey Dâvûd! Sen de diliyorsun, ben de. Eğer sen benim dilediklerime razı olursan, senin dilediklerinde ben sana kâfi gelirim. Şayet benim dilediklerime razı olmazsan seni yorarım. Sonunda yine ancak benim dilediğim olur.» Binâenaleyh, insanlar (Benî İsrail) cismânî (maddî) tabiatın kaynağı olan bir nehirle imtihan edildiler, hırsla kana, kana içmeye çalışanlar hakikat ehlinde değil, tabiat ehлиндendir. Aynı zamanda kendilerini Allah'tan uzaklaştıran şehvî arzuların kölesidirler.

Rivâyete göre Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Ebû Hüreyre'ye vasiyyetinde şöyle demiştir:

Yâ Ebâ Hüreyre! Sen, bir takım kavmin yoluna gir ki, insanlar, korku ve dehşete kapıldıkları zaman onlar titremez, Cehennem'den emân istediklerinde onlar korkmazlar. Ebû Hüreyre:

Onlar kimdir ey Allah'ın Rasûlû!» deyince, Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

“Onlar, âhir zamanda benim ümmetimden bir topluluktur ki, kıyamet gününde, peygamberler gibi haşrolunacaklar. Onları görenler, hallerinden, onları peygamber zannedecekler. Nihâyet ben onları tanıyacağım, ümmetim, ümmetim! diyeceğim. O zamanda diğer insanlar da onların peygamber olmadığını anlayacaklar. Onlar Sırat köprüsü-

nü, şimşek veya rüzgâr gibi geçeceklerdir. Nurlarından, dünyâ bağlısı kişilerin gözleri dönecek.” Dedim ki:

Ey Allah'ın Rasûlû! Bana da onların ameli gibisini emret ki, belki onlara katılabirim. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdular ki:

“Onlar, çetin bir yola girdiler: Allah onları doyurduktan sonra onlar açlığı, giydirdikten sonra açıklığı, suya kandırdıktan sonra susuzluğu tercih ettiler. Bütün bunları, Allah'ın yanındaki nimetleri umarak, terkettiler. Hesabından korkarak helâli bile terkettiler. Dünyâda bedenleriyle bulundular. Dünyânın herhangi bir şeyi ile iştigâl etmediler. Melekler, peygamberler onların Allah'a olan tâatlerine hayret ettiler. Onlara müjdeler olsun. Ben de istiyorum ki, Allah Teâlâ benimle onların arasını cem'etsin.” Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- böyle söyledikten sonra, onlara hasret duyduğu için ağladı ve şöyle buyurdu:

– «Cenâb-ı Allah ehl-i arza azâb murad edip de, onlara nazar ederse, azabı onlardan başkasına çevirir. Ey Ebâ Hûreyre! Onların yoluna sarıl!»

Allah'ın selâmı, rahmet ve bereketi onların üzerine olsun. Allah'ım bizi de onlara katılanlardan eyle! Âmin.

Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur:

«Eğer Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmı ile önleyip, savmasaydı yeryüzü muhakkak fesâda uğrardı...»⁴

Bu âyetin tefsirinde denildi ki: Allah Teâlâ mü'minler ve iyi kullarla, kâfir ve fâcirleri önleyip, savmasaydı, yeryüzü ve içindekiler helâk olurdu. Fakat Allah mü'min kul sebebi ile kâfiri, sâlih kul sebebiyle de fâciri önleyip, savar.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

– «Şüphesiz ki Allah Teâlâ sâlih Müslümanla komşu evler halkından 100 kişiden belâyı savar.»

Sonra Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- yukarıdaki âyeti okudu.

Burada mülke hâkim olmanın faziletine tenbih vardır. Zirâ bu hâkimiyet olmasa dünyânın düzeni bozulur. Bu sebeple: «din ve mülk ikizlerdir» denilmiş. Binâenaleyh birinin yükselmesi diğerinin yükselmesi demektir. Çünkü din esas, mülk bekçidir. Esâsı olmayan şey yıkılmış, bekçisi olmayansa zâyı olmuştur. İnsanlar, peygamberlerin hüccetleri zâhir olmasına rağmen, riyâset altına girmiyorlardı. Dolayısı ile gerek lisanla (tebliğ, davet) ve gerekse kılıçla mücâhede etmek ihtiyacı beliriyordu. Bu vazîfe peygamberler ve onlara tâbi olanlar tarafından yerine getiriliyordu. Sonra peygamberler ve onlara tâbi olanların belirli ecelleri sona erip, bu dünyâdan göçünce, her asırda dini müdafaa ve cihâd edecek hâlifeleri olması gerekti. İşte Allah'ın insanların bir kısmı ile diğer kısmını önleyip, savması budur.

Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur:

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ
اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ

«Bu sûrede zikredilen o peygamberler yok mu? Biz onların kimine kiminden üstün meziyetler verdik, Allah -celle celâluh- onlardan kimiyle söylemiş, kimini de bir çok derecelere yükseltmiştir.»⁵

Şunu iyi bil ki: Her fazîlet sahibinin fazîleti, nûrunun ziyasının yüceliği ölçüsündedir. Çünkü derecelerde yükselmek gâlibiyyet yüceliği ile alâkalıdır. Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır:

وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

«Allah kendilerine ilim verilmiş bulunanların derecelerini artırır.» İlim, vahdaniyet nûrunun ziyası (aydınlığı) dır. İlim arttıkça derece de artar. Bütün bunlar, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in mirac hakkında vermiş olduğu haberi sana anlatır. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-, en yakın (birinci) semâda Âdem'i -aleyhisselâm-, ikinci semada Yahya ve İsa -aleyhimes-selâm-'ı Üçüncü de Yusuf, dördüncü de İdris, beşinci de Harun, altıncı da Musa ve yedinci kat semâda da İbrahim -aley-hisselâm-'ı görmüştür. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- buraları geçip, tâ «sidretü'l-müntehâ» ya yükselmiştir. Buradan da «iki yay kadar, yahud daha yakın olma» makamına yükselmiştir.

İşte Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ilâhî huzûra yaklaşmaktaki bu derece yüksekliği, O'nun kâinata galebe eden ışığının nûrunun kuvveti ölçüsünde olmuştur. Ayrıca tevhîd nurlarının kâinat karanlıklarına gâlib gelmesi de Efendimizin bu yüceliğini artırmıştır. Peygamberlerin mertebeleri de birbirinden farklıdır.

Allah'ın birlik nûru peygamberin insânî zulmetine galebe edince, Cemâl ve celâl sıfatlarının tecellî üstünlükleriyle peygamberin varlığının zulmeti dağılıp, yok olup gitmiştir. Her peygamber kendinde bulunan varlık zulmeti ölçüsünde semâda belli bir mekânda kalmıştır. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- ise hiç bir yerde kalmamış, yükselmiş, hiç bir beşerin hâtta meleğin ulaşamadığı yerlere ulaşmıştır. Zirâ O, varlık zulmetinden uzaktı, Allah'ın varlığının nûru ile bakı idi. Bu yüzden Cenâb-ı Allah O'na Kur'an-ı Kerim'inde «Nur» ismini vermiştir.

قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ

«Size Allah'tan hakîki bir nûr ve apaçık bir Kitab gelmiştir.»⁶ Burada Nur, Muhammed -sallallahu aleyhi vesellem-'dir. Kitâb ise Kur'an-ı Kerim'dir. Bu izahı iyi anla ve değerlendir. Zirâ bu manâları ancak burada bulabilirsin.

Hikâye edildi ki: Kutbu'l-Aktâb'ın tesbihi: «Yâ hû, yâ men hû hû, ve yâ men lâ ilâhe illâ hû» idi.

ALLAH TEÂLÂ

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ
وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا
الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا
خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ
وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ
الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ
فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾ اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ
الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ
يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ
النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

255-257: «Allah O'dur ki, başka ilâh yok, ancak O vardır. El-Hayy ve el-Kayyûm'dur, (Zatî, ezelî ve ebedî bir hayat ile diridir ve başka bir varlığa muhtaç olmaksızın zâtıyla kâimdir. Ve her şey bizzat kendisiyle değil, ancak O'nunla kaaimdir,) O'nu ne bir dalgınlık ve uyuklama tutabilir, ne de uyku. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun nezdinde kim şefaât edebilir? Ancak izin verdiği kimse. O, kullarının o gün yaptıklarını da, sonradan yapacaklarını da bilir. (Dünyâda daha karşılaşacakları şeyleri de, her vakit arkaya bıraktıkları âhireti ve onda başlarına gelecekleri ve nâil olacakları şeyleri hep bilir.) Onlar, O'nun ilminden hiç bir şeyi ihâta edemezler (yani elde edip kavrayamazlar), ancak O'nun dilediği müstesnâ. O'nun kürsîsi gökleri ve yeri ihâta etmiştir. Bunları muhafaza O'na hiç ağır gelmez, çünkü O çok yüce, çok büyükdür.

Artık, hiç kimsenin dîne girmesi hususunda zorlama yoktur. Çünkü doğru yol dalaletden seçilip meydana çıkmıştır. Artık kim o azdırıcı şeytânı kabul etmeyip de Allah'a îman ve itimâd ederse o kopması ihtimali bulunmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. İşte Allah, kullarının her söylediklerini ve söylemediklerini işidici, her hallerini kemâliyle bilicidir.

Allah, kendisine îman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan kurtarıp aydınlığa çıkarır. Küfredenlerin dostları ise şeytandır. O da onları aydınlıktan çıkarıp karanlıklara sürükler. Onlar cehennem ar-

kadaşlarıdır. Bir daha çıkmamak üzere orada ebedî kalıcıdırılar onlar.»

İmam-ı Buhârî der ki:

Bize ulaşan haberler arasındadır ki, Allah Teâlâ Cibrîl -aleyhisselâm-'a vahyedip buyurdu ki:

– Ey Cibril, eğer seni dünyâya gönderip ora halkından kılsa idim orada ne gibi tâatlar yapardın?

Cibril aleyhisselâm- cevaben:

– Benim hâlimi benden iyi bilirsin Rabbim, ancak ben eğer ehl-i dünyâdan olsa idim şu üç amele ihtimam ederdim:

Birincisi: Ehl-u iyâl sahibi olup da onların nafakası hususunda darlık çekenlere yardım ederdim.

İkincisi: Onların ayıplarını ve günâhlarını Sen'den başka hiç kimse görmemesi için örtmeyi kendime şiar edinirdim.

Üçüncüsü: Susuzlara su vermekle meşgul olurdum, demişdir.

ﷲ Lafza-i celâli, hadîs-i nebevîde beyân olunan doksandokuz esmâ-ı hüsnâ'nın en büyüğüdür. Sıfat-ı ilâhiyenin cümlesini cami bulunan zât ismidir. Bu ism-i celîl-i ilâhî hiç bir sıfat-ı ilâhî hâriç olmamak üzere cümlesini ifâde eder. Diğer esmâ-i ilâhîye her bir sifata münferid olarak delâlet ederler. Allah lafza-i celâli ehass-ı

esmâdır, yani her cihetden hususîdir. Allah'dan başka hiç bir kimseye itlak olunamaz.

Kulun bu ism-i celâl-i ilâhîden nasîbi büyük olmalı ve kalbi ve himmeti bu ism-i celîle müstağrak olmalı, O'ndan gayrilerin muhabbetini kalbden sürüp çıkararak O'nu zikirle o ismin sahibine ulaşmalıdır. O hâle gelmelidir ki O'ndan, başkasını arzulamasın, O'ndan gayriden korkmasın. Çünkü O'ndan başka her şey bâtıldır. Resû-lullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz: «Arabın söylediği sözlerin en doğrusu Lebîd'in sözüdür ki şöyle demiştir:

«Biliniz ki Allah'dan başka her şey bâtıldır.»

Bu yüce ism-i ilâhîde, başka isimlerde olmayan hususiyetler pek çoktur. Bunlar saymakla bitirilemez. Bu cümleden olmak üzere birisi şudur:

Diğer isimlerden bir harf düşer yahûd çıkarılırsa hemen mânâsı bozulur, alâkasız, hatta kötü manâlı bir ke lime olur. Fakat bu ism-i celîl bu gibi şeylerden münez-zehdir. Şöyle ki: Başındaki elif hazfolunmuşsa yine için de baki olarak لِلّٰهِ olur: السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ gibi âyet-i celîlelerde olduğu gibi. Birinci lam hazfolunmuşsa هُ olur, هُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ gibi âyet-i celîlelerde olduğu gibi, ikinci lam da hazfolunursa هُ kalır, هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ gibi âyet-i celilerde olduğu gibi. Hülâsa olarak hangi şekilde olursa olsun muhakkak O'na sarahatle delâlet eden bir mânâ ifâde eder, ma'nâdan sakıt olmaz.

الحى القيوم : *«el-Hayyu'l-Kayyûm»*'un Allah'ın en büyük isimlerinden olduğu söylenmiştir. (İsm-i a'zam). İsa

-aleyhisselâm-, ölüleri diriltmek istediğinde « يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ » « **Yâ hayyû yâ kayyûm** » diyerek duâ ederdi. Denizcilerin, boğulma tehlikesi ile karşı karşıya kaldıklarında يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ ile duâ ettikleri söylenir.

Hiz. Ali -radiyallahu anh-'dan rivâyet edildiğine göre O şöyle söylemiştir: «Bedir günü olduğunda, geldim, Allah Rasûlünün ne yapacağına bakıyordum. Birden secdeye giderek يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ demeye başladı. Ben, birkaç defa gittim geldim. O, aynı şekilde, ilâve yapmadan bu duâyı okuyordu. Fetih müyesser oluncaya kadar bu böyle devam etti. İşte bu gösteriyor ki يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ ismi çok büyüktür.

et-Te'vîlâtü'n-Necmiyye'de, İsm-i âzamdan bahsedilirken bu iki isme يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ işâret olunmaktadır. Zirâ Cenâb-ı Allah'ın Hayy « حَيُّ » ismi, bütün isim ve sıfatlarını içine almaktadır. Çünkü: Kadir olmak, bilmek, işitmek, görmek, konuşmak, dilemek ve bâkîlik «Hayy» isminin ayrılmaz vasfıdır. Kayyûm ismi de bütün mahlûkatın Allah'a ihtiyâcı olduğunu ihtiva etmektedir.

Şunu iyi bil ki: İsm-i âzam, Muhammedî hakikatten ibarettir. Muhammedi hakikati bilen ism-i azamı da bilir. Muhammedi hakikat, ilâhî câmî ismin sûretidir. Allah bu sûretin Rabbidir. Feyz ondandır. Bunu böyle bil ki, en yüksek nasibe fevz u necat bulasın.

Ebû Yezîd Bistâmî'ye -kuddise sirruh- ism-i azamdan suâl edilmiş, O da cevaben:

– O, öyle bir isimdir ki onun çizilmiş bir sınırı yoktur. Fakat sen, kalbini Allah'ın vahdâniyeti için boşalt, mâsi-

vâdan kalbini temizle. Bu durumda olduğun zaman O'nu dilediğin herhangi bir isimle zikret demiştir.

Ebû Yezîd Bistâmî şöyle demiştir:

– Geceleri gündüz yaptıktan sonra ancak bana bazı şeyler gözükmeye başladı.

Söylendiğine göre: Bir zâtın iki talebesi varmış, bunlar aralarında nevm ve yakaza konusunda ihtilaf etmişler. Bir tanesi demiş ki, uyku daha hayırlıdır. Çünkü insan bu halde isyân etmez. Diğeri de: uyanıklık daha hayırlıdır, zirâ insan bu halde Allah'ı tanır, demiştir. Nihâyet, aralarında hakemlik için hocalarına başvurmuşlar, hocaları: «uyanıklığın daha üstün olduğunu söyleyen sana göre hayat daha hayırlıdır» demiştir.

Denildi ki: Bir adam bir câriye satın almış, gece olduğunda cariyeye demiş ki:

Yatağı ser. Cariye de:

Ey efendim! Sizin Mevlânız var mı? diye sormuş. Adam,

Evet diye karşılık verince, câriye:

Mevlanız uyur mu? diye tekrar sormuş, adam:

Hayır deyince, câriye:

Mevlânız uyumazken, siz uyumaktan haya etmiyor musunuz? demiş.

Bilâl-i Habeşî -radiyallahu anh-in seher vakti devamlı söylemekte olduğu beyitler şöyledir:

– Ey uykusuna dalmış kimse, Rabbisi uyumayan kulun uykusu olmaz. Gece, güzel uykularla uyuyan sen, günahkârım mı diyorsun?

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«Bana Rabbimin yanından birisi geldi, ümmetimin yarısının Cennet'e girmesiyle şefaât arasında beni muhayyer kıldı, ben de şefaati tercih etdim.»

Rivâyet edildi ki: «Şüphesiz peygamberler kıyamet gününde şefaât için Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'i tayin edecekler. İnsanlar bunun için Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'e baş vuracaklar. O da: «Ben şefaât için tayin edildim.» Cenâb-ı Allah'ın kıyamet gününde O'na va'dettiği «Makâm-ı Mahmûd»dur bu. Bunun üzerine Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- gelecek, secdeye kapanacak daha önce bilmediği, ancak o vakitte Allah'ın, kendisine ilham edeceği bir takım hamdlerle O'na hamdedecek. Sonra Rabbisinden, insanlara şefaât kapısını açması için recâda bulunacak. Allah -celle celâlüh- da, bu kapıyı açacak, şefaât konusunda, meleklerle, Rasûllere, enbiâyâya ve mü'minlere izin verecek.

Böylece Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- kıyamet gününde insanların (peygamberlerin) seyyidi

olacak. Zirâ O, meleklerin ve Rasûllerin şefaât edebilmeleri için Allah -celle celâlüh- yanında aracı olacak. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- bu şekilde terbiye edilmiş ve «*Ben insanların seyyidiyim*» demiştir. O günde bütün mahlûkata üstünlüğü zâhir olmasına rağmen «Ben, mahlûkatın efendisiyim» dememiştir. Bütün peygamberlerin makamlarını kendisinde cem etmiştir Efendimiz.

O günde, bütün melekler, Âdem -aleyhisselâm-dan başlayarak aşağıya doğru bütün insanlar, şefaât kapısının açılmasında ve Allah yanındaki makamını ızhâr etmekte Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimize muhtaç durumda bulunacaklar. Zirâ ilâhî güç, yüce hâkimiyet, herkesi adetâ dilsiz yapacak. Allah'ın huzûrunda konuşamayacaklar. İşte bu durum, Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kadrinin ne kadar yüce olduğunu göstermektedir.

İşte bu Âyetü'l-Kürsî Cenâb-ı Hakk'ın zât ve sıfat-ı ilâhîyyesine delâlet eden mes'elelerin en büyüklerini ihtiva etmesi bakımından «Âyetü'l-Kürsî» nâmıyle tesmiye olunmuştur. Bu âyet-i celîle ile sâbit ve müberhendir ki Allah Teâlâ bizzat Vâcibü'l-Vücûddur, ulûhiyyette müteferridir. Hayatı bizzat daimîdir, kimseye muhtaç olmaksızın hayy u lâyemutdur. Zâtıyla kadimdir. Kimseye muhtaç değildir. Herkes O'na muhtacdır.

Hululden kat'iyyetle münezzehtir. Tağyirden, yani her hangi bir değişikliğe uğramakdan ve ef'al-i ilâhîyyesi olan işleri idarede usanmakdan, yorulmakdan, ağır gelmekden münezzehtir. O'nun vücûduyle varlıkların,

vücûdu arasında bir benzerlik, müşabehet yoktur, mah-lûkatın vücudlarına ârız olan şeyler O'na ârız olamaz.

Mülkûn ve melekûtün mâlikidir. Her şeyin asıllarının ve ferilerinin, yani dallarının, devamının ibda' edicisidir. Emsalsiz ve tahmillerin fevkında kudret, kuvvet sahibidir. Huzûrunda O'nun izin vermediği hiç kimse şefaât edemez. Bütün eşyâyı bizzat kendisi bilir. O'na hiç bir şey büyük değil, gizli de değildir. Mülk ü kudreti O'nun kudreti gibi sonsuzdur.

Hiç bir iş O'nu diğer bir işden alıkoyamaz, hiç bir iş O'na ağır gelmez, O'nu fehimler kavrayamaz, O'nun zâtı ve sıfatları hakkında söylenebilecek en büyük söz Cenâb-ı Ahmed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in söylediğidir:

لَا أَحْصَى ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ

«*Seni, lââyık olduğun şekilde senâ edemem, Sen kendini nasıl senâ etdiysen öylesin.*»

İşte bu sebeble, Allah'ın kendini tavsif ve senâ ettiği âyetü'l-kürsîye Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- «*Kur'an âyetlerinin azamıdır*» diye buyurmuşlardır. Hadîs-i şerîfde:

– *Kur'an'daki âyetlerin en büyüğü âyetü'l-kürsîdir. Kim onu okursa okuduğu andan ertesi güne kadar ha-senâtını yazmak, seyyiâtını silmek üzere Allah bir melek gönderir*» buyurmuşlardır.

Hazret-i Ali -kerremellahu vecheh-'den rivâyet olunduğuna göre Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-: «*Bu âyet-i celîleyi hangi evde okumuşsam muhakkak sûretde şeytanlar otuz gün o evden uzaklaşmışlar, sihirbaz erkek yahud kadın kırk gün oraya girememiştir. Ya Ali, bunu çocuklarına ve ailene ve komşularına öğret. Bundan büyük âyet nâzil olmamıştır*» buyurmuşlardır.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- söyle buyurmuştur:

– *Yâ Ali! beşerin seyyidi (efendisi) Âdem'dir. Arab'ın efendisi Muhammed'dir. Övünmek yoktur. İranlıların efendisi Selmân, Rumların efendisi Süheyb, Habeşlilerin efendisi Bilâl, dağların efendisi Tûr (Tûr-i Sinâ), günlerin efendisi Cuma, kelâmın (sözlerin) efendisi Kur'an, Kur'an'ın efendisi Bakara sûresi, Bakara'nın efendisi ise Âyetü'l-Kürsîdir.*»

Bu âyet-i celîleye ancak siddîkler ve âbidler devam ederler. Kim yataarken bu âyet-i celîleyi okursa Allah onu nefsinin, komşusunun ve onun da komşusunun şerlerinden emîn kılar.

«Allah kendisine îman edenlerin dostudur. Kâfirlerin dostu ise azdıracı şeytandır.»

Allah'ın, mü'minlerini zulmetlerden nûra çıkarması mü'minlerin derecelerine göredir. Muhakkak ki, mü'minler de îman ve amel hususunda derece derecedirler: Her bir mü'min dînin emir ettiği amellere ihlâsla sarılarak

îmandaki derece ve istidadının artmasına çalışmalıdır. İmanı ne kadar ziyâde olursa Allah'a o kadar kurbîyyet kesbeder. İmanın za'fına göre de O'ndan uzaklaşır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

«Allah îman edenlerin yardımcısıdır. Onları karanlıklardan kurtarıp, nura çıkarır. Küfredenlerin dostları ise şeytandır. O da kendilerini nurdan ayırıp karanlıklara çıkarır. Onlar Cehennem'in arkadaşlarıdır. Onlar orada, bir daha çıkmamak üzere, ebedi kalıcıdır.»¹

Şunu iyi bil ki: îman konusunda mü'minlerin dereceleri farklıdır: Avam, havas ve havassu'l-havâs olmak üzere bunlar üçe ayrılır.

Allah Teâlâ mü'minlerin avâmını, küfür ve dalâlet karanlıklarından, îman ve hidâyet aydınlığına çıkarır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى

«Hidâyeti kabul edenlerin Allah muvaffakiyyetini artırmış, onlara ateşten nasıl kaçınacaklarını ilham etmiştir.»²

Mü'minlerin havâssını Allah Teâlâ, nefsânî ve cis-mânî sıfatların karanlıklarından, rûhânî, rabbânî aydınlığa çıkarır.

1. Bakara sûresi, 257

2. Muhammed sûresi, 17

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ

«Bunlar, imân edenlerdir. Allah'ın zikriyle gönülleri huzûr ve sükûna kavuşanlardır.»³

Kalbin, Allah'ın zikri ile huzûra kavuşması, ancak nefsânî sıfatlardan temizlenip, rûhânî sıfatlarla bezen-dikten sonra olabilir.

Havassu'l-havassa gelince, Allah Teâlâ onların mad-dî varlıklarını ortadan kaldırarak, rûhânî yaratılış olayının karanlıklarından kurtarıp, onlar için ebedîlik sıfatının tecellî nûruna kavuşturur. Böylece onları o nurda ebedileştirir. Nitekim Cenâb-ı Allah «Eshâb-ı Kehf» hakkında şöyle buyurmaktadır:

«- Doğrusu onlar, Rablerine iman eden genç yiğitlerdi. Biz de onların hidayetini artırmıştık.»⁴

«Ashâb-ı Kehf» hakkı talep etmekte canlarını tehlikeye attıklarından, Allah'a iman ederek, Dakyanus'un Tağutuna küfrettikleri için Cenâb-ı Allah onları genç yiğitler diye zikretti. Gençliklerini ebedileştirerek Allah'a yaklaştıklarından Allah da lutfunu artırarak onlara yaklaştırmıştır. Dolayısı ile Allah onları nefsânî karanlıklardan kurtarıp, rûhâniyet nûruna kavuşturmuştur. Gönülleri, rûhlarının nurlarıyla aydınlanınca, Allah'ın zikri ile huzûra kavuştular, onunla dost oldular dünya ehlinin ve dün-

3. Ra'd sûresi, 28

4. Kehf sûresi, 13

yadakilerin sevgisinden uzak kaldılar yalnızlığı sevdiler. Nitekim Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz de bidâyette böyle yalnızlığı severdi.

Hz.Âişe şöyle demiştir: «İlk önceleri Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'e yalnızlık sevdirilmişti.»

Yemin ediyorum ki; bu hal, Hakka talib (Hakkı arayan) her sâdık müridin âdetidir.

Bu hususda **Fahreddin er-Râzi** itiraz ederek şöyle demiştir: «Sofiyeden bir gurub, Allah'dan başkası ile iştigal Allah'ı bilmeye karşı bir perde teşkil eder demişlerdir.» Halbuki enbiya, halkı ancak taât ve tekliflere davet ederek onları Allah'dan başkası ile meşgul ederlerdi. Allah'ta iştigalden onlara mâni olurlardı. Binâenaleyh sofiiyenin bu iddiasının hak ve doğru olmaması gerekir.

Fakîr (Ruh'u'l-Beyân Tefsiri sahibi İsmail Hakkı Bur-sâvî diyor ki: Bu itirazın bir değeri yoktur, zirâ taât ve teklifler, Melik ve Latif olan Allah'ı bilmeye vesîlelerdir. Davet, ancak Allah'ı tanımakta hakikattir. İbni Abbas'ın:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

«Ben cinleri de insanları da başka bir hikmete mebnî değil, ancak bana kulluk etsinler diye yarat-tım.»⁵ âyetindeki «bana kulluk etmeleri için» sözünü, «beni tanımaları için» şeklinde tefsir etmesi meseleye

ışık tutması açısından dikkate değer. Zirâ gerçek marifet, Allah'ı tanıma ancak ibâdet yolu ile elde edilebilir. Binaenaleyh, Allah'tan başkası ve ona ibadetin hâricinde bir takım şeylerle iştigal gerçekten perdedir. Bu yüzden selef-i sâlihîn Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'e uyarak insanlardan, ayrı kalmak sûreti ile kulluğun zevkini tadarlardı. İnsanlara karışarak meydana gelecek gafleti ortadan kaldırmaya pek dikkat ederlerdi.

ALLAH DIRİLTİR VE ÖLDÜRÜR

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَيْهُ اللَّهُ
الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا
أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ
الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥٨﴾ أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ
وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ
مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ
لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ
إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ
وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا
ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ
تُخَيِّ الْمَوْتَى قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنُ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ
قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ
عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا
وَأَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾

258-260: «Allah kendisine mülk ü saltanat verdiği için şımararak, Rabbi hakkında İbrahim ile çekişeni görmedin mi? İbrahim: «Benim Rabbim hem diriltir, hem öldürür» deyince, o «Ben de diriltir, ben de öldürürüm» diye cevâb verdi. İbrahim de: Allah güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir» deyiverince o kâfir şaşırıp kaldı. Allah zâlimler gürûhunu muvaffak etmez.

Yahud o kimse gibisini görmedin mi ki, binalarının çatıları çökmüş, duvarları üstüne yıkılmış harab bir kasabaya uğramış, (kendi kendine): «Allah burasını ölümden sonra nasıl diriltecek?» demiş. Allah da onu yüz sene ölü bırakmış, sonra diriltmiş. Ona «ne kadar bekledin» demiş, o da: «Bir gün yahud bir günün bir parçası kadar» diye cevap vermişti. Allah da «Hayır yüz yıl ölü kaldın. İşte yiyeceğine, içeceğine de bak hâlâ bozulmamıştır. Bir de merkebine bak onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz, sonra da onlara et giydiriyoruz!» dedi. O, merkeb dirilip de eski hâline geldiği ve her

şeyi kendisine apaçık belli olduğu zaman dedi ki: «Artık hiç şüphesiz biliyorum ki, Allah her şeye kaadirdir.»

Hatta İbrahim: «Ey Rabbim, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster» demişdi. Allah da: «Yoksa buna inanmadın mı?» dedikde o da: «İnandım fakat kalbimin mutmain olması için» demişdi. Allah buyurdu ki: « Dört kuş tut, onları kendine alıştır. Sonra (onları kesip, hamur gibi yapıp) her parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır, koşarak sana geleceklerdir.» Ve artık bil ki, muhakkak ki Allah her şeye gâlibdir, her işinde bir hüküm ve hikmet sahibidir.»

Rivâyet edildi ki: Nemrud azıtlıp, bu mücâdeleden sonra Hz. İbrâhîm'i ateşe atınca, Allah, onun kavmine sivri sineği musallat kıldı, sivri sinek de onların etlerini yedi, kanlarını emdi. Bir deri bir kemik hâlinde kaldılar. Nemrûd'a henüz bir şey isâbet etmemişti. Ancak Cenâb-ı Allah ona da bir sinek gönderdi. Bu sinek onun burun deliğine girdi, dört yüz sene bekledi. O kadar büyük bir işkenceye tâbi tutuldu ki, başına çekiçlerle vuruluyordu. Cenâb-ı Allah ona, hâkimiyet sûresi kadar 400 sene azâb etti.

Burada adı geçen Nemrud, Babil'de semaya doğru yüksek kule yapan adamdır. «...Nihâyet Allah, onların binalarını tâ temellerinden yıkmayı diledi de, üstlerindeki tavan tepelerine göçtü...»¹

1. Nahl sûresi, 26

O halde akıllı insan gizli şirkten kurtulmalı ve rûhunu değersiz huylardan temizlemeli, mal ve makamla mağrur olmamalı, yüce olan, her şeyin mâliki Allah'a dönmelidir.

Büyük bir kimse kaya üzerinde şu tarihî satırlara rastlamıştır:

«... Dünyanın basit bir şeyi ile sevinmen Allah'tan uzaklığına delildir. Elinde maddî imkânlarla bağlanman Allah'a olan itimâdının azlığına delâlet etmektedir. Şiddet ânında insanlara müracâatın, Allah'ı tanımadığının alâmetidir.»

Rivâyet edildi ki: Benî İsrail, şer ve fesâdla iştigalde ileri gidince Cenâb-ı Allah onlara Babilli Buhtunnasr'ı musallat etti. Buhtunnasr, 600,000 (altı yüz bin) sancakla onların üzerine yürüdü. Şam'ı aldı. Beyt-i Mukaddes'i tahrib etti ve Benî İsrail'i üçe ayırdı: Bir kısmını katletti, bir kısmını Şam'da bıraktı, bir kısmını da esir etti.

Bu esir edilenler de ergenlik çağına ulaşmış ve ulaşmamış gençler olarak 100.000 (yüz bin) kişi idi. Buhtunnasr, bunları kendi maiyyetinde bulunan komutanlar arasında taksim etti. Her komutana 4 çocuk düştü. Hz. Uzeyir de bunlar arasında idi. Cenâb-ı Allah bir müddet sonra Hz. Uzeyri onlardan kurtarınca, Uzeyir merkebi ile birlikte Beyt-i Mukaddes'in yanından geçti. Oranın feci ve garib manzarasını gördü. İşte Cenâb-ı Allah'ın:

«Yâhud o kimse gibisini görmedin mi ki, binalarının çatıları çökmüş, duvarları üstüne yıkılmış, kim-

secikleri de kalmamış bir kasabaya uğramış kendi kendine: Allah burasını ölümden sonra acaba nasıl diriltecek, demiş...» sözü bunu anlatmaktadır.

Buhtunnasr, Beyt-i Mukaddes'te Tevrat okuyucularından 40.000 (kırk bin) kişiyi katletmişti. O gün aralarında Tevrat'ın hiçbir nüshası kalmamış, eksiksiz ezberden okuyacak bir bilen de yoktu.

Buhtunnasr, Beyt-i Mukaddes'i yıktıktan sonra oraya gelen esir çocuklardan biri dedi ki: Babam bana dedemden naklen anlatmıştı; Esir düştüğümüz gün dedem Tevrat'ı bir üzüm bağına gömmüş, eğer siz bana dedemin üzüm bağını gösterirseniz, ben size oradan Tevrat'ı çıkarırım. Bunun üzerine üzüm bağına gittiler, Tevrat'ı arayıp, buldular. Daha önce Hz. Uzeyr'in ezbere yazdırdığı Tevrat'la karşılaştırdılar. Bir harfinde bile farklılık yoktu. İşte o zaman: «Uzeyr, Allah'ın oğludur» dediler. Cenâb-ı Allah bundan münezzehtir.

Kissada şuna işâret vardır: Duâ eden kişi, âdâbına riayet ederse, duâsına derhal icâbet edilir. Âdâbı terkettiği zaman zorluklarla karşılaşır ve icâbet gecikir.

Tasdik cihetinden iman fazlalık noksanlık kabul etmez. Ancak yakîn itibariyle artabilir ve eksilebilir. İşte Halîlullah İbrahim -aleyhisselâm-'ın niyazı ilme'l-yakinden ayne'l-yakîne ermek içindi. O, ölümlerin Allah tarafından (diriltileceğine elbette inanıyordu ve bu sebeple diriltilip diriltilmeyeceğini mevzu etmedi, yalnızca bunun keyfiyetini göstermesini istedi. Ölümlerin nasıl diriltileceğini anlamak gayet müşkil olup ancak müşâhede ile anlaşılacağı beyân olunmuştur. Kalb, bundan sonra dirilir.

İmam Kuşeyrî der ki: İbrâhîm -aleyhisselâm- Cenâb-ı Hak'dan bu hususda kalbinin ihyâsını istemiş o da dört kuşun boğazlanmasını emir buyurmuştur. Büyüklükler tarafından bu dört kuşun tavus, karga, horoz ve kaz oldukları rivâyet olunur. Ki tavus ucbü, karga, tûl-i emeli, horoz şehveti, kaz da burada hırsı temsil ederler. Mücâhede bıçağıyla bu "dört kuşun yani bu dört kötü hasletin insandan kesilip temizlenmesi lâzımdır. Bunlar kalbi boğar öldürürler. Kalbin dirilmesi bunların kesilip atılmasına bağlıdır. Müşahede bundan sonradır.

Bu dört kuş, insan çamurunun yoğrulduğu dört unsur: anâsır-ı erbeanın sıfatlarıdır. Bunlar toprak, ateş, su ve hevadır. Bunlardan her bir unsurun bir diğeriyle izdivacından iki sıfat doğmuştur: Toprakla suyun izdivacından hırs ve cimrilik doğmuştur ki, birbirinin kardeşidirler. Birinin ağına düşen ötekini de yanında bulur. Ateş ve havanın izdivacından gadab ve şehvet doğmuştur. Her zaman bu iki kardeş de beraber bulunurlar. Ve sıfatlardan her birinin muhakkak bir eşi vardır, birbirlerinden ayrılmazlar. Ve bütün kötü sıfatlar bunlardan doğarlar. Hırs, hasedin eşidir, cimrilik kindarlığın eşidir, gadab kibrin eşidir, şehvetin belirli bir eşi yoktur, bütün kötü sıfatların müşterek ma'sukası gibidir. Hangi kötü sıfat varsa muhakkak şehvet orada hazırdır. Bunlar yedi kapıdırlar. Cehennemin yedi katına giden yedi kapıyı temsil ederler. Bu kötü sıfatlardan kurtulmayanlar derecelerine göre bu yedi kapıdan cehenneme gireceklerdir. Her bir kapı için taksîm edilmiş bir cüz vardır. Kimde hangi sıfat gâlibse o kapıdan girecektir. Âyet-i celîlede:

لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ

«Cehennem'in yedi kapısı vardır. Onun her bir kapısı için onlardan taksîm olunmuş bir zümre vardır»² buyurulmuştur.

İşte Halîl İbrâhîm, -aleyhisselâm- Allah ile dostluğunda sadâkatin en yüksek örneklerini vererek bu kuşları, boğazladı. Kötü hasletlerden hep uzak ve temiz kaldı. Vücûdunda ateşe açılan bir kapı bırakmadı. Mancınıkla Nemrud'un ateşine atıldığı halde ateş onu yakmadı ve gül bahçelerine kavuştu.

ALLAH YOLUNDA İNFAK

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ
حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ
يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ الَّذِينَ
يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتَّبَعُونَ مَا أَنْفَقُوا
مَنًّْا وَلَا أَدَى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ
صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَدَى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ
مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ
كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا
يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْكَافِرِينَ ﴿٢٦٤﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ

مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ
 أَصَابَهَا وَابِلٌ فَاتَتْهُ أَكْثَلُهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ
 فَطُلَّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾ أَيَوَّدُ أَحَدُكُمْ أَنْ
 تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
 الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ
 ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ
 اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
 آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ
 مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ
 بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ
 حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾ الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ
 وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾
 يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ
 خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾ وَمَا
 أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا
 لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا
 هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤَثِّرُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ

عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾ لَيْسَ عَلَيْكَ هُدْيُهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَا تُنْفِسْكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤَفِّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَظْلُمُونَ ﴿٢٧٢﴾ لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

261-274: «Mallarını Allah yolunda harcayanların hali, yedi başak bitiren, her başağında da yüz “tane” bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah kime dilerse ona kat kat verir. Allah ihsânı bol olan, her şeyi hakkıyla bilendir.

Mallarını Allah yolunda harcadığı ve sonra o harcadıklarının arkasından bir başa kakış ve bir eziyet ilâve etmeyenler, işte onların mükâfatları Rableri yanındadır. Onlara hiç bir korku da yoktur, mahzun da olacak değillerdir.

İyi bir söz ve ayıb örtme; ardından eziyet gelen bir sadakadan hayırlıdır. Allah her şeyden müstağ-nîdir, hilm sahibidir.

Ey îman edenler! Sadakalarınızı, malını insanlara gösteriş için harcayan, Allah'a ve âhiret gününe de inanmayan bir kimse gibi başa kakmak ve incitmek sûretiyle heder etmeyin. Çünkü onun hâli, üzerinde bir toprak bulunup da kendine şiddetli bir yağmur isâbet eden, bu sûretle o kendisini kaskatı bir taş hâline bırakmış olan kaypak bir kayanın hâli gibidir. Onlar dünyâda işledikleri hiç bir şeyden istifadeye muktedir olamazlar. Allah, kâfirler gûruhuna hidâyet vermez.

Allah'ın, rızâsını istemek ve rûhlarında olan imanı kökleştirip takviye etmek için mallarını harcayanların hâli de bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir bahçe-nin hâline benzer ki, ona bol bir yağmur isâbet etmiş de meyvelerini iki kat vermiştir. Ona bol bir yağmur düşmese bile hiç olmazsa bir çilenti bulunur. Allah, ne yaparsanız hakkıyla görücüdür.

Sizden herhangi biriniz arzu eder mi ki, hurmalardan, üzümlerden bir bahçesi olsun, altından ırmaklar aksın, orada kendisinin her çeşid meyveleri bulunsun, fakat bir gün ona ihtiyarlık gelip çöksün, âciz ve küçük çocukları da olsun, derken (onun ve yavrularının biricik geçim kaynakları olan) o bahçeye içinde bir ateş bulunan bir bora isâbet etsin de o da yanıversin! İşte Allah, size âyetlerini böyle apaçık bildirir. Olur ki düşünüp öğüd alırsınız.

Ey iman edenler, Hak yolunda infâkı kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pek âdi, bayağı şeyleri vermeye yeltenmeyin. Biliniz ki Allah muhakkak ki her şeyden müstağnîdir, hamde lâıyk olan ancak O'dur.

Şeytan sizi fakir kalırsınız diye korkutur ve size cimriliği emreder. Allah ise size kendisinden bir mağfiret ve ayrıca bir bolluk va'd ediyor. Allah, ihsânı geniş olandır, her şeyi hakkıyla bilendir.

O, hikmeti kime dilerse ona verir. Kime de hikmet verilirse muhakkak ki ona pek çok hayır verilmiştir. Salim akıl sahiblerinden başkası iyi düşünmez, öğüd alamaz.

Hangi şey ki infâk etdiniz, yahud adakdan ne adadınız ise muhakkak Allah onu bilir. Zâlimlerin hiç bir yardımcısı da yoktur.

Eğer sadakaları aşikâre verirsiniz bu ne güzel olur. Fakat onları gizler ve fakirlere gizli verirsiniz işte bu sizin için daha hayırlıdır. Bundan sonra Allah günahlarınızdan bir kısmını mağfiret eder. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdârdır.

Habîbim onları hidâyete erdirmek senin üzerine borç değil, hidâyeti ancak Allah kime dilerse ona verir. Infâk edeceğiniz hayır kendi faydanızadır. Zaten siz ey mü'minler Allah'ın rızâsını aramaktan başka bir sûretle infâk da etmezsiniz. Allah yolunda ne infâk

**ederseniz size tamamiyle ödenecektir. Siz bu husus-
da haksızlığa uğratılmayacaksınız.**

(İşte bu infâk etdikleriniz), Allah yoluna kendilerini vakf etmiş fakirler içindir ki, onlar yeryüzünde dolaşmaya muktedir olamazlar. Onların hallerini bilmeyen, onların iffet ve istiğnâlarından dolayı zengin kimseler zanneder. Habîbim Sen onları yüzlerindeki âlâmetlerden bilirsin. Onlar yüzüzlük edip de insanlardan bir şey istemezler. Siz hak yolunda ne hayır infâk edererseniz şüphesiz Allah onu hakkıyla bilicidir.

Mallarını gece gündüz gizli aşikâr infâk edenler yok mu, işte onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara hiç bir korku da yoktur, onlar mahzun da olacak değillerdir.

Ebû Hüreyre -radiyallahu anh-'den rivâyete göre Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz buyurmuşlardır ki:

– «Kim helâl bir kazançdan bir mikdar yiyecek tassadduk ederse – ki Allah da ancak helâl kazançdan infâk edileni kabul eder– Allah onu yed-i Rezzâk-ı Sübhanîsine alır, onu infâk eden hesabına onu çoğaltır, sizden herhangi birinizin tayını¹ terbiye ede ede büyüttüğü gibi büyüüp çoğaltır, dağ kadar oluncaya dek bunu yapar.»

Yine Nebîyy-i muhterem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz: «Mü'minin sadakası, sahibini dünyâ âfetlerin-

1. Atın yavrusu

den, kabir fitnesinden ve kıyamet gününün azabından muhafaza eder» buyurmuşlardır.

Hadîs-i şerifte şöyle vârid olmuştur:

– «*Sehâvet, (cömertlik) kökü Cennet'te, dalları dünyâya uzanan bir ağaçtır. Kim, ondan bir dala yapışırsa onu Cennet'e götürür. Cimrilik, kökü Cehennem'de, dalları dünyâda bir ağaçtır ki, ona kim tutunursa Cehennem'e götürür.*»

Bir başka hadîs-i şerifte:

– *Dul kadının ve miskin ihtiyaçlarını temine gayret eden Allah yolunda cihâd eden (mücâhid) gibidir*” buyurmuşlardır. Çünkü onların ihtiyaçlarını temin de bir feragati, büyük bir sabrı ve durmadan kötülüğü emir eden nefsi alt etmeyi gerektiriyor. Bu cihetle ecir büyüktür.

Yine bilinmelidir ki «*Ameller niyetlere göredir.*»²

Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-:

نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ

buyurmuşlardır.

Hadîs-i şerifin sebeb-i vürûdu ve manası şöyledir: Bir gün Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- bir kuyuya ihtiyaç bulunduğunu ve bu kuyuyu mü'minlerin istifadesine hazırlayanın büyük bir ecre nâil olacağını

2. Buhârî

buyurdular. Bunu Hazret-i Osman bin Affan -radiyallahu anh- işidip hemen o kuyuyu hazırlamaya niyyet etti. Fakat bir kâfir de Hazret-i Osman -radiyallahu anh-'den daha çabuk davranıp o kuyuyu kazdırdı. Bunun üzerine Nebîyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz: «*Mü'minin niyyeti onun amelinden hayırlıdır*» yani o kâfirin, amelin-den hayırlıdır manasındaki hadîs-i şeriflerini îrad etdiler.

İkinci olarak mü'minin amelden mücerred niyyeti, niyyetden mücerred amelinden yine hayırlıdır. Çünkü bir işin Allah indinde makbul olması için amelin güzel bir niyyetle güzel bir şekilde yapılmaya çalışılması lâzımdır.

İnfâk da insanların derecelerine göre derece derecedir. Avâmın infâkı yalnızca malını vermekdir ki, mükâfatı cennettir. Havassın infâkı malını infâk etmekle beraber nefsinde de tezkiye ve kalbini tasfiye etmekdir ki ecir kıyamet gününde Vech-i akdes-i ilâhîyi müşâhede nimetine nâilliyetdir. Bu sebeble mü'mine gereken ve yaraşan, malını infâk ederken nefsinde de temizlemek ve kalbini Allah'a tahsîs etmekdir. Kalbinde mal sevgisi, dünyâ sevgisi bulunan bir mü'min îmanın zevkine ve kemâline eremez. Cimrilikten sakınmak ve elinde bulunanın ölçüsünde cömerd olmaya çalışmak da mü'minliğin şîârındandır.

Tebûk Seferi zuhûr etdiğinde ashab-ı kirâm, her biri kendi durumlarına göre öyle fedâkârlıklarda bulunmuşlardır ki meselâ Hazret-i Osman -radiyallahu anh- sefere çıkacak olan orduyu ki, meşakkatinden dolayı -Ceyşu'l-Usre- deniliyordu, teşhiz etti. Techizâtıyla beraber bin deve ve bin dinar verdi. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- gayetle memnun ve mahzûz olup:

– *Yâ Rabbî, ben Osman'dan razıyım, Sen de razı ol, demişlerdir.*

Abdurrahman bin Avf -radiyallahu anh- malının yarısını tasadduk ederek dört bin dinar verdiler. Ve dediler ki: «Şimdilik yanımda sekizbin dinar vardı. Dörtbinini aileme bıraktım. Dörtbinini de Rabbime ikraz etdim.» Ne-biyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

– *İnfâk etdiğini de, ailene bıraktığını da Allah bereketlendirsin.*

İşte ashab-ı kirâmdan sâdece iki kişinin halleri. Bunlar infâk ederlerken gönül rahatlığıyla kalb huzûruyla ve neşe içinde infâkda bulunuyorlardı. Allah cümlesinden razı olsun.

Bazı büyükler derler ki:

«İnfâktan sonra başa kakmak nifaka, nifakdan sonra gönül kıracak şeyler söylemek yahud yapmak da riyâyâ girer ki, her ikisi de şirkdir.

Anlatılır ki, İbrâhîm -aleyhisselam-'ın vadiler dolusu koyunu vardı. Ona bir melek insan sûretinde görünerek geldi ve:

سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّنَا وَرَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ

dedi. İbrâhîm, Rabbinin zikredilmesinden mahzûz olarak:

– Eğer Rabbimi bir defa zikredersen şu gördüğün bütün koyunlarımın yarısını sana veririm. İnsan sûretindeki melek hemen yukarıdaki tesbihini tekrar etti. İbrâhîm -aleyhisselâm:-

– Rabbimin tesbihini bir kere daha tekrar et, şu gördüğün bütün koyunlarım senindir, demekle o ve gökdeki melekler şaşırarak ve onu tebrik ederek dediler ki:

– Allah'ın Seni dost edinmesi hakîkaten sana lââyıktır ve Allah seni her dîn ve milletde güzel hâtıra ile yâd ettirmesi hakkındır ey İbrâhîm.

İnsanlar infâk ve tasadduk hususunda kuvvetli, orta kuvvetli ve zayıf olmak üzere üç kısımdırlar.

Kuvvetliler, bütün varlıklarını bir defada tasadduk edebilme kudretine sâhib olup Allah'a verdikleri muhabbet sözünde kemâliyle sâdık olanlardır. Bunların serdârı Ebû Bekir es-Siddîk -radiyallahu anh-'dir. Orta kuvvetli olanlar, ellerini bir defada maldan hâli kılmaya muktedir olamayıp, mücerred ondan istifade için değil, bir başka muhtacın zuhûruna bırakan ve ibâdete kuvvet kazanmak niyetiyle mallarından bir mikdarını yanlarında bulundurmaya muvafık görenlerdir. Üçüncüsü de zayıflar olup farz olan zekâtla iktifa edenlerdir.

Bizim îmanımızı ve ahlâkımızı kuvvetlendirip nefislerimizin elinde zebûn olmakdan kurtarıp Allah ile kanaat eden, gayriden bir şey ummayan hâlislerden kılmasını Mevlây-ı müteâlimizden niyaz ederiz.

Verdikleri sadakadan sonra insanları, rencîde eden kimselere lâyük olan, ukûbetdir. Hakikatde mal Allah'ın olup insanlara yine Allah'ın nimet ve emâneti bulunmakla onu kendi mülkü imiş gibi zorla infâk etdikden sonra başa kakarak insanlara ezâ eden, gönüllerini rencide eden kimseye azâb-ı ilâhî hakdır. Bu sebeble büyükler **«Güzel, muvâfık ve münâsib bir söz arkasından ezâ gelen bir sadakadan hayırlıdır»** mealindeki âyet-i celfî-ye dayanarak demişlerdir ki: kendinden bir şey isteyene münâsib bir lisanla bir şey veremeyeceğini yahud şimdilik müsait bulunmadığını söylemek, verdikten sonra başa kakmak yahud o kimseyi kendi şahsî menfaati istikametinde hareket etmeye cebr-i manevî ile zorlamaktan daha hayırlıdır. Çünkü isteyenin gönlünü yalnızca güzel bir söz de hoş edebilir. Sadaka cesedine fâide verecekse güzel söz de rûhuna fâide verir. Cesedine fâide verirken eğer rûhu ve gönlü incidilirse maksud olan rızâ ve insana memnuniyyet veren bir fâide hâsıl olmaz, gönüllerde bulanıklık ve bunalma hâsıl olur. Bu sebeble bu illetden kurtulamayanlara yalnızca güzel bir sözle iktifa etmeleri tavsiye olunur.

Hasan Basrî der ki: Bir gün Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- ashâbı arasına çıkarak:

– *«Sizden körlüğünün giderilip görür kılınmasını Allah'dan isteyen kimse var mı? Öyle ise biliniz ki dünyâya râğbet edip tûl-i emeli bırakmazsa Allah onun dünyâya râğbeti ve tûl-i emeli kadar kalbini kör eder. Kim kalben dünyâyı terkeder ve tûl-i emeli bırakırsa Allah ona güzel bir ilim, güzel bir hidâyet verir. Bîlesiniz ki*

sizlerden sonra kitle ve zorbalığa dayanan bir saltanat, itiharla bulanmış bir zenginlik, hevâ ve hevese dayanan bir muhabbet gelecek. Sizden bu zamana yetişip de kim zengin olmaya muktedir iken fakirliğe, sünnetleri terk edip de sevilmeye karşılık sünnetlere ittiba edip de insanlar tarafından sevilme, izzete muktedir olduğu halde hor görülmeye tahammül etmeye ve bunları ancak Allah rızâsını kazanmak için yapmaya azmederse Allah Teâlâ ona elli siddîkin sevabını verecektir» buyurmuştur.

«Ey îman edenler! Sadakalarınızı, malını insanlara gösteriş için harcayan, Allah’a ve âhiret gününe inanmayan bir kimse gibi, başa kakmak ve incitmek sûreti ile heder etmeyin.»

Burada riyâ, başa kakmak ve ezâ etmek gibi hususların kâfirlerin özellikleri olduğuna dâir ta’rîz vardır. Binâenaleyh, mü’minlerin mutlaka bunlardan sakınmaları gerekmektedir.

Ulemâdan birinin şöyle dediği rivâyet edilmektedir: «Gösteriş (riya) ve başkalarına duyurmak için amel eden kimse, sokağa çıkıp da kesesini çakıl taşlarıyla dolduran, insanların “bu adamın kesesi ne kadar da dolu!” dediği adama benzer. Halbuki kesesini çakıl taşlarıyla dolduran adamın, insanların sözünden başka hiç bir menfaati yoktur. Zirâ onunla bir şey satın almak istese, hiç bir şey veremez.»

Selef-i salihin sadakalarını insanların gözünden o kadar gizlerlerdi ki, bazıları vericisini kimse tanımasın diye âmâ bir fakir arardı. Bazıları, sadakayı uyuyan fakirin elbisesine iştirirdi. Bazıları da, alması için fakirin geçeceği yola atardı. Böylece riyâdan kurtulurlardı.

Bir hadîsi- şerîfde Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz şöyle buyurdular:

«Sizin hakkınızda en çok korkduğum şey küçük şirkdir.» Ashab-ı kirâm dediler ki:

– Yâ Rasûlallah küçük şirk nedir? Rasûlullah:

– *Riyâdır*» buyurdular. Ve devamla:

«Allah Teâlâ kullarını amellerinin karşılıklarını vermek için topladığında: “Şimdi gidin bakalım kendilerine mürâilik ettiğiniz kimselerin yanına, bakın onların yanında bir mükâfat görebilecek misiniz?”

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- devamla: «Allah Teâlâ kıyamet gününde kulların arasında hüküm etmek üzere tenezzülen teşrîf eder. Bütün ümmetler hesablari görölmek üzere iki dizleri üstünde beklemektedirler. İlk çağrılacak olan Kur'an'ı hıfz edenlerdir. Sonra Allah yolunda mücâhede edenler, sonra malı çok olanlardır.

Allah Teâlâ Kur'ân hafızına buyurur ki: Rasûlüme inzâl ettiğim kitabı sana ben öğretmedim mi?

– Evet yâ Rabbî.

– Öyle ise öğrendiğinle ne yaptın?

– Geceler boyunca ve gündüzlerde durmaz okurdum. Allah ona:

– Yalan, söylüyorsun! der. Melekler de «Yalan söylüyorsun» derler. Sonra Allah Teâlâ:

– Bilâkis sen filân ne güzel okuyor desinler diye okudun, der.

Sonra Allah yolunda savaşılan çağrılır. Ve sorulur:

– Sen ne uğrunda savaştın?

– Ya Rabbî, yolunda cihâdı emir etdin, ben de Senin, yolunda savaştım. Neticede bu yolda öldürüldüm.

– Hayır yalan söylüyorsun der, melekler de «yalan söylüyorsun» diye tekrar ederler. Allah Teâlâ:

– Hayır sen, “filân mücâhid ne cesâretli, ne kahraman adamdır” desinler diye savaştın. Bu da denildi, yâni ecrini aldın.

Sonra malı çok olan getirilir. Allah ona:

– Ben senin malını genişledip hiç kimseye muhtaç olmayacağın bir hale getirmedim mi?

– Evet yâ Rabbî.

– Öyle ise verdiğim mal ile ne yaptın?

– Sıla-i rahim yaptım, bol bol tasadduk etdim,

– Hayır yalan söylüyorsun der, melekler de: “Yalan söylüyorsun” derler. Allah Teâlâ devamla:

– Sen bu tasaddukları “Filân adam ne kadar çok cömerddir!” desinler diye yapdın» der.

Sonra Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem buyurdular ki:

«İşte bu üç zümre kıyamet gününde cehennemden ilk defa kendileri için kızdırılacağı kimselerdir.»

Âyetteki işâretler: Yapılan işler (muameleler) ilâhî rızadan başka gayelerle olursa, orada bir nevi haktan yüz çevirme var demektir. Haktan yüz çeviren insanın bâtıla yöneldiği muhakkaktır. Bâtıla yönelen insan da yapmış olduğu amellerdeki bütün haklarını ibtâl etmiştir.

فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ

«Haktan sonra sapıklıktan başka ne vardır?»

Halbuki biz mü'minler haktan yüz çevirip, bâtıla yönelerek yapmış olduğumuz iyilikleri bozmaktan nehyedildik. Cenâb-ı Allah şöyle buyurdu:

لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى

«Başa kakarak sadakalarınızın sevabını heder etmeyin.» Yâni, yaptığın iyiliği fakirin başına kaktığın zaman haktan yüz çevirmişsin demektir. Zirâ iyilikten kasdın eğer hakkı talep olsaydı, fakirin başına kakmazdın. Kaldı ki,

sen, fakire yapmış olduğun iyiliğe rehin (bağlı)sin. Çünkü o fakir senin hakka vâsıl olmana sebep olmuştur..

Bu sebeple Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

– *Eğer fakirler olmasaydı zenginler helâk olurdu.* Yâni insanlara iyilik yapıp, sonradan ezâda bulunmak, bâtıla yönelmek demektir. Çünkü Haktan başka, her-şey bâtıldır. Binâenaleyh, kim, Allah -celle celâlüh- için bir amel işler de, sonra onu başka bir gaye ile lekelerse âmelini bozmuş demektir.

İşte aşk-ı ilâhî ve hubb-i rahmânî kulun kalbini ve bütün varlığını sardığı zaman malda, evladda, canda ortaklığı siler, temizler. Yani her şey Allah'ın olduğunu kul yakînen bilir ve verdiğini kendi mülkü değil, Allah'ın mülkü olarak verir ve verdiğinden kendine bir pay çıkarmaz. Ücret mukabilinde hizmet, adamlığa yakışmaz. Efendisinin kerîm olduğuna kalbi mutmain olan, şu işden ne ücret alacağım diye düşünmez ve bu gibi şeylerle uğraşmaz. Uğraşmadığı için de rızık ve bereket beraber gelir, üstelik rızâya erer.

Ey Rabbimiz! Senden başkalarından bir ümîd etmek-den bizleri kurtar! Bizi, ancak Seni arzulayanlardan kıl!

Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuşlardır:

«**Allah'ın rızâsını istemek ve ruhlarında îmanı kökleştirip, takviye etmek için mallarını harcayanların hâli de bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir bahçe-nin hâline benzer.**»

Yâni, cimrilik, mal sevgisi ve onu sımsıkı tutma ve harcamaktan sakınma gibi çirkinliklerin ortadan kalkması için nefsinin bir kısmını îman ve tâat üzere sâbit kılmak istiyorlar demektir. Zirâ nefis, fıtraten malı sever, bedenî ibâdetleri ağır görür. Ancak onu neye alıştıırırsan ona alışır. Nefis, çocuğa benzer, onu serbest bırakırsan devamlı annesinin memesini emmek ister, memeden kesersen kesilir.

Nefsi, kendi hâline bıraktığın zaman, kendine göre alışkanlıklar kazanır, tembelliği, ciddiyetsizliği, cimriliği, malı hayır yollara ve îmanın gereklerine sarfetmemeyi itiyâd hâline getirir. Onu mükellef tutar, bedeni, mâlî ibâdetlerin güçlükleriyle karşı karşıya bırakırsan o, bunlara boyun eğerek, yaratılıştan gelen âdetlerden kendini kurtarır.

Nasıl oluyor da, mal, nefisten bir cüz kabul ediliyor? Onu sarfetmek sûreti ile itaat nefsin, bir kısmının itaati ve nefsi îman semeresi üzerinde tesbît etmek oluyor dersen, cevaben derim ki, şübhesiz ki nefis, mala çok düşkün olduğundan dolayı, sanki mal nefsin bir parçası gibi kabul ediliyor. Mal canın yongasıdır. Malını Allah için sarfeden kimse, nefsinin bir kısmını îmân üzerinde sâbit kılmıştır. Malını ve canını veren insan ise hepsini sâbit kılmıştır.

Akıllı insan, Allah'a ihlâs ile kulluk eder ve dâima gizli Tâgût'tan kurtulmayı ümîd eder. Bu «gizli Tâgût» «gizli şirk»tir. Bundan kurtulmak ihlâsa bağlıdır.

Ali İbn-i Ebî Tâlib'den rivâyet edildiğine göre Efen-dimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

– «*Sadaka sahibinin elinden çıktığı zaman, sâilin eline varmadan beş kelime söyler: Az idim, beni çoğalttın; küçük idim, büyüttün; düşman idim, dost oldum; fânî idim, bakî yaptın, senin tarafından korunur idim, şimdi senin koruyucun oldum.*»

Mekhûl eş-Şâmî şöyle demiştir: Mü'min, bir sadaka verdiği zaman Allah Teâlâ ondan razı olur. Cehennem şöyle seslenir:

– Yâ Rabbi! Bana, Sana şükür secdesi için izin ver, çünkü Sen, Ümmet-i Muhammed'den birini benim aza bımdan kurtardın. Zirâ ben, Ümmet-i Muhammed'den birine işkence etme konusunda Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'den haya ediyorum. Fakat ne yapayım ki, emre itaat gerek.»

Kimin eline mal geçmişse o malı Mâlikü'l-Mülk'ün yolunda infak etmeye baksın, şükretmeye koyulsun, hiç kimsenin ricasını geri çevirmemeye gayret etsin. Hadîs-i şerîfde buyurulmuştur ki:

مَنْ قَطَعَ رَجَاءَ مَنْ اِلْتَجَاَ اِلَيْهِ قَطَعَ اللهُ رَجَاءَهُ

«*Kim kendisine sığınanın ricasını kesip atarsa Allah da onun ricasını kesip atar.*»

Ulemâdan bazıları bu hadîs-i şerifi görünce ağlamışlar ve üstadlarına hadîsin manasını sormaya gitmişler. O âlim zât üstazına vardığında bir köpeğe eliyle ekmek yediyormuş. Selâm vermiş, selâmını almış fakat her zamanki mutadî hilâfına ayağa kalkmamış. Köpek ekmeği

bitirip karnını doyurduktan sonra kalkıp mülâtafa etmiş, talebesi olan âlim zâta ikrâmı bulmuş. Hemen özür dilemekde geç kalmayarak:

– Sen gelince ayağa kalkmadığımdan dolayı kusuruma bakma, Nebîyy-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem-Efendimizin emrine imtisal ile meşguldüm. O: «*Kim kendisinden bir şey isteyerek sığınanın ricasını kesip atarsa Allah da onun ricasını kesip atar*» buyurmuştur. Bu köpek de gelip benden ekmek istedi, ben de bu hadîs-i şerîfe imtisal etmeye çalıştım, demiş.

Hadîs-i şerîfin tatbikini bu kadar güzel bir ahlâk ile müşâhede eden âlim zât, suâle ihtiyaç kalmadan müşki-lini halleder ve üstazına kemâl-i ihtiramla huzûrundan ayrılır

Sunu iyi bil ki: Uhrevi sevap ve -Cennetlerdeki derecelerin yükselmesi için infâk eden; hayırlar ve tâatlar yapan kimseye nisbetle, hakkı ve O'nun rızâsını talebde- ki ihlasın semeresi iki kattır. Sevak için infâk edenin hazzı yalnız Cennet nimeti olacaktır. Halbuki Hakk'ı talebte samîmi olanın; hazzı ise, hakka kurbiyyet, O'na kavuşma nimeti, hiçbir gözün görmediğini, hiç bir kulağın duymadığını ve hiç bir beşerin kalbine gelmeyen şeyleri görmek. Bir Cennet nimeti, Cenneti ve onun nimetini taleb eden kimsenin nasibinden kat kat fazladır, Allah'ımı bizi bunlara ulaştır.

Kuşeyrî demiştir ki:

Cenâb-ı Allah bu âyetlerde, muhlisi (samîmi olanı), münâfıkı (iki yüzlüyü), Allah yolunda malını harcayanı ve bâtil yolda malını sarf eden misallerle anlatmaktadır. Sa-

mimî ve malını Allah yolunda harcayanlara Allah daha iyisini verecek ve onları şerefli kılacaktır. Münâfık olup da malını bâtil yollarda harcayanların malı israf ve telef olacaktır. Münâfıkların bütün gayretleri boşuna, samimî olanların ise makbul olacaktır. Mü'min olup da samimî olanların amelleri gelişecek, münâfıkların amelleri helâk olacak ve zâradîde olacaklardır. İşte samimî insanların misâli: bir ekin ekip de, ekinin kökü gelişen, kuvvetlenen ve dalları yükselen, menfaati çok olan kimsedir. Münâfıkların misâli ise: Ticâretinde zarar eden, sermâyesi çalınan, ticâret yaşı büyük olmasına rağmen ürünü az ve her cihetten meşakkate uğrayan insandır. Bunların ikisi birbirine hiç benzerler mi? Benzerlik bakımından birbirine yaklaşabilirler mi?

O halde amellerde mutlaka samimî olmak lâzım. Zirâ, sevab esâsa bağlıdır.

Muâz bin Cebel -radiyallahu anh- Yemen'e gönderilirken:

Yâ Rasûlallah, bana tavsiyede bulun, dedikde Re-lullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

Dînini hâlis kıl, sana az amel de kifayet eder» buyurmuşlardır.

Ebû Zerr el-Gıfârî -radiyallahu anh-'den rivâyet edildiğine göre Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

– «Yâ Ebâ Zerr! Gemiye yenile, çünkü deniz derindir. Ağığı bol al, yolculuk uzundur. Yüğü azalt, yol korkunçtur. Amelde samimî ol. Zirâ Nâkîd (Allah) görür.»

Hadîs-i şerifte: Gemiye yenilemekten maksad imanı tahkikî sahibi olmak ve devamlı tevhîd üzere bulunmak. Denizden maksad: Cehennemdir.

Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır:

«Sonra takva sahiblerini kurtaracağız, zâlimleri ise orada diz üstü düşmüş bir halde bırakacağız.»³

Seferden murâd: Âhiret ve kıyamet yolculuğudur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Gökten yere kadar her işi o tedbir eder. Sonra o iş (sizin sayageldiğiniz bin sene mikdanda olan mesafeye) bir günde yine ona yükselir.»⁴

Cennet azığı tâatlar, Cehennem azığı ise günahlardır. Hadiste yükten murâd: Günah ve hatâlardır. Şübhesiz ki âhiret yolu korkunç ve sarptır. Zirâ zebânîler, ağır yük sahiblerini yoldan çekip, alırlar. Orada, akrabasından da olsa, kimse kimsenin yükünü taşımaya yardım etmeyecektir. Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur:

«Eğer yükü (günahı) ağır bir kişi diğer birini onu taşımaya çağırırsa, bu, hısımlı da olsa, kendisine ondan hiç bir şey yükletilmesine rızâ göstermez.»⁵

Hadiste Nâkır'den maksad: Allah û teâlâdır. Allah -celle celâlüh- tayyibtir. Ancak şirk ve riyâdan hâlis, temizi kabul eder. Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur:

3. Meryem sûresi, 73

4. Secde sûresi, 5

5. Fatır sûresi, 18

«Artık kim Rabbine kavuşmayı ümid ve arzu ediyorsa güzel bir amel işlesin ve Rabbine ibâdetle hiç bir kimseyi ve hiç bir şeyi ortak tutmasın.»⁶

Hadîs-i kudsîde Cenâb-ı Hak:

«Ben şeriklerden müstağniyim. Kim benim için bir amel işler de onda benden gayriyi şerik edinirse ben ondan beriyim (uzağım)» buyurmuşlardır.

Vehb bin Münebbih'ten zikredildiğine göre o şöyle demiştir:

Cenâb-ı Allah İblis'e, Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'e gitmesini, kendisine ne sorarsa hepsine cevap vermesini emretti. O da elinde bir baston olduğu halde ihtiyar sûretinde geldi. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- ona:

Sen kimsin? diye sordu. O,

Ben İblisim dedi. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

Niçin geldin? diye sorunca, İblis:

Rabbim bana, sana gelmemi, her sorduğuna cevap vermemi emretti, dedi.

Bunun üzerine Allah Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

Ümmetimden düşmanın kaç kişidir? İblis cevap verdi:

Onbeş (15) kişidir. Birincisi Sensin. Adaletli devlet reisi (idareci), mütevâzi zengin, doğru tacir, Allah'tan korkan âlim, samimî mü'min, kalbi merhametli mü'min, devamlı abdestli olan Müslüman, tevbesini bozmayan kişi, haramdan sakınan, çok sadaka veren, insanlarla beraber güzel geçinen, güzel ahlâklı mü'min, insanlara faydalı olan Müslüman, devamlı Kur'an okuyan ve O'nunla amel eden, insanlar uyurken geceleyin namaz kılan insan benim düşmanımdır.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- İblis'e:

Ümmetimden dostların kaç tanedir? deyince İblis,

On tanedir, demiş ve şöyle sıralamıştır: Zalim idareci, mütekebbir zengin, hain tüccar, şarab içen kişi, insanları birbirine düşürmek için söz gezdiren riyâkâr, faiz yiyen, yetim malı yiyen, zekâtını vermeyen ve uzun uzun emeller besleyen kimseleri severim.

Hadîs-i şerifte şöyle vârid olmuştur:

«Kıyamet günü herkesle Cenâb-ı Allah, aralarında bir tercüman olmaksızın ve engel olacak bir perde bulunmaksızın konuşacaktır. İnsan sağına bakacak, ancak dünyâda iken ne göndermişse onu görecek, soluna bakacak, yine ancak gönderdiğini görecek. Önüne bakacak, tam karşısında Cehennemi görecek. O halde yarım hurma ile de olsa Allah'ın azabından kendinizi koruyunuz. Allah -celle celâlüh- selâmette dâim eylesin.»

Allâme Şeyhim dedi ki: Kalbime şöyle söylenildi;
– Hakk (Allah) ile beraber muamelede kişinin en güzel

ahlâkı teslim olup, rızâ göstermektir. Halk ile olan muamelede en güzel ahlâkı ise, afv ve cömertliktir.

«Ey îman edenler, Hak yolunda infâkı kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın.»

Şunu iyi bilki: Tasadduk eden insan zirâatciye benzer. Zirâatci, ürünün olacağına inanıyorsa, zirâat işinde çok dikkatli olur Ürünü elde edebilmek için tohumun iyi olmasına dikkat eder. Zirâ tohumun iyi cins olması, ürünün iyi ve bol olmasına tesir eder. Hayır yapan (sadaka veren) da böyledir. Eğer Allah'a, öldükten sonra dirilmeye, sevab ve ikâba îmanı fazla ise, sevabın tahakkuku için fazla sadaka verir ve verdiği için iyi olmasına dikkat eder.

Cenâb-ı Allah şöyle buyuruyor:

«Şüphesiz Allah zerre kadar haksızlık yapmaz, zerre miktarı bir iyilik olursa onun sevabını kat kat artırır. Kendi cânibinden başkaca da pek büyük bir mükâfat verir.»⁷

Kul, kendi yanındakilerinin en güzelini Allah'a verdiği gibi Allah da ona kendi nezdindekilerinin en güzelini verecektir. Nitekim Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuşlardır: **«İyiliğin mükâfatı iyilikten başka değildir.»⁸** Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

– «Her hangi bir Müslüman bir ağaç diker veya bir ekin eker de ondan insanlar, kuşlar ve hayvanlar yerse onun için sadaka olur.»

7. Nisâ sûresi, 40

8. Rahmân sûresi, 60

Rivâyet edildiğine göre Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- ashabını sadakaya teşvik etmişler, onlar da sadaka vermeye başlamışlar. Ebû Ümâme el-Bahili adındaki sahâbî de Efendimizin yanında oturuyor, dudaklarını kıpırdatıyormuş, Allah Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– Dudaklarını kıpırdatarak neler söylüyorsun? diye sormuş. O sahâbî de:

– Görüyorum ki, insanlar sadaka verip, hayır yapıyorlar. Benim sadaka verecek bir şeyim yok. Ben de kendi kendime:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

diyorum, diye karşılık verdi. Bunun üzerine Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- buyurdu ki:

– «Bu kelimeler senin için, fakirlere vereceğin (tasadduk edeceğin) bir müdd (832 gram) altundan daha hayırlıdır.»

Binâenaleyh, akıllı insan gece gündüz zikre devam etmeli, fakir ve miskinlere, samimî bir niyet ve yakînî bir îmân ile her zaman iyilikte bulunmalıdır.

İskender, bir gün halkın oturduğu bir meclise varıp, oturmuş. Kendisinden kimse bir şey istememiş. Bunun üzerine İskender:

Bugünü ben kendi mülkümden (günümden) saymıyorum demiş.

Niçin ey melik, denildiğinde,

Bu mülkün lezzeti, ancak isteyenlere vermek, zor durumda kalmışlara yardım "etmek ve iyi iş yapanları mü kâfatlandırmakla tadılır, demiştir.

Seriyy-i Sakatî -kuddise sirruhû- hazretleri sofileri anlatırken şöyle demiştir: Onların yiyeceği hastaların yiyeceği, uykuları misafir uykusudur. Onlar, mal û emlâk-den vazgeçtikleri için onlara fukarâ denir. Sûfî, Allah'a ulaşmak için, malını ve canını vermiyorsa, o dünyâya bağlı bir kimse demektir. Dünyâ ise Allah'a ulemâyâ bir engeldir. O halde sen, âhireti dünyâyâ tercîh et ve tam fakir olmaya devam et

Allah teâlâ şöyle buyuruyor:

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ
يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً

«Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur. Size cimriliği emreder. Allah ise (nafaka hususunda) size kendisinden bir yarlıgama ve bir bolluk va'd ediyor.»

Şüphesiz ki, şeytan, fakirdir. Zahirde fakirlikle korkutur, gerçekte cimriliği, fahşâyı emreder. «Fahşâ» sözü bütün kötülükleri cami bir isimdir. Şeytanın fakirlikle korkutması «Fahşânın» bütün mânâlarını içine alır.

Bu manâlar da şunlardır: Cimrilik, dünyâ hırsı, haktan ümidini kesmek, Allah'ın rızık konusunda insanlara yapmış olduğu va'dlerde şüpheye düşmek, infâk edene karşılığında daha hayırlısını ve kat kat vereceğinde şekketmek, Allah'a karşı sû-i zan, O'na tevekkül etmemek, Allah'ın sözünü tekzîb, ihsân ve keremini unutmak, nimete nankörlük, haktan, yüz çevirip, halka yönelmek, Allah'tan ümîdi kesip başkalarına bağlanmak, şehvetlerin arkası sıra gitmek, dünyâ zevklerini tercîh etmek, iffet ve kanaati terk, her hatânın başı ve her belânın tohumu olan dünyâ sevgisine yapışmak.

İşte kim, kendi nefsine şeytanın vesvese kapısını açarsa bütün bu belâlarla mübtelâ olur. Kim bu vesvese kapısını kapatırsa Cenâb-ı Allah ona çeşitli ihsânlarda bulunur ve Cennetteki derecelerini yükseltir. Allah -celle celâlüh- her şeyi işitir ve bilir. Şeytânın vesveselerinden sakınan kimseye Allah hikmet verir. Bu, Allah'ın mevhibelerindendir. Allah'ın celâl ve cemâl sıfatları tecellî edip, yaratıcılık sıfatlarını görmekle beşerî vasıfların yok olması zamanında bu mevhibeler (ilâhî hikmetler) enbiyâ ve evliyânın kalblerine geliverir de onlar bununla manâların hakikatlerindeki esrârı çözerler.

Nafile sadakada gizlilik bir takım yönlerden daha faziletlidir. *Birinci* olarak riyâ ve sum'adan uzaktır. Efendimiz -sallallahu alâyhî ve sellem- şöyle buyurmuştur: «Allah -celle celâlüh- yaptığı iyiliği başkasına duyuran, gösteriş yapan ve başa kakan kimselerin hayrını kabul etmez.» Sadakasını anlatan kimse, hiç şüphesiz başkalarının duymasını istemekte, topluluk içinde veren kimse

de riyâkarlık etmektedir. Gizlice ve sessizce sadakayı vermek insanı riyâ ve sum'adan kurtarır.

Bazıları sadakayı gizlemekte o kadar ileri gitmişlerdir ki, kimsenin kendilerini tanımamasına gayret etmişlerdir: Bazıları, sadakayı, bir a'mânın eline koyar, bazıları fakirin geçeceği yola atar, o fakiri görür, fakat fakir onu göremez. Bazıları uyurken, fakirin elbisesine bağlar, bazıları da başkasının eliyle fakire ulaştırırdı.

İkinci olarak: Kişi sadakasını gizlediği zaman, insanlar tarafından, medhedilme, saygı ve şöret gibi hususlar olmaz. Bu durum ise nefse pek ağır gelir. O halde böyle bir sadakanın sevabı daha çok olur.

Üçüncü olarak: Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

– «*Sadakanın en faziletlisi zor durumda olan birinin gizlice fakire yardımıdır.*» Yine bir başka hadisinde Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– «*Kul bir amel işler, gizlice yaparsa onu Cenâb-ı Allah gizlice yazar. Açıklarsa Cenâb-ı Allah da onu sırdan alır, aşikâra yazar. Yaptığı iyilik hakkında söz ederse gizliden aşikâreye nakleder ve riyâ olarak yazar.*»

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- bir başka hadisinde şöyle buyurmuşlardır:

– «*Yedi zümre vardır ki: Allah, hiç bir gölge olmayıp, ancak kendi gölgesi bulunduğu günde onları arşının gölgesinde gölgelendirecektir. Bunlar: adaletli idareci,*

Allah'a kullukta yetişen bir genç, çıkıp dönünceye kadar kalbi mescidde bağlı insan, birbirlerini Allah için seven iki insan, bunlar bu sevgi ile bir araya gelir ve ayrılırlar. Kim-senin olmadığı yerde Allah'ı zikredip de ağlayan insan. Güzel ve soylu bir kadın kendisini davet ettiği halde «ben Allah'tan korkuyorum» diyerek bu davete icâbet etmeyen insan ve bir de sadaka verip de, sağ elinin verdiğini sol eli bilmesin diye gizleyen kişi.»

Denildi ki; Müslümanların fakirleri çoğalınca Allah Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem-, muhtaç olmaları İslâm'a girmelerine vesîle olsun diye müşriklere sadaka vermekten nehyetti. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu:

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدْيُهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

«Habibim! İnsanları hidâyete erdirmek senin üzerine borç değildir. Ancak Allah, hidâyeti kime dilerse ona verir.»

Yâni ey Habibîm! Sana muhalefet edenleri hidâyete erdirmek senin vazifen değildir. O halde İslâm'a girmeleri için neden onlara verilen sadakalara mâni oluyorsun? Burada küfrün, nafilâ sadakaya mâni olmadığına işâret vardır. Ancak vâcib olanda ihtilâf edilmiş. Ebû Hanife vâcib sadakaların (zekât ve fitra gibi) kâfire verilebileceğini ifâde etmiş, diğer imamlar buna cevâz vermemişlerdir.

Cenâb-ı Allah şöyle buyurdu.

«Sadakalar, Allah yolunda kendilerini vakfetmiş fakirler içindir ki onlar yeryüzünde dolaşmaya mukte-

dir olamazlar. Hallerini bilmeyen, iffet ve istiğnâlarından dolayı onları zengin kimseler sanır. Habibim! Sen o gibileri simâlarından tanırırsın. Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de bir şey istemezler.»

Âyette sözü edilen iffetli kişiler: Ashâb-ı suffedir ki bunlar Kureyş muhacirlerinden 400 kişi kadardı. Medine'de evleri ve akrabaları yoktu. Mescid-i Nebvî'nin sofasında gece Kur'ân öğreniyorlar, gündüz hurma çekirdeği kırıyorlardı. Allah Rasûlû -sallallahu aleyhi ve sellem'in göndermiş olduğu bütün seriyyelere katılıyorlardı. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- de yanındaki yiyeceklerden akşamleyin onlara verirdi.

İbn-i Abbâs -radiyallahu anh-dan, rivâyet ediliyor: Allah Rasûlû -sallallahu aleyhi vesellem- bir gün Ashab-ı suffe'nin yanında oturdu, onların fakirlik ve perişanlıklarını gördü de, gönüllerini şöyle aldı:

– *Ey Ashab-ı soffe! Size müjdelersun, sevinin. Ümmetimden kim, sizin bulunduğunuz halde, durumuna razı olarak, Allah'a mülâki olursa o, benim refiklerim (dostlarım) dendir.*

Allah Rasûlû -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

– «Sizden birinizin ipini alarak gidip, sırtında bir yük odun getirmesi ve bununla insanlara yüz suyu dökmekten kendini kurtarması onlardan bir şeyler istemekten daha hayırlıdır. Onlar, kendisine verir veya vermez.»

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivâyet ediliyor:

– «Allah -celle celâlüh- şüphesiz haya eden, halim, iffetli kimseleri sever. Edebsiz, hayâsız ve ısrarla isteyenleri de sevmez.»

Şunu iyi bil ki: İnfâk, Allah'a sevgilerinden, Rasûlûne iktidâ için fakirliği zenginliğe tercîh eden, kimselere yapılır. Fakirlik Allah Rasûlûnün sanatıdır. Efendimiz -salallahu aleyhi ve sellem- şöyle derdi: «Benim iki sanatım var: fakirlik ve cihâd.»

Bir Müslüman bir karış infakla Allah'a yaklaşırsa, Allah -celle celâlüh- da mükâfatta ona bir zirâ ile yaklaşır. Kul, bir zirâ ile yaklaşırsa Allah bir arşınla yaklaşır. Hulâsa, Allah'ın lütfü keremine nihâyet yoktur. Dünyâyı kendi gönül rızasıyla bırakıp, Allah'ı (Allah'ın emir ve yasaklarını) her şeye tercîh eden kimseye müjdeler olsun. Kim Allah için olursa, Allah da onun için olur.

Rivâyet edildi ki: Altı şeyin güzelliği altı şeyledir. Bunlar: İlim, âdâlet, cömertlik, tevbe, sabır ve haya. İlmin güzelliği amelde, adaletin güzelliği sultanda, cömertliğin güzelliği zenginlerde, tevbenin güzelliği gençlerde, sabrın güzelliği fakirlikte ve hayanın güzelliği ise kadınlarda kendini gösterir.

Amelsiz ilim tavansız eve, adaletsiz idareci susuz kuyuya, sehâvetsiz zengin, yağmursuz buluta, tevbesiz genç meyvesiz ağaca, sabırsız fakir ışksız kandile ve hayâsız kadın tuzsuz yemeğe benzer. Binâenaleyh, zengin olan kişinin zenginlik bulutlarından din ve dünyâ bereketlerini yağdırması, fakirlik ve ihtiyaç dolayısı ile ölmüş kalbleri ihya etmeye sebep olması lâzımdır.

RIBÂ (FAIZ)

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي
يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ
مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ
مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ
وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾
يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيهِ الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ
كَفَّارٍ آثِيمٍ ﴿٢٧٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا
خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾
فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ
فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَإِنْ
كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ
إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾

275-280: «Ribâ (faiz) yiyenler, kendilerini şeytan çarpmış (sar'alı) kimselerin hâinden başka bir halde (kabirlerinden) kalkmazlar. Bunun sebebi de onların: "Alım satım da ancak ribâ gibidir" demeleridir. Halbuki Allah alış verişi helâl, ribâyı ise haram kılmıştır. Artık kim Rabbinden kendisine bir öğüd gelip de (faizden) vazgeçerse geçmiş i ona ve iş i de Allah'a aittir. Kim de tekrar dönerse onlar ateş in yârânıdırlar ve orada ebedi kalıcıdırlar.

Allah ribâyı batırır,¹ bereketini tamamen giderir, sadakaları ise çoğaltır ve bereketlendirir. Allah haramı helâl tammakda ısrar eden çok kâfir ve çok günahkâr kimseleri hiç sevmez.

İman eden, sâlih amellerde bulunan, namazı dosdoğru kılan, bir de zekâtı veren kimselerin mükâfatları Rabbleri katındadır. Onlara hiç bir korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değildir.

Ey îman edenler, eğer gerçekten îman etmiş kimseler iseniz Allah'dan korkun ve faizden kalanı bırakın, artık almayın.

Fakat böyle yapmazsanız Allah'dan ve Peygamberi tarafından açılacak bir muharebeye hazır olun. Eğer tevbe ederseniz mallarınızın sermayeleri yine sizindir, ne haksızlık yapmış olursunuz, ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz.

Eğer borçlu darlık içinde bulunuyorsa ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin, böyle bir durum-

1. Yani günün birinde iflas etdirir.

da sadaka olarak ona bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır, eğer bilerseniz.

Fahr-i Râzî'nin beyânı vechile, faizin haram kılınmasına sebep üçdür:

Birincisi: Başkasının malını bedelsiz almaktır. Binâenaleyh, karşı tarafın malı zâyi olmakdan mahfuz bulunması lâzım iken bedelsiz almak onun hakkını ortadan kaldırmak ve zâyi etmek olduğu cihetle haram kılınmıştır.

İkincisi: Halkın menfaatine hadim olan ticâreti felce uğratması ve insan için memduh olan çalışmayı iptal etmesidir.

Üçüncüsü: İnsanlar arasında maruf ve müstahsen olan **karz-ı hasenin** ivazsız garazsız ödünç para alıp vermek sûretiyle devamı arzu edilen yardımlaşmanın inkitâına sebep olmasıdır.

Faiz (Ribâ) zâhirde malı ziyâde eder gibi görünüyorsa da hakikatde malın noksanlaşmasına ve nihâyet bir gün, gadab-ı ilâhîye uğrayıp batmasına sebep olur. Sadaka ise zâhirde malı noksanlaştırır gibi görünürse de hakikatde malı ziyâdelendirip bereketlendirir. Hulâsa birinde Allah'ın gadabı, diğerinde Allah'ın rızâsı bulunmakla, mal üzerinde Mâlik'in rızâsı esas olduğuna göre Allah'a hakikaten îman eden mü'minlerin huzûr içinde ticâret ve imrâr-ı hayat etmeleri için, ribâyı terk edip Allah'ın emrettiği vechile hareket etmeleri me'muldür.

Yoksa kullar, Allah ve Rasûlû tarafından açılacak bir harbe hazır bulunmakla tehdîd edilmiştir.

Ribâ, dünyâda sahibinin malını çürütüp bereketsiz kıldığı, sonra da iflâsa götürdüğü gibi, ribâcının cibilî-yetine de helâk getirir. Çünkü ribâ illetine dûcâr olan kimsenin bir zaman için malı ne kadar çok olsa da akıbeti fakirlik ve malının bereketi zevâle maruz bulunduğu gibi o kimse de Müslümanlar arasında doğruluktan uzak hıyânetle muttasıf ve güvenilirlikten berî ve fâsık unvanıyla maruf, kalbi katı ve tabîatı sakîl, aksak ve zemmedilen bir kimse olur.

Amma sadaka ise dünyâda dâima bereket îrâs eder. Allah'ın kullarına yardım, Allah'ın yardımına mazhariyeti netice verir. Zirâ bir melek her gün:

اللَّهُمَّ يَسِّرْ لِكُلِّ مُنْفِقٍ خَلْفًا وَلِكُلِّ مُمْسِكٍ تَلَفًا

«Allahım, her infâk edene arkasından daha ver, her tutanın da tutduğunu telef et» diye duâ etmektedir. Bu nu Rasûl-i Zîşân Efendimiz hadîs-i şeriflerinde beyân ederler.

Sadakanın dünyâda ve âhiretde ecir çok olduğuna delil ise, bu sûre-i celîlenin ikiyüz altmışbirinci âyet-i kerîmesi olup, bir taneye yediyüz kadar bereket ihşân edileceğini beyân etmektedir.

Cenâb-ı Hak mü'minlere hitaben, «**Eğer hakîkten mü'minler iseniz ribâdan geriye kalanı terk edin**» buyuruyor. Fahr-i Râzî'nin beyânı vechile: «Sizin için artık

mü'minler olduğunuzu lisanınızla söylemeniz kâfi değildir. Eğer kalblerinizle îman etmiş iseniz ribâyı tamamen terk etmelisiniz ve Allah'ın emrini tereddütsüz tutmalısınız!» buyurmaktadır.

İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe -rahmetullahi aleyh- Efendimizin bir adamda bin siyah, dirhemi vardı. Borçlu zât günü gelince dirhemleri bin aded ve beyaz olarak getirdi. Değer bakımından aralarında fark olmamasına rağmen İmâm-ı A'zam «Ben senden o dirhemlerime karşılık bu beyaz dirhemleri alamam. Çünkü faiz olmasından korkuyorum» demekle borçlu zât, aldığı dirhemlere benzer dirhemlerden getirip borcunu ödedi.

Yine İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe -rahmetullahi aleyh- Efendimiz, bir borçlusunun evi önünden geçerken evinin önünde gölge düşmüş olduğunu görmekle arka sokakdan dolaşmış ve «Eğer ben bu adamın evinin önündeki gölgeden istifade edersem, kendisine verdiğim borcun faizi olur» demiştir.

Ebû İmame el-Bâhilî -radiyallahu anh- bir defa rüyasında cennetin kapısında: «Borç verene onsekiz misli, sadaka verene ise on misli mükâfat vardır» diye yazılı olarak görmüş, oradaki meleklerle sebebini sordukda: «Sadaka verirken muhtaç olmayan birinin eline de geçebilir. Fakat gelip senden borç isteyen muhakkak ihtiyaç içinde kalmış da, gelmiştir» demişler.

Allah Rasûlû -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuşlardır:

– «Kim, mü'min olduğu halde kıyamet gününde Allah'ın huzûruna üç amelle gelirse, cennet kapılarının dilediğinden girer ve dilediği kadar hûrilerle evlendirilir. Katili afveden, her farz namazın peşinden on kere ihlâs sûresini okuyan ve isteyene borç veren kimse.»

Ebû Bekir -radiyallahu anh-:

Ey Allah'ın Rasûlû -sallallahu alayhi ve sellem- Bunlardan bir tanesi de olabilir mi? diye sorunca Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

«Bir tanesi de olabilir» buyurmuştur.

Haberin olsun ki: Borç istemek üç halde olabilir: Allah yolundaki kuvvetinin zayıflamasında, fakr û zarûret içerisinde ölmüş bir fakirin kefenlenmesinde ve bir de bekârlığın fitnesinden kurtulup, iffetli kalmak isteyen genci nikâhlamakta. Bu kimseler Allah'a tevekkül ederek borç isterler. Cenâb-ı Allah da ödeme yollarının kapılarını açar.

Allah Rasûlû -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur.

– «Kim ödemek niyeti ile borç alırsa, Cenab-ı Allah onu koruyacak ve borcu ödeyene kadar ona duâ edecek melekler görevlendirir.»

Selefin, hiç ihtiyacı yokken, bu haberdan dolayı borç isterlerdi. Borcu ödemeye güçleri yeter yetmez, zamanından önce bile olsa derhal öderlerdi.

ALLAH'A DÖNÜŞ

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ
مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

281 – «Öyle bir günden sakının ki, hepiniz o gün Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tastamam verilecek, onlara haksızlık edilmeyecektir.»

İbn-i Abbas'dan rivâyet ediliyor: «Bu, nâzil olan son âyettir. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- bu âyetten 7 veya 9 veya 21 veya 81 gün, veyahud 3 saat sonra Allah'a kavuşmuştur. Cibril, Efendimize demiştir ki: Bu âyeti, Bakara sûresinin 280. âyetinin peşine koy. Bu âyet borç âyeti ile faiz âyeti arasına konuldu, böylece faizden sakındırmak daha da kuvvet kazandı.»

Rivâyet edildi ki: Allah Rasûlû -sallallahu aleyhi ve sellem- Pazartesi günü doğdu, Pazartesi peygamber olarak gönderildi, Pazartesi Medine'ye girdi ve Pazartesi rûhu kabzedildi. 18 gün hasta yattı. Aşhab, kendisini ziyaret ediyordu. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in söylediği son söz:

– *Namaza dikkat edin, hizmetçilerinize iyi bakın. Namaza dikkat! Biz, Allah'tan geldik, şimdi O'na gidiyoruz.*

Allah Rasûlû -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdular:

– *Kim, herhangi bir musibete uğrarsa, benim (vefatım) sebebimle uğradığı musibeti hatırlasın. Zirâ o, musibetlerin en büyüğüdür.*

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- diğer bir hadîsinde şöyle buyurdular:

– *Ümmetimden kimin iki azığı varsa, Allah -cellecelâ-lüh- onu, o iki azıkla Cennet'e koyar.*

Hiz. Âişe -radiyallahu anhüma-:

Ümmetinden tek bir azığı olanın durumu nedir? deyince. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

O da aynı şekilde Allah'ın rahmetine nâil olacaktır yâ muvaffaka!» diye cevap vermiş, Hiz. Âişe -radiyallahu anhüma-:

Ümmetinden kimin azığı yoksa onun durumu ne olacak? diye sorunca Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– *«Ben ümmetim için azığım»* buyurdu.

Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur: **«Habîbim, Biz seni âlemlere başka bir şey için değil, ancak rahmet için gönderdik.»**¹

Efendimiz -sallahu aleyhi ve sellem-'in hayatı da, memâtı da rahmettir.

Allah Rasûlû -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdular:

1. Enbiyâ sûresi, 107

– «Allah, bir ümmete rahmet dilerse, önce o ümmetin nebîsinin (peygamberinin) rûhunu alır ve o nebîyi o ümmet için selef ve azık kılar.»

Ensâr'dan birisi Peygamberimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'e mersiye yazmış, şöyle demiştir: Sabır, her yerde övgüye değer, ancak senin vefatına karşı sabır, şüphesiz kötülenmiştir.

Şunu iyi bilmelisin ki, Cenâb-ı Allah bu âyette Kur'an'da indirmiş olduğunun hulâsasını cem etmiş ve bu âyeti vahiy ve inzâlin hatimesi kılmıştır. Nitekim, daha önceki peygamberlere inzâl buyurduğu kitabların hulâsasını Kur'an'da cem etmiş ve Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- peygamberlerin sonuncusu (hâtemi) olduğu gibi, O'na inzâl buyurduğu kitabı, Kur'an-ı Kerim'i de önceki kitabların hatimesi (sonuncusu) yapmıştır ve Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- bütün peygamberlerin ahlâkını cem etmiştir.

Ey müslümân! Şunu iyi bil ki: İnzâl buyurulmuş bütün kitabların hulâsasını ve insana nisbetle fâidesi iki mânaya râcidir:

Birincisi, insanın süflî derekelerden kurtulması, ikincisi, yüksek derecelere kurtuluşu ermesi. İnsanın necâtı (kurtuluşu) süflî derekelerden çıkmaktadır ki, bunlar yedi tanedir: küfür, şirk, cehâlet, mâsiyet, ahlâk-ı mezmûme (kötü huylar), evsâf perdeleri ve nefis perdesi. Kurtuluşu ermesi ise yüksek derecelere doğru terakkî etmesidir ki, bu yüksek dereceler de 8 tanedir: Allah'ı tanımak, O'nu birlemek, ilim, tâat, ahlâk-ı hamide (güzel huylar) hakkın cezabeleri, benlikten uzak kalmak ve Allah'la baki olmak.

İşte bu « وَاتَّقُوا يَوْمًا » icmâlen bütün bunlara işret etmektedir.

« وَاتَّقُوا » «Korununuz» lafzı, bu mânalardan gâyet-i insâniyye ile ilgili her şeyi ihtiva eden bir lâfızdır. Zirâ takvanın hakikati, seni Allah'tan uzaklaştıracak herşeyden kaçmak, ona yaklaştıracak herşeye yapışmaktır. Bunun delili Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şu sözüdür. «*Takvanın özü Allah Teâlâ'nın "Şüphesiz Allah, adaleti ve iyiliği emreder."* İşte bu manâya göre, sûflî derekelerden uzaklaşıp, yüksek derecelerde terakkî etmek «takva» kelimesinin içine girer.

Avâmın takvası: Allah'ı bilerek küfürden, tevhîd ile şirkten, ilim ve cehâletten, tâatlarla ma'siyetten ahlâk-ı hamide ile ahlâk-ı mezmûmeden uzaklaşmakla olur. Burada avâmın seyri ilerlemesi son bulur. Zirâ insanoğlunun çabası ve müctehidlerin içtihadının sonu bir takım şartlar içerisinde. «**Bizim uğrumuzda mücâhede edenlere Biz elbette yollarımızı gösteririz.**»

İşte buradan itibaren havassın takvası başlar ki onlar, « لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا » «**Biz onları elbette yollarımıza ileteceğiz**» cezbeleri ile cezbelenmişlerdir. İşte bu cezbe onlara evsâf perdelerinden Hakkın sıfatları derecesine çıkarır. Burada havassın sulûkü son bulur. Onlar, yanında Cennetu'l-Mevâ bulunan Sidretu'l-Mûntehâ gölgesinde gölgelenirler ve

« اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى »

«**O zaman Sidre'yi bürüyordu onu bürüyen**» mevhbelerinden faydalanırlar.

Havâssu'l-havâssın takvasına gelince, inâyet Ref-ref'inin cezbesi ile dir.

« مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى »

«**Peygamberin gözü gördüğünden ağmadı, onu aşmadı da.**»² kavlinin cezbesi ile.

Bu cezbe sidretü müntehe'l-evsâf, vâsıfların niha-yete erdiği sidreden, nefis perdelerinin nihâyeti ve kuds nurlarının bidâyeti olan Kâbe Kavseyn'e (iki yay kadar yakın) kadardır. İşte orada:

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

«*Kim, nefisini tanırsa Rabbini de tanımış olur.*»

Kişi hakîki takva ile îmân-ı hakîkiyi bulabilir.

«**İttikâ ediniz**»: Yani, bütün gayretinizle bizim uğru-muzda çalışın.

«**Bir günden ki**» sözü, sizi inâyet-i ilâhîyye cezbeleri ile yollarımıza hidâyet edeceğimiz gün demektir.

«**O günde O'na döndürüleceksiniz**» âyetindeki rucû: «dönüş» sözü başlangıcın, gelişin ondan olduğunu bilmeye işârettir.

BORÇLANMADA USÛL

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى
فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ
أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ
الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسَ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ
الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ
يُمْلََّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ
مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ
مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ
إِحْدَاهُمَا الْآخَرَى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا
تَسْمَعُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلٍ ذَلِكُمْ
أَفْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَى أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا
أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ

جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهَدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ
 كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَانْقُوا
 اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾ وَإِنْ
 كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ
 أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ
 اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ أِثْمٌ قَلْبُهُ
 وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾

282-283: «Ey îman edenler! tayin edilmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın. Aranızda bir kâtib de onu dosdoğru yazsın. Kâtib, Allah'ın ona öğrettiği gibi yazmakda tereddüd etmesin ve hemen yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu da) yazdırsın (borcunu ikrar etsin). Rabbi olan Allah'dan korksun, borcundan hiç bir şeyi eksik bırakmasın, eğer üzerinde hak bulunan (yani borçlu) bir sefih (yani kendinde olmayan, akli az) yahud bir zayıf olur, yahud bizzat yazdırmaya gücü yetmezse velisi dosdoğru yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şâhid tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa; razı olacağınız şâhidlerden bir erkekle iki kadın yeter. Kadınlardan biri unutursa öbürü hatırlatır. Şâhidler çağrıldıkları vakit şâhidlikden kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun onu vadesiyle beraber yazmaya üşenmeyin. Bu Allah yanında adaletle daha uygun, şâhidlik için daha sağlam,

şüpheye düşmemenize de daha yakîndir. Meğer ki aranızda elden ele devredeceğiniz ve peşin yaptığımız bir ticâret olsun. O zaman bunu yazmamanızda size bir vebâl yoktur. Alış veriş ettiğiniz vakit de şahid tutun: Yazana da, şâhidlik edene de aslâ zarar verilmesin, verilirse eğer bunu yaparsanız o sizin için bir fısk olur. Allah'dan korkun. Allah size öğretiyor, Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

Eğer bir sefer hâlinde iseniz, bir yazıcı da bulamadınızsa o vakit borçludan alınmış rehinler yeter. Eğer birbirinizden emîn olmuşsanız, kendisine inanılan adam Rabbi olan Allah'dan korksun ve emânetini tamamca ödesin. Şâhidliği gizlemeyin. Kim onu gizlerse hakikat şudur ki onun kalbi günahkârdır. Allah ne yaparsanız hakkıyla bilendir.»

Allah Teâlâ, kemâl-i rahmeti sebebiyle kullarından hiç birinin hiç bir muamelede mağdur olmaması ve üzücü durumların husule gelip birbirlerine husumet ve kin beslemeleri için hukukî mesâilin yazı ve şehâdetle emniyet altına alınmasını ve bunun, keyfiyyetini birer birer beyân buyurmuştur.

Bu manalarla üç hâle işâret vardır:

Birincisi: Allah Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerinin kul-larıyla olan durumudur ki namütenahi lutûşarının âsârı onlara ne derece rahmet ettiği, muamelâtının teferruatına varıncaya kadar en ince âdâbiyle öğretmiş, dinlerinde Ştneye düşmemeleri için dünyâ işlerinin tan-

zîmini ilâhî ahkâmıyle beyân etmiş, husûmet ve adâ-vete sebebiyyet verecek hâdisâtın sebeblerinin ortadan kaldırılmasını kemâl-i rahmetiyle tanzîm, emir ve işâret etmektedir. Aynı şekilde Şer'-i şerişnin ahkâmını da böylece beyân etmiştir ki, dîn ve dünyâ işleri bir nizam içinde yürüsün ve her iki cihanda da huzûr ve seâdete erilsin. Bunları beyân etmekle, «Allah size hiç bir zorluk (fazladan bir iş ve sıkıntı) çıkarmak istemez. Ancak sizi (törlü günahlardan ve kötü şeylerden) temizlemek ve sizin üzerinizde nimetini tamamlamak için bunları beyân eder, umulur ki şükredersiniz.»¹

İkincisi: Kulların Allah ile olan durumlarıdır ki, şu fânî dünyâda gelip geçici muamelât, sonunda büyük sıkıntılara sebep olmasın diye ne kadar dikkat ve ihtimam istiyor. Yarın Allah'ın huzûrunda bakî âhiret hayatının bitmez tükenmez muamelâtı ise ne derece dikkat ve ihtimam istiyor akıl ve iz'an erbâbına meçhul değildir. Kullar, yarın birer birer ve herkes bütün amel-lerinden ayrı ayrı hesaba çekilecektir. Âyet-i celfilenin sarahatiyle «**Zerre miskal hayır işleyen sevabını, zerre miskali şer işleyen ıkâbını görecek.**»² Şu durumda dünyâda helâl lokma tahsili başda olmak üzere âhiret gününe îman eden mü'min her bir işine ayrı ayrı dikkat etmesi ve her işinde Allah'ın ve kullarının hukukunu gözeterek hareket etmesi ve âhireti hiç bir zaman aklından çıkarmaması gerekir. Allah Teâlâ bâsit bir alış verişde eğer taraflar birbirlerini tanımıyorlar ve borçlanıyorlarsa âdil bir kâtib tarafından yazılmasını emir buyuruyor. Kendisiyle kulları arasındaki söz alış

1. Mâide sûresi, 6

2. Zîlzâl sûresi, 7-8

verişinde de bir muahede yazıldı. Ve «Allah, cennet mukabilinde mü'minlerden canlarını ve mallarını satın aldı!»³ Melekleri de bu muahedeye şâhid tutdu. Sonra bunu cennetdeki bir yakut üzerine yazdı. Bunun Hacer-i Esved olduğu da rivâyet edilir. Ve «Allah aslâ sözünde hilâf etmez.»⁴

Üçüncüsü: Kulların kendi aralarında birbirlerine karşı olan durumlarıdır. Burada da her bir kul, yekdiğerine karşı ahlâk-ı ilâhîyye ile muamele etmesi, yani Allah ona nasıl rıfk ile, rahmet ve şefkatle ve müsamaha ile muamele ediyorsa o da Allah'ın kullarına öylece muamele etmelidir. Onlara her zaman iyi muamele edebilmekliği için Allah'dan dâima yardım istemeli, onlardan, muhalefet gördüğü vakit de Allah'ın hududunu muhafaza etmelidir. Her hâlinde Allah ile beraber olduğunu hiç bir zaman unutmamalı, işlerinde dikkatli olmalı ve her işde hâlis niyyet sahibi bulunmaya ihtimam etmelidir.

Ne mutlu kendisini kötü ahlâkdan kurtarıp uzak tutabilene. Ne mutlu, Allah ile ve kullar ile muamelâtını ahkâm-i ilâhîyyeye muvafık ve mutabık olarak tanzim edip dünyâ ve âhiret saadetine erebilene.

3. Tevbe sûresi, 111

4. Âl-i İmrân sûresi, 9

İMAN ESASLARI VE DUA

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي
أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾ أَمَنْ
الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ أَمَنْ بِاللَّهِ
وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يَكْلِفُ
اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا
إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا
لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا
فَاَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

284-286: «Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Sizler, içinizdekini açığa vursanız da, gizli tutsanız da Allah ondan sizi yine hesaba çeker. Sonra

kimi dilerse mağfiret eder, kimi dilerse ona azâb eder. Allah her şeye kaadirdir.

O Rasûl de kendisine Rabbinden indirilene iman etdi, mü'minler de. Onların hepsi de Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandılar. "O'nun peygamberlerinden hiç birini diğerlerinden tefrik etmeyiz, cümlesine inanırız, emirlerini dinleriz ve itaat ediyoruz ey Rabbimiz, mağfiretini isteriz, son varış da ancak Sanadır» dediler.

Allah, hiç bir kimseyi, gücünün yeteceğinden fazlasıyla mükellef tutmaz. Kişinin kazandığı (hayır) kendi lehine, yaptığı (şer) de aleyhinedir. "Ey Rabbimiz, unuttuğumuz yahud hata ettiğimiz şeylerden dolayı bizi muâheze etme. Ey Rabbimiz, bizden evvelkilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz, takat getiremeyeceğimiz bir şeyi bize yükleme! Bizleri afvet, bizleri mağfiret et, bizleri rahmetin içine al. Sen bizim Mevlâmızsın. Artık kâfirler gûruhuna karşı da bize yardım et!"

Sahih-i Müslim'de Ebû Hüreyre -radiyallahu anh-'den rivâyet olunduğuna göre: «Rasûlullah -sal'allahu aleyhi ve sellem-'e "Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Siz, içinizdekini açığa vursanız da, gizli tutsanız da Allah sizi onunla hesaba çeker. Dilediğini mağfiret eder, dilediğine azâb eder. Allah her şeye kaadirdir"¹ mealindeki âyet-i celfîle nâzil olunca bu Rasûlullah'ın ashabına çok ağır geldi, gönüllerini basdı. Toplanıp Rasûlullah'a geldiler, dizleri üstüne çöküp:

1. Yukarıdaki, Bakara sûresi, 284 ncü âyet

– Ey Allah'ın Rasûlü, takat getirebileceğimiz amellerle mükellef tutulduk: Namaz, oruç, cihâd... Fakat şu nâzil olan âyetdekine takat getiremeyiz, dediler.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

– «Yoksa sizde Ehl-i Kitab (Yahudi ve Hristiyanlar)ın sizden evvel dedikleri gibi "İşitdik fakat isyân ediyoruz"² mu diyeceksiniz. Bilakis: "İşitdik, dinliyoruz ve itaat ediyoruz ve Senin mağfiretini istiyoruz ey Rabbimiz. Son dönüş de ancak Sana'dır"³ demeniz lâzımdır» buyurdu.

Ashâb-ı kirâm: سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا dediler.

Bunu söyleyince dilleri buna yatıştı. Allah hemen bunun akabinde: أَمَرَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ âyet-i celîlesini⁴ inzâl buyurdu. Bunu gönülleriyle tamamen kabul etmelerinden sonra «Gönüllerden geçenlerden de hesaba çekileceğini» beyân buyuran âyet-i celîlenin hükmünü Ümmet-i Muhammed'in umumu hakkında neshederek:

لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا elfâz-ı celîlesiyle başlayan

son âyet-i celîleyi inzâl etdi. (Ashab-ı kirâm her cümle sonunda kabul ve tasdik eldiler.)⁵

Bir hadîs-i şerîfde Rasûl-i Ekrem -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz: «Allah Teâlâ, ümmetimi gönüllerinden geçenlerden, onları yapmadıkları ve söylemedikleri takdirde afvetmiştir» buyurmuşlardır.

2. Bakara sûresi, 93

3. Bakara sûresi, 285

4. Bakara 285

5. Sahih-i Müslim, Kitâbü4l-ıman, 199 ncu hadîs-i şerîf

İnsan çoğu kere hiç de lüzumu olmadığı halde katl gibi, zinâ gibi ve benzeri şeylerin günâhlarına iştirak eder. Şöyle ki hadîs-i şerîfde:

– «*Kim masiyete şâhid olur, ondan nefret ederse orada bulunmamış gibidir, kim de bir masiyetden uzak bulunur, sonra onu işitdiğinde memnun olursa o masiyet-de bulunmuş gibidir*» buyurulmuştur.

Bir başka hadîs-i şerîfde:

– «*Kim bir kavmin amellerini severse onların zümresinde haşrolunur*» buyurulmuştur. Yani onların işlerini sevdiği ve kalben rızâ gösterdiği için onların amellerini işlemese bile onlarla hesaba çekilir.

Akl-ı selim sahibine yaraşan, havâtırı kalbinden def edip, bozuk şeylerden gönlünü uzak ve temiz tutup fâsık cemâatlerle bulunmamak ve onlarla beraber haşrolma tehlikesinden uzak durmaya çalışmaktır.

Bu âyet-i celîle ile Allah Teâlâ kullarının devamlı sûretde murakabe halinde olup, gönüllerine sâhib olmaya çalışmalarını ve orada hep iyi şeyleri ve Allah'ı gözetmelerini, böylece bâtın, tehlikelerinden, halâs olmağa çalışmalarını işâret ediyor. Eğer ubûdiyyet âdabında küçük gördükleri şeyleri devamlı sûretde yapmaya alıştırlarsa bu küçükler büyür, büyür, sonunda büyük şeyleri de küçük görerek gönüllerini elden, çıkarırlar ve helâk olurlar.

Bilinmelidir ki, insan âlem-i emr ve âlem-i halkdan mürekkebirdir. İnsan için, bir tarafda âlem-i emrden olan nûranî

rûh, bir tarafda âlem-i halkdan olan zulmânî nefis vardır. Ruh ve nefis dâima kendi alemlerine meylederler.

Ruhun gayesi, âlemlerin Rabbi olan Allah'a komşu olup ona yaklaşmaktır. Nefsin gayesi «Esfel-i sâfilin» ve Haktan uzaklaşmaktır. Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- de Rabbu'l-âlemin'in komşuluğuna lâyık olsunlar diye, nefisleri çirkin vasıflarının, zulmetlerinden tezkiye etmek için gönderilmiştir. Nefsin tezkiyesi çirkin vasıflarının zulmetini gizlemekte ve rûhun ahlâk nurlarını O'nun üzerine göndererek nefsi bu nurlarla süslemekle olur. İşte Allah yanında evliyânın makamı budur. Allah, kendi dostlarını küfür karanlıklarından îmân aydınlığına çıkarır. Şeytan ise kendi dostları, Allah düşmanlarını, rûhânî nurdan çıkarıp, nefsânî küfür karanlıklarına sürükler.

Âyet, tasavvufî açıdan tahkîk edilecek olursa manâsı şöyledir:

« **İN تَبْدُوا مَا فِى أَنْفُسِكُمْ** » «**Nefislerinizdekini izhâr ederseniz.**» yâni zâhirde şeriata muhalefet, bâtında tabiata muvafakatle, nefsânî vasıfların karanlıklarına emânet edilmiş şeyleri izhâr ederseniz,

« **أَوْ تُخْفَوْهُ** » veya şeriata muvafakat ve tabiata muhalefette tarîkatın tasarruflarını gizlerseniz,

« **يُحَاسِبُكُمْ بِهِ اللَّهُ** » Allah sizi, rûhun nurları ve ahlâkını kabul ettiği için nefis temizliğiyle veya nefsin zulumât ve ahlâkını kabul ettiğinden dolayı rûh pisliğiyle hesaba çekecektir.

« **فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ** » **Allah, dilediklerini bağışlar:** yâni Allah, dilediği kimselerin nefsini rûhun nurları, rûhunu da

Hakkın nurları ile aydınlatır. **Allah, dilediklerine azâb eder:** yani Allah, dilediği kimselerin nefsinin saîr (cehen-nem) derekelerinin ateşi ile, rûhunu da yüce, büyük Allah'tan ayrılma âteşi ile cezâlandırır. Allah'ın her şeye gücü yeter. Yâni lutfûnu ve kahrını izhâr edebilir. Halk etme ve emir âlemlerini terkîb etmeye gücü yeter.

«عَفِّرَا نَكَ رَبَّنَا» **Ey Rabbimiz! afvını isteriz.** Bu âyet şuna işârettir ki, mü'min ve kul olmanın sonucu, kul, kendi nefsinin bütün şerleri yapacak fitratta, mevtasını da bütün hayırlara lâıyk olarak görmeli dâima hüsn-i edeble güzel gördüğü şeyleri efendisine (Allah'a) nisbet etmelidir. Bu da, büyük-küçük her şeyde O'na hamdetmek, şükrederken yapmış olduğu ihmâlden dolayı da istiğfar etmekle ve bütün bunları yaparken kendi güç ve kuvvetinden kurtulup, Allah'ın güç ve kuvvetine güvenmek sûreti ile olur.

Kul, dâima:

«**Bütün hamdler Allah'a mahsusdur. Allah'dan afvımı dilerim. Tâate yöneltici kuvvet, masiyete mâni olan güç, ancak Allah Teâlâ sayesinde olur.**» derse bu ona yeter. Bu dünyâ ve âhirette Allah'ın azabından kurtarıcı devam edenlere fetih kapılarını açan bir zikirdir.

Şunu iyi bil ki: tahkîk derecesine ulaşabilmen şu aşağıdakileri yapmakla mümkündür:

İsyan ânında tevbe, istiğfar.

Tâatta Allah'ın ihsânını görmek,

Niyette rızâ,

Nimette şükrün mevcûd oluşunu görmek.